

דיא אינטערנאציאנאלע ביבליאָטעק.

דוד פינסקי

ערצהלונגען

אין צוויי בענד

צווייטער באנד.

ארויסגעגעבן פון

די אינטערנאציאנאלע ביבליאָטעק פערלאג קאמפ.

ניו-יארק.

ארבייטער לעבען.

זייטע	
5	א מעשה מיט א הונגריגען
27	די מלחמה מיט גאט.
38	א פערפאלענער
69	אין צוואנגען
83	און אז שרה לאה איז געקומען צו זיך...
96	גאסען-בילדער
116	כאשע לאה
123	דאך א מאל געוויינט
130	טראם, טראם...
137	מען הוילעט
145	חיים משרת
166	אויסגעפיהרט
178	גוט-יום-טוב-ביטען
186	אברהם'ל דער טויטער
196	מען ווארט
205	אראב דאס יאך
210	דראכקין
256	ערב יום כפור
267	צמח דער טישלער
280	„אונזער“ ערשטער מאי
285	ליעדער אין פראזא

Copyright, 1910. *
By The International Library Publishing Co.

ארבייטער-לעבעז

א מעשה מיט א הונגריגען.

איציע האָט צוויי טעג נאָך אנאָנד גאָרנישט אין מויל געהאַט, דאָס הייסט — געהונגערט. אָבער אויפ'ן דריטען טאָג אין דער פריה האָט ער ביי אַ חדר-אינגעל, וואָס האָט געלערענט אין הויף אין חדר, אויסגענארט פאר דריי מעשענע קנעפלעך דאָס אָנבייסען — צוויי קליינע קיכלעך מיט פוטער — און אויפגעגעסען. דאָן איז ער גע-וואָרען בייז. די קיכלעך זיינען איהם געוועזען אויף אַ צאָן, אָבער דאָך האָט ער יעצט געהאַט אַ ביסעל כח בייז צו זיין, און עס האָט זיך איהם פערגלוסט צו טון שלעכטס. עס האָבען איהם געביסען די הענד. די ערשטע זאך האָט ער געגעבען אַ זעץ מיט'ן פוס זשוטש-קען, דעם קליינעם הינטעל, וואָס די בעל-הבית'טע פון הויז האָט גע-האַלטען טייערער פאר איהרע אייגענע קינדער. זשוטשקע האָט זיך געלאָזען לויפען מיט אַ קוויטשעריי פאר וועהטאָג, אָבער איציען איז דאָס געוועזען וועניג. ער האָט אויסגעריסען איין איינגעפראָ-רענעם שטיין און אַ שלידער געטאָן מיט אלע זיינע כחות נאָך זשוטשקען. ער האָט נישט געטראָפען אין דעם הונד, נור אין די טיר פון סימקין דעם אדוואָקאטס וואָהנונג. עס האָט געגעבען אַ שטאַר-קען קלאַפּ, און ער איז געוועזען צופרידען, ווייל איהם וואָלט לחלוטין נישט געאַרט, ווען דער שטיין וואָלט געטראָפען סימקינען אָדער סימקיניכען אין קאָפּ.

נור מיט דעם אלעם האָט ער אפילו אויף אַ האָר נישט געשטילט זיין בייזקייט, אויף דאָס קלענסטע ביסעל נישט בערוהיגט זיין פער-קאָכט האַרץ. ער איז נאָך בייזער געוואָרען, ווייל ער האָט גע-פיהלט, אז דאָס זיינען קלייניגקייטען, אז מיט דעם האָט ער גאָר נישט אויפגעטאָן. ער איז ארויס פון טויער, האָט אַ וואָרף געטאָן

סענדיג צו וואָס און נישט וויסענדיג, וואָס וועט ווייטער זיין, וואָס וועט אַרויסקומען פון זיין שטעהן. דער פראָסט איז געוועזען שטאַרק. נור איציע האָט איהם נישט געפיהלט, ווייל ער איז געוועזען ביז און האָט זיך נישט אויסגעמאַכט פון דעם פראָסט. אגב האָט ער נישט געהאַט, וואו צו בעהאַלטען זיך פון איהם. אויבען, אין זיין דאָרף־שטיבעל, איז נאָך קעלטער געוועזען. דערצו זיינען דאָרטין נישט געוועזען קיין מענשען און ער האָט נישט געהאַט, אויף וועמען ביז צו זיין.

ער איז געשטאַנען און האָט וועגען גאָרנישט געקלערט. ער האָט נישט געקאָנט קלערען. ער האָט מעהר נישט גענוי געוואוסט, אז ער איז ביז, און עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער וועט היינט אָבטון זעהר א קלוגע רשעות. ער האָט נישט געוואוסט פון דינאַמיט, אז נישט וואָלט ער זיכער געטראַכט אָהן איין אויפהער וועגען באַמבעס און וואָלט זיך געמאַלט אַנגענעמע בילדער, ווי ער לאָזט אין די לופט די גאַנצע שטאָרט, די גאַנצע מדינה, די גאַנצע וועלט. נור יעצט האָט ער גאָרנישט אָבגעקלערט. ער איז געוועזען זיכער, אז ער וועט שוין עפּים אָבטון. ער האָט עס געפיהלט.

צוויי אַרבייטער זיינען פאַרבייגעגאַנגען און האָבען גערעדט וועגען זוכען אַרבייט. ביי איהם איז דורכגעפליגען אין קאָפּ, אז ער וועט נישט געהן מעהר זוכען אַרבייט, זיי מעגען אַלע אפילו א מיתה משונה אייננעמען! און דערביי פיהלט ער, אז עס איז גלאַט איין עברה זיין טרחה. ער וועט היינט קיין אַרבייט נישט קריענען, ווי נעכטען און עהער־נעכטען און עהער־עהער־נעכטען און די גאַנצע זיעבען און צוואַנציג טעג, אין וועלכע ער זוכט אַרבייט.

אין מח האָט זיך איהם בעוועזען דער „מאָרגען“, אַ שווע־רער, כמאָרגער טאָג, וואו ער וועט זיין גאַנץ אָהן כחות פאַר הונגער. אָבער ער וויל נישט קלערען וועגען מאָרגען. נור „היינט“... היינט דאַרף ער עפּים אָבטון און דאָן וועט ער וויסען, וואָס עס וועט זיין מאָרגען און איבערמאָרגען און אַלע טאָג. דערפאַר איז ער געבליע־בען שטעהן נעבען טויער און געקוקט אין גאַס אַריין מיט אַ שטע־כעדיגען שמייכל אויף די בלייכע ליפּען און אין די מידע, מאַטע

מיט די אויגען אין אלע זייטען פון דער גאס און געפיהלט, אז ער איז א דם שונא אלע פארבייגעהער און דער עיקר אלע פארבייפאָהרער. ער האָט זיי געשאַלטען מיט ביטערע קללות און וואָלט מיט פער-גניגען אויסגעפיהרט אויף זיי מיט זיינע אייגענע הענדר די אלע פרעניות. — —

צום טויער איז צוגעגאנגען נאָך אַ חדר-אינגעל, איינגעוויקעלט אין אַ גרויסען טוך, און אין גרויסע שיד פון אַ דערוואַקסענעם מענ-שען. די הענדר האָט ער געהאַלטען פעררוקט אין טוך און קיין חשק נישט געהאַט אָדער פאַר קעלט נישט געקאַנט ארויסנעמען זיי פון דאָרטען און אויסווישען זיך די נאָז, פון וועלכער עס האָט גערונען ביז צום מויל. פון זיין קעשענע האָט אַרויסגעקוקט אַ שטיקעל ברויט. איציע האָט לויסט בעקומען צום שטיקעל ברויט, נור דאָס אויסזעהן פון דעם ארמען קינד האָט איהם אָבגעהאַלטען. ער האָט זיך אָבער געמאַכט, אז ער איז בייז אויף דאָס קינד, ווי אויף די גאנצע וועלט, אז ער קאָן איהם געבען אַ זעץ מיט'ן פוס, ווי פריער זשוטשקען. ער האָט אָנגעכאַפט דאָס קינד פאַר די נאָז, דערנאָך אַ קלאַפ געטאָן איהם איבער דאָס היטעל און אויסגעשיפעט: „סמאָר-קאַטש, דיר רינט דאָך אין מויל!“ דאָס קינד האָט זיך דערשראָך קען, אַ פיהר געטאָן מיט'ן עלענבויגען, פערשטעלט די נאָז און אָב געלאָפען. נור באַלד האָט עס זיך אומגעדריעהט, אַ קוק געטאָן אויף דעם אונערוואַרטעטען שונא און אויסגעשריען: „רשע, רשע, איציע דער רשע!“ און איז נעלם געוואָרען אין טויער. איציע האָט זיך אפילו נישט אַ קעהר געטאָן אין זיין זייט.

ער האָט זיך אָנגעשפּאַרט אן טויער. צו וואָס? דאָס האָט ער אליין נישט געוואוסט. אלעמפאלט, ער איז געוועזען מיד. בייז און מיד. די צוויי קיכלעך האָבען איהם נור צורייצט. עסען, עסען! עס שטעלט זיך איהם פאַר פאַר די אויגען דאָס שטיקעל ברויט אין דער אָבגעריסענער קעשענע פון דעם ארמען קינד. דאָס וואָלט איהם זעהר צו נויז געקומען. עס פערדריסט איהם, פאַר וואָס ער האָט עס נישט אָבגענומען. אַ גאנץ גרויס שטיקעל ברויט — — — ער האָט זיך נאָך שטאַרקער צוגעדריקט צום טויער, נישט ווי-

טויבענדיג דעם נישט-געוועהנטען. ארום איציען זיינען געגאנגען, געאיילט, געלאפען אלערליי מענשען, מיט געפעק און אהן געפעק. כמעט יעדער פארבייגעהער האָט זיך אָנגעריהרט אָן איהם, א שטויס געטאָן איהם, אָבער ער איז געשטאַנען רוהיג, אָהן א בעוועגונג. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז דאָס אַליין איז שוין א גוטע זאַך, אז דערמיט אַליין טוט ער שוין רשעות. יא, ער מוז דאָ שטעהן און שטערען אלעמען אין וועג! נור מיט די אויגען פיהרט ער אום איבער'ן פלאץ, גלייך ער וואָלט דאָרטין געזוכט דאָס, וואָס ער האָט אָבצומן. זיי שטעלען זיך אָב אויף די ברויט-קראָמען און די וועק-סעל-געשעפטען, וואו עס ליגעט „ממון קרח“. עס וואָלט זעהר גוט געוועזען אוועקצושלעפען עפּים פון דאָרטין. און ער העכט אָן צו פאַנטאַזירען, ווי און וואָס וואָלט געוועזען, ווען ער וואָלט אוועקגע-שלעפט א פעקעל אסיגנאַציעס. — — —

א טרעגער מיט א גרויסען קאַסטען אויף די פלייצעס האָט איהם א שטויס געטאָן, אז ער איז שיער נישט אומגעפאלען. ער האָט דערפיהלט א גרויסען וועהטאָג אין רוקען און איז געקומען צו זיך. ער איז רויט געוואָרען פאר כעס.

„דו, כאַליערע דו! וואו האָסט'ע דיינע אויגען?“

דער טרעגער האָט אָבערבורטשעט עפּים פון אונטער זיין משא און מיט שווערע טריט איז ער געגאנגען ווייטער זיין וועג. אָבער איציען האָט וועה געטאָן, און ער האָט זיך געקראצט דעם רוקען.

„איך בעגראָב דיך מיט'ן קאַסטען צוזאַמען, נבלה!“

דער טרעגער האָט אויסגעדריעהט דעם קאָפּ פון אונטער דעם קאַסטען און א קוק געטאָן אויף דעם שרייער. איציע'ס אויסזעהן האָט ביי איהם אַרויסגערופען וועניג דרך ארץ. ער האָט זיך אָבער-שטעלט אויף א וויילע און אָנגעקוקט זיין געגנער מיט פעראַכטונג. „האַלט דעם פּיסק דיינעם, אז נישט פערשטאָפּ איך דיר עס, אז דו וועסט פערשטומען אַף אייביג. איך וועל דיר בעווייזען, וואָס „נבלה“ בעטייט, פּסיא קרעוו!“

דער טרעגער איז אוועק זיין וועג, בורטשענדיג און זידלענדיג.

אויגען, אָהן א שום געדאַנק אין קאָפּף. ער האָט אפילו אויפגעהערט צו זיך לעבן און שעלטען. —

אין ניכען האָט ער זיך אָבגעריסען פון טויער און אָנגעהויבען צו געהן. ער האָט אַליין נישט געמערקט, וואָס ער טוט. ער האָט פערלאָזען זיין אָרט אונבעוואוסט; ער איז געגאַנגען, נישט וויסענדיג, אז ער געהט. די פיס זיינען איהם געוועזען ווי קלעצער און ער האָט זיי קוים געהויבען. דערפאַר האָט ער זיך האָס באַלד געכאַפט, אז ער שטעהט שוין נישט ביים טויער און געהט גאָר אום אין גאַס איבער'ן טראטואר. דאן האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער האָט גע-וואָלט און בעשלאָסען דורכצוגעהן זיך אַ ביסעל, נור ער האָט זיך נישט געקאָנט דערמאָנען, ווען ער האָט וועגען דעם געטראכט. עס איז גוט, וואָס ער וועט זיך יעצט דורכגעהן — מען דאַרף אָנוואַרמען די פיס. נור ער מאַכט זיך, אז עס אַרען איהם נישט די פיס, ווי עס אָרט איהם נישט דער גאַנצער פראָסט, וועלכער נעמט איהם דורך יעדעם גליעד.

ער איז געגאַנגען לאַנגזאַם, פאַמעליך, געלאָסען. די גאַס, איי-בער וועלכער ער איז געגאַנגען, האָט זיך געענדיגט מיט איין עק ביים שטאָדטמאַרק און מיט דעם אַנדער עק ביים שטאָדטגארטען. ער האָט נישט געוואוסט, וואוהין ער געהט, נור וואָס נאָהנטער ער איז צוגעגאַנגען צום מאַרק, אַלץ הילכיגער און דייטליכער האָבען זיך געלאָזען הערען פון דאָרטין די קולות. דאן האָט ער בעגריפען, וואוהין די פיס האָבען איהם געבראַכט, און וויעדער האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער האָט עס אזוי געוואָלט און בעשלאָסען. דאָ נעמליך איז דער רעכטער אָרט, וואו ער קאָן עפּים אָבטון. ער איז געבליע-בען שטעהן אויפ'ן עק טראטואר.

אויפ'ן גרויסען מאַרק-פלאַץ האָט גערוישט און געווימעלט פון מענשען. אין דער לופט איז געשטאַנען דער רעש פון טויענדער נפשות. די שרייענדיגע פערצווייפלונג פון דעם עלענדען נויטבע-דירפטיגען, די ברומענדיגע גלייכגילטיגקייט פון דעם זאַטען רייכען און די קוויטשערנדיגע עזות פון דעם געלד-הונגריגען האָבען זיך דאָ אויסגעמישט און געטראָגען איבער די קעפּף, בערוישענדיג און בע-

דער גארדאָוואָי איז שוין געוועזען אין כעס און האָט אַ העכ
געטאָן זיין שאַשקע.

איציע האָט געפיהלט, אז ער דארף בלייבען שטעהן. נור עפּים
האָט אַ ריהר געטאָן די פּים. דאָס איז געוועזען דער אינסטינקט,
אז אַ גארדאָוואָי מוז מען פּאָלגען.

ער איז אוועק. צוריק אין זיין גאָס. פּאַמעליך, קוים ריהר
רענדיג די פּים, נישט קוקענדיג אין דעם גארדאָוואָי'ס זייט.

ער איז געוועזען גאָנץ געפּראָרען. די פּים זיינען געוועזען ווי
אַבגענומען. צוקומענדיג צו זיין טויער, האָט ער דערפיהלט, אז
עס וואָלט גוט געוועזען אויסצוציהען זיך אַ ביסעל. ער האָט עס
דערפיהלט געגען זיין ווילען. ער דארף און מוז זיין אין גאָס, ווייל
ער איז בייז און וויל עפּעס אָבטון. נור די שווערע, געפּראָרענע
פּים, זיי ציעהען צו זיין דאָך-שטיבעל, וואו עס איז שרעקליך קאלט,
וואו עס רוישט און פייפט דער קאלטער ווינד, וועלכער לאָזט זיך
אונטען נישט אזוי שטאַרק הערען. גלייך זיי וואָלטען געפיהלט,
אז ער וועט דאָרטין אויסזוכען אלערליי אלטע טיכער און וועט זיך
איינוויקלען און איינרעקען אין זיי.

און ער לאָזט זיך טראָגען פון די פּים. אויפ'ן וועג צום דאָך-
שטיבעל האָבען זיי איבערגעקערט אַ פּאַמויניצע און אַ זעץ געטאָן
אַ קאַץ. זיי אויף האָבען אויפגעפּענט די טיר פון דעם שטיבעל.
די טיר האָט זיך אַ רים געטאָן און אָנגעשלאָגען אָן עפּים אַ ווייכע
זאָך. די ווייכע זאָך איז געפּאלען, און די פּים האָבען געדארפט
אַריבערטעמען איבער אַ קופּע לומפּען, פון וועלכע עס האָט אַרויס-
געקוקט אַ פאַרמיט-געלע, איינגעקנויטשטע, קליינטשינקע צורה פון
איינ אלטער איינגעהויקערטער אידענע.

„אַווי, אַווי, אַווי!“ האָט זי אָנגעהויבען צו יאמערן, פּלאָנ-
טערנדיג זיך אין די שמאַטעס. דאָס איז געוועזען די טויב-שטומע
בעל-הבית'טע פון זיין דירה.

ער האָט גאָרנישט געענטפערט. די פּים זיינען שוין געוועזען
אין בעט.

איציע האָט אויסגעברומט א פאָר קללות און אוועקגערדעהט דעם קאָפּף אין איין אנדער זייט.

„וואָס האָסט זעך אוועקגעשטעלט און שטעהסט און לאָזט מען-שען נישט געהן?“ האָט ער דערהערט הינטער זיך אַ ביזען קול.
ער האָט זיך אומגעקוקט. קאפּלון דער קרעמער איז געשטאַ-נען אין טיר פון זיין קראָם און ביז געקוקט אויף איהם. ער האָט גראַב אַבגעענטפערט.

„וואָס איז דאָס אייער ראנה?“
קאפּלון איז אויפגעבראכט געוואָרען.
„וועסט באלד וויסען מיין ראנה!“ און ער האָט געהייסען דעם אינגעל אין קראָם לויפּען נאָך אַ גאָראָדאָוואָי.
פאַרביילויפּענדיג פאַרביי איציען האָט דער אינגעל געזאָגט מיט שקאַצעוואַטע אויגען:
„וואַרט אַ וויילע, וועסט באלד האָבען אַ באָד מיט אונטער-פיהרערס.“

איציע איז געבליעבען שטעהן. אויף צו להכעיס. ער האָט אַלעמען אין ד'ר'ערד.

יא, וועגען וואָס האָט ער דאָס פריער געטראכט? און זיין בליק האָט אָנגעהויבען בלאַנדזשען איבער מאַרק און מענשען, און ער האָט געוואָלט זיך דערמאָנען, וועגען וואָס ער האָט דאָס פריער געטראכט. און אז ער האָט דערזעהן דעם אינגעל מיט'ן גאָראָ-דאָוואָי, האָט ער גלייכגילטיג אוועקגערדעהט דעם קאָפּף אין איין אנדער זייט.

„וואָס שטעהסטו דאָ? מאַרש, אוועק!“ האָט דער אָרדנונגס-היטער אויסגעקאמאנדעוועט.

איציע האָט לאַנגזאם אויסגערדעהט צו איהם דעם קאָפּף.

„אַ פערקויפטער אָרט, וואָס?“

„מאַרש, זאָגט מען דיר!“

איציע האָט צוריק אוועקגערדעהט דעם קאָפּף.

„מאַרש!“

געהויבען שנעלער צו עסען; ער האָט כמעט געשלאנגען נישט גע-
קויטערהייט. די אלטע האָט געבילט און געוואָיעט מיט אלע כחות
און געשלעפט איהם די הענד. ער האָט זי א שטופ געטאָן. זי איז
געפאלען אויף די קניע, האָט אַרומגעכאַפט זיינע פיס און מיט אַ
ווילדען סאָפען און כראָפען איינגעגעסען זיך אין זיי מיט איהר מויל,
אין וועלכען עס זיינען געשטאַנען נור צוויי זייטיגע ציינער. ער
האָט זי צוגעדריקט מיט די קניע צו דער ערד און ארויפגעזעצט זיך
אויף איהר. די אלטע האָט זיך נישט געקאָנט א ריהר געבען.
יעצט וועט ער רוהיג עסען.

נור ער האָט אריינגערוקט די האַנד אין קוואַרט און גאָר נישט
געפונען. ער האָט שיער נישט אויסגעשריען פאַר ווילדקייט. דאָס
האַרץ האָט אָנגעהויבען צו שפּרינגען אין איהם, די אויגען האָבען
ביי איהם אויפגעפינקעלט. עס האָט זיך איהם פּערוואַלט עפּים טון.
ער איז אויפגעשפרונגען פון דער אלטער און האָט ווילד אויס-
געשריען:

„נאָך ברויט, מכשפה!“

ער האָט זי דערביי א שטויס געטאָן מיט'ן פוס, אויסגעגאָסען
אויף איהר די קוואַרט וואַסער און גענומען זוכען ברויט. ער האָט
גאָר נישט געפונען און גאָר נישט געקאָנט געפינען. אָבער ער האָט
געהאַלטען אין איין זוכען. ער האָט איבערגעקערט דעם אלטען
קאַסטען, צואוואָרפען דאָס בעט, צובראַכען דעם איינציגען שטול. ער
איז געוועזען ווילד, ער האָט נישט געוואוסט, וואָס ער טוט. די
אלטע האָט איהם אָנגעכאַפט און גענומען שלעפען צו דער טיר מיט
אימה'דיגע קולות. מיט'ן גאַנצען כח האָט ער זי אָבגעשטויסען פון
זיך. די אלטע איז געפאלען מיט'ן קאָפּף אָן אויווען און האָט
משונה'דיג אָבגעקערעכצט. איהר קרעכץ האָט איהם געבראַכט צו
זיך. ער האָט זיך דערשראָקען און איינגעהאַלטען דעם אַטעם. ער
האָט געמאַכט אַ טריט צו דער אלטער — צו לעבט זי? די אלטע
האָט אָנגעהויבען אויפצוהעבען זיך. ער האָט פרייער אויפגעאַטעמט
און איז אַרויסגעלאָפען פון שטוב.

ער איז געוועזען מיד און צורייטצט. עס האָט זיך איהם גע-

ער איז אָבגעשלאָפּען א היבשע צייט. עס איז שוין געוועזען פינסטער, ווען די פיס האָבען זיך צוריק אַראָבגעלאָזען פון בעט. ער האָט זיך גלייך דערמאָנט, אז ער איז בייז, און דערפיהלט די בייזקייט. נור ער איז געוועזען מיד און שוואַך. אזוי שוואַך, אז ער וואָלט שוין גאָרנישט אויפשטעהן און ליגען און ליגען. „א שטיי קעל ברויט!“ איז איהם דורכגעפלוניגען אין קאָפּ. איהם האָבען זיך פאָרגעשטעלט א סך זאטע הייזער, א סך קיכען, א סך לעבלעך ברויט. נור ער איז געבליעבען זיצען, ווייל ער האָט ניט גע-וואוסט, נישט אָנגעהויבען צו וויסען, ווי קומט מען צו דעם צו. ענדליך האָט ער א טראַכט געטאָן: „ביי דער שטומער מכשפה!“

ער האָט זיך אויפגעהויבען פון דעם דרייפסיגען בעט און איז אַריין צו דער בעל-הבית'טע אין צימער. די קופע לומפען איז גע-זעסען ביים טיש, פאַר א קליינעם נאַכט-לעמפעל אָהן א גלאָז, איבער א קוואַרט וואַסער, אין וועלכען עס זיינען געוועזען אָנגעבראַקט שטיקלעך פערדארט ברויט.

ער איז צוגעגאנגען צו דער קופע לומפען און בעוועזען איהר מיט די פינגער, אז ער איז שטאַרק הונגריג און וויל א שטיקעל ברויט. זי האָט שטאַרקער צוגעדריקט צו זיך די קוואַרט און אָנגע-הויבען בייז צו בילען. דאָס האָט געהייסען, אז זי האָט אליין נישט און גלאָט וויל זי איהם נישט געבען. ווייל ער האָט זי פריער א וואָרף געטאָן און איבערגעטראָטען איבער איהר און ווייל ער בעגעהט זיך נישט עהרליך און האָט איהר נישט בעצאָלט אָנדערטהאלבען רובעל דירהגעלד פאַר צוויי חדשים. ער האָט גוט געוואוסט, וואָס בע-דייט איהר בילען, און געקוקט אויף איהר, ווי ער וואָלט זיך מישב זיין, וואָס צו טון מיט איהר. ער האָט גאָנץ קאַלטבלוט'יג אַרויסגע-ריסען די קוואַרט פון איהרע הענד, אַרויסגענומען א שטיקעל ברויט און אַריינגעשטופט אין מויל. די לומפען האָבען איהם אַרומגע-כאַפט מיט א שרעקליכען, יאמערליכען בילען און געצויגען זיך צו דער קוואַרט. ער האָט אויפגעהויבען די קוואַרט אין דער הויך און געקייט. דער ערשטער ביסען האָט איהם צורייצט. ער האָט אָנ-

צוריק אין דעם אריינגאנג פון הויז. עס האָט איהם פערכאפט דאָס האַרץ און וויעדער האָט זיך איהם פערוואַלט וויינען, וויינען. „וואָס וועט זיין, וואָס?“ נור ער זעהט קיין ענטפער נישט. ער וועט היינט פערפראַרען ווערען אָדער פון הונגער אויסגעהן. „אך, עסען! עסען, עסען, עסען!“

ער האָט זיך אומגעקוקט. ער איז געשטאַנען נעבען אַ קעלער, אויף וועלכען עס איז געהאַנגען אַ שווערער שלאָס. ער האָט אוועק-געלעגט די האַנד אויפ'ן שלאָס, נישט טראַכטענדיג וועגען גנבה. נור דערפיהלענדיג דאָס קאַלטע אייזען, האָט ער אַ טראַכט געטאָן, אז עס וואָלט גוט געוועזען אָבצוברעכען דעם שלאָס און אריינמאַכען זיך אין קעלער. ער האָט אַ ציה געטאָן דעם שלאָס. נין, דאָס איז נישט פאַר זיינע כחות. ער פרובט נאָך אַ מאָל און ענדליך קלייבט ער צונויף אַלע זיינע כחות און גיט אַ ריס.

עס האָט נור געגעבען אַ שטאַרקען קלאַפּ און מעהר גאָר נישט. ער האָט זיך אָבער דערשראָקען פאַר'ן קלאַפּ. ער האָט זיך אומ-געקוקט און אויף גיך פערלאָזען דעם אריינגאנג פון הויז.

האָט ער דען טאַקי געוואָלט גנב'ענען? און אז ער וואָלט אָבגעריסען דעם שלאָס, וואָלט ער טאַקי אריינגעהן און גנב'ענען? ער האָט זיך דאָס נישט געקאַנט פאַרשטעלען. אין אַרמקייט גע-באַרען, אויפגעוואַקסען אין אַ יתום-לעבען פון עלענד און רדיפות, האָט זיך ביי איהם דאָך קיינמאַל נישט אויפגעהויבען די האַנד אויף פרעמדס. „סקאַנדאַליסט“ האָט מען איהם גערופען, און „רשע מרושע“ האָט מען איהם גערופען, ווייל ער האָט פיינד געהאַט צו פערשווייגען, ווען מען האָט איהם אָנגעריהרט, און אַלע זיינען איהם געוועזען שונאים. אָבער דאָך האָבען אַלע געזאָגט, אז מען מאַג אוועקלעגען פאַר איהם אפילו גאָלד. און יעטצט וואָלט ער אריינגערוקט די האַנד און געגנב'עט! אין דער פריה האָט ער אויך געטראַכט וועגען גנב'ענען. ווי? ער וואָלט טאַקי געגנב'עט? ! און אפשר יא. אך, ער וויל דאָך אזוי עסען! „עסען, עסען, עסען!“

וויעדער האָט ער זיך אומגעקוקט. ער איז גאָר אין גאס! ער האָט אפילו נישט געמערקט, ווען איז ער אַרויס פון הויף. וואָס

וואָלט ווײַנען, ביטער ווײַנען. ער האָט זיך געשעמט פאר דעם
גאנצען פאָרפאל מיט דער אונגליקליכער טויב־שטומער. ער האָט
ביי איהר אָבגענומען איהר עלענדע וועטשערע און שיער נישט גע-
טויט זי. און דער הונגער איז נאָך גרעסער ווי געוועזען. „אַ-אַף!“
ער האָט צוגעשפאָרט ביידע קולאָקעס צום מויל און אָנגעהוי-
בען צו בייסען. דער וועהטאָג איז שוין געווען שטארק, און ער
האָט נאָך געביסען. ער האָט געוואָלט „דערהערען דאָס האַרץ“...
עס האָט זיך אויפגעפענט די טיר און עס האָט זיך בעוועזען
די אַלטע. אויף די פינסטערע טרעפּ איז געפאלען אַ קלײנער שײן
און צולעגט זיך ווי אַ גרויער פאס איבער איציע'ס רוקען. אָבער די
אַלטע האָט איציען נישט געזעהן און זי האָט ארויסגעלאָזען נאָך
דעם כלמרסט פערשוואונדענעם אַ פאָר ביידע אויסגעשרייען, שניי-
דענדיגער ווי די וויסטעסטע קללות. איציע האָט זיך אַ טרײסעל
געטאָן, אויפגעהערט צו בייסען די הענד און געבליעבען שטעהן אָהן
אַ בעוועגונג, איינהאַלטענדיג דעם אָטעם. די אַלטע איז צוריק אַריין
אין שטוב און האָט פערשפאָרט די טיר. „אויפ'ן גאס געבליעבען!“
איז ביי איהם תיכף דורכגעפלויען אין קאָפּ. עס איז איהם גע-
וואָרען וואָרם אין מח. ער האָט געוואָלט בעגרייפֿען, וואָס וועט ווײ-
טער זיין, נור ער האָט גאָר נישט געזעהען פאר זיך. עס האָט זיך
איהם פערוואָלט פערנאנדערייסען די טיר, אריינגעהן אין
שטוב, לעגען זיך און בלייבען ליגען. ער האָט
שוין צונויפגעדריקט די פויסטען. נור ער האָט אַ שטארקען זעץ
געטאָן אין טיר און געשווינד אראָבגעלאָפֿען די טרעפּ. ערשט אונ-
טען האָט ער אַ קלער געטאָן: „צו וואָס איז געוועזען דער זעץ?“
עס האָט געשנייט און אַ שטארקער ווינד האָט געפויפט און
געוואָיעט. איציען איז דורכגעגאנגען אַ קעלט איבער'ן גאנצען
קערפער, און עס האָט איהם אָנגעהויבען צו טרייסלען און צו וואָר-
פען אַ צאָן אָן אַ צאָן. ער האָט זיך צונאויפגעדריעהט און איינגע-
קאָרציעט אין זיין צוריסענעם וואַטאָווען פאַלטאָ, פון וועלכען עס
האָבען זיך געשלעפט גאנצע פרענז פון געוואָנד, אונטערשלאָג און
וואַטע. ער האָט פערצווייפלט אָבגעקערעכצט און אַ טראָט געטאָן

געדאנקען האָט ער דערזעהן א ברייט, גרויס לאַך אין דעם אייז, און עס האָט איהם אָנגעהויבען צו ציעהען צום וואַסער. איהם איז איינגעפאלען, אז ער דארף זיך אַראָבואַרפען פון באַרג אין דאָס טיעפע וואַסער. ער וועט נישט שרייען און נישט בעטען ראַטעווען. ער וועט זיך גאַנץ רוהיג דערטרונקען. נור ער פיהלט, אז דאָס איז גלאַט אזוי א געדאַנק, און דער עיקר איז איהם דאָס האַרץ שוואַך און ער וויל עסען. „עסען, עסען, עסען!“ ער האָט זיך אַרומגעקוקט, ווי ער וואָלט וועלען דערזעהן אין דעם וויסטען גאָרטען עפּים עסענ-וואַרג. נור פאַר איהם איז אַלץ דער אונענדליכער שנעע. שנעע אונטען, שנעע אויף די הויזלע בוימער, שנעע אין דער לופט. די פּים ברעכען זיך איהם אונטער — אַמאָם וועט ער פאַלען. נור ער וויל נישט פאַלען, ער וויל עסען, און ער קלייבט צוגויף אלע זיינע כחות און לאָזט זיך ווייטער אין וועג. און ווייטער געהט ער, נישט ווי-סענדיג וואוהין און וואָס. ער געהט אין א וויסטער אַלעע, אין טיע-פען שנעע, וועלכער קריעכט איהם אַריין אין די צוריסענע שטיפעל, איינער אַליין, דאָס איינציגע לעבעדיגע וועזען אין דעם וויסטען און פינסטערן גאָרטען. נור ער הערט גאָר נישט און זעהט גאָר נישט. ער געהט, ווייל ער האָט נישט וואו אהין צו טון זיך און דער עיקר, ווייל ער וויל עסען, עסען, עסען. ער טראכט וועגען גאָר נישט און קאָן וועגען גאָר נישט טראכטען. עפּים טרייבט איהם און ער געהט מיט דעם פּערצווייפּעלטען קרעכצען אין זיך: „עסען, עסען, עסען!“

ער איז אַרויס אויפ'ן טעאטער-פּלאַץ. דאָס העלע ליכט פון די עלעקטרישע לאַמפּען אויפ'ן פּלאַץ האָט איהם געבראכט צו זיך. ער האָט זיך אָבגעשטעלט. און אז ער האָט זיך אָבגעשטעלט, איז ער שיער נישט געפאַלען. ער האָט געמאַכט א טריט און אָנגעד-שפּאַרט זיך אָן וואַנד פון אַ מויער. און אז ער האָט געמאַכט דעם טריט, האָט ער דערפיהלט, אז די שטיפעל זיינען איהם פול מיט שנעע. אָבער דאָס האָט אויף איהם קיין שום אייגנדרוק נישט גע-מאַכט. שלעכט איז נור דאָס, וואָס ער האַלט זיך קוים אויף די פּים און דאָס האַרץ איז אימא'דיג שוואַך און עס ווילט זיך אַהן איין

וועט ער טון אין גאס? וואוהין וועט ער געהן? „אך, עסען!“ נור שטעהן אין גאס איז דאך אויך קיין סברא נישט. מען מוז געזון. „געהן, וואוהין די אויגען וועלען טראגען, ביז פאלען — פאלען, און א פגירה איינגעמען!“

ער איז וויעדער געוואָרען ביז. ביז אויף זיך אליין און אייף דער גאנצער וועלט. נור גלייך האָט ער דערפיהלט, אז ער האָט קיין כח נישט ביז צו זיין, אז דאָס האַרץ איז איהם נאָך שוואַכער גע-וואָרען. „עסען, עסען, עסען!“

און ער איז געגאנגען און געוואָרפען בליקען אין אלע זייטען און אָנגעשטרענגט זיין קוק צו דערזעהען עפּים דורך דעם געדיכטען שנעע. ער האָט נישט געוואוסט, וואוהין ער געהט, און דאָס האָט איהם נישט אינטערעסירט אויך. ער איז געגאנגען, אום נישט צו שטעהן אויף איין אָרט. ער האָט אָנגעשטרענגט זיין קוק, כאַטש ער האָט געפיהלט, אז ער וועט גאָר נישט דערזעהן, אויסער גרויסע שנעע־שטערנדלעך. איין זאך האָט ער נור דייטליך געוואוסט, אז ער וויל און מוז עסען, עס מעג זיך כאַטש איבערקערען די וועלט. „עסען, עסען, עסען!“ האָט ער פערצווייפעלט געקעכצט אין זיך.

ער איז צוגעגאנגען צום שמאָרט־גאָרטען. דער גאָרטען איז געלענען אויף א הויכען באַרג, אונטער וועלכען עס איז דורכגעגאנגען דער ברייטער און טיעפער טייך. אויפ'ן טייך גליטשט מען זיך געוועהנליך ווינטערצייט און אויבען, אין גאָרטען, זיינען שטענדיג דאָ א סך ניגערענע. נור יעמער איז אין גאָרטען נישט געוועזען א פּוס פון א נפש. איבער דעם געדיכטען שנעע האָט מען אפילו די לאַטערנעס נישט געזעהן. זיי האָבען געלויכטען נור אויף איי-ניגע שריט אַרום זיך. איציע האָט נישט געוואוסט, צו זאָל איהם פערדריסען, וואָס ער האָט דאָ קיין מענשען נישט געפונען, אָדער נישט. ער האָט זיך נישט אומגעקערט צוריק און איז געגאנגען וויי-טער. ער איז צו צום ברעג באַרג און האָט א קוק געמאָן אויפ'ן טייך. ער האָט גאָר נישט געקאָנט זעהן. צו זיין אויער האָבען נור דערגרייכט, הילכדיגע קלעפּ פון שווערע אייזענס. דאָס האָבען פויערים געהאַקט איין אָפענעם אָרט אין טייך. און אין זיינע מידע

„איך זעה דײך ! איך זעה דײך !“ האָט ער דערהערט דעם שומר'ס קול.

ער איז אוועקגעגאנגען ווייטער, טיעף אין גאס, וואו עס איז שוין וויעדער געוועזען שטארק פינסטער. דאָרטין האָט ער זיך אויף אַ וויילע אָבגעשטעלט און גוט אָנגעקלאַפט אַ פּוס אָן אַ פּוס. און דאָן ווייטער געגאנגען. ער האָט געמאַכט אַ קרייז אַרום דעם טעאַטער און אָבגעשטעלט זיך נעבען דעם אַריינגאנג. די פּאַליציי-לײט האָבן געפּעהלט. זיי האָבען זיך בעהאַלטען אין טעאַטער פאַר דעם שנעע און וויןד. ער איז געשטאַנען און געשפרונגען פון איין פּוס אויף דעם אַנדערן. אָהן בעשטימטע געדאַנקען, אָהן קיין שום ציעל. ער איז דאָ געשטאַנען, ווייל דאָ איז ליכטיג, ווייל אינוועניג זיטצען רייכע און זאַטע מענשען, וועלכע עס איז יעטצט זעהר פרעהליך. ער דערמאָנט זיך, אז ער איז קיינמאָל נישט געוועזען אין אַ טעאַטער. ער האָט קיינמאָל קיין געלד נישט געהאַט דערצו. אין טעאַטער מוז זעהר פרעהליך זיין, ווען מענשען קאָכען זיך אזוי אין דעם. חברה טראַכט זיך אויס אַלערליי פּערגניגענס. און ער דאַרף שמעהן נעבען טעאַטער, אַ פּערשאַטענער מיט שנעע, אַ פּערפּראָרענער, אַ הונדריגער, און וואָלט געוועזען גליקליך, ווען ער וואָלט געפונען אַ שטיקעל ברויט ! ער האָט וויעדער אָנגעהויבען אַריינצוגעהן אין כּעס. און ער האָט זיך דערמאָנט, אז אין דער פריה האָט ער גע-וואָלט עפּים אויפטון, אָבטון... וואָס האָט ער אזוינס געוואָלט ? ער האָט אָנגעקנויטשט די שטערן. וואָס האָט ער אזוינס געוואָלט ? „אָד, וואָס איך קאָן שוין דאָרטין אויסטראַכטען !“

ער האָט עס אויסגעשריען מיט פּעראַכטונג צו זיך אליין. ער האָט זיך אין פּלוג דערשראָקען פאַר זיין שטימע און אַ קוק געטאָן אויף די גרויסע גלעזערנע טיר. קיינער האָט נישט אַרויסגעקוקט, קיינער האָט איהם נישט געהערט. דאָן איז איהם געפּעלען געוואָרען דאָס רעדען מיט זיך אליין. ער האָט געפונען אין דעם אַ צושטרוי-אונג. און ער האָט אָנגעהויבען צו רעדען. אָבגעהאַקטע פּראַזען, שטיקלעך פון זיינע מידע, צופּלאַנטערטע געדאַנקען. „איך וועל עפּים אויסטראַכטען !... געדאַרפט מיט אַ מעסער...“

אויפהער עסען. ער וועט שוין דאָ בלייבען שטעהן. וואוהין דען וועט ער געהן? דאָ איז לכל הפחות ליכטיג און באלד וועט ער דאָ דערוועהן מענשען. א סך מענשען, רייכע, גליקליכע מענשען. און וואָס וועט שוין זיין, אז ער וועט זעהן די זאמע מענשען? ער וועט גאָר בעטען א נדבה. ער וועט זאָגען, אז ער האָט שוין דריי טעג נישט געגעסען.

בעטען א נדבה! עס האָט איהם געשוידערט און עס האָט איהם געעקעלט. אָבער ער וויל דאָך עסען! אָט האָט ער געוואָלט גנב'ענען. וואָס איז בעסער, גנב'ענען אָדער בעטלען? און ער האָט זיך אָנגעשפּאַרט אָן וואַנד, פּערוואָרפען דעם קאָפּ, געקוקט מיט אַ מאַטען בליק אין די שנעדיגע ווייטקייט און געזוכט איין ענטפּער מיט זיין מידען מאַרד.

דער נאכטוועכטער איז צוגעגאנגען און אַ שטויס געטאָן איהם.
„וואָס טוסטו דאָ?“

איציע האָט זיך קוים אַ ריהר געטאָן. ער האָט ניט געקאָנט אויפהעבען די פיס.
„וויילסט אין פאליציע?“

איציע איז שיער נישט געפאלען און שטאַרק אויפגעבראַכט גע-
וואָרען. אָבער ער האָט זיך איינגעהאַלטען און אָנגעשטרענגט אַלע
זיינע כחות און אָנגעהויבען צו געהן. אויף-הוף! ער האָט גאָר די
פּיס נישט געהערט. שטיקער אייז! ער האָט אָנגעהויבען צו קלאַ-
פען אַ פּוס אָן אַ פּוס.
„נו, גיכער, גיכער!“

איציע האָט ארויסגעשיפעט מיט פערביסענע ציינער:
„זעהסט, דאכט זיך, אז קוים וואָס איך געה! וואָס טרייבסטו?
פרעג בעסער, צו בין איך נישט הונגריג!“

ער איז אַריבער אויף איין אנדער טראטואר. דאָ זיינען נאָך
געוועזען עטליכע קראָמען אָפּען. זאָל ער אפשר אַריין בעטען אַ
נדבה? ער האָט זיך אָבערשטעלט נעבען אַ פענסטער. ער האָט
געוואָלט בעטראכטען, וואָס צו טון.

דושא! הונגריג בין איך, הורענשלעפער! האָב אָבגענומען ביי אַ
הונגריגער אַלטער אידענע איהר פינסטערע וועטשערע, הולטייעם!...
איך בין שכור, פסיא וואָשא דושא!... אַ חדש, אז איך זוך אַרבייט,
כאַליערניקעס! דריי טעג גאָר נישט געגעסען, פסיא קרעוו!..."

אַ זשאַנדאַרם האָט דערהערט זיין קול און איז צוגעגאַנגען אַ
קוק צו טון, ווער קאָן דאָס שרייען און זידלען זיך.

"דו, וואָס שרייסטו דאָ? אַוועק!"

און דער זשאַנדאַרם האָט איהם געגעבען אַ שטאַרקען שטויס.

"נו, וואָס שטויסטו זיך? " האָט איציע אויסגעשריען און —
ער האָט אַ העב געטאָן די האַנד אויף דעם זשאַנדאַרם. ער האָט
דערפיהלט, אז ער וועט זיך מחיה זיין, אויב ער וועט אַראָבלאָזען אַ
פאַטש, אָבער אַ פייערדיגע פאַטש. ער האָט געוואַרט אויף נאָך אַ
שטויס.

דער זשאַנדאַרם האָט בעמערקט זיין בעוועגונג.

"אַך, טי זשידאָווסקאָיאַ מאָרדאָ!"

איציע'ס האַנד האָט זיך אַראָבגעלאָזען. עס האָט שטאַרק אָב-
געקלונגען. דער עולם איז געבליעבען שטעהן. איציע האָט גע-
וואָלט נאָך אַ מאָל אויפהעבען די האַנד. ער איז שוין געוועזען
וויילד. ער האָט געוואָלט שלאָגען און ווערגען און בייסען. נור ער
האָט בעקומען אַ שטאַרקען זעץ אין קאָפּ. עס האָט איהם פער-
שווינדעלט אין די אויגען און ער איז געפאלען. יעטצט האָט ער
געפיהלט פיס אויף זיך. ער האָט געוואוסט, אז מען טרעט איהם
דאָס מיט די פיס, נור ער האָט די אויגען נישט געקאָנט עפענען און
נישט געקאָנט אַ ריהר טון זיך מיט קיין אבר. באַלד האָט מען
איהם אויפגעהויבען און גענומען ערגיץ שלעפען. מיט קלעפּ אין
רוקען און אויפ'ן קאָפּ און אין בויך און מיט די העסליכסטע זידלע-
רייען. ער האָט זיך נישט געקאָנט וועהרען, ער האָט אפילו נישט
געקאָנט רעדען. נור געראַוועט האָט ער און שוידערליך גע-
קרעכצט.

אונטערצינדען... אַט דאָס איז עפּים אנדערע ווערטער! ... זאָלען זיי
אַלע ברענען אויפ'ן פּייער! ... וואָס שטעה איך דאָ? ... וואָס וואָרט
איך דאָ? ... געבען וועלען זיי! ... זאָלען זיי דאָס האָבען אויף זייערע
ביינער! ... דעם גאָראָדאָוואַי וועלען זיי באַלד צורופען! ... קאפּלונקע,
אַ בראַנד איהם אין אַלע ביינער! ..."

ער האָט נישט אויפגעהערט צו רעדען. און וואָס מעהר ער
האָט גערעדט, אַלץ בייזער איז ער געוואָרען. ער האָט פּערגעסען
דעם הונגער, ער האָט דערהערט דאָס האַרץ. ער האָט געשאַלטען
מיט טויט־ביטערע קללות און געפיהלט, אַז ער איז זיך מחיה. ער
האָט אויפגעוואָרפען אַלערליי עולות דעם עולם, וואָס זיטצט אין
טעאטער, וואָס עסט זיך אָן און טרינקט זיך אָן, און וואָס פּערגינט
זיך אַלערליי פּערגינגענס.

„גנב'ענען, גול'ענען, הרג'ענען די חברה איז קיין שום עברה
נישט!“ האָט ער פּילאָזאָפּירט. ער האָט געפיהלט, אַז ער איז יעטצט
גרייט אויף אַלץ, אַז ער וועט יעטצט אַלץ טון מיט אַ לייכטען האַר-
צען. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אַז ער האָט גענוג כח אויף אַלץ,
אַ ריעזע־כח.

די טיר האָט זיך פּערנאָנדערגעפּענט. עס האָבען זיך בעוויי-
זען די זשאַנדאַרמען, און באַלד האָט אָנגעהויבען צו שיטען דער
עולם. איציע איז געבליעבען רוהיג שטעהן. ער איז אפילו נישט
ענטשוויגען געוואָרען און גערעדט זיך זיינס. די זשאַנדאַרמען האָ-
בען איהם נישט בעמערקט. זיי זיינען געוועזען בעשעפטיגט מיט
די שלייטענס. איציע האָט געקאָנט רוהיג רעדען.

„זיי זיינען שוין דאָ!“ האָט ער גערעדט. „אָנגעלאַכט און אָנ-
געזויפט זיך, פּסיאָ קרעוו! אין גוטינקע פוטערקעס, מיט די
ווייברעס געאַרמט, אָדער אזוי מיט נאַפּקעס...“

אייניגע פאַרבייגעהער האָבען זיך איינגעקוקט אין דעם מיט
שנעע פּערדעקטען מאַן.

„שכּור אָדער משוגע,“ האָט איינער פון זיי געזאָגט. זיי זיינען
אוועקגעגאַנגען זייער וועג. און איציע האָט זיי נאָכגעשריען:
„איהר זייט אַליין שכּור! נישט איך בין שכּור, פּסיאָ וואַשאַ

פערצווייפלונג. אי! יעטצט אויך האָט ער דערפיהלט, אז דער קאָפּף טוט איהם זעהר וועה, און דאָס גאַנצע געזיכט און דער גאַנצער קערפּער. ער האָט האַסטיג אָנגעטאַפּט דעם קאָפּף און דאָס געזיכט. זיין היטעל איז נישט געוועזען אויף איהם. דאָס האָר איז געוועזען פייכט און קלעבעדיג. ער האָט אָנגעריהרט אָן איין אָפּענע וואונד. ער איז געגאַנגען מיט די פינגער נאָך דער קלעבע-דיגקייט. אומעדום בלוט. אויפ'ן קאָפּף, איבער'ן גאַנצען געזיכט און אויף דער פערנאַנדערגעפּענטער ברוסט.

עס האָט זיך איהם פּערוואָלט וויינען אויף זיין גרויס עלענד און זיין גרויסע פּערצווייפלונג. „טאַטע!“ האָט ער געוואָלט שרייען, און „מאַמעניו!“ און „גאָט!“ ווערטער, וועלכע ער האָט קיינמאָל נישט געברויכט, וועזען, וועלכע ער האָט קיינמאָל נישט געקאָנט. עס האָט איהם ביטער שווער פּערקוועטשט דאָס האַרץ, און ער האָט זיך אויסגעצויגען מיט'ן געזיכט צו דער ערד, און זיין קערפּער האָט זיך קאנוואָלסירט געוואָרפּען פון דעם גרויסען יאמער.

צום ערשטען מאָל אין זיין עלענדען לעבען האָט ער אַזוי גע-וויינט. ער איז געוועזען א פּערביסענער, און וויפיעל מאָל ער איז געבראַכט געוואָרען אין זיין לעבען צו גרויסע טרערען, האָט ער זיי דאָך שטענדיג אַראָבגעשלונגען. ער האָט געוואוסט, אז זיינע טרע-רען וועלען קיינעם נישט דערווייכען, אז זיי וועלען איהם נור לעכער-ליך מאַכען. זיי וואָלטען איהם געמאַכט פאַר א „צוקראַכענע נשמה“ און פאַר אַ טרום, און דאָס האָט ער נישט געטאָרט זיין. מיט פּערביסענע ציינער איז דער עלענדער יתום געגאַנגען דורך דאָס לע-בען, אין אייביגער פיינדשאַפּט מיט די ארומיגע מענשען. זיינע אוי-גען זיינען אָפּט פּערלאָפּען געוועזען מיט בלוט, אָבער קיינמאָל נישט מיט טרערען.

יעצט אָבער האָט ער נישט געקאָנט און נישט געוואָלט מעהר איינהאַלטען זיך. און ער האָט לאַנג געוויינט. ער האָט געוויינט, ביז די טרערען האָבען זיך ביי איהם אויסגענומען. דאָן האָט ער דערפיהלט אַ מין חלשות-געפיהל, און אַ טראַכט געמאָן, אז ער וועט נאָר שטאַרבען. אָט ווי ער ליגעט אַזוי, וועט ער שטאַרבען. ער

— — — שטילער און לאנגזאמער איז געוואָרען זיין ראָווען און קרעכצען און ענדליך איז ער געבליעבען לעגען שטיל, אָהן אַ בעוועגונג. די דיקע פינסטערנים איז געלעגען איבער איהם, אַרומ־גענומען איהם, פערטרונקען איהם. ער האָט געהאַלטען צוגעמאַכט די אויגען, אָבער ער האָט געפיהלט די פינסטערנים. ווי אַ שווערע משא האָט זי געדריקט אויף איהם. ער האָט דונקעל געוואוסט, אַז ער האָט געשלאָגען און איז שטאַרק געשלאָגען געוואָרען, און יעמטט איז עס שטיל און רוהיג, און עס האָט איהם געוואונדערט די רוהיג־קייט. ער האָט אָנגעהויבען צו שאַרען אַרום זיך מיט דער האַנד, צוגעמאַכטערהייט די אויגען. ער האָט אָנגעטאַפט אַ האַרטע, שטוי־ביגע פאדלאָגע. וואו איז ער דאָס ? גאַנץ נישט דייטליך איז עס דורכגעפלויען דורך זיין גאַנץ וועזען. ער האָט שווער אויפגעוויי־בען זיינע ברעמען. די דיקע פינסטערנים האָט זיך אוועקגעלעגט אויף זיינע אָפּענע אויגען. ער האָט גאָר נישט געזעהן און זיינע אוי־גען האָבען זיך שווער צוגעמאַכט צוריק. דאן האָט ער וויעדער גע־שאַרט מיט די הענד אַרום זיך און וויעדער פערנאנדערנגעפּענט די אויגען. ווייטער, ברייטער. עפּים האָט איהם אַ בליאַסק געטאָן. אויבען אויפ'ן באַלקען איז געלעגען אַ קליינער, גרויער שיין. פון דעם איינציגען פענסטער איז ער אריינגעדונגען, וואָס איז געוועזען הויך איבער דער ערד. איציע האָט אָנגעשטעלט זיין בליק צוערשט אויפ'ן שיין און דאן אויף דאָס קליינע פענסטער מיט די אייזערנע שטאַנגען. לאַנג האָט ער געקוקט אַהין. ווי איינער, וועלכער האָט זיך אויפגעכאַפט פון אַ חלום און איז נאָך נישט ביי זיך. פלוצלינג האָט איהם דאָס בלוט אַ שלאָג געטאָן אין קאָפּ, און ער האָט זיך שנעל אויפגעזעטצט. ער האָט דערקאָנט די שטאַנ־גען און בעגריפען, אַז ער איז אין פאַליציע. מען האָט איהם גוט אָנגעשלאָגען און אריינגעוואָרפען אין אַ פינסטער לאָך. עס איז איהם געוואָרען אזוי מאָדנע וואַרם. אין איין מאָמענט האָט ער דורכגעלעבט, וואָס איהם שטעהט פאַר. די קלעפּ, וועלכע ער וועט נאָך דאָ קריעגען, דעם סוד און דעם פּסק, דעם אַסטראָג און די אַרעסטאַנטסקי ראָטעס. ער האָט אויסגעקרבצט אין שווערער

הערט דאָס קלאַפּען פון זייערע ענטלויפּענדיגע פֿיסלעך. ער איז געבליבען שטעהן ביים פענסטער און אויסגעשטרעקט די האַנד אַרויף. ער האָט נישט געקאָנט דערלאַנגען די שטאַנגען. אָבער ביי איין וואַנד איז געשטאַנען אַ באַנק, אָן וועלכער ער האָט זיך אָנגע- שלאַנגען ביים דורכזוכען דאָס צימער. מיט מיה האָט ער זי צוגע- שלעפּט צום פענסטער. ער איז געוואָרען אַזוי מיד, אַז ער האָט זיך געמוזט צוזעטצען. און לאַנגזאַם האָט ער אָנגעבונדען דאָס שטריי- קעל פון די הויזען. ער האָט אָנגעהויבען צו מאַכען אַ פעטליע און געטראַכט. וויעדער אַריינגעקוקט אין די עלענדע פּערגאַנגענהייט און אין די פינסטערע צוקונפּט. און וויעדער זעהט ער נישט קיין ליכטיגען פונקט נישט הינטער זיך און נישט פאַר זיך. און מיט פּער- ביסענע ציינער האָט ער צוגעצויגען דאָס קניפּעל און געשאַלטען דאָס לעבען, און זיין האַרץ האָט פּערשפּירט איין אונענדליכען האַס צו אַלע מענשען. ווי ער מאַכט יעמאַל די פעטליע, וואָלט ער אַרומ- גענומען אַלע קעפּה און וואָלט זיי אַלעמען דערוואָרגען. אָט אַזוי, אָט אַזוי, אָט אַזוי ! — —

די פעטליע איז שוין לאַנג פאַרטיג געוואָרען, און ער איז נאָך אַלץ געזעסען און האָט געטראַכט. ער האָט געשאַלטען און געפּלוצט און געוואונשען די מענשען אַלע אונגליקען. אַך, וואָלט ער זיי עפּים אָנגעטאָן !

און ביסלעכווייס ווערט איהם עפּים קלאַר. זיין טויט אַליין איז דאָך שוין אַ גוטער אָבטו. ווען דער טאָג וועט אָנקומען און מען וועט זיך וועלען נעמען צו איהם, וועט מען איהם געפינען אַ טויטען. בע-ע-ע, אַ מגפּה אויף אייך אַלעמען ! אויס איציע, ניטאָ איציע ! ניטאָ מעהר וועמען צו מוטשען, צו רודפֿן, צו לאָזען הונד- גערן ! ווי די אָבגעשמיסענע וועלען זיי בלייבען, מיט אַראָבגעלאָ- זענע נעזער, און אַ בייזע קללה וועט אויסדריקען זייער גרויסע אונ- צופריעדענהייט. אַך, דאָס איז אַ טייערער געדאַנק !

ער איז האַסטיג אויפגעשפרונגען, אַרויף אויף די באַנק, צוגע- דראַפּעט זיך צו די שטאַנגען און אָנגעבונדען דאָס שטריקעל. די הענד האָבען זיך איהם געטרייסעלט, עס האָט איהם געפיעבערט. ער

האָט זיך אויסגעצויגען, צוגעמאַכט די אויגען און געוואַרט אויפ'ן טויט. עפּים אזוי לעגען און איינשלאָפּען אויף אייביג און נישט זיין מעהר. איינמאָל פאַר אַלע מאָל בעפּרייט ווערען פון די וויסטע טעג הינטער זיך און פון דעם גאַנצען עלענדען לעבען פאַר זיך. ער האָט געביינקט נאָך דעם טויט.

„אָ, שטאַרבען!“

פאַר זיינע אויגען האָבען אָנגעהויבען אַרויסצושווימען טויטע קערפּער, וועלכע ער האָט זיך אָנגעזעהן אין זיין לעבען. אזוי האָט ער געוואָלט יעמערט ווערען. דאן האָט ער אויך דערזעהן פאַר זיך דעם היינגענדיגען וואַסער-טרעגער קירללא.

ער האָט זיך אויפגעזעמט. אַ בעשטימטער געדאַנק האָט איהם אויפגעהויבען: ער וועט זיך אויך אויפהיינגען. פון וואָר-טען אויפ'ן טויט וועט גאָר נישט אַרויסקומען. אזוי וועט ער דאָך נישט שטאַרבען. ער האָט געקוקט אין די דיקע פינסטערנים און געטראַכט. דער איינדרוק פון די אָבגעלעבטע יאָהרען איז אויפגע-שטאַנען פאַר איהם. קיין איינציגער פרעהליכער טאָג, קיין בע-רוהטע מינוט. יאָהרען פון נישט אויפהערענדיגע פרעניות און פון שמענדיגען קאַמפּף, פון האַרטער אַרבייט און אָפטען הונגער. און וואָס איהם שטעהט פאַר איז נאָך ערגער. פינסטער ווי די דיקע פינסטערנים אַרום איהם. לאַנגע יאָהרען אַסטראַג און אַרע-סטאַנטסקי ראָטעס, און דאן וויעדער הונגער.

ער האָט אויפגעהויבען די אויגען צו די אייזערנע שטאַנגען אין פענסטער און אָנגעטאַפּט דאָס דיקע שטריקעל, מיט וועלכען ער האָט געהאַלטען אַרומגעבונדען זיינע הויזען. דאן האָט ער זיך אַרומגעקוקט און אָנגעשטעלט זיינע אויערן. צו איז דאָ נישטאָ ווער? אָבער ער האָט גאָר נישט געהערט. מיט מיה האָט ער זיך אויפגעהויבען. ער האָט זיך קוים געהאַלטען אויף די פיס און אין קאָפּף האָט איהם געשווינדעלט. ער האָט אָנגעטאַפּט אַ וואַנד און אָנגעשפּאַרט זיך אַ וויילע. דאן האָט ער מיט שטילע טריט דורכגע-זוכט דאָס צימער, מיט די הענט שאַרענדיג אַרום זיך. קיינער איז דאָ נישט געוועזען. גור עטליכע מינוט האָט ער דערשראָקען און גע-

די מלחמה מיט גאט.

ער האָט זיך געשטארקט אין געשטארקט און נישט אויס-
געהאלטען.

ער האָט אויפגעעפענט זיין מויל געגען גאָט, געלאכט פון זיין
גערעכטיגקייט, געשאַלטען איהם.

ער איז געוועזען צו מיד, ער זאָל קאָנען ווייטער אויסהאלטען.
וואָס איז איהם גאָט? וואָס איז איהם „מען טאָר נישט“?
וואָס איז איהם מורא אָדער ליכע? ער קאָן נישט מעהר אריבער-
טראָגען.

ער איז שוין מיד, צו מיד.

ער קאָן דאָך נישט גערעכטיג זיין, וואו עס איז נישטאָ קיין
שפור פון גערעכטיגקייט. ער קאָן דאָך נישט ליכענען, וואו עס איז
נישטאָ קיין אַטעם פון ליכענען. ער קאָן דאָך נישט לויבען און דאַ-
קען, וואו מען דארף פערקלאָגען און זידלען און שעלטען און פלוצען.
און ער האָט פערקלאָגט, געזידעלט, געשאַלטען און געפלוכט.

„גאָט, וואָס האָסטו צו מיר, וואָס האָסטו דיר אויף מיר אָנ-
געזעטצט?“

„וואָס ווילסטו פון מיר? וואָס ווילסטו דוקא אויף מיר בעוויי-
זען דיין כח און דיין גבורה און דיין גרויסקייט? וואָס האָסטו אויס-
געלאָזען דוקא צו מיר דיין גאנצען גרימצאָרן?“

„גאָט, דו האָסט קיין יושר נישט, דו האָסט אין זיך נישט די
מידה פון רחמנות, דו ביזט נישט קיין רחום וחנון, קיין אל מלא
רחמים!“

„ווער עס פערלאָזט זיך אויף דיר, איז דער אונגליקליכסטער
מענש. ווער עס פערלאָזט זיך אויף דיר, איז אַ נאַר!“

האָט אַריינגערוקט דעם קאַפּף אין די פעטליע און אומגעוואָרפֿען די באַנק.

און אז דאָס שטריקעל האָט זיך צונויפגעצויגען, האָט זיך איהם פֿערוואָלט לאַכען. לאַכען ווי אַ זיעגער, ווי אַ שטאַרקערער. נור ער האָט אויסגעגלאָצט די אויגען, אויסגעשטעלט די צונג און איז בלייב און בלוי געוואָרען.

אַבער די אַרויסגעשטעלטע צונג האָט געהייסען :

„בע-ע-ע, אויס איציע, ניטאָ איציע!...“

1897.

דאָס גאַנצע לעבען — דריי און זעכציג יאָהר — אַ קייט פון אונגליקען. איין אונגליק נאָך דעם אַנדערן, און איינס שווערער פאַר דאָס אַנדערע.

אין איין רגע בעווייזען זיך פאַר זיין בליק ווי אין אַ גרויסער ווייטקייט אַלע זיינע אונגליקען. ער פיהלט און לעבט זיי אַלע איינער בער און עס שוידערט איהם ביז אין דעם לעצטען טראָפּען מאַרץ. —

אַ גוסס איז ער געלעגען אין קראַנקענהויז. וואָלט ער כאַטש געשטאַרבן און אַ מעשה מיט אַ סוף. ניין, דאַרף ער געזונד ווערען און אַרומשלעפּען זיך ניין טעג נאָך אַרבייט און נישט געפינען זיי און לאַנגזאַם שטאַרבן פון הונגער און נאָך צוועהן, ווי זיין אַלטע פער-געהט און אַרבייט זיך אָב מיט די לעצטע קרעפטען און ווי זיין איי-ניקעל מיט די אָבגעשניטענע פיסעלעך...

איז אין דעם פאַראַן כאַטש אַ האָר פון גערעכטיגקייט און ליעבע?

אַ שטיין וואָלט ער געכאַפט און געוואָרפּען איהם צום הימעל. שרייען וואָלט ער מיט אַלע כחות.

און עס דריקט איהם, און ציעהט, און קימצעלט, און בייסט. ער וויל זיך שלאָגען מיט גאָט! ער מוז זיך שלאָגען מיט גאָט!

עס ווערט איהם שיער נישט צוריסען דאָס האַרץ. „דו... דו... דו, רצחן! דו, גזלן! דו... דו... דו, קנא ונוקם!“ — און עס פאַלט איהם איין. ער וועט לויפּען אין דאָס גרויסע, פרייע פעלד הינטער דעם קליינעם וועלדעל. דאָרטין וועט ער וואַר-פען שטיינער אין הימעל און זידלען און שעלטען, אז גאָט זאָל זיך דערשרעקען, דערפיהלען אַ וועהטאָג, אויפשרייען פאַר וועהטאָג, דער-פיהלען זיך פאַר פערניכטעט און פערטיליגט, פאַר אויס-גאָט.

ער האָט געאיילט, ווי ער האָט נור געקאָנט. ער זעהט גאָט פאַר זיך. די גאַנצע לופט איז פול מיט זיין ביטערסטען פיינד, מיט גאָט. אָבער ער וויל אין דאָס פרייע פעלד. ער וויל מיט איהם זיין

און ער איז געוועזען אזא נאָר. כל ימיו איז ער אָבגעוועזען
אזא נאָר.

יעטצט איז ער אַלט, געבראָכען, ערשט ניין טעג פון קראַנקענ-
הױז. און די גאַנצע ניין טעג זוכט ער אַרבייט און געפינט נישט.
ער איז זיך שוין די פיס אָבגעגאַנגען.

ניין, ער האָט שוין מעהר קיין כח נישט. דאָס איז שוין אריי-
בער און אַריבער, אזוי שטראָפט מען דאָך נישט. אַלץ דאַרף דאָך
האַבען א שיעור.

און פאַר וואָס שטראָפען? „ניין, איך פרעג דיך מעהר נישט,
פאַר וואָס שטראָפסטו מיך אזוי?!“

ער בלייבט שטעהן אויף אַ מינוט, די אויגען אויפגעהויבען צום
הימל און אין די ליפען-ווינקלען זיטצט איין ערנסטע ביטערקייט.
ווי ער וואָלט געוואָרט אויף איין ענטפער.

דאָס איז אַ וויכטיגע מינוט. בעקומט ער יעטצט איין ענטפער,
מאַכט ער שלום מיט גאָט, וואָרפט זיך פאַר איהם אויף די קניע און
לאָזט זיך שלאָגען מלקות און וועט חרטה האָבען מיט דער גרעסטער
תשובה און מיט די ביטערסטע טרערען.

אָבער גלייך גיט ער זיך אַ רוק און העבט אָן צו לויפען אין כעס
און בייז. אומזיסט וועט ער וואָרטען אויף איין ענטפער. און עס
איז גאָר אונמעגליך צו בעקומען איין ענטפער, ווייל עס איז נישטאָ
קיין ענטפער.

וואָרום אין דער אמת'ן, פאַר וואָס שטראָפט ער איהם אזוי?
וועלכע שווערע עברות איז ער בעגאַנגען? צו האָט ער דען כאָטש
איין מאָל געזינדיגט — אפילו מיט'ן געדאַנק? אַדרבא, זאָל מען עס
איהם בעווייזען!

און ווען שוין? ! איז מען דאָך דאַרויף נישט מעהר ווי אַ
מענש, נישט מעהר ווי אַ פראָסטער בשר ודם. דאַרף מען דען אזוי
אונבאַרמחערציג שטראָפען אַ גאַנץ לעבען, אָהן איין אויפהער, אָהן
אַ בערוהטע מינוט? און ווי נאָך שטראָפען? שווער שטראָפען, מיט
די האַרבסטע שטראָפען שטראָפען!

פאַר וואָס קומט עס איהם? פאַר וואָס? !

האָבען מיט זייערע ריינע פליגלען צו צוגעהן צו איהם, ווייל ער וועט זיי בעשמוצען.

און אלע צדיקים, וועלכע זיטצען אַרום איהם און הערען פון איהם תורה, זאָלען זיך פערשעמען און רויט ווערען און פיהלען זיך פערלעגען, וואָס זיי האָבען נאָר געהערט פון איהם תורה...

ער וועט זיעגען, ער וועט זיעגען. איהם וועלען העלפען אלע בוימער און אלע גרעזעלעך, אלע ווערימלעך און אלע פליגעלעך און די ברענענדיגע זון און די פייערדיגע מלאכים און די הייליגע צדיקים, ווייל זיי זיינען אלע גערעכטיגער, ריינער, בעסער פאר גאָט! ער איז געלאָפּען, געלאָפּען.

די פיס ברעכען זיך איהם אונטער, דאָס האַרץ ווערט איהם מאָרנע שוואַך, די צונג טרוקען, די ליפּען פערשמאַכט און די הענד בלייבען היינגען ווי די קלעטצער. אין די אויגען האָט אָנגעהויבען צו שווינדלען, און עס האָבען זיך צומישט לופט און מענשען און הייזער און דאָס פרייע פֿעלד הינטער דעם קליינעם וועלדעל, וואָס ער האָט געטראָגען אין זיין קאָפּ, און גאָט, וועלכער האָט אָנגע-פילט די גאַנצע לופט. און די רויטע, ברענענדיגע, אונטערגעהענ-דיגע קויל איז צופלאַטצט געוואָרען און ארומגענומען אלץ מיט אַ פייער — מיט אַ העלרויטען ביז אַ געדיכט שוואַרצען פייער. ער איז נאָך אָבער געלאָפּען. געלאָפּען, געלאָפּען און — געפאלען.

ער האָט נישט געפיהלט אין זיך קיין גליעד, אָבער ער האָט נישט געוואָלט ליגען. ער האָט געוואָלט לויפּען, קומען צו זיין ציעל, קעמפּען און זיעגען. ער האָט געמאַכט גרויסע אויגען, גע-וואָלט ארייננעמען אין זיך אַ סך לופט, קומען צו זיך. נור דער קאָפּ איז איהם געוואָרען אלץ שווערער און שווערער. ער איז געבליעבען ליגען אָהן אַ בעוועגונג.

מענשען זיינען זיך צונויפגעלאָפּען. איבערראשטע, דערשראָ-קענע, באַרמהערציגע מענשען. זיי האָבען אלע גלייך דערוועגן אין איהם, אַז דאָס איז אַ פרומער איד, אַז דאָס איז נישט קיין שיכור, נור גיכער אַ הונגריגער, אַז דאָס טויטבלייכע געזיכט מיט די איינ-געפאלענע באַקען און איינגעגראָבענע אויגען געהערט צו איין אַל-

אוינ אויף אויג, ער וויל זיך מיט איהם שלאָגען, וואו זיי וועלען נור
ביידע אליין זיין.

און ער פיהלט, אז ער וועט זיעגען. ווייל ער איז גערעכט און
יענער איז אונגערעכט. ווייל ער האָט גאָר נישט אויף זיך און יע-
נער איז בעגאָנגען די גרעסטע און שווערסטע פערברעכען. ווייל ער
איז ריין און יענעם הענד זיינען פול מיט זיין בלוט.

ער ווייס, אז ער וועט זיעגען. איהם וועלען ביישטעהן אלע
שווערע אונגליקען, וועלכע ער איז זיך אומזיסט אויסגעשטאנען
אויף זיין לעבען.

זיין טאָכטער, זיין טאָכטער וועט איהם ביישטעהן! זיין אונד-
גליקליכע, ריינע, ערעלע טאָכטער, זיין טייער קינד!

נאָם, איין אויפגעבלאָזענע, מיט אָבגעגעסענע פינגער פון די
פיס, ווי מען האָט זי ארויסגענומען פון טייך, וועט זי זיך שטעלען
פאר גאָט. זי וועט גאָר נישט דארפן רעדען, נור שטעהן און קו-
קען אויף איהם...

און א הוילע זאָל זי זיך שטעלען פאר איהם. זאָל זי זיך נישט
שעמען צו בעווייזען איהם איהר ריינעם כשר'ן לייב, ווייל איהר לייב
איז ריין און כשר, כאָטש זי האָט איהם פערקויפט. א שיינע, א
ריינע, א כשר'ע איז זיין טאָכטער!

זי וועט איהם ביישטעהן און זיין אייניקעל... זיינע פיסלעך...
און אלע זיינע שווערע אונגליקען וועלען איהם ביישטעהן.

ער ווייס, אז ער וועט זיעגען. ער קלייבט נור אויס די שווער-
סטע ווערטער. יעדעס וואָרט זאָל זיין א פייל, יעדעס וואָרט זאָל
זיין א דונער, יעדעס וואָרט — א בליץ.

פאר די בויער זאָל זיך דער גרויסער גאָט שעמען און פאר
דאָס גראָז, פאר די פויזענדיגע ווערים און פאר די קלענסטע פלי-
גלעך.

און די גרויסע זון זאָל פינסטער ווערען, אויסגעלאָשען ווערען
פאר בושה, וואָס פאר א גאָט זי האָט.

און אלע מלאכים זאָלען זיך כאַפּען פאר די קעפּף און מורא

און ער זעהט זיך דאָרטין אויף דעם פרייעם פעלד נעבען דעם גרויסען, ברייטען ריעז. ער איז מיר עפּים צו טון איהם, אָבער ער טראָגט הויך דעם קאָפּף, ווי עס פאַסט פאַר א זיעגער, און אויף זיינע ליפּען ליעגט א שטעכעדיגער שמייכל. און נעבען איהם שטעהט נאָקט זיין טייער קינד מיט די אָנגעביסענע פוספינגער און עס ליגען צוויי קינדערשע פיסעלעך און עס שטעהט געבויגען זיין איינגעקאָרציעטע אַלטע — — —

א שפּריץ קאַלט וואַסער האָט פערטריבען דאָס גרויסע, פרייע פעלד מיט דעם גרויסען, ברייטען ריעז, און דער אַלטער פיהלט זיך אָנגעשפּאַרט אָן א קיהלע וואַנד און ארומגערינגעלט פון א סך מענ-שען, וועלכע מיינען, אז ער איז נאָך נישט געקומען צו זיך, און ריי-בען איהם און נעמזען איהם און געבען איהם וויין און ווייסען נישט, ווי צו העלפּען איהם.

די מענשען מיינען, אז דער אַלטער האָט דעם שטאַרקראַמפּף, און זיי ווענדען אָן אַלע מיטעל, וועלכע מען ווענדט אָן צום שטאַר-קראַמפּף.

אָבער דער אַלטער ליעגט אָהן א בעוועגונג און פיהרט אַלץ מלחמה מיט גאָט.

ער ווייס, אז גאָט איז נאָך אין הימעל אויף זיין כסא הכבוד. ער ווייס, אז גאָט האָט עס איהם אונטערגעשטעלט א פוס און א וואָרף געטאָן, ווייל ער האָט נישט געוואָלט און ווייל ער האָט מורא גע-האַט טרעפּען זיך מיט דעם אַלטען אויג אויף אין דעם פרייען פעלד. אָבער דאָך איז ער דער זיעגער און וואָס לינגער ער וועט אַזוי ליגען אָהן א בעוועגונג, אַלץ ערגער איז עס פאַר גאָט, אַלץ קלענער און שלעכטער און אונגערעכטיגער וועט גאָט ערשיינען.

דער שטעכעדיגער שמייכל פון דעם זיעגער איז געלעגען אין די ווינקלען פון זיינע ליפּען. נור די מענשען האָבען עס נישט בע-מערקט און געקעמפּט מיט דעם שטאַרקראַמפּף. — —

צום רעדעל איז צוגעגאַנגען איין אַלטע איינגעהויקערטע פרוי — הויט און ביינער, א געל געקנויטשט פנים — מיט א גרויסען פאק צייטונגען אונטער'ן ארם — און דאָס איז געוועזען זיין ווייב.

טען מאן, וועלכער האָט בעסער געדארפט זיך אויסרוהען אין דער היים און גוט צוזעהן זיך, ווי אַרומשלעפען זיך אין די גאַסען אין אַזא הייסען טאָג.

די מענשען האָבען עס גלייך דערזעהן און אָבגעשטעלט זיך, צו העלפֿען איהם. קיינער איז נישט פֿאַראַיבערגעגאַנגען אָהן אַ רחמנות וואָרט. אַלע האָבען געוואָלט העלפֿען. ווער עס האָט געזאָגט, וואָס מען האָט צו טון, און ווער עס האָט טאַקי געטאָן. מען האָט אָנגעדווענדעט אַלע מיטלען אויף בריינגען איהם צו זיך. מיט קאַלטען וואַסער האָט מען איהם בעשפּריטצט, געריכען האָט מען איהם, און באַלד האָט עמיץ געבראַכט וויין און געגאַסען איהם אין מויל.

אַלע האָבען זיך אָבגעשטעלט. רייך און אַרם, איילענדיגע און לויפֿענדיגע. און אַ גאָר רייכער מאַן האָט אויפֿגעהאַלטען זיינע פֿערד און נאָכגעפֿרעגט, וואָס איז אַזוינס געשעהן. און אַז ער האָט זיך דערוואוסט, איז ער אַוועקגעפֿאַהרען ווייטער זיין וועג אַ פֿערשעמטער. אַלע מענשען זיינען „מענשליך“ געוואָרען. —

ער איז שוין לאַנג געקומען צו זיך, לאַנג געוואוסט, וואָס עס טוט זיך אַרום איהם און מיט איהם, אָבער ער האָט זיך געפֿיהלט מיד, ווי נאָך אַ שווערער אַרבייט, און נישט אַ ריהר געטאָן מיט קיין אַבר. דאָס אַרומטאַנצען פֿון די מענשען אַרום איהם איז איהם אנגענעם געוועזען, זייער רחמנות האָט איהם הנאה געטאָן. די גוטע מענשען האָבען פֿערמשפּט דעם בייזען גאָט. ער האָט געפֿיהלט, אַז ער האָט מנצח געוועזען, אַז גאָט איז אויס גאָט.

אויף דעם פֿרייען פֿעלד הינטער דעם קליינעם וואַלד ליעגט אַ גרויסער, ברייטער ריעז, ליעגט אָהן כּח, ניעדערגעשלאָגען, בעשעמט. און דער גרויסער, ברייטער ריעז איז גאָט. אַרום איהם און אויף איהם פֿויען קליינע ווערימלעך און נאָך קלענערע פֿליגעלעך און זיי ברומען און זשוושען און פֿיפֿען — דאָס זידלען זיי איהם, דאָס צעהלען זיי איהם אויס די אונצעהליגע פֿערברעכען, וועלכע ער האָט בעגאַנגען זינד ער איז אַ גאָט. און די בוימער בויגען אַוועק די קעפּף טיעף אין וואַלד אַריין, ווייל זיי ווילען דעם אונגערעכטען גאָט נישט אָנקוקען.

יעטצט רעדט זי גוט. זי וויל אויך וויסען, פאר וואָס קומט עס איהר אזוי. יעצט רעדט זי גוט.

און עס קיצעלט איהם, קיצעלט איהם.

דאָס ווייב האָט אויך נישט בעמערקט די נצחנישע מינע אויף זיין געזיכט, ווייל זי האָט ביטער געוויינט, און די מענשען האָבען נאָך שטארקער געקעמפּט מיט דעם שטארקראמפּף. —

א גאָרדאָוואָי איז צוגעגאנגען, האָט אַ קוק געטאָן, פערנאָנ-דערנעפּרעגט און געהייסען אוועקפיהרען דעם קראנקען אַהיים.

די גוטע מענשען האָבען זיך גענומען צו דער אַרבייט און די אלטע האָט דערביי גערעדט — יעדעס וואָרט אַ פּייל, יעדעס וואָרט אַ דונער און בליץ, יעדעס וואָרט דער שווערסטער פאָרוואָרט גאָט, יעדעס וואָרט האָט אַרויסגעריסען גאָט פון די גוטע מענשענס הערצער.

אין דער היים וועט דער אלטער דארפּען ליגען אליין, ווארום זי מוז פערנאָנדערטראָגען די צייטונגען, מען ווארט אויף זיי. אין דער היים האָט זי אַ קליינעם פינף-יעהריגען אייניקעל, זעלכער איז איהר געבליעבען פון דעם זעהן, א יתום'ל אָהן אַ טאטען און מאמען. ער פלעגט איהר העלפּען פערנאָנדערטראָגען די צייטונגען, האָט מען איהם איבערגעפאָהרען און ער ליגעט יעצט אָהן פיס. וואָס וועט פון דעם אלטען ווערען, ביז זי וועט קומען? ער וועט דאָך שטארבען!

און דער אלטער פיהלט אלץ שטארקער זיין זיעג.

וואָס זאָגט יעטצט גאָט? זיטצט ער נאָך און לערנט תורה פאר זיינע צדיקים? קאָנען זיי נאָך אַ וואָרט פון איהם הערען? און די אלע גוטע מענשען, וועלען זיי אין איהם נאָך גלויבען?

ער וואָלט זיך צולאָכט פון גאנצען האַרצען. נור ער האָט זיך איינגעהאַלטען, און די מענשען האָבען גאָרנישט בעמערקט און אריינגעלעגט איהם זעהר אָבגעהיט אין וואָגען.

דער וואָגען האָט זיך געריהרט און די אלטע איז אוועק איהר וועג, קלאָגענדיג און פערקלאָגענדיג.

הא, טויזענדער קללות האָבען זיך געוויס אויפגעהויבען צום

זי האָט אַרויסגעלאָזען די צייטונגען פון אונטער'ן אַרם מיט אַ ביטערען געשריי און פערבראָכען די הענד, אַ וואָרף געטאָן זיך צום מאָן, געגאָסען מיט ביטערע טרערען, געריסען אויף זיך דאָס האָר, געשריען און געטענ'עט און אויסגעשטאָמען איהר ביטער האַרץ און גערופען צו גאָט.

ער האָט אויף איהר נישט אַ קוק געטאָן, נור ער האָט זי דער-קאָנט אַן איהרע טענות און איהר וויינען. עס האָט איהם אַ ריס גע-טאָן אין האַרצען. אָבער גלייך איז איהם אַ געפיהל פון שטאָליז דורכגעפאָהרען אין אַלע זיינע גליעדער, אַ געפיהל פון פעסטיגקייט. אויף אַזאָ קלאַפּ האָט זיך גאָט געוויס ניט געריכט, אַז נישט וואָלט ער איהם נישט אַ וואָרף געטאָן אין רעכטען מיטען גאָס, וואו ער קאָן זיך טרעפּען מיט זיין ווייב.

די אַלטע האָט אויסגעקלאָגט איהר אונגליק. ערשט, דער-צעהלט זי, פון קראַנקענהויז. אין אַ פיעבער איז ער געלעגען. ער איז קראַנק געוואָרען, ווייל די איינציגע טאָכטער, אַ טייער, גאָלדען קינד איז דערטרונקען געוואָרען. מען האָט שוין נישט געהאַלטען פון זיין לעבען. איז ער אָבער געזונד געוואָרען, אויף צו פאַלען אין מיטען גאָס פאַר הונגער...

און דאָס קיצעלט איהם. זי האָט נאָך געדאַרפט דערצעהלען, פאַר וואָס האָט זיך דאָס קינד דערטרונקען. זי מאַג עס דער-צעהלען. זי האָט זיך נישט וואָס צו שעמען. זי האָט געוואָלט האַנדלען מיט זיך, ווייל זי האָט געוואָלט זיי פּערהעלפּען. זי האָט אָבער נישט געקאָנט אויסהאַלטען. זי איז געוועזען אַ ריינע, כשר'ע נשמה. דאָס ערשטע פּערדינטע געלד איז געוועזען דער שטיין אויף איהר האַלז, מיט וועלכען זי האָט זיך אַריינגעוואָרפּען אין טייף. זאָל זי דערצעהלען. זאָל זי זיך נישט שעמען. און וועגען אייניקעל זאָל זי דערצעהלען, וועגען אייניקעל...

ער וואָלט איהר נאָך וועלען זאָגען, אַז זי זאָל נישט רופּען צו גאָט, נישט בעטען זיך ביי איהם, נור פּערקלאָגען זאָל זי איהם, פּער-מסר'ן, מאַכען איהם צו שאַנד און צו שפּאַם... אָט אַזוי, אָט אַזוי...

תורה זיצט בערעקט מיט א זאק, ווי א יונגפרוי טרויערט איבער
איחר מאן.

ער זעהט דעם ווינקעל, ער זעהט גאט, ער זעהט די צדיקים, ער
זעהט די מלאכים, ער זעהט די תורה.

גאט איז נישט מעהר גרויס, נור קליין, גאנץ קליין, און פון א
שמוציגער פארב. די צדיקים זיינען אלע מיט גרויסע, ווייסע בערד,
אין ריינע, שיינע טליתים, אין עטרות און מיט תפילין אויף די
קעפּף. און די מלאכים זיינען אלע יונג און שטארק. און די תורה,
גרויס און ברייט, פערוויקעלט אויף די עץ חיים'ס...

נור אַט האָט גאָט אויף איהם א קוק געטאָן — א ביזען קוק —
און גענומען וואקסען, וואקסען, וואקסען. אָבער דאָס איז נישט
גאָט, נור עפּים שרעקליכעס, שוואַרצעס, שטיקענדעס.

ער האָט זיך דערשראָקען און אויפגעפּענט די אויגען.
נאָכט. דער הימעל קוקט אויף איהם מיט טויזענדער אויגען.
דער הימעל איז טיעף־בלוי און איבער איהם היינגט א שליוער פון א
דורכזיכטיגען גרויליכען נעבעל. אָבער דאָס איז נישט דער הימעל.
דאָס איז דער מלאך־המות מיט זיינע אויגען. און דער מלאך־המות
פליהט צו איהם, ווערט אלץ נעהנטער און נעהנטער. און וואָס
נעהנטער ער ווערט, ווערט ער אלץ שוואַרצער און דונקלער, שוואַר-
צער און דונקלער, און די אויגען ווערען קלענער, ווי זיי וואָלטען זיך
געוואָלט צומאָכען, און פליעהען אזוי מאָדנע אום און דרעהען זיך.
און עפּים שטיקט איהם אזוי, און ווערגט איהם און לאָזט איהם ניט
בעקלערען, וואָס ער וויל. א ריס טון זיך, א העב טון זיך... „הא, ווער
האַלט עס מיך? ... ווער דריקט עס מיך? ... דו... דו... דו, רצחן! דו,
גזלן! דו... דו, קנא ונוקם!...”

ער איז ענטשוויגען געוואָרען אויף אייביג.

1899.

הימעל! טויזענדער הערצער האָבען זיך געוויס אָבגעקעהרט פון
גאָט, ווי די קעפּף פון די בוימער אין דעם פרייען פעלד פון דעם
גרויסען, ברייטען ריעז.
ער האָט געזיענט.

פערניכטעט איז גאָט, דערשלאָגען איז גאָט, אויסגאָז איז
גאָט!

און מיט צוגעמאַכטע אויגען זעהט ער גאָט'ס מפּלה. ער פיהלט
זי מיט יעדעם אבר.

די וועלט איז געוואָרען שטילער און רוהיגער. שטילער און
שטילער. גלייך אלע רעדער וואָלטען געוועזען בעלעגט מיט גומי,
און אלע מענשען וואָלטען געקריעגט ווייכע, סאַמעטענע שטימען.
און ער פיהלט זיך גוט, בערוהיגט. ער שוועבט אין דער לופט, ער
וויינט זיך און עס ברומט אין איהם און ארום איהם, ווי דאָס
שענסטע וויעגענליער. ער וועט איינשלאָפען און וועט שלאָפען דעם
געשמאַקסטען שלאָף.
דאָס איז גאָט'ס מפּלה.

נור אויף דער אלטער איז אַ ביטערע רחמנות. זי דארף יעטצט
ארומלויפען אַ טרעפּ ארויף, אַ טרעפּ אַראָב, און איהר איז נעביך
אזוי שלעכט, און זי ווייס נישט, אז איהם איז אזוי גוט. זי האָט גע-
דארפט זיין יעטצט נעבען איהם, מיט איהם, צוזאמען שוועבען, צו-
זאמען וויעגען זיך. און זי וואָלט געהאַלפען זינגען דאָס וויעגענליער.
זי מוז נעביך לויפען אַ טרעפּ ארויף, אַ טרעפּ אַראָב.

הא הא, זי שוועבט! זי לויפט נישט, נור זי שוועבט, זי
פליהט. און אלץ שוועבט און פליהט. אלץ איז אזוי רוהיג, אזוי
רוהיג.

גאָט'ס מפּלה!

ער זיצט ערגיץ אין אַ ווינקעל אין הימעל, פערניכטעט און דער-
שלאָגען, צוזאמענגעקאַרציעט און פערבאַרגען דעם קאָפּף. די צדיקים
קומען נישט הערען זיין תורה און די ריינע, ווייסע מלאכים ווייכען
איהם אויס, זיי זאָלען נישט בעשמוצען זייער ריינקייט. און די

גערעדט, „האָט נאָך גאָט קיינמאָל נישט אויסגעפיהרט.“ אַ חוץ איהר שיינהייט, וואָס „האָט געפאסט פאר דעם גרעסטען גביר'ס טאָכטער“, האָט זי געהאט אין זיך נאָך א סך מעלות. זי איז געוועזען אַ פאָריקמאָכערין, נור אויסער דעם האָט זי נאָך אַלץ געקאָנט: נייהען, אויסנייהען, וואַשען... און אין קיך־זאכען איז זי געווען אַ בריה — איינע אין דער וועלט: פון דעם בעסטען און געשמאַקסטען האָט זי געקאָנט קאָכען און באַקען. מען האָט זי גערעכענט פאר אַ זעהר קלוגע, פאר אַ גרויסען קאָפּפּ־מענטש — עצות צו פרעגען ביי איהר! זי האָט אויך געקאָנט שרייבען און לייענען און לייעב געהאט צו לייענען. אַ שטילע, אַ גוטע...

אַ פרעהליכע חתונה איז געוועזען ביי שמעון'ען מיט גיטלען. זיי זיינען געוועזען מעהר ווי בעגלויבט, אַז זייער לעבען וועט זיין זעהר גליקליך.

„אַ, וועלען מיר לעבען!“ האָט שמעון אויסגעשריען ענטציקט, ווען זיי האָבען די אויגען אויפגעפּענט דעם ערשטען פריהמאָרגען נאָך דער חופּה, און די זון האָט אריינגעשיינט זיי גלייך אין די אויגען, און ער האָט אַרומגעאַרמט דאָס יונגע ווייבעל.

„ליעבינקער!“ האָט זי געענטפּערט און צוגעדריקט זיך צו איהם מיט אַ שטאַרקער לייעבע און זיי האָבען זיך צוקוסט. און שטאַרקער האָבען געקלאָפט זייערע הערצער.

„מיר וועלען זיין גליקליך!“

„שמעוניו!“

„ווייסט, מיר וועלען זיין גבירים!“

„הלואי, טייערינקער!“

„וועסט זעהן!“ שמויכעלט ער.

און זי דריקט איהם ווייטער צו שטאַרק־שטאַרק צו זיך.

„מיך אַרט נישט, אַז מיר וועלען נישט זיין קיין גבירים,“ רעדט זי אַ וויילע שפּעטער, „נור מיר זאָלען האָבען אויף וואָס מיר דאַרפּען און שטענדיג זיין אין איינעם.“

זיי האָבען געדונגען אַ דירה — צוויי צימער מיט אַ קיך אין אַ בעזונדער הייזעל אין אַ הויף—אריינגעפיהרט גאנץ פיינע מעבעל,

א פערפאלענער.

שמעון האָט קיינמאָל קיין רויטע נאָז נישט געהאַט און די אוי-
גען זיינען ביי איהם נישט פערצויגען געוועזען מיט אַ רויטליכער
פליסיגקייט. פערקערט אפילו! זיינע בלויע אויגען האָבען שטענ-
דיג געפינקעלט אזוי ריין, אזוי קלאָר, און דער בלויער הימעל האָט
זיך אָבגעשפיעגעלט אין זיי; די געטאָקטע נאָז האָט זיך נישט אָב-
געשיידט מיט'ן קאָליער פון דעם גאַנצען פנים, וואָס איז געוועזען
שוואַרצ'הנ'עוודיג. דערפאר האָט איהם דאָך די שיינע גיטעל לייעב
בעקומען און אוועקגעגעבען איהם איהר האַרץ, איהר האַנד און ק"ן
רובעל נדן.

נישט דערפאר אליין, נאטירליך. שמעון איז געוועזען אַ בחור
מיט אַ סך מעלות. ער איז געוועזען אַ גוטער שניידער, און בעלי-
בתים פלעגען זיך שלאָגען איבער איהם און האָבען געצאָלט איהם
גאַנץ גוט. ער איז געוועזען „אַ מענש אָהן אַ גאַל“ און אַ טייערער
זוהן. דערפאר האָט ער קיין געלד נישט געקאָנט אָנקלייבען, כאָטש
אויף זיך האָט ער וועניג וואָס פערלעבט. ער איז נישט געוועזען
קיין „פראַסטאַק“ און האָט לייעב געהאַט אין אַ לעדיגער שעה אַרייַן-
צוקוקען אין אַ ספר און צוצוהערען, ווען מען לייענט עפּים. ער איז
געוועזען איין אַריסטאָקראַט צווישען אַרבייטער, האָט זיך געקאָנט
נור מיט די עדעלסטע פון זיי, כאָטש ער איז קיין בעל-גאווה נישט גע-
וועזען. זיין מאַמע האָט זיך גערעכענט פון יחוס און געוויינט, ווען
זי האָט „נעביך“ געמוזט אָבגעבען איהם צו אַ בעל-מלאכה, אבי
בריינגען איהם צו עפּים אַ תכלית. אָבער שמעון האָט נישט גע-
קלערט וועגען יחוס און איז געוועזען איבערגעגעבען זיין אַרבייט.
און דערפאר אַלץ האָט איהם די שיינע גיטעל לייעב בעקומען.
און זי איז איהם ווערט געוועזען. „קיין בעסערען שדוך“, האָט מען

און באַלד איז שוין נישט געוועזען פון וואַנען צו שלעפּען.
און נאָכ'ן בכור איז ביי איהם געבאָרען געוואָרען א „מוזי-
ניטשקע“, און נאָך דער „מוזיניטשקע“ — א „מוזיניסעל“, און
נאָכ'ן „מוזיניסעל“... און אזוי ווייטער.
איין אַלטע געשיכטע!
און שמעון האָט בעקומען אַ רויטע נאָז, פּערגאָסענע אויגען...
גיטעל איז מיט אַ מאָל אַלט און חשך געוואָרען...
דאָס איז וויעדער איין אַלטע געשיכטע.

אַנגעהויבען האָט זיך עס מיט איהם פון א פורים.
שמעון האָט געהאַט אַ ביטערן ווינטער: ער, גיטעל און די
פיער קינדערליך האָבען אַלע איבערגעקרייגט. און אַ חוץ דעם
איז עס געוואָרען אַ צייט, וועלכע דער וואַרשעווער שניידער אַליין
האָט געשאַלטען. אין שטאָדט זיינען אָנגעפּאָהרען אַרויסגעטריבענע
אידען פון מאַסקווע און האָבען אויפגעעפּענט קראָמען פון פּאַרטיגע
קליידער. די קראָמען פלעגען געבען אפילו אויף אויסצאָלען און
אין שווערע צייטען איז דאָס אַ גוטער פּלאַן פאַר'ן עולם. עס איז
געוואָרען נאָך וועניגער מלאכה ביי די שניידער און אַמאָליגע בעלי-
בתים זיינען געוואָרען איינפאַכע פּועלים ביי די קרעמער. שמעון'ען
איז אויך בעשערט געוועזען צו ווערען אַ טאַנדעמניק—ער האָט שוין
פּערקויפט די מאַשין און געאַרבייט אין ווערקשטאַט ביי איינעם פון
די קרעמער. ער האָט זעהר וועניג פּערדיענט און איז געוואָרען אַ
שרעקליכער בעל-חוב — דער קצב, די קרעמערין, די בעקערין האָ-
בען געריסען פאַר די פּאַלעס. דאָרף מען נאָך דערמאָנען, אז פון
שטוב איז גאָר נישט געוואָרען, אז אַלץ איז אַריבער אין לייקאַסע
און צו אַשר דעם וואָכערניק? און דאָ געהט נאָך צו פסח. שמעון
האָט שוין מעהר קיין אויסזעה נישט געהאַט, מיט וואָס די חובות
צו בעצאָלען, ווי אויסצוקערען זיך, האָט ער זיך אָנגעכאַפט פאַר'ן
פורים.

ער איז אוועק אין פורים-שפיעלער.

געקויפט א מאשין, און שמעון איז געוואָרען פאר זיך. גיטעל האָט געוואָרפֿען איהר אַרבייט און בעשעפטיגט זיך מיט בעל־הבית־שקייט — א מענש זאָל קאָנען אַריינגעהן אין שטוב. און עס איז טאָקי געוועזען א פֿערנגניגען אַריינצוגעהן צו זיי אין שטוב : שטענדיג ריין, ציכטיג, קיין שטויבעל ; עס האָט געלויכטען אין אלע ווינקעלעך, אונטען און אויבען. און אַרבייט איז אויך געוועזען.

„מיר וואָקסען!“ פֿלעגט שמעון פֿלוצלינג אַריינברומען גיטלען אין אויער.

דאָס האָט געהאַט א צווייענדיגע בעדייטונג. ערשטענס, פֿלעגט שמעון אָבלעגען אלע וואָך צו דעם עפֿיס, וואָס איז געבליעבען פֿון נדן ; צווייטענס... גיטעל איז טראָגעדיג געוועזען. דאָס קינד, וואָס האָט געזאָלט אין גיכען בעווייזען זיך, האָט זיי געפֿרייט.

„אונזערע קינדער וועלען קיין שניידער נישט זיין,“ פֿלעגט ער זאָגען, קוקענדיג אויף איהר מיט א וואַרמער לייעבע.

„וואָס זיי וועלען זיין, וועלען זיי שוין זיין, נור דערהויפֿט זאָלען זיי זיין עהרליכע מענשען,“ פֿלעגט זי ענטפֿערן און איהרע אויגען האָבען אויסגעדרוקט געבעט און האָפֿנונג.

„זיי וועלען אלע שטודירען,“ האָט ער גערעדט זיינס. „איך וועל זיי אוועקגעבען אין גימנאזיום.“

און גליקליך און פֿרעהליך האָבען זיך געשלאָגען זייערע הערצער.

און אין איינעם מיט'ן בכור איז אָנגעקומען אין שטאָדט א שניידער, וועלכער האָט א צייט געאַרבייט אין וואַרשוי — ער איז געוואָרען א שטאָדטישער איידעם.

און דער וואַרשעווער שניידער האָט אזוי שטאַרק אויסגענומען, אז אין א חדש אַרום נאָך זיין אַריינפֿאַהר האָט מען גערעדט פֿון איהם אין אלע ערטער, וואו די שטערטישע שניידער האָבען ביז אַהער פֿערדיענט.

די שטערטישע שניידער זיינען געבליעבען כמעט אַהן אַרבייט. און שמעון אויך.

אין גיכען האָט שמעון אָנגעהויבען צו שלעפֿען פֿון גרייטען.

רָאָלִיע אויסגעצייכענט, כא, כא, כא ! צום לאַכען איז עס גע-
וועזען...”

„און קאפלאַן האָט דאָס געגעבען אַ דרייער'ל ?“ איז איהם
שמעון אַריינגעפאלען אין די רעד, נישט טראַכטענדיג אַיגענטליך
וועגען דעם, וואָס ער האָט געפרעגט.

„אַד, הלואי זאָל איך אזוי האָבען אל'דאָס גוטס, ווי ער האָט
געגעבען אַ דרייער'ל !“

און שמעון האָט זיך געוואונדערט.

„הם !“

דאָס האָט ביזן געמאַכט יחיאל'ן און ער האָט זיך צוהיטצט.

„נישט ער אַליין האָט דאָס געלד געגעבען, מאַדנער מענש !
בא ! מיט אייך קאָן מען דאָך נישט רעדען ! עס זיינען ביי איהם גע-
זעסען אַ סך געסט, איז געוואָרען אַ דרייער'ל. אַ קלייניגקייט, וואָס
ביי איהם צו טוט זיך אַ פורים ! ער האָט דאָך אונז נישט אָבעלעאָ-
זען, מיר האָבען געמוזט פערבריינגען ביי איהם ביז אַ שטיק אין דער
נאַכט. וואָס ער האָט מיט אונז אַ ביסעל די וועלט צוקערט !...“

נור שמעון האָט נישט געוואוסט, נישט וואָס ער האָט געפרעגט
און נישט וואָס יחיאל ענטפערט. ער האָט גאָר געטראַכט בשעת
מעשה, ווי ווערט מען פטור פון טאָנדעט מיט די פערשמעלטע
ארבעל און ווי צאָלט מען אָב דעם און דעם און דעם.

ביי נאַכט, ווען ער האָט געדאַרפט, געהענדיג אַהיים, דורכגעהן
פאַרביי דער קרעמערין און דער בעקערין, האָט ער אַ טראַכט געטאָן,
אַז אַ פינף-רובעלדיגע וואָלט איהם יעמזט מחיה געוועזען, און גלייך
אויף דעם האָט ער זיך דערמאָנט אויף יחיאל'ס רעד.

„טאָמער אויך אַוועק אין פורים-שפיעלער !“ איז איהם דורכ-
געפלוניגען אין קאָפּ, און אַ ביטער שמייכעל האָט זיך בעוויזען אויף
זיינע ליפּען. נור באלד אויף דער שטעל האָט ער דערפיהלט, אַז איהם
עקעלט ; אַ קעלט איז איהם דורך איבער'ן גאַנצען לייב און אין
קאָפּ איז איהם וואָרם געוואָרען. ער האָט זיך שטאַרק דערשראָ-
קען פאַר זיין געדאַנק. יחיאל — אַ פורים-שפיעלער און ער — אַ
פורים-שפיעלער ! יחיאל איז כל ימיו געוועזען אַ פועל, האָט קיין

דער געדאנק איז איהם ארויפגעקומען נאך א געשפרעך אין ווערקשטאט. אלע ארבייטער האבען זיך געקלאגט.

„ביי אזעלכע פרנסות,“ האבען זיי בעשטימט, „האט מען שוין נישט וואס צו קלערען וועגען יום-טוב-מאכען.“

„סידען דער פורים וועט עפס מאכען,“ האט געזאגט יחיאל דער לאנגער. „פאר א יאהרען האב איך טאקי געהאט דערפון אויף יום-טוב: א פינפער'ל איז מיר אריינגעפאלען.“

„נו?“ האט שמעון געברומט, בעטראכטענדיג דעם ארבעל, וועלכען ער האט גענייט, און וועגען גאר נישט קלערענדיג.

„ההו! פערשטעהט זיך, א פינפער'ל! מיר זיינען געגאנגען זאלבע-דריט איך און לייווער און יענקעל, וואס ארבייטען ביי דאניען — איך האב אויך פאר א יאהרען געארבייט ביי איהם — האט אונז געמאכט א שטיק געלד... אט א מאדנער!“ האט יחיאל פערדראָסיג געזאגט, בעמערקענדיג, ווי שמעון האט עפס אונגלויבליך ביג א פיהר געטאן מיט די אקסלען. „ביי אברהם ברוך קאפלאנ'ען אליין האבען מיר געכאפט א דרייער'ל. וואס זאגט מען אויף איהם? איך דארף איהם עפס דא לייווען!“

נור שמעון האט אפילו נישט געקלערט נישט גלויבען איהם, אפילו נישט גוט געהערט, וואס יחיאל דערצעהלט איהם, ווייל ער האט גאר געטראכט, וואו נעמט מען אויף אַבצאָלען דעם קצב, דער קרעמעריין, דער בעקערין און דערצו האט ער נישט געקאנט אויס-קומען מיט'ן ארבעל, וועלכען מען האט פערשמעלט. און אויפ'ן הארצען איז איהם געוועזען אזוי אומעטיג, אזוי ביטער...

„הלאוי זאל דער פורים נישט ערגער זיין,“ האט זיך ווייטער גערעדט יחיאל. „מען דארף זעהן קריגען גוטע חברה. מיט ליי-זער'ן און יענקלען וועל איך פערזאָגען א צעהנטען צו געהן. דער לייווער איז געוועזען א מרדכי, אז צום חלש'ן! און יענקעל האט זיך איינגעשכורט, אז מען האט איהם געדארפט שלעפען אונטער די הענד. גוט, וואס ער האט געשפיעלט אחשורוש'ן — אחשורוש דארף דאך זיין שכור, האט מען געזאגט, אז יענקעל שפיעלט זיין

שטוב, וואָס האָט ביי איהם ארויסגעלייענט פון געדאנק... און ער האָט ווייטער געגלעט דעם קינד'ס קעפעל און אלץ פעסטער בע-
שלאָסען זיך געהן, געהן, געהן. — —

אַבער וואָס וועט זאָגען גיטעל?

זי איז געזעסען און פערריכט העמדלעך. ער האָט זיך צו איהר צוגעזעטצט און אָנגעהויבען גלעטען איהרע האָר.

„וואָס טוט מען? וואָס טוט מען?“ זיפצט גיטעל, „די קרעמע-
רין לאָזט נישט לעבען.“

„מען דארף גאָר געהן אין פורים-שפיעלער און פערדיענען געלד,“
לאכט ער און קוקט איהר אַריין אין די אויגען. ער וויל זעהען, וואָס
פאר איין איינדרוק האָבען אויף איהר געמאַכט די ווערטער.
„סיידען,“ זיפצט זי אָב און טוט איהר'ס, נישט פערקלערענדיג
אויף גאָר נישט.

„וואָס מיינסט דו, דאָס איז א גוטער פלאַן,“ לאכט ער ווייטער
און וויל, זי זאָל איהם פערשטעהן, און האָט דאָך מורא דערפאר.
„ווי דען!“ מורמעלט זי.

„איך לאָף נישט — דאָס איז די איינציגע עצה,“ זאָגט ער שוין
ערנסטער און שמייכעלט דאָך נאָך אונטער.
„געה שוין געה!“ זי העכט אויף איהם אויף די אויגען פער-
זאָרגט.

„און וואָס וועסטו אנדערס טון?“ שמייכעלט ער און ווייס
עפּים נישט, ווי העכט מען אָן ערנסטער צו רעדען.
„דו מיינסט עס ערנסט?“ עס קלאפט איהר שטאַרקער דאָס
האַרץ.

„גאנץ ערנסט. עס איז דאָך לית-ברירה, נארעלע.“ ער
שטאַרקט זיך אַראָבצוטרייבען דעם שמייכעל און עס העכט איהם
אָן צו שרעקען דאָס ווייטערע געשפּרעך.

„וואָס ביזט דו משגע צו חסר-דעה!“ האָט גיטעל דערשראָקען
אויסגעשריען און איז רויט געוואָרען.

„מאָך בעסער.“ ער האָט געדריקט מיט די אַקסלען און אָנגע-
קנויטשט די שטערן.

שטאט נישט געפיהרט, איין עס-הארץ, די מאמע — א דיענסט, דאס ווייב — א דיענסט, דער טאטע — א וועגעלפיהרער... יחיאל האָט לייעב דעם טרונק; יחיאל ווייס נישט, אז א מענש קאָן האָבען זיין אויגענע דעה, אז א מענש קאָן זיין אויף זיך אליין א בעלי-הבית; יחיאל איז דערשלאָגען, פערקנעכטעט... פאר איהם פאסט צו זיין א פורים-שפיעלער. אָבער ער, שמעון, זאָל ווערען א פורים-שפיעלער!... ער האָט אָנגעהויבען צו מאַכען גרעסערע טריט, ער וואָלט וועלען ענטלויפען פון זיין געדאַנק.

אין דער היים האָט ער געשטיפט, גערעדט, געשפרונגען. ער האָט נישט געוואָלט לעגען זיך שלאָפען — ער האָט מורא געהאַט צו בלייבען אליין מיט'ן געדאַנק, וועלכער איז געזעסען ביי איהם טיעף אין קאָפּ און געעגבירט דעם מח. ביי אלע שטיק האָט איהם דער געדאַנק אויף א מינוט נישט אָבגעלאָזען. געגען זיין ווילען קערען זיך איהם איבער אין מח אלערליי פלאַנען און ער פיהלט, אז זיי טויגען נישט, אז דאָס זיינען גאָר קיין פלאַנען נישט און גלייך אויף דעם שפּרינגט ארויס עפּים פון הינטער-קאָפּ, פון דער נאָקען-געגענד די פורים-שפיעלעריי. ער וויל נישט טראכט טען וועגען דעם און העכט אָן שטאַרקער צו שטיעפען. נור ווידער געגען זיין ווילען, אונגערן, קומט איהם ארויף אויפ'ן זין, אז ער וועט מאַכען, קיינער זאָל איהם נישט דערקענען און נישט דערוויסען, אז ער איז געגאַנגען אין פורים-שפיעלער, וויל ער וועט געהן מיט די אויגענע קינדער. פון דעם לעצטען געדאַנק מיט די קינדער העכט איהם אָן נאָך שטאַרקער צו שוידערן און דאָס האָר שטעלט זיך איהם אויפ'ן קאָפּ. נאָך די קינדער מאַכען פאר פורים-שפיעלער!... מיט אייזקאלטע הענד האָט ער געגלעט זיין אינגערן זוהן, הירשקען, איבער'ן קאָפּ, בעטראכט מיט א מידען בליק דעם עלטערען, ליובקען, און געטראכט בשעת מעשה, אז אלץ איז שוין סיי-ווייסיי פערפאלען, אז פון די קינדער וועט שוין נישט זיין דאָס, וואָס ער האָט געוואָלט. „עס, מילא!“ האָט ער שווער אָבגעקערעכצט און עס בלייבט ביי איהם צו געהן. ער האָט זיך דערביי אומגעקוקט מיט א פערלאָרע-נעם בליק, גלייך ער וואָלט וועלען זעהען, צו איז נישטאָ עמיץ אין

האָט געזאָגט מיט אַ שוואַכערען טאָן : „דו וואָלסט אונז געמאַכט בערד....“

אַי, זעה, איך בעט דיר, הער אויף צו רעדען!“
„אַי, גיטעטשקע!“ האָט ער געזאָגט מיט אַ טרייען שמייכל
און אַראָבגעמאַכט איהר דאָס האָר איבער'ן געזיכט.
„די קינדער!“ האָבען געשעפציעט איהרע פערטריקענטע ליפען
מיט אַ האַרץ־רייסענדען שמייכל.

ער האָט שוין מיט איהר מעהר נישט גערעדט וועגען דעם דעם
אבענד. ער האָט פריער געוואוסט, אז אזוי וועט זי ענטפערן.
דערמאָנענדיג איהר די קינדער, האָט ער געציטערט און געווארט,
אז זי וועט זיך צושרייען. נור מעהר וויעדער פריער האָט ער גע-
פיהלט, אז קיין אַנדער מיטעל האָט ער נישט.

און אז אויף מאָרגען און איבערמאָרגען האָבען די בעל־חובות
אויך קיין רוה נישט געגעבען, איז גיטלען אַליין אַרויפגעקומען דער
געזאַנק וועגען פורים־שפיעלעריי. זי האָט זיך בעגאָסען מיט טרע-
רען און... און געטראכט, אז זי וועט דעם מאָן מיט די קינדער אזוי
אַנטון, אז קינדער וועט זיי טאַקי נישט דערקענען. עס איז טאַקי
פאַר זיך אַליין אַ ביזן; עס איז טאַקי גלייכער אַ טויט, גלייכער
נישט געבאָרען צו ווערען. נור עס איז ביטער אזוי און ביטער אזוי.
די מאַשין איז פערקויפט; די ווענר, דער שראַנק, די בעטען זיינען
לעדיג, פוסט און וויסט; ביים בעל־הבית האָט מען אָנגענומען אין
פאַראַוים... און, אז אין אבענד האָט זי זיך געקלאָגט, אז עס איז גע-
קומען כאַטש צו ענטלויפען, האָט שמעון צוגערופען לייבקען מיט
הירשקען מיט אַ לוסטיגען שמייכל אויף די ליפען און מיט אַ וועה-
טאָג, נאַטירליך, אין האַרצען :

„קומט, חברה, מיר וועלען זיך נעמען צו דער לעהרע. איך וועל
איין מאַכען פאַר אַקטיאָרען. לייבקע וועט זיין „המן“ און הירש-
קע — איין עהרליכער יוד, מרדכי הצדיק.“

און גיטעל האָט מעהר נישט ווי אַראָבגעלאָזען דעם קאַפּאָ און
זודיגע טרערען האָבען איהר געבריהט די באַקען.
שמעון האָט אָנגעהויבען צו לערנען לייבקען מיט הירשקען

„דו מאכסט פון מיר חווק, צו וואָס?“ האָט גיטעל אויסגערשריען מיט אַ גרעסערען שרעק. זי האָט געוואָרפען די אַרבייט אויפֿ'ן טיש און אויסגעלאָטצט די אויגען. עס האָט זי געשוידערט.

ער האָט אַראָבגעלאָזען דעם קאַפּף און געצויגען אַ פּאָדעם אין דער האַנד.

„פּו, וואָס איהם קאָן איינפאַלען!“
„און איך זאָג, אז קיין אַנדער מיטעל איז נישטאָ.“ ער האָט עס שוין אַרויסגערעדט גאנץ ערנסט און איז אויפגעשטאַנען. מיט דעם אויפשטעהן איז ער שטאַרקער געוואָרען, געמאַכט זיך מעהר האַרץ. „זאָלסט בעסער אויפהערען מיט מיר וועגען דעם צו רעדען!“ האָט גיטעל פּערצווייפּעלט אויסגעשריען.

זי איז בלויז געוואָרען און אַ שטראָם טרערען האָט זיך אַרויסגעגאָסען פון איהרע אויגען. איהר האָט זיך גאָר געוואָלט שרייען, זידלען, בייזערן זיך, נור זי האָט די טרערען נישט געקאָנט איינהאַלטען. ער איז אַ ביסעל אָבערנדיג געוואָרען און גענומען בערוהיגען, פּערויכערען זי, אז ער האָט עס גאָר געלאכט, נישט געמיינט ערנסט. זי איז שטיל געוואָרען, נור געפיהלט, אז ער האָט נישט געלאכט.

„אַך, דו נאַררעלע“, זאָגט ער צו איהר האַרציג-ווייך, ווילענדיג זי פאַרט איבעררעדען, „וואָס האָסט דו זיך דאָ צוויינט? און אפילו, אז איך וואָלט געגאָנגען אין פּורים-שפּיעלער — איז מה רעש? ווער דאַרף דאָס עס וויסען?“

„אַי, הער אויף צו רעדען!“ האָט זי איהם איבערגעריסען מיט אַ יסורים'דיגען פנים.

„ניין, איך רעד מיר גלאַט אזוי“, האָט ער זיינס גערעדט, — „איך וואָלט געקאָנט געהן אין פּורים-שפּיעלער און קיין ילוד-אשה וואָלט עס ביי מיר נישט געוואוסט. האָסט גאָר נישט געדאַרפט וויינען, דאָס רעד איך. איך וואָלט אויסלערנען לייבקען מיט הירש-קען די ראָליען פון מדרכי'ן מיט המן'ען און וואָלט מיט זיי אַרומגעגאָנגען...“ עס האָט איהם אַ שטאַך געטאָן אין האַרצען, און ער

און לסוף צוגעזעצט זיך צו לייבסען פעראומערט, געצופט זיך דעם באָרד און טרערען האָבען זיך בעוויזען אין זיינע שוואַרצע אויגען אונטער זיינע גרויסע שוואַרצע ברעמען. און די צוויי מיידלעך האָבען זיך פריער שטאַרק פּעראַילטע־עסירט מיט דעם איבערטון זיך אין די בערד מיט די וואַנצען און געוואָלט שוין אָנהעבען צו פאַטשען אין די הענטלעך; נור, אז די מאַמע האָט אויסגעבראַכען אין אַ ביטערען יאָמער, האָבען זיי אָבגעלאָזען די הענטלעך, קשה־דיג, פּערוואַונדערט בעטראַכט די מאַמען און, אז ביי דעם טאַטען האָבען זיך טרערען בעוויזען, האָבען זיי זיך צושריען אין אַ ביטערען יאָמער. די שטוב אין אָנגעפילט געוואָרען מיט געוויין.

גיטעל האָט שוין געוואָלט צורייסען די בערד — און עס מאַג זיך זיין, וואָס עס וויל! נור שמעון האָט זי נישט דערלאָזען און גלייך אויף דעם האָט איהם שטאַרק פּערדראָסען, פאַר וואָס האָט ער זי נישט דערלאָזען צורייסען די בערד און — אַ מעשה מיט אַ סוף! ביי איהם אַליין האָבען זיך די הענד נישט אויפגעהויבען. ער האָט אָנגעהויבען צו פיהלען, אז ער איז „אָהן אַ האַרץ“, אז ער קאָן אַ וואָרט נישט אַרויסרעדען און גענומען זיך צום בראַנפּען, וואָס ער האָט געקויפט לכבוד פורים.

„עט, נישט־קשה“, האָט ער קוים געשמייכלט. „לאָ'מיר מאַכען „לחיים!“ עס וועט אַלץ רעכט זיין. וואָס אַרט דיר, גיטעל!“ ער האָט געשווינד איבערגעקערט אין זיך אַ גלעזעל.

„דו וועסט נעמען אַ ביסעל?“ האָט ער זי געפרעגט, פאַרלעגענ־דיג איהר דאָס גלעזעל. „נאָ, מאַך „לחיים!“... גאַנץ גוט!...“ „עס איז אזוי אויך ביטער.“ זי האָט אָבגעשטופט זיין האַנד. „חברה פאַטש! המן! מדרכי! אהערצו קומט! נאָט, מאַכט „לחיים“ און גענוג צו וויינען,“ האָט ער זיך געווענדעט צו די אינגלעך. נור די קינדער האָבען זיך נישט געריהרט פון אָרט.

„טרינקט איהר נישט, טרינק איד אַויס,“ האָט ער געשמייכלט, צופריעדען פון דעם, וואָס עס האָט זיך איהם געמאַכט איין אויסרעד אויף אויסצוטרונקען נאָך אַ ביסעל בראַנפּען. „אחשוּרוש דאַרף זיין שיכור,“ האָט ער געלאַכט צו גיטלען פיה־

זייערע ראליען און נישט אויפגעהערט צו וויצלען. ער האָט נישט געטראכט און נישט געוואָלט טראכטען וועגען שפעטער. ער האָט געטריבען פון זיך די מחשבות. ער איז, דאכט זיך, פערנומען געוועזען מיט דעם אויסלערנען די קינדער זייערע ראליען. ער האָט עפּים ווי געוואָלט ארויסווייזען זיינע קענטנים, בעווייזען, אז אפילו א פורים־שפּיעלער איז ער אויך נישט ווי אלע. ער האָט כמעט אליין פערפאסט דאָס גאנצע שפּיעל מיט אלע רעד. דאָס האָט ער געוואָלט איבערשרייען, איינגעמען דאָס האַרצשטעכעניס, דעם אור מעט, וועלכער האָט איהם געדריקט ביז טרערען.

דער עלף־יעהריגער לייבקע, וואָס אָנשטאָט אין גימנאזיום האָט זיך געלערנט ביי א בלעכער, האָט געפיהלט די עלטערנס לאַגע, געוואוסט, צוליעב וואָס ער ווערט א „המן“ און געלערענט זיין ראליע מיט א האַלבען מויל, ווי גענויט. און דער זעבעניעהריגער דער־אינגעל הערשקע האָט זי געלערענט מיט חשק און א גאנצען אסתר־תענית קיין רוה נישט געגעבען, שרייענדיג און זינגענדיג דאָס, וואָס ער האָט געדארפט רעדען.

גיטעל האָט געמאכט פון א ראָגזשע דריי בערד מיט וואָנצען און געוויינט, געיאָמערט, געקלאָגט...

צו האָט נאָך ווער אזוי פיעל געוויינט, וויפיעל גיטעל אין דער דאָזיגער נאכט פון פורים? אפילו שמעון, וואָס האָט זיך אלץ געוויי־צעלט, געמאכט קוראזש, האָט נישט אויסגעהאלטען זיין ראליע און פערלאָרען א פאָר טרערען. ער האָט זיך אליין דערשראָקען פאר זיי, אויף גיך אָבגעווישט און וויעדער געווייצעלט, און לייבקע האָט זיך פעררוקט אין א ווינקעל, אָנגערוקט די ברעמען און שטיל גע־וויינט, קוקענדיג פון אונטער די ברעמען אויף די עלטערן. הירשקע־מרדכי האָט נישט פערשטאנען דעם געוויין און איז געוועזען פערנו־מען מיט זיין באָרד און וואָנצען. ער האָט געוואָלט לאַכען, מאַכען איין ערנסט געזיכט און אָנהעבען צו טענען מרדכי'ס רעד. מיט א פערזאָרגטען בליק האָט ער געקוקט אויף די עלטערן, אויף לייבקען

סעל געוועזען וועניג. עס זיינען נור אומגעלאפען הין און צוריק שלח-
מנות טרעגער, פורים-שפיעלער און נדבות-קלייבער.

דער ווינד האָט געבראכט שמעון'ען צו זיך; דאָס ביסעל בראַנ-
פען האָט זיך אין גאַנצען אויסגעוועכט. אויפ'ן האַרצען איז איהם
ערשט רעכט שווער געוואָרען, גלייך אַ וואָרם וואָלט גענאָגט. זוּדיגע
טרערען האָבען זיך איהם געשטעלט אין די אויגען. ער האָט שוין
געהאַט בדעה אומקערען זיך צוריק, נור ער איז געלאָפען פאַראַויס.
ער האָט זיך עפּים ווי אַרויסגע'גנב'עט פון זיין געסעל; ער האָט מורא
געהאַט, מען זאָל איהם נישט דערקענען, כאָטש דער פאַלשער, לאַנג-
גער, רויטער באָרד מיט די לאַנגע, רויטע וואַנצעס האָבען שטאַרק
פערענדערט זיין געזיכט. אָט געהט דער שמש פון שול, און
אין שמעון'ען שטאַרבט אַב יעדער אבר. דער שמש איז פאַרביי-
געגאַנגען, איינגעקוקט זיך און נישט דערקאָנט. שמעון איז געוואָ-
רען פרעהליכער, מוטיגער. פון דעסטוועגען האָט ער זיך בע-
שלאָסען אַריינצוגעהן אין אזעלכע הייזער, וואו מען קען איהם נישט.
ביי דער ערשטער טיר, וועלכע ער האָט געדארפט אויפּעפענען,
האָט איהם געקלאָפט דאָס האַרץ ווי ביי אַ גנב. נור ער איז אַריין.
לייבקע-המן האָט גלייך אָנגעהויבען צו טענ'ען, נור מען האָט איהם
איבערגעריסען. מען האָט אַריינגעשפּאַרט שמעון'ען פונפצעהן קאָ-
פיקעס אין האַנד און געבעטען „געהן געזונדערהייט“. ער האָט
איינגעדריקט די מטבע אין האַנד און געשווינד אַרויס. ער איז גע-
וועזען ווי אַ צומישטער. די מטבע האָט איהם געברענגט די האַנד.
„יעטצט וועט שוין קומען דער קרעמערין דריי רובעל פינף און
זעכציג קאָפּיקעס“, איז איהם דורכגעפליגען אין קאָפּ און ער האָט
אַראָבגעלאָזען די מטבע אין קעשענע, „און די בעקעריין... און דער
קצב... יום טוב... פוסטע ווענד...“ ער האָט עס געפיהלט אין גאַנ-
צען קערפּער און איינגעקאָרטשעט זיך.

אין צווייטען הויז האָט זיך איבערגעחזרט, וואָס אין ערשטען;
נור ער איז אַרויס פון דאָרטין מיט פינף און צוואַנציג קאָפּיקעס און
הירשקע מיט אַ שטיקעל טאָרט. לייבקע האָט זיך אָבגעזאָגט פון צו
נעמען.

לענדיג, אז ער וואלט מיט פערגניגען אויסגעטרונקען נאך. ער האט זיך גענומען פאר דאס פלעשעל, נור גיטעל האט עס ביי איהם ארויסגעכאפט פון האנד.

„ביזט דאך שוין א וואהרער פורים־שפיעלער!“ האט זי מיט עקעל און פערצווייפלונג אויסגעשריען.

„פערשטעהסט...“ האט ער געשטאמעלט מיט א פערשולדיגטער מינע, ארומארמענדיג זי, „אחשורוש'ן שפילען מוז מען זיין שיכור... אחשורוש דארף דאך זיין שיכור... אברהם ברוך קאפלען וועט געבען א דריידובעלדיגע... א הו!“ האט ער אויסגעשריען מיט א ווייבער־שען קול און א מאך געטאן אין דער הויך מיט דער האנד.

גיטעל האט שוין ווייטער געוואלט אראברייסען ביי איהם דעם פאלשען באַרד. נור ער האט זי אָבגעשטופט.

„איך קעניג אחשורוש, דער מלך פון הודו ועד כוש...“ האט ער גענומען זינגען מיט'ן נגון פון די פורים־שפיעלער. — „נו, חברה, פראוויס פליעציאָם וופעריאָר, שאַגאַם מאַרש!“ האט ער אויסגעקאָר מאַנדרט צו „מרדכי'ן“ מיט „המ'ען“, אַרויפכאַפּענדיג אויף זיך דעם אויבערמאַנטעל, און איז שנעל אַוועק. די קינדער פאַראַוויס.

גיטעל האט זיך געכאַפט מיט ביידע הענד פאַר דאָס האָר און אַ וואָרף געטאָן זיך מיט אַ נייעם יאָמער אויפ'ן הילצערן זיטז־בע־טעל. ער האָט געהערט איהר געשריי. אין האַרץ האָט זיך איהם ווי אָבגעריסען. ער האָט שוין געוואָלט אומקערען זיך צוריק; לייבקע מיט הירשקען האָבען אויף איהם אַ קוק געטאָן קשה'דיג, צו זאָלען זיי געהן ווייטער אָדער אומקעהרען זיך. ער האָט פערצווייפּעלט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנד און אַוועק זיין וועג; ביידע קינדער — נאָך איהם. לייבקע האָט נור שווער אָבגעזיפּצט, און הירשקע האָט אַ קוק געטאָן אויף איהם פון אונטער דער שטערן.

די נאַכט איז געוועזען אַ ליכטיגע און אַ פּראָסטיגע. עס האָט געבלאָזען אַ ווינטער־ווינד. פון די הייזער האָבען זיך געטראָגען אי־בער'ן געסעל הילכיגע, פרעהליכע געזאַנגען. מענשען זיינען אין גע־

„טאטע, איך קאן שוין נישט געהן,“ האָט איהם הירשקע אָנגע-
כאַפט פאר דער פּאָלע נאָך אַ לאַנגער צייט ארומלויפּען.
ער האָט זיך אָבגעשטעלט, בעטראַכט דעם זוהן און איז געקו-
מען צו זיך. ער האָט דערפיהלט, אז ער איז אויף שרעקליך מיד.
ער וואָלט זיך מיט פּערגניגען לעגען שלאָפּען. ער האָט אַראָבגענו-
מען דאָס היטעל: ער איז פּערגאַסען געוועזען מיט שווייס. דער
ווינד האָט איהם וויעדער אָבגעקיהלט דעם קאַפּ. צו זאָל ער געהן
אַ היים אָדער געהן ווייטער? די האַנד האָט זיך איהם געוועזען
אַראָבגעלאָזען אין קעשענע — ער האָט געוואָלט ארויסנעמען פון
דאָרטין דאָס געלד און איבערצעהלען. נור ער האָט זיך דאָס געשעמט
צו טון; ער האָט מורא געהאַט פאר דאָס געלד. ער האָט טיעף און
שווער אָבגעקערעכצט און אַ קער געטאָן זיך צו געהן אַ היים. נור ער
האָט זיך אָבגעשטעלט און געמאַכט צוריק אַ בעוועגונג. ער דאַרף
זיין נאָך אין איין אָרט, ער האָט אָבער פּערגעסען, וואו. ער קניטשט
אָן די שטערן. „אברהם ברוך קאַפּלאַן,“ דערמאָנט ער זיך. ער דער-
פיהלט דעם טעם פון אַ דרייער'ל, דאָרטין וועט מען אפשר נאָך
דארפּען פּערבריינגען, הוליען. נור ער קאן נישט בעקלערען. ער
ווייס נישט, וואָס עס וועט זיין. ער פיהלט נור דאָס דרייער'ל.
„מיר וועלען אַריינגעהן נאָך אין איין אָרט און גאָר,“ האָט ער
זיך געווענדעט צו די קינדער, „יענמאָלט וועלען מיר געהן אַ היים.“
ער איז געשווינד אַוועק צו אברהם ברוך קאַפּלאַן.

פּרעהליך איז געוועזען ביי אברהם־ברוך קאַפּלאַן. דער רעש
פון די געזענג, טענץ און לעבעדיגע געשרייען האָט דערגרייכט ווייט
אין גאָס. שמעון האָט געפונען ביי איהם אַ גרויסען עולם; צווישען
זיי זיינען שוין געוועזען אייניגע פורים־שפּיעלער.
אין מיטען צימער איז אומגעשפּרונגען און געזונגען מיט „בע-
נומענע“ קולות און געלאַכט אַ קרייז פון מענשען, וועלכע האָבען זיך
געהאַלטען איינער דעם אַנדערן פאר די הענד, און אין מיטען קרייז
האָט זיך עמיץ געקויקעלט, געטאַנצט אויף די הענד, געהויבען די פיס

„נאך וועניגער“, האָט זיך איהם געטראכט. זיין קוק איז גע-
פאלען אויפ'ן טאָרט אין הירשקע'ס האַנר. שמעון האָט דערפיהלט,
אַז דאָס איז איין איבריגע נדבה, און אַרויסגעריסען ביי הירשקען
דעם טאָרט און אַוועקגעוואָרפען.

לייבקע האָט געגעבען הירשקען אַ זעץ אין זייט, דער טאַטע
זאָל נישט בעמערקען.

„דו זאָלסט גאָר נישט נעמען, אַז מען וועט דיר געבען“, האָט
ער שטיל און שטרענג געזאָגט. הירשקע איז ברגז געוואָרען און
אַנגעבלאָזען זיך.

שמעון האָט דערהערט לייבקעס ווערטער. עס האָט זיך איהם
געוואָלט מיט אַ קוק אַבראנקען דעם קלוגען קינד; אין האַרצען איז
איהם אַזוי וואָרם געוואָרען פון ליעבע. נור ער איז געגאַנגען פאָר-
אויס מיט שנעלע טריט. ער האָט נישט געוואוסט, וואָס עס טוט
זיך מיט איהם. ער האָט געפיהלט, אַז ער טאָר נישט אומגעהן, אַז
ער ציהט אויף זיך אָן איין אייביגען פלעק, אַז
ער קלייבט נדבות, אַז ער דארף אויך נישט
נעמען, ווען מען גיט איהם. בושע, מורא, פער-
צווייפלונג האָבען זיך איהם געמישט אין מח, געדריקט דאָס האַרץ.
נור ער איז געגאַנגען, געגאַנגען. ער האָט עפּים נישט געוואוסט, ווי
העבט מען אָן צו קלערען. ער האָט נור עפּים געפיהלט, און שרעק-
ליך זיינען געוועזען די געפיהלען. עפּים האָט איהם געטריבען פון
הויף צו הויף, פון שטוב צו שטוב — און גרויזאם איז געוועזען דאָס
טרייבען. ער האָט אין גיכען פערלאָרען דעם חשבון פון דעם געלד,
וואָס האָט געקלונגען ביי איהם אין קעשענע און געבריהט איהם דעם
פוס. ער האָט נור געפיהלט, אַז עפּים ווערט וועניגער. ער האָט
אפילו פערגעסען, וואָס ווערט וועניגער.

אין עטליכע הייזער האָט ער געמוזט שפּיעלען, רעדען, ברעכען
זיך. ער האָט געמוזט אָנטון זיך אַ שרעקליכען כח צו געדענקען,
וואָס ער דארף רעדען, צו פערשטעהן, וואָס עס רעדען איהם „המן“
מיט „מרדכי“ן. ער האָט זיך טאַקי מאוס געפלאַנטעט, גערעדט
אויס'ן וועג.

נאכ'ן קול. ער האָט גענומען דעם בעכער, אַרויסגערעדט שטיל „לחיים!“ און אָבגעטרונקען אַ ביסעל.

„וואָס איז דאָס? האָט אַרײַנגעשריען קאַפּלאַן. „ביי מיר טרינקט מען אויס אין גאַנצען!... אין גאַנצען טרינקט מען ביי מיר אויס!... אז נישט קערט מען אַרײַן מיט געוואַלט און מען גיט האַלדאָן-נאַקען.“

שמעון האָט נאָריש געשמייכלט. איהם איז געוועזען שרעק-ליך אומעטיג; אין האַלדאָן איז איהם געוועזען וואָרם און אין די אויגען האָט איהם געברענט. ער וואָלט עפּים געזאָגט; ער וואָלט געווי-צעלט; ער וואָלט זאָגען: „היינט איז פורים, מאָרגען אויס, גיט אַ נדבה און טרייבט אַרויס!“... נור ער קאָן נישט רעדען. ער האָט ווי אַ תם אויסגעשטרעקט די האַנד צום בעכער, מיט אַ מאָל אַרייַנגע-קעהרט איהם אין זיך און... צואוויינט זיך. אַזוי וויינט דאָס אומד-גליק אַליין. אַלע זיינען עפּים אָבהענדיג געוואָרען. די קינדער האָ-בען זיך אויך צואוויינט.

„וואָס איז דאָס, האָט אַרײַנגעשריען קאַפּלאַן?... האָט אברהם ברוך געשטאַמעלט. „וואָס איז דאָס פאַר אַ וויינען? פּע!... וואָס פעהלט דיר, וואָס? איך האָב פיינד אַזעלכע זאכען!...“

מען האָט איהם אַרומגערינגעלט. מען איז געוועזען נייגערין צו וויסען, ווער איז דער וויינער און פאַר וואָס ער וויינט; און איי-נער האָט איהם אַראָבגעשלעפט דעם באָרד.

„שמעון!“ האָבען אויף אַ מאָל אויסגעשריען עטליכע פון די פורים-שפּיעלער. ער האָט זיך דערשראָקען פאַר זיין נאָמען; די פים האָבען זיך איהם אונטערגעבויען. נור ער האָט זיך אַ ריס גע-טאָן צו דער טיר, אַ וואָרף געטאָן דעם, וואָס איז געשטאַנען הינטער איהם, און איז ענטלאָפּען. די קינדער נאָך איהם.

ער איז געלאָפּען, געלאָפּען. אַ היים, נאָטירליך; נור ער וואָלט וועלען, אז די היים זאָל זיין וואָס ווייטער. אין קאַפּפּ האָט איהם געברענט. פערפאלען! יעטצט וועט שוין דערוויסען גאַנץ שטאָרט,

צו דער נאָז, געטאָנצט זיטצענדיג, זעקלאַפט מיט די פּיאַטעס אין די ווייכע טיילען, געשפרונגען ביז'ן באלקען און געפויזעט אויף ד'ר'ערד. קאַפּלאַן, אַ דיקער יוד, פון מיטעלען וואוקס, פון אַ יאָהר אייניגע און פונפציג, איז געוועסען אויבען-אָן ביי אַ לאַנגען טיש, אַ צוגעגרייטען מיט „כל-טוב“, מיט די ערדעלע געסט ארום זיך, און געקאָמאָנ-דירט: „פרעהליכער, לעבעדיגער! ... האָפּא, האָפּא! ... אויף די הענד, אויף די הענד! .. אזוי, אזוי! ... פרעהליכער! לעבעדיגער! ... טים-בים-בים-בים! ... אַ שפרונג! ... פרעהליכער! ... מאָלאָדיעז! ...“ דאָס לעצטע וואָרט האָט ער אַרויסגעזעצט, ווען דער טענצער אין קרייז האָט זיך אָנגעשטעלט און שווער אַרויסגעלאָזען דעם אָטעם. דער טענצער איז געוועזען פערגאָסען מיט שווייס.

„נו, יעטצט געה, נעם אַ ביסעל בראַנפּען,“ האָט איהם געזאָגט קאַפּלאַן.

דער קרייז האָט זיך צולאָזען, דער טענצער איז צו צום טיש. שמעון האָט דערקאָנט אין איהם יחיאל'ן. ער האָט זיך דערשראָקען און געוואָלט ענטלויפען. נור אין דער מינוט האָט איהם קאַפּלאַן בעמערקט.

„וואָס שטעהסטו אין טיר? אַריין!“ האָט יענער אויסגעשריען צו שמעון'ען.

די איבריגע פורים-שפּיעלער האָבען זיך אַ לאָז געמאָן מיט אַ ברייטען „גוט יום-טוב!“ צו שמעון'ען מיט די קינדער, אַרומגעריי-געלט זיי און געשטופט צום טיש.

„דו אחשוּרוש, דו מלך, דו טפּש! ...“ האָט איהם געזונגען יחיאל, נישט דערקענענדיג איהם. יחיאל איז שוין געוועזען היבש מלא.

„שטעה דו, קרייך נישט!“ האָט אברהם ברוך געקאָמאָנדירט צו יחיאל'ן. „אַ פריער דארף ער קידוש מאַכען, דערנאָך... נו. גיט איהם אָן.“

יחיאל האָט אָנגעגאָסען אַ גרויסען בעכער. שמעון האָט נישט געוואוסט, וואָס צו טון. ער וואָלט ענטפערען, אז ער טרינקט נישט, נור ער האָט מורא צו רעדען, יחיאל זאָל איהם נישט דערקענען.

„איבער א יאָהר וועלען מיר אליין זיטצען צו דער סעודה, ווי אלע מאָל,“ זאָגט לייבקע.
„מיט שלח-מנות,“ זאָגט אונטער הירשקע.
„מיט א ס-א-א-ד גוטע זאכען,“ כאַפט אונטער שמעון, צי-
הענדיג דאָס וואָרט „א סך“.
זיי זיינען צוגעגאנגען צו דער היים.
„זעהט-זשע, איהר זאָלט למען השם גאָר נישט דערצעהלען אין דער היים,“ האָט ער זיי נאָך א מאָל אָנגעזאָגט.
ער האָט ביי זיי אַראַבגענומען די בערד, צוריסען זיי און אוועק-געוואָרפען. דערנאָך זיינען זיי אַריין אין שטוב.

אין שטוב איז געוועזען... ליכטיג, צוגעקליבען, יום-טוב'דיג. גיטעל מיט דער עלטערער נייען-יעהריגער טאָכטער זיינען געוועזען אויסגעוואשען, פערבאַרשטען און איבערגעטאָן אין די שבת'דיגע קליידלעך... אויפ'ן טיש איז געשטאַנען דער צינערנער טאץ מיט גלעזער צום טיי טרינקען.

א צייט נאָך זיין אוועקגעהן האָט גיטעל געקלאָגט, געריסען פון זיך דאָס האָר און געבראַכען די הענד. נור שפעטער א ביסעל איז זי געקומען צו זיך. זי האָט זיך דערשראָקען, עס זאָל ווער נישט אַריינקומען, אָנהעבען קשיות צו פערגעבען און אפשר נאָך שטויסען זיך, פערשטעהן, וואָס דאָ קומט פאַר. מען דאַרף זיך מאַכען פרעה-ליך, ליכטיג אין שטוב און אָנגרייטען א תירוץ, אויב עמיץ וועט פרעגען, וואו איז שמעון. נור גלייך איז ביי איהר געבליעבען מאַכען פינסטער אין שטוב, פערשליסען זיך און קיינעם נישט אויפגעפענען. זי האָט עס טאָקי געטאָן.

זי האָט זיך אַריינגעלעגט אין דאָס האַרטע בעט, געכליפּעט און שווערע, טרויעריגע, פינסטערע געדאַנקען האָבען זיך איהר אַרומ-גערעהט אין קאָפּ. זי איז אָבגעלעגען א צייט און פלוצלינג אויפ-געשפרונגען פון בעט, האָט אָנגעצונדען פייער און גענומען מאַכען יום-טוב'דיג. אין איהרע שיינע אויגען האָט אויפגעבליטצט א

אז ער איז געגאנגען אין פורים־שפיעלער. איהם האָט זיך געדאַכט, אז מען ווייס שוין. ער האָט זיך געשעמט אויפצוהעבען דעם קאָפּ, טאָמער בעגעגענט איהם ווער. ווי וועט ער גאָר קאָנען רעדן מיט אַ מענשען? און גיטעל! וואָס וועט זאָגען גיטעל? ניין, ער וועט איהר יעמטצט קיין מעשות נישט דערצעהלען.

„קינדער, איהר זאָלט אין דער היים גאָר נישט דערצעהלען, האָט ער זיך אָבגעשטעלט און געווענדעט צו די קינדער, וואָס זיינען איהם נאָכגעלאָפען און געכליפעט. „הערט איהר, וואָס איך זאָג אייך. נו, און הערט אויף צו וויינען.“

ער האָט אַרויסגענומען דאָס נאָז־טיכעל און אָבגעווישט די קינדערשע פנים'ער. דערנאָך האָט ער זיך געלאָזען געהן שוין נישט אזוי גיך, נור די קינדער כליפען נאָך.

„הערט אויף, זאָג איך אייך!“ שרייט ער אויס ביז און פיהלט, אז ער וואָלט זיך עפּים מחיה געוועזען, ווען ער וואָלט זיי יעמטצט גוט אָנגעשלאָגען. די קינדער האַלטען איין אַ ווילע דעם אָטעם, נור באלד העבען זיי אָן ווייטער צו כליפען. ער האַלט איין דעם כעס; ער פערשטעהט, אז מיט בייזקייט וועט ער דאָ גאָר נישט מאַכען, מען דאַרף זיי מיט עפּים פערנעמען.

„נו, שפּרינצער־המן, וואָס האָסטו צו צווייגען, איבער אַ יאָהר וועלען מיר בעסער מאַכען.“
ער דערשרעקט זיך אליין פאַר די לעצטע ווערטער. „זאָל גאָט אויסחיטען,“ טראַכט ער.

„איבער אַ יאָהר וועל איך נישט געהן,“ ענטפערט „המן“.

„נישט געהן,“ כאַפט אונטער הירשקע.

שמעון ווערט פּרעהליכער. עס דאַכט זיך איהם אויס, אז זיי זאָגען נביאות.

„איבער אַ יאָהר וועלען מיר טאַקי נישט דאַרפען געהן.“ ער נעמט זיי פאַר די הענטלעך. „אַט אַ גליטש! נו, אַ-אַ-אַ!...“
ער האָט זיך געגעבען אַ גליטש. די קינדער ווערען טאַקי מונגערער.

זיי נעמען זיך פלייסיג צום טייטרינקען. דערווייל וועט מען
דאך שווייגען...

„א-א!“ קרעכצט אָב פרעהליך שמעון, ווי ער וואָלט זיך דער-
קוויקט מיט'ן טיי, און קוקט פריינדליך אויף גיטלען, אויף די קינד-
דער. הירשקע און דאָס מיידעלע האָבען אוועקגעלעגט די קעפלעך
אויף די הענד אויפ'ן טיש און איינגעשלאָפען. לייבקע זיטצט אָנ-
גערומטערהייט און קוקט פּעראומערט אויף די עלטערן.

„דוואָשע וועט מיר געבען אַ היים פאַרוקען מאַכען,“ פאַלט איין
גיטלען צו נאָרען איהם.

„ווען איז זי דאָ געוועזען? “ פרעגט ער און קוקט זי אָן מיט
חשד.

„דאָ איז געוועזען פרומע, וואָס אַרבייט ביי איהר.“

„וואָס איז דוואָשע מיט אַ מאָל גוט געוואָרען?“

„זי האָט איטצטער מאַסען אַרבייט. זעהסט, האָ, דאָרף מען
זאָרגען? איך וואָלט וויסען פריער, וואָלסטו דו היינט נישט געגאָנ-
נען,“ שטעלט זי זיך ענדליך אונטער פאַרבייגעהענדיג צו דערמאָ-
נען וועגען דאָס אַרומגעהן אין פורים-שפילער.

„וואָס איז, וואָס?“ שמייכלט ער. „ערשטענס, מיט וואָס
איז פורים-שפילעריי קיין אַרבייט נישט? צווייטענס... אָט זעה,
וואָס איך האָב פערדיענט!...“ ער, האָט געשווינד אַרויסגעשיט פון
קעשענע דאָס געלד, וואָס האָט איהם שוין לאנג דעם פוס געבריהט.
ער איז געוועזען זעהר צופריעדען פון דעם, וואָס זי האָט דערמאָנט
וועגען דאָס אַרומגעהן; ער אליין האָט זיך עפּים נישט געפונען. זי
האָט זיך דערשראָקען פאַר דאָס געלד און איז בלייב געוואָרען. נור
זי מאַכט זיך האַרץ און גיט נישט צו בעמערקען איהר שרעק.

„אַ סך?“ פרעגט זי און שמייכלט קוים.

„איך ווייס אליין נישט... אַ סך, דאכט זיך...“

זי וויל מאַכען קוראזש, בעווייזען, אז איהר אַרען נישט די
נרבות.

„וועלען מיר גלייך איבערצעהלען,“ זאָגט זי לוסטיג און נעמט
זיך צום געלד.

פייערעל. זי האָט געאַרבייט מיט היטץ, מיט חשק. דאָס האָט זי אויפגעהויבען דער געדאַנק, אז עס איז א גרויסע רחמנות אויף שמעון'ען, אז מען דאַרף איהם אונטערהאַלטען, טרייסטען, ער זאָל ביי זיך נישט אַראָבפאַלען.

און זי האָט זיך געמאַכט יום-טוב־דיג און דאָס עלטערע טאָכ-טער'ל, וואָס האָט זיך אויפגעכאַפט. נור דאָס האַרץ....

„גוט יום טוב!“ האָט זי אויסגעשריען, אז ער איז אריין אין שטוב. איהר קול האָט אַ ציטער געטאָן, נור זי האָט זיך גע-שטאַרקט. זי האָט זיך איינגעקוקט אין איהם: ווי זעהט ער אויס? וואָס קומט אין איהם פאַר?

שמעון האָט זיינע אויגען נישט געגלויבט. ער האָט זיך גע-ריכט, אז אין שטוב וועט זיין פינסטער, גיטעל מיט די קינדער פער-קלאָנט — א פאַלקאָמענער תשעה-באב! און פלוצלינג בעגעגענט מען איהם מיט אַ ברייטען „גוט יום-טוב!“ — נור דערפון איז איהם נאָך שווערער געוואָרען. ער האָט געפיהלט, וואָס עס טוט זיך ביי איהר אין האַרצען; זיין אויער האָט געכאַפט איהר ציטערנדיגען טאָן. זי וואָלט וויינען, וואָלט איהם אַ סך לייכטער געוועזען. ער וואָלט זיך יענמאָלט אויך אויסגעוויינט. נור ער מאַכט זיך אויך האַרץ.

„אָט אזוי ביזטו א מענש,“ זאָגט ער צו איהר מיט ליעבע. „וואָס דען?“ שמייכעלט זי, נור זי האָט מורא אַ סך צו רעדען, זי זאָל זיך נישט צו וויינען.

„וועסט טרינקען טיי?“ פרעגט זי.

„אָ, יאָ,“ ענטפערט ער אָבגעהאַקט. ער האָט אויך מורא אַ סך צו רעדען.

זי געהט צום אויווען אַרויסצונעמען דאָס הייסע וואַסער, ביידע שווייגען; זיי האָבען מורא פאַר דאָס געשפרעך, וואָס דאַרף ביי זיי פאַרקומען. גיטעל וואָלט וועלען אָננעמען אין זיך אַ סך לופט, זי זאָל קאָנען עפּים פרייער רעדען.

„אָט וועלען מיר טרינקען טיי, וועט ביי אונז זיין פורים,“ רעדט זי פּרעהליך, אָנגיעסענדיג די גלעזער.

זיך, אז ווען נעכטען פאר'ן אוועקגעהן האָט ער אויסגעטרונקען אַ ביסעל בראַנפּען, האָט ער זיך אָנגעהויבען פיהלען שטאַרקער און מוטיגער. ער ווארפט איין אויג אויף די שיינק, וואָס נעבען ווערק-שטאַט. ער פיהלט, אז פון דעם בראַנפּען וועט איהם ווערען וואַר-מער. נור גלייך האָט ער זיך דערשראָקען פאר'ן געדאַנק — מעהר פאַסט איהם שוין נישט: אָנהעבען נאָך שכור'ען! דאָס גיט איהם צו כח, ער מאַכט מיט דער האַנד און געהט אַריין אין ווערקשטאַט. „ברוך הבא, אחשוּרוש!“ האָבען די ארבייטער איהם מקבל פנים געוועזען.

„האַסט עפּעס היבש אַריינגעכאַפט?“ פּרעגט איהם יחיאל, אָנ-העבענדיג מיט אַ מאָל צו „רו“ צען איהם. „באַק, האָט זיך צו-וויינט! ביי אברהם ברוך'ן וואָלסט דו געכאַפט אַ גוטע מטבע! איך האָב אַרויסגעטראָגען מעהר ווי אַ רובעל! דער שוטה האָט זיך צוגאַסען, ע-ע-ע...“ האָט איהם יחיאל איבערגעמאַכט, ווי ער האָט זיך צו-וויינט.

„ער האָט מסתמא געוויינט נאָך ושת'ן,“ האָט איין ארבייטער געוויצעלט.

שמעון'ען האָט זיך דאָס בלוט געוואָרפּען אין פנים. ער האָט געביסען די ליפּען. ער האָט געוואָלט זיך קריגען. ער האָט געוואָלט וויינען.

„אז מען דאַרף ווערען אַ פורים-שפּיעלער, ווערט מען אַ פורים-שפּיעלער,“ האָט ער ביז אַרויסגערעדט. „אויף דיר וואָלט מען זיך עס ניט געריכט,“ זאָגט איין אַר-בייטער.

„וואָלט מען זיך נישט געריכט!“
„אי, שמעון — אַ פורים-שפּיעלער!“ רייצט אונטער אַ צוויי-טער.

„נישט דיין זאַך.“
„אַריין, אַריין, שפּרינצער המן דו מיין!“ האָט אויסגעזונגען אַ יונגער ארבייטער.
אויף שמעון'ס געזיכט האָבען זיך געביטען אלע פאַרבען;

עם הערען זיך טרערען אין איהר קול, דאָס געלד ברענט איהר די האַנד, נור זי צעהלט.

„פיער רובעל דרייסיג קאָפּיקעס — אַ חוב אָבגעפטרט!“ רעדט זי פרעהליך.

„זעהסט, האָ? “ זאָגט ער קוים ארויס.

נור זי האַלט נישט אויס מעהר און צווייגט זיך. ער דער-שרעקט זיך; ער וויל זי טרייסטען, נור ער געפינט קיין ווערטער נישט. ער בעשליעסט זיך אפילו דערפילען דאָס מאָס — און דער-ווילע וועט ער אַראָבּוואַרפען ביי זיך אַ שטיין פון האַרצען.

„ביי אברהם ברוך קאפלאן האָט מען מיך דערקאָנט,“ שטאַד מעלט ער פערצווייפלט. „יחיאל געווען... יאָשע... משה בער... די באָרד אַראָבגעריסען..“

און שטאַרקער און הערצרייסענדער איז געוואָרען איהר געוויין. ער האָט געקוקט ביז אויף דאָס געלד. ער וואַלט, דאכט זיך, נעמען עס און ארויסוואַרפען. נור... ער האָט דאָס נישט געטאָן.

אויף מאָרגען האָט ער עפּים ווי מורא געהאַט צו געהן אין ווערק-שטאַט. ווי וועט ער קוקען גלייך אין די אויגען? ווי וועט ער גאָר קאָנען אויפּעפענען דאָס מויל? נור ער מאַכט זיך האַרץ. וואָס האָט ער מורא צו האָבען? ער האָט עפּים גע'גנב'עט? וועלען זיי לאַכען פון איהם, אָבער מעהר דאָך גאָר נישט! דאָך ווילט זיך איהם, אַז די שעה, ווען ער דאַרף געהן צו דער אַרבייט, זאָל זיך אָברוקען וואָס ווייטער. נור זי איז שוין פאַראַיבער און ער איילט נאָך נישט אוועק-גען. ער דרעהט זיך אום איבער דער שטוב, זוכט עפּים. ער וויל נישט ארויסווייזען גיטלען, וואָס אין איהם קומט פאַר, כאַטש זי פון איהר זייט פיהלט עס גאַנץ גוט. ענדליך שטאַרקט ער זיך: ער האָט נישט וואָס מורא צו האָבען! — און אוועק צו דער אַרבייט. נור וואָס נעהנטער ער ווערט צו דער ווערקשטאַט, העכט ער אָן אַלץ שוואַכער צו פיהלען זיך. עס שרעקט איהם דאָס ערשטע „ברוך-הבא!“, עס שרעקט איהם יחיאל מיט זיינע רעד. ער דערמאָנט

קלערען און געשווינד אויסגעטרונקען אייניגע גלעזלעך איינס נאך דאס אנדערע. און באלד האט ער דערפיהלט, אז ער טוט נישט גוט, וואס ער וויל ווערען שכור, אז דאס איז א פערברעכען. עס איז איהם געווארען זעהר שווער אויפ'ן הארצען. ער האט זיך צו וויינט.

„זיי נישט קיין נאר!“ האבען איהם די ארבייטער גערעדט, „וואס פאלסטו דו ביי זיך אזוי אראב? מיר לאכען דאך, נישט מעהר. און אז דו ביזט געגאנגען אין פורים־שפיעלער, איז וואס? אט געהט דאך יחיאל, משה בער, יאשע!... מאלע ווער עס געהט. נו, זיי נישט קיין נאר און ראווע נישט.“

ער האט גאר נישט געענטפערט. ער האט נור געפיהלט, אז ער דארף ענדיגען דאס, וואס ער האט אָנגעהויבען. ער האט אַריינגעגאסען אין זיך נאך א פאָר גלעזלעך און אויפגעהערט צו וויינען. ער איז שכור געוואָרען. די אויגען האָבען זיך געקלעבט, די הענד זיינען געהאנגען ווי די קלעטצער און די פיס האָבען זיך אָבגעזאָגט צו האַלטען איהם. אין קאָפּפּ האָט זיך איהם געמישט. ער וואָלט וועלען אויסגייעסען צו וועמען זיין ביטער האַרץ; ער וואָלט וועלען צו שלאָגען זיך, רייסען, בייסען, שרייען. ער וואָלט וועלען קלאַפען זיך „קאָפּפּ אָן דער וואַנד“. און פלוצלינג פאלט איהם איין גאר ענטלויפען פון ווערקשטאט. ער העכט זיך אויף פון זיין אָרט און געהט צו דער טיר.

„וואוהין געהסטו? לעג זיך בעסער שלאָפען,“ האַלט מען איהם אויף. נור ער געהט זיין וועג.

„מען דארף איהם נישט לאָזען,“ זאָגט איין ארבייטער. יחיאל כאַפט אָן שמעונ'ען פאר דער האַנד.

„לאָזט מיר מיט גוטען!“ שרייט ער אויס מיט פערקוועטשטע ציין, רייסט אויס די האַנד ביי יחיאל'ן און געהט אַוועק.

„כאשר אבדתי, אבדתי,“ דרעהט זיך איהם אין שכור'ען קאָפּפּ, „וואָס שוין! איין אייביגער קבצן און א פורים־שפיעלער. עט, פיו, אלץ פיו!... לכל הפחות שכור... און גיטעל! וואָס גיטעל?... איך האָב געמוזט טרינקען, אז נישט — א טויט אָדער משוגע ווע-“

ער האָט געוואָלט כאַפּען אַ שער, דאָס פּרעס אייזען און וואַרפּען
דעם אַרבייטער אין קאָפּף. נור עס איז אַריין דער בעל-הבית.
„צו דו ביזט נעכטען אַרומגעגאַנגען אין פּורים-שפּיעלער?
יחיאל דערצעהלט עפּים,“ האָט דער בעל הבית איהם געפרעגט.
„ער איז געוועזען אַחשוּרוש,“ האָט געלאַכט איין אַרבייטער.
„איהם האָט זיך פּערוואָלט ווערען אַ מלך,“ האָט אונטערגע-
כאַפּט נאָך איינער.

„מאום, מאום, איך וואָלט מיך עס אויף דיר נישט געריכט,“
האָט געזאָגט דער בעל-הבית. „דאָס פאַסט פאַר יחיאל'ן, נישט
פאַר דיר.“

„וואָס פאַר יחיאל'ן? וואָס איז יחיאל?“ האָט זיך יחיאל אָנגע-
געכאַפּט. „יחיאל איז דען אַ גנב? אַ לייַדאַק, אַ שאַרלאַטאַן איז
יחיאל? וואָס — יחיאל? יחיאל איז מעהר נישט אַ קבצן! איך
וואָלט נעכטען נישט אַרומגעגאַנגען אין פּורים-שפּיעלער, וואָלט איך
נישט געהאַט אויף פּסח. אָט איז אייך יחיאל! וואָס — יחיאל? ...
יחיאל! ...!“

„נו, נו, נו! דו ביזט אַ לייט!“ האָט איהם דער בעל הבית
איבערגעריסען. אָבער וואָס איז דאָס טאַקי מיט דיר געוועזען
שמעון?“

שמעון איז געזעסען ווי אויף נאָדלען און געפּיהלט, אז עס
העכט זיך איהם דער מח. ער האָט זיך געמאַכט נישט הערענדיג
דעם בעל-הבית' פּראַגע.

דער בעל הבית האָט געשיקט נאָך „משקה“ לכבוד שושן-פורים.
שמעון האָט נישט געוואָלט טרינקען; ער האָט זיך בעשלאָסען פון
היינט אָן און ווייטער נישט צושטעהן צו די אַרבייטער, אויסווייכען
זיי, ענטלויפּען פון זיי, און, אז מען האָט געבראַכט דאָס בראַנפּען
און גערופּען איהם טרינקען, האָט ער זיך לכתחילה געמאַכט נישט
הערענדיג, און פּלוצלינג דערשראָקען זיך פאַר נייע שטעכיווערט-
לעך און גלייך דערפּיהלט, אז אַ ביסעל בראַנפּען וועט איהם מונ-
טערער מאַכען. עס האָט זיך איהם אָנגעהויבען צו דוכטען, אז ער
דאַרף און מוז טרינקען. ער האָט פּערלאָרען די מעגליכקייט צו

אזוי אָנגעשכורט! גאָט-טורניו! דאָס האָט נאָך אונז געפעהלט,
אי!"

זי האָט אָנגעהויבען צו קלאַפּען זיך מיט די פּוּיסטען אין
קאָפּף. ער האָט זיך קוים אויפגעהויבען פון זיך-בעטעל, איז צו צו
גיטלען און אָנגענומען זי פאַר אַ האַנד.

"אי, איך וועל דאָס נישט אריבערטראָגען!" האָט זי געשריען
און געריסען ביי איהם די האַנד.

"וויין נישט, גיטעל!" האָט ער אָנגעהויבען צו שטאַמלען,
"וויין נישט. . . עס איז אזוי ביטער! . . . פערשטעהסט, איך
האָב געמוזט טרינקען . . . דאָס לעבען דערעסען . . . אלע האָבען
פון מיר געלאַכט . . . פערשטעהסט. . . וואָס בין איך . . . יחיאל
איז שוין מיין גלייכען . . . עט, גיטעל! . . . איך האָב שוין
פערשפּיעלט מיין וועלט! אויס שמעון! . . . נישטאָ שמעון!
א פּוריס-שפּיעלער — שמעון! . . . גיטעל, דו נישט וויין . . .
איך וועל שטאַרבען . . . וואָס אַרט דיר, גלויב מיר . . . איך
וועל שטאַרבען . . . ראַזאָס קאָניעז! . . . וויין נישט, גיטעל! . . .
וויין נישט, גיטעל! . . . באַסטא! . . . פערשטעהסט, באַסטא! . . .
וויין נישט . . ."

ער האָט אַראָבגעלאָזען איהר האַנד, איז צוגעגאָנגען צום זיך-
בעטעל און אַראָבגעלאָזען זיך מיט אַ הערץ-רייסענדען יאָמער.
גיטעל אין איהר ווינקעל האָט אויך געוויינט היסטעריש. די קינדער
האָבען אונטערגעהאַלפּען, שרעקענדיג זיך פאַר דעם שכור'ען טאַטען.

שרעקליך האָט ער זיך געפיהלט, ווען ער האָט זיך אויסגעניכ-
טערט. ער האָט גיטלען גלייך אין די אויגען נישט געקאָנט קוקען.
ער האָט זיך געשמט פאַר די קינדער, וועלכע האָבען זיך נאָך אלץ
געשראָקען פאַר איהם און געשטאַנען פון ווייטען. עס האָט איהם
געברענט דער מאַרד. ער האָט מורא געהאַט אַ קוק צו טון אויף
הינטען, אויף דעם נעכטיגען טאָג.

רען! און וואָס, אז שכור? ... א קבצן איז שכור! ... גערעכט
יחיאל! ... נו, בין איך א פורים-שפיעלער — און זאָל מען מיר עפּים
טון! ... איך לאָף פון אלעמען! ...”

„שמעון נעהט און איז, דאָכט זיך, גוט שכור,“ האָט ער דער-
הערט הינטער זיך א ווייבערשען קול.

„און נעכטען איז ער ארומגעגאנגען אין פורים-שפיעלער,“ האָט
איין אנדער ווייבערשער קול אָבעגענטפערט.

אמת טאָקע? איך האָב עס אויך געהערט. א, צו וואָס אָרמ-
קייט בריינגט! “ האָט געזאָגט די ערשטע שטימע.

„פון דעסטוועגען — זאָל מען נישט געפרובט ווערען, רבונז של
עולם — דארף מען אין אָרמקייט אויך זיין א מענש,“ האָט די
צווייטע געענטפערט.

ער האָט זיך געוואָלט אָבשטעלען און ענטפערן זיי, נור ער האָט
זיך איינגעהאַלטען און אַוועק זיין וועג.

„פליעוואַטש!“ האָט ער געמורמעלט פאַר זיך אויף רוסיש, —
„איך שפיי אויף אייך. ווסייע פאָדליעצי!“

ער האָט זיך אפילו נישט אָבגעשטעלט נעבען טיר פון זיין
דירה און איז דרייט אַריין אין שטוב. „וואָס גיטעל!“ האָט ער
געטראַכט, — „וועט זי שרייען! עט, אלץ איינס! פליעוואַטש, נאָ
ווסיאָ פליעוואַטש! ...“

„אי, מיין גאָט-ט!“ האָט גיטעל אויסגעשריען מיט שרעק און
געכאַפט זיך פאַר די האָר, אז ער איז אַריינגעפאלען אין שטוב.
„מיין גאָט-ט! ... רבונז-של-עולם! ... אי, וועה איז מיר נישט
געשעה-הען! ... ער איז דאָך שכור! ...“

ער האָט זיך שווער אַראָבגעלאָזען אויף דאָס זיטז-בעטעל און
אַנגעקנויטשט די שטערן. עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז ער וועט
גלייך שטאַרבן...

„אי, איך וועל מיר א מיתה משונה אָנטון!“ האָט גיטעל גע-
יאַמערט און געבראַכען די הענד. „אי! אי! רבונז-של-ל-ל-
עולם! ... איך וועל מיר א טויט מאַכען! ... שמעון, ווי האָסט דו זיך

ווייזט זיך איהם ערגיץ אין מלך. און עס שטעלט זיך איהם פאר, ווי ער היינגט שוין מיט איין ארויסגעשטעקטער צונג.
„אנשכור'ען זיך... אומווארפען זיך שכור'ערהייט...“ שפרינגט אויף אין איין אנדער ארט אין קאפף. און ער זעהט זיך שוין, ווי ער פאלט פון די פיס.

עס דערמאנט זיך איהם, אז אין דער היים שטעהט נאך ביי איהם בראנפען פון פורים. אט זעהט ער אפילו די פלאש און ווי פיעל בראנפען אין איהר איז. עס העכט איהם אן צו ציהען צום בראנפען, און ער דערשרעקט זיך פאר דאס געפיהל. ער וויל צור שלאגען די רעיונות, נישט טראכטען וועגען דאס בראנפען און הערט זיך צו, וואס רעדט מען אין ווערקשטאט, אבער די פלאש שטעהט איהם פאר די אויגען. און עס ציהט, ציהט, ציהט מיט א שרעקליך כען כח. עס דאכט זיך איהם, אז ער הערט אפילו דעם ריח פון דעם בראנפען.

ביי נאכט האט ער מורא געהאט צו געהן א היים. עס האט איהם געשראקען די פלאש. ער וועט זיך נישט קאנען איינהאלטען און וועט זיך אנשכור'ן... ער לאכט אפילו פון זיך אליין און האט דאך מורא.

אין שטוב וויל ער נישט קוקען אויפ'ן שראנק, וואו דאס בראנד פען שטעהט. ער זיטצט געבען גיטלען, טרעט פון איהר נישט אב, ווי ער וואלט זיך בעהאלטען הינטער איהר. ער טראכט, אז די בעסטע זאך וואלט געוועזען אויסגייעסען דאס בראנפען און בלייבט זיטצען אויפ'ן ארט... ער שעמט זיך פאר גיטלען ארויסצואווייזען, אז ער האט מורא פאר בראנפען. ער העכט אן צו פערפאסען אין קאפף א גאנץ געשפרעך מיט גיטלען, מיט וועלכען ער וועט אויס-פיהרען, אז מען דארף דאס בראנפען אויסגייעסען. נור גיטעל איז אויפגעשטאנען און ארויס פון שטוב. ער דערשרעקט זיך. ער קוקט פערלארען אין אלע ווינקעלעך, העכט אן מיט רעש שפיעלען זיך מיט די קינדער און... טראכט וועגען בראנפען. ער בעשליעסט ארויס-גייעסען עס. ער געהט צו שנעל צום שראנק, כאפט די פלאש, שטעקט זי אב... נור עפיש האט א שטויס געטאן די האנד צום מויל...

„רבנו של עולם! עם פעהלט מיר מעהר נישט!“ האָט ער מיט שרעק געטראכט.

„גיטעל“, האָט ער זיך געווענדט צום ווייב, וואָס איז פאר דער נאכט עלטער געוואָרען אויף צעהן יאָהר, „גיטעל, דאָס איז איין ערשט און לעצט מאָל. אוי, רבנו של עולם, ווי האָט זיך דאָס גאָר מיט מיר געטראָפּען!...“

גיטעל האָט אונגלויביג געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ. נור ער האָט זיך געגלויבט. איהם האָט זיך שטארק געוואָלט פערבעסערען זיך, בעקומען צוריק דעם נאָמען, וועלכען — ווי ער האָט געפיהלט — ער האָט פערלאָרען. ער האָט זיך געמאכט האַרץ. ער האָט זיך געשטאַרקט.

נור ביים ערשטען בעווייזען זיך אין גאס, אין שול'כעל, אין ווערקשטאַט האָט ער זיך פערלאָרען. ער האָט מיט קיינעם נישט גע-קאָנט רעדען, קיינעם אין די אויגען נישט געקאָנט קוקען. עס האָט זיך איהם שוין געדאַכט, אז יעדער לאַכט פון איהם, אז יעדער קוקט אויף איהם ווי אויף אַ „בוזי“, אויף איין אייביג פעראַכטעטען און פערפֿלעקטען.

אַ גאַנצען טאָג איז ער געזעסען איינגעבויגען איבער זיין אַר-בייט, דעם קאָפּ נישט אויפגעהויבען, מיט קיינעם נישט גערעדט און מלחמה געהאַלטען מיט זיך אליין. ער האָט געוואָלט מונטערער ווערען, אויפלעבען, און איז אלץ אומעטיגער געוואָרען.

„נאַר! שטיק גאָרנישט!“ בייזערט ער זיך אויף זיך אליין. „ווי איך בין דאָס אראָבגעפאלען ביי זיך! ווי איך ווער דאָס פון אלץ נתפֿעל! בהמה! טריאפּקע! ... אַר-אַר-אַר!“

ער העבט זיך אָן אויסצולעגען, אז ער האָט קיין פערברעכען נישט בעגאַנגען, אז ער קאָן בלייבען און איז געבליבען דער זעלבער שיינער מענש, וואָס פריער, און אין דער אייגענער צייט דרעהט זיך איהם אַרום אין קאָפּ, אז ער איז שוין אַ פערפֿאַלענער, אז ער וועט שוין נישט קומען צו קיין תקומה.

„שטאַרבען... שטאַרבען... אויפהיינגען זיך... היינגען...“ בע-

אין צוואנגען.

בצלאל האָט געפאָרדערט, אז זי, זיין ווייב מאַשע, זאָל אויך עפּים טון, ווייל די פינף און צוואַנציג רובעל, וועלכע ער נעמט אין דער פאָר-פּיראָסען-פּאַבריק, כאַפט נישט און „עס פּעהלט אויף דאָס נויטיג-סטע, ברוך השם.“ און מאַשע פון איהר זייט האָט געטענ'עט, אז זי האָט גענוג אויף זיך, עס זיינען איהר גענוג די שטוב-זאַכען, און גלאַט זי קאָן די קינדער נישט לאָזען אליין.

„מען קאָן נעמען צו די קינדער א קליין מיידעל פאר א רובעל א חדש,“ פּערזיכערט בצלאל.

„און עסען? עסען איהר וועט גאָר נישט קאָסטען?“ כאַפט זי זיך אָן.

„עסען אויך א זאך! א געזינד — פטור, נו!“

„ווי הייסט, א ודאי וועט קאָסטען! א פּרעמדען קינד וועט מען דאַרפען געבען גוט עסען.“

„ע, ד'ווייס,“ קרימט ער זיך, „ס'וועט קאָסטען עפּים.“

מאַשע וויל איהם זאָגען, אז ער איז א גרויסער נאָר, פּער-שטעהט נישט א חשבון אין בעל-הביתישקייט און ווייס אליין נישט, וואָס ער וויל, נור זי האַלט זיך איין און פּרעגט מיט א ביטערען שמייכעל:

„און וואָס וועל איך טון, אז איך וועל שוין פיהרען געשעפט,“ (די לעטצטע ווערטער זאָגט זי ארויס איראָניש) „און וועל נאָך אויף דאָס מיידעל נישט פּערדיענען?“

„אז דו וועסט טון, וועסט דו פּערדיענען,“ ענטפּערט ער פּעסט.

„אָט פּערדיענט דאָך באַשע לאה צוויי-דריי רובעל א וואָך.“

„איך ווייס נישט... איך קאָן נישט...“ שטאַמעלט זי און עס

גיטעל איז אריין. ער איז רויט געוואָרען.
„עט, גיטעל, שוין אלץ איינס!“ האָט ער געשטאַמעלט. „שוין
אלץ איינס, גיטעל! ... פערשטעהסט, דאָס האַרץ...“ ער האָט גע-
מאַכט מיט דער האַנד, אָהן ווערטער, „דאָס האַרץ... איך וועל משגע
ווערען... פערשטעהסט... דאָס האַרץ... דאָס האַרץ...“

און שמעון האָט בעקומען אַ רויטע נאָז, פערגאַסענע אויגען...
גיטעל איז אלט און חשך געוואָרען...
איין אלטע געשיכטע!

1896.

„א י ה ר ארט גאָר נישט,“ קלאַגט ער זיך.
„האָב דיר אַ ווייב!“ לאַכען פון איהם די בחורים פון דער
פאבריק.

נור ער האָט דאָך חתונה געהאַט פון לייעבע. ער האָט זי אַזוי
לייב געהאַט — ער איז נאָך איהר אויסגעגאַנגען. נאָך דער חתונה
האָט ער אַליין נישט געוואָלט, זי זאָל עפּים טון, אָבער יענמאָלט
האָט זי איהם נישט געפאָלגט און איז נאָך אַ צייט געגאַנגען אין מאַ-
נפאקטור-קראָם, אין וועלכער זי האָט געדריענט ביז דער חתונה. זי
איז שוין געוועזען אין זיעבטען חדש, ווען זי האָט פערלאָזען איהר
שטעלע. ער איז געוועזען צופריעדען און, ווען ביי איהם איז גע-
באָרען געוואָרען די ערשטע „בת-יחידה“, האָט ער גאָר נישט גע-
וואָלט הערען דערפון, זי זאָל געהן צוריק אין קראָם.

נאָכ'ן דריטען קינד האָט ער זיך אַרומגעזעהן, אַז זיין פרנסה
אַליין איז וועניג. אַגב איז די לייעבע, די ברענענדיגע לייעבע, אַ
ביסעל אָבגעקיהלט געוואָרען און ווידער האָט ער מקנא געוועזען
זיין גוטען פריינד שלמה דעם פארבער: שלמה'ס ווייב, באַשע לאה,
האָט כמעט פערדיענט, וויפיעל שלמה אַליין. באַשע לאה איז
איהם פון דער צונג נישט אַראָב און ער האָט מאַשען קיין רוה נישט
געגעבען.

„און וואָס פאַר אַ געשעפטען זאָל איך פיהרען? צעהלען אַססי-
גנאַציעס?“ פרעגט זי, אַז ער האָט זי שוין גוט דערנומען. „אין אַ
שניט-קראָם וועט מען בעסער נעמען אַ מיידעל, ווי אַ מאַמע פון דריי
קינדער.“

„וואָס דו וועסט טון, וועסט דו טון, אַלץ בעסער ווי זיטצען
צונויפגעלעגטערהייט די הענד,“ ענטפערט ער.
„גוט נון, זאָל זיין אַזוי,“ רעדט זי ביטער. „אָבער וואָס פאַרט
זאָל איך טון?“

„אַט באַשע לאה געהט אַרום מיט קאַשיקעס,“ זאָגט ער מיט
אַ האַלבען מויל, ווי ער וואָלט מורא געהאַט.

פערדריעסט איהר, וואָס די לעטצטע צייט שטעכטיער איהר שטענדיג די אויגען מיט באַשע לאַה'ן, מיט „דער שטיק דיענסטציוכע.“ „מיט דיר איז נישטאָ, וואָס צו רעדען,“ זאָגט ער שוין ברגז. „מיט דיר איז פראַן!“ ענטפערט זי איראָניש. „דו פוילסט דיר,“ שטעלט ער זיך אונטער צו מאַכען איהר אַ פאָרוואָרף.

„א ודאי פויל איך מיך! וואָרום זעהסט נישט, ווי ביי דיר איז אין שטוב?“ בעליידיגט זי זיך. „אין שטוב... אַ גרויסע זאך! זי איז שטענדיג מיט איהר שטוב! איך וואָלט עס פאר אַ פיערטעל שעה אַבארבייטען.“ „דו מיט באַשע לאַה'ן זייט איהר די גרויסע בריות!...“ שטעכט זי זיך. „איך קאָן נישט אַבארבייטען אלץ פאר אַ פיערטעל שעה. און אז איך וואָלט אפילו געקאָנט, וואָלט איך אויך די קינדער נישט געלאָזען אליין.“ „זאָג בעסער, אז דו ווילסט זיטצען ווי אַ פריצה,“ בעליידיגט ער זי.

„א ודאי אזוי!“ זאָגט זי ביטערליך. „מיינע שונאים וואָלט איך פון דעסטוועגען ווינשען מיין רוהיג לעבען, מיין פריצהשאַפט.“ זי האָט איהם געוואָלט שעלמען, נור דאָס וואָלט געוועזען די ערשטע קללה נאָך זייער חתונה, און מאַשע האָט זיך פערקאַפט. אָבער רעכט אין כעס איז זי שוין געוועזען און „געקאָכט“ אין זיך. ער איז אויך געוועזען אין כעס און ארויסגעוועזען עס מיט דריקען די ציין.

ביי זיך אין פאבריק האָט ער זיך געקלאָגט פאר די איבריגע אַרבייטער, אז ער וואָלט געלעבט, וואָס מען דאַרף נישט בעסער, ווען זי וואָלט וועלען אַ קלאַפ טון אַ פינגער אָן אַ פינגער. אזוי אָבער וואָס קלעקט עס פינג און צוואַנציג „רובעליעס“ אויף פינג מענשען: ער, זי, אַ מיידעלע, וועלכער עס געהט דאָס זיעבעטע יאָהר, אַ אינ-געלע, וועלכען עס געהט דאָס פינפטע יאָהר, און ווידער אַ מיידעלע. פון צוויי יאָהר.

פיהלט, אז זי איז גאָר נישט גערעכט, אז דאָס איז גאָר קיין טענה נישט.

„מיר שטעהט אָן,“ זאָגט ער קאלטבלוטיג.

„דו וועסט שוין אין גיכען פטור ווערען פון געזינד!“ האָט זי שוין שוואכער געזאָגט.

„א גרויל! עס לעבען טויזענדער פשעקופקעס, האָבען קינדער און די וועלט געהט נישט אונטער. אָט באַשע לאה...“

„וואָס שטעכסט דו מיך אַלץ מיט באַשע לאה'ן?“ פאלט זי איהם אריין אין די רעד מיט היטץ. „באַשע לאה האָט שוין א דערוואקסענע טאכטער...“

„פּשש!“ רייסט ער זי איבער. „איין אכטיעהריג מיידעל...“ „אַלץ באַשע לאה און באַשע לאה,“ רעדט מאַשע פערצווייג פּעלט און אין איהר העכט אָן צו „רעדען“ מעהר ווי אַלע מאָל די קנאה. „איז איהר גוט, אז זי איז די בריה.“ „וויילסט דו נישט פערדינען דעם רובעל?“ פרעגט ער זי אָנ- גערוקט.

זי שווייגט. זי קאָן נישט ענטפערן: א טרעגערין ווילט זיך איהר נישט זיין; די קינדער איז טאַקי געפעהרליך צו לאָזען אליין, אין דאָ איז דאָך איין עבירה דער רובעל. ער קוקט אויף איהר און פערשטעהט, אז זי ווייס נישט וואָס צו ענטפערן.

„א רובעל, גלייך ווי געפונען,“ רעדט ער, ווילענדיג זי נאָך מעהר איבערצייגען. „ער וועט שטאַרק צו-ניטץ קומען: איך געה דאָך שוין אָהן שטייפּעל.“

זי שווייגט. זי פיהלט, אז זי וועט מוזען געהן, נור זאָגען דאָס וויל זי נאָך נישט.

„מאָנסט זיך סמעלע פערלאָזען אויף ציפּינקען — זי איז א גרויסער ברדעך,“ רעדט ער ווייטער.

„א ברדעך איז זי,“ ענטפערט מאַשע ביטערליך, „הלאי זאָל איך זיי געפינען לעבעדיגעהייט.“

„טפור!“ שיעסט אויס בצלאל מיט די ליפּען, „צו לאָזט מען גאָר נישט ביי לייטען קינדער אליין? און ציפּינקע איז א סך קליר-“

„זאל איך אויך ארומגעהן מיט קאשיקעס ?“ דעררעדט זי פאר איהם און דאס הארץ זידט איהר שוין.
„אָט געהט דאָך באַשע לאַה,“ רעדט ער זיינס און קוקט אויף דער פאָדלאָגע.

„נו, פרעג איך דיר, זאל איך אויך ארומגעהן ?“ פרעגט זי שוין גיפטיגער און א רויטע פארב טרעט איהר ארויס אויף די באַקען.
„נויט... אַרמקייט, דחקות...“ קלינגט איהר אין די אויערן, נור זי קוקט אויף איהם און ווארט אויף איין ענטפער.
„דאָס זאָג איך דאָך, אז דו ווילסט בעסער זימפּען לעדיג,“ ענטפערט ער און קנויטשט אָן ברגז די שטערן.

זי וויל איהם שעלטען און האַלט זיך ווידער איין. זי ענטפערט בעסער גאָר נישט און „קאָכט“. זי קאָן גאָר נישט בעגרייפּען, ווי וואַלט זי, דאָס אמאָליגע געשעפט־מיידעל, יעצט אַרומגע־טראָגען זיך מיט קאָשיקעס, זי וואַלט פאַר בושע געשטאַרבען. פאַר באַשע לאַה'ן איז דאָס א געשעפט : יענע איז איהר גאַנץ לעבען געוועזן אַ דיענסט. „אַבער די נויט... די נויט !...“ נור זי מאַכט זיך נישט הערענדיג.

עס איז געוועזן צוויי טאָג פאַר חמשה עשר בשבט. ער איז געקומען אַ היים מיט אַ „נייעם פּראָיעקט“. באַשע לאַה האָט איהם געזאָגט, אז שמחה דער באַקאַליי־קרעמער וויל געבען אַ טרעגערין אַ רובעל פאַר צוויי טאָג : פאַר ערב חמשה־עשר און חמשה־עשר.

„די שטוב וועט אין די צוויי טאָג נישט חרוב ווערען און איין עבירה אַ רובעל,“ מיינט ער.

זי וואַרפט אויף איהם אַ גיפטיגען בליק.
„א, איך האָב זיך גאָר פּערגעסען, מיט וועמען איך רעד,“ זאָגט ער ביז און פיהלט, אז נאָך אַ ביסעל וועט ער שוין גוט אין כעס ווערען. ער וויל אין כעס ווערען.

„וועסט שוין מיך מאַכען פאַר אַ פּשעקופּקע, וועסט שוין מיך מאַכען,“ רייסט זיך ביי איהר ארויס מיט פּערצווייפלונג, נור זי

„שמיסען? איך וויל נישט — שמיסען,“ בעליידניג זיך דאס
מידעלע.

„טאָ זאָלסט דו זיין א בעל־הבית'טע.“
„א בעל־הבית'טע וועט זי דיר זיין!“ ענטפערט מאַשע פון
אוווען פערצווייפלט. „זאָל איך זיי געפינען גאנצע.“
„נו, נו, נו! פטור, נו, נישט קשה!...“ האָט כצלאַל איראָד
ניש געלאכט. „וועסט זיי געפינען גאנצע! וועסט זיי געפינען
גאנצע!...“

אז מאַשע איז אוועקגעגאנגען, האָט נאָך שמעון'קע מיט פייגע
לען געשלאָפּען און ציפּינקע איז אַרומגעגאנגען איבער דער שטוב, ווי
„א בעל־הבית'טע“, מיט פערלעגטע אויף הינטען הענד און מיט איין
ערנסטער, פערזאָרגטער מינע.

פאר'ן אוועקגעהן האָט מאַשע אָנגעבעטען דער בעל־הבית'טעס
דיענסט, „זיין אזוי האַרצליך און פריינדליך“ און אַריינקוקען צו
איהר אויף די קינדער.

אַבנעמענדיג צוויי פולע קאַשיקעס ביי שמחה דעם קרעמער,
איז זי גלייך פערלאָפּען אַ היים. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אז
אין שטוב איז געוואָרען א „תל עולם“. אין שטוב איז אָבער געווען
זען רוהיג. פייגעלע איז נאָך געשלאָפּען, און ציפּינקע האָט פריינד־
ליך פערבראַכט מיט שמעון'קען. ער האָט אַ ביסעל געוויינט, אז
ער האָט זיך אויפגעכאַפט, אָבער ער איז באַלד ענטשוויגען געוואָר
רען און פויל צוגעהערט זיך צו ציפּינקעס רעד.

מאַשע האָט איבערגעלאָזען די קינדער „גוטע זאַכען“ : שטיק־
לעך באַקסער, טייטלען, פייגען, בייגעל און קיכלעך. ציפּינקען
האָט זי איהר חלָה אָבגעגעבען אין האַנד, שמעון'קען — אַריינגע־
לעגט אין בעט, אויף וועלכען ער איז געזעסען, און פייגעלעס חלָק
אוועקגעלעגט אויפ'ן טיש.

„אז פייגעלע וועט אויפשטעהן, וועל איך איהר געבען די גוטע
זאַכען,“ האָט געזאָגט ציפּקעלע, לעקענדיג איהר טייטעל.
„יא, ציפּינקע.“

„איך וועל זי וויעגען און זינגען איהר א ליעדעלע.“

גער פאר באשע לאה'ס מיידעלע, כאַטש יענע איז עלטער, "חנפ'עם
ער איהר. "און ווייטער וועסט דו קאָנען אָפּט פערלויפּען א היים
געוואָר ווערען."

"וועסט שוין א סך פערלויפּען, "ערווידערט מאַשע. נור זי
פיהלט, אז זי וועט דאָס טאָקי טון.

בצלאל איז געוועזען צופריעדען און האָט אַלץ גערעדט, אז א
רובעל געהט נישט באַרפּים, און מאַשע האָט געזיפּצט און געטענה'ט,
אז הלואי זאָל זי געפינען די קינדער לעבעדיגעהייט. טרערען זיין
נען איהר געשטאַנען אין די אויגען — טרערען פון פערדראָס, וואָס
זי ווערט, "א פשעקופּקע", פון ציטערן איבער די קינדער, פון כעס
אויף באַשע לאה'ן, פון דעם שרעקליכען געפיהל, אז דער רובעל איז
שטאַרקער פאר איהר...

אויף מאַרגען זיינען זיי אויפגעשטאַנען פריער, ווי אלע טאָג.
ער איז געוועזען פרעהליך, און זי — אָנגערוקט. זי וואָלט וועלען,
עס זאָל זיך עפּים טרעפּען, און זי זאָל נישט קאָנען געהן. נור דאָ
צווישען פערדריעסט איהר דער רובעל. און ער האָפט, אז דער
ערשטער פערדריענטער רובעל וועט זיין איין עגבויר און זי וועט שוין
נישט אויפהערען צו האַנדלען.

מאַשע, קרעכצענדיג און זיפּצענדיג, האָט איינגעהייצט דעם
אויווען און צוגעשטעלט דאָס וואַרמעס, און בצלאל האָט לוסטיג אָנג-
געטאָן ציפינקען, וואָס איז שוין אויפגעשטאַנען.

"די מאַמע געהט אוועק, "האָט ער געזאָגט דעם קינד. "זי
געהט אוועק, זאָלסט דו זעהן, אז פייגעלע זאָל נישט וויינען, מען
וועט דיר ניהען א קליידעלע."

"א קליידעלע?"

"א שיין קליידעלע און א כּך גוטע זאַכען וועט מען דיר געבען."
"גוטע זאַכען געבען?"

"יא, זאָלסט דו זעהן, אז פייגעלע זאָל נישט וויינען, און זאָלסט
דאָ נישט שלאָגען שמעונ'קען, אז נישט וועט מען דיר שמייסען."

קורץ און גראָב; זיין בלאַנדער קאָפּף איז קורץ אָנגעשטאַרען; די גרויסע בלויע אויגען קוקען מאַט און פערשלאָפּען. ער איז געזעסען אין בעט מיט אלע גוטע זאכען ארום זיך. ער ריהרט זיך צו זיי נישט צו און קוקט אַפילו נישט אויף זיי. ער האָט אָנגעשטעלט זיין פערשלאָפּענען מאַטען בליק אויף דער ענטקעגנדיגער וואַנט. וואו אין דער הויך נעבען איין אריינגעשלאָגענעם טשוואַק האָבען זיך ארומגעדריעהט צוויי פרייסען. ציפּינקע געהט אום איבער'ן צימער מיט גרויסע טריט, אונטערשפּרינגענדיג, עסט איהרע גוטע זאכען און זינגט אונטער אין נאָז. זי וויל זיין א בעל־הבית'טע און זוכט זיך עפּים אַרבייט. זי רוקט איבער א שטול, וויעגט די וויעג, העבט אויף א ברעג קאָלדרע, וואָס האָט זיך אַראָנגערוקט אויף ד'ר'ערד. עטליכע מאָל איז זי צוגעגאנגען צום טיש, בעטראכט פייגעלעס, „גור טע זאכען“, איבערגעביטען איהר באַקסער. זי האָט שוין געהאַט בדעה אָבצוברעכען א שטיקעל באַקסער פון פייגעלעס חלק, נור פיי־געלע האָט זיך אויפגעזעצט אין וויעגעלע, אַרומגעקוקט זיך, בע־טראכט דאָס צימער, נישט געזעהען די מאַמען און צוואויינט זיך: „מאָמע!“

„שא, פייגעלע, די מאַמע געלאָזען גוטע זאכען“, שרייט אויס ציפּינקע, כאַפט פייגעלעס חלק און טראָגט איהם צו צו פייגעלען אין וויעג. זי פיהלט זיך בעפריעדיגט — זי האָט יעטצט געטאָן א זאך, פאַר וועלכע מען דאַרף איהר נייהען א קליידעלע. פייגעלע ווערט שטיל, בעטראכט אַ רגע די נאַשערייען, קוקט זיך ווייטער ארום און צושרייט זיך מיט מעהר כח.

„די מאַמע וועט בריינגען נאָך גוטע זאכען“, טרייסט זי צי־פינקע. „דער טאַטע וועט נייהען אַ קליידעלע.“

נור פייגעלע ווערט נישט ענטשוויגען. ציפּינקע העבט זי אָן צו וויעגען און זינגען: אַ-אַ, אַ-אַ, אַ-אַ! נור אין גיכען שמעהט זי אָב און העבט אָן וויעדער צו בעטראכטען פייגעלעס גוטע זאכען. זי בעקומט צו זיי שטאַרק חשק — איהרע האַלטען שוין ביים סוף. זי העבט זיי אָן צו בעטאַפּען, דריקען און אָט האַלט זי זיי שוין אין די הענר.

„יא, טאכטערקע, איך וועל דיר האַלט האַבען ווי אַ גאָלד.“
„מען דאַרף נישט וויינען, איך וועל נישט וויינען.“
„און איך אויך נישט וויינען,“ שטעלט צו שמעונ'קע פער-
שלאַפּען.

„זעהט'זשע, קינדער,“ גיט זיך מאַשע פּלוצלינג אַ כאַפּ. „איך
וועל באַלד קומען, וועל איך בריינגען נאָך גוטע זאַכען. דער טאַטע
וועט אויך בריינגען גוטע זאַכען...“
„אַ קליידעלע נייהען,“ דערמאָנט זיך ציפּינקע.

יא, זאָלט איהר אויפ'ן גאָס נישט ארויס און נישט שטייפּען.
זי האָט זיי אָנגעקומט, געבעטען נאָך אַ מאָל די דיענסט אכטונג
צו געבען, געכאַפט די קאָשיקעס און ענטלאָפּען — שוין רוהיגער אַ
ביסעל. מעהר פאַר אלץ האָט זי שוין יעטצט געטראַכט ווענען
דעם רובעל. זי האָט געפיהלט, אז ער איז איהר „אַראָבגעפאלען פון
הימעל“, אז ער וועט זי פשוט מחיה זיין, ווייל מען האָט טאַקי נישט
געקאָנט צוזעהען, נעביד, ווי ער — בצלאל — געהט אָהן שטיפּעל,
כמעט אַ באָרפיסער. אַ, אז אזעלכע רובעלס וואָלט געוועזען
אַפט!... זי וואָלט זיך קאָנען עפּיס אַרומזעהן... נור ווי גערדיענט מען
זיי... וואו נעמט מען זיי? און זי דערמאָנט זיך, אז זי ווערט „אַ
פשעקופּקע“... זי דערמאָנט זיך אויף די קינדער... באַשע לאַה
שטעלט זיך איהר פאַר פאַר די אויגען... און פערדראָס, צער און כעס
מישען זיך אין איהר ברוסט. און באַלד שווימט ווידער ארויס דער
רובעל, די טובה, וואָס זי האָט פון איהם. און זי מעסט און וועגט
מיט חשק, געשיקט, מעשה בריה, ווי זי וואָלט וועלען אויסנעהמען
ביים עולם, כדי מען זאָל ביי איהר שטענדיג, שטענדיג
קויפּען...

און אין דער היים...

ציפּינקע איז אַ דאָר מיידעלע פון הויכען וואוקס, מיט אייניג
געצויגענע באַקען, מיט לאַנגע שוואַרצע-האַר, וועלכע זיינען הויכ-
טיגען מאָרגען נישט פערבאַרשטען געוואָרען, און מיט בלויע אויגען,
וועלכע פינקלען גאַנץ לוסטיג. שמעונ'קע איז, פערקערט פון איהר,

אויף זיין באַקסער. עס דאַכט זיך איהר, אז זיין שטיק איז דיקער, ליינגער און... געשמאַקער.

„נא דיר מיין באַקסער,“ ווענדט זי זיך צו איהם. „זעהסט, א גרויס שטיק. גיב מיר דיינעם.“ „געה, איך וויי נישט...“

„אַט זעה, א לאַנג-נגער שטיק באַקסער.“

שמעונ'קע קוקט זיך אפילו נישט אום.

„נא דיר נאָך א שטיקעל בייגעל,“ שטעהט צו ציפינקע.

„איך וויי נישט!“ האַקט ער שוין אָב מיט האַרץ.

„גראַבאַטש!“ זידעלט זי איהם, גיט איהם א קניפ און ענט-לויפט פון בעט. ער שיקט איהר נאָך א בייזען בליק, נור ער פוילט זיך א ריהר צו טון פון אַרט. און ציפינקע איז שוין וויעדער נעבען פייגעלען, וועלכע זיטצט אין וויעג און עסט די נאַשערייען. זי בע-גענענט ציפינקען מיט'ן אונצופריעדענעם אויסגעשריי: „אי!“ און ציפינקע טרעט גלייך אָב. זי העבט אָן ווייטער ארומגעהן איבער'ן שטוב מיט דער מינע פון א בעל-הבית'טע און ענדיגט איהר נא-שעריי. אין א וויילע ארום שטעהט זי שוין ווייטער נעבען שמעונ'קעס בעט.

„איך וועל דיר אראַבדרעהען דעם קאַפּ,“ זאָגט זי, אראַב-שלינגענדיג דאָס לעטצטע שטיקעל באַקסער.

„איך דיי איאָבדיעיען,“ ענטפערט שמעונ'קע פויל און קוקט אויף דער וואַנד.

„איך וועל אַבנעמען דעם באַקסער.“

נור שמעונ'קע ענטפערט אפילו נישט. ער האָט נישט מורא פאַר ציפינקען — ער גיט איהר שטענדיג בעסער. ער טראַכט נאָך אפילו באלד אראַבקריכען פון בעט און אַברעכענען זיך מיט איהר ווי עס דאַרף צו זיין: זאָל זי נור רעדען.

„זעהסט סאַר' א קיכעל איך האָב!“ רייטצט זיך ציפינקע.

נור ער ענטפערט נישט און בלינצעלט שלעפעריג מיט די אויגען; ער העבט אַבער שוין אָן צו ווערען אין כעס.

„סט'עסען האָ ? סט'עסען ?“ פרעגט זי די וויינענדיגע פייגעלע
און שפּאַרט איהר אַ טייטעל.

פייגעלע דרעהט אוועק דעם קאַפּ און האַלט אין איין וויינען.
„נאָ, עס, נאָ!“ שפּאַרט איהר ציפּינקע דעם טייטעל און אין
האַרצען ווילט זיך איהר שטאַרק, אז פייגעלע זאָל זיך אַבזאָגען —
יענמאָלט וועט זי זיך בענוטצען מיט'ן טייטעל. פייגעלע קערט
וויעדער אָב דעם קאַפּ.

„סט'מיר געבען דעם טייטעל ?“ פרעגט ציפּינקע ווייך.

„אי !“ האַקט אָב ביז פייגעלע און וויינט.

„די פייג ?“

„אי !“

„איך וועל דיר געבען מיין קיבעל ?“

„אי !“

נור ציפּינקע גיט פּלוצלינג אַ כאַפּ דעם טייטעל און שפּאַרט
איהם אַריין אין מויל. פייגעלע מאַכט נאָך גרעסערע קולות.

„איך'ו זאָגען דער מאַמען,“ זאָגט שמעונו'קע פון בעט.

ציפּינקע וואַרפט אַריין צוריק אין וויעג דעם טייטעל, אָדער
ריכטיגער געזאָגט, דאָס ביינדעל פון טייטעל, גיט אַ פיהר מיט דער
גאַנצער האַנד פייגעלען איבער'ן געזיכט און לויפט אָב פון וויעג אונ-
טערשפּרינגענדיג, גאַנץ צופריעדען פון דעם, וואָס איהר האָט זיך
איינגעגעבען אַבצונאַשען פון פייגעלעס טייטעל.

„איך'ו זאָגען דער מאַמען,“ חזר'ט שמעונו'קע פערשלאָפּען און

וואַרפט אויף איהר אַ בייזען בליק.

„נאָ, נאָ, נאָ!“ שפּרינגט צו איהם אונטער ציפּינקע זינגענדיג

און שפּאַרט איהם אַ „פייג“ אין געזיכט. „מיר'ט'ן טאַקי ניהען
אַ קליידעלע.“

נור שמעונו'קע קוקט שוין ווייטער אויף דער ענטקעגענדיגער

וואַנד. ציפּינקע בלייבט שטעהן געבען בעט, קראַטצט זיך מיט איין
האַנד אין קעפּעל און מיט דער אַנדערער שפּאַרט זי איהר בייגעל
אין מויל. איהר געפּעלט צו „מאַכען אַ בייט“ מיט שמעונו'קען

זי געטענה'ט, ארומטאנצענדיג ארום די קינדער. „מיט א מאָל פערוויילט זיך איהם גאָר, איך זאָל איהם פערדיענען. באַשע לאה'קע געפעלט איהם, וויל ער פון אונז פטור ווערען — פטור זאָל ער טאקי פון אונז ווערען!...“

אויף די טענות איז בצלאל אָנגעקומען וואַרמעס עסען. „וואָס טוט זיך שוין דאָ?“ האָט ער געפרעגט און געבליעבען שטעהן אין טיר.

„זאָל זיך דאָס טון ביי דיין באַשע לאה'קען!“ האָט זיך מאַשע צווייגט. „געה זעה, וואָס עס טוט זיך: צובלוטיגטע, צוהרגעטע, צוואונדעטע! דו האָסט עס דאָך געוואָלט — אָט האָסט דו אויס-געפיהרט!“

„וועט איהר זעהן, אז איך וועל מעלדען אין פאָליציע!“ האָט געשריען די בעל-הבית'טע פון הינטער דער וואַנד. „דאָס איז דאָך נישט געהערט געוואָרען, לאָזען פיצלעך אליין! און איך וואָלט זאָגען, אז דאָס זיינען גלאַטע קינדער! דאָס זיינען דאָך מוזיקים, שדים, די ערד רוהט דאָך נישט אונטער זיי! און וואָס וואָלט געווע-זען, אז זיי וואָלטען נאָך אָנמאכען א שרפה? ...!“

„אז אלץ איז ביי מיר נישט ווי ביי לייטען,“ האָט בצלאל ביי-טערליך געזאָגט און פערצווייפעלט געטראכט, אז ער בלייבט אָהן הילף מיט די פינף און צוואַנציג „רובעליעס“ א חדש. ער האָט שווער אָבגעזיפצט.

„זאָלסט זאָגען שמחה'ן, ער זאָל שיקען נאָך די קאַשיקעס. איך וועל פון שטוב ניט אַרויס,“ האָט מאַשע איהם אָנגעזאָגט ביי זיין אַוועקגעהן.

„גוט,“ האָט ער שוואַך געענטפערט און איז אומעטיג אַוועק. נור אין גיכען האָט מאַשע'ן אָנגעהויבען צו פערדריסען דער רובעל. זי האָט זיך אפילו אָנגעהויבען צו שרעקען, אז אַט-אַט וועט מען קומען פון שמחה'ן נאָך די קאַשיקעס. זי האָט אויסגעלאָזען איהר גאַנץ ביטער האַרץ צו ציפּינקען מיט שמעונ'קען, צו דער דיענסט, צו דער בעל-הבית'טע; האָט נישט געוואוסט, וואָס צו טון, נישט געפונען זיך קיין אָרט אין שטוב.. דער רובעל!... דער

„דו'סט מיר געבען דיין טייטעל? “ פרעגט זי מיט א מאָל האַר-
ציג-גוט.

„איי דיר געבען, יא!“ ענטפערט ער און מאכט מיט'ן קאָפּף,
ווי ער וואָלט זאָגען: „צו ווילסט דו נישט קלעפּ א ביסעל?“
ציפּינקע זעמט זיך צו אויפ'ן בעט גענען איהם גאָר קאלט-
בלוט'יג, נור איהם געפעלט נישט אזא שכנה.

„איאָב פון בעט! אוועק פון מיי!“ בייזערט ער זיך.
„שמעונ'קע נאָר!“ ענטפערט זי און רוקט זיך נאָך נעהנטער צו.
„אוועק! איאָב!“ שרייט ער נאָך שטארקער.

ציפּינקע גיט זיך פּלוצלינג אַ לאַז און כאַפּט ביי איהם אַרויס
פון שוים דעם באַקסער. ער צושרייט זיך נישט, נור מיט אַ מאָדנער
בעשלאָסענהייט קריעכט ער אַראָב פון בעט און לאָזט זיך נאָך איהר
לויפּען. זי דרעהט זיך אַרום וויעג, נור ער כאַפּט זי און לאָזט איהר
אריין די ציין טיעף אין האַנד. זי לאָזט אַרויס אַ שרעקליכען גע-
שריי, פערגעהט זיך, און דערווילע כאַפּט זי זיך אָן מיט די נעגעל
אָן זיין פנים. זיי פאלען ביידע אויפ'ן וויעג און קערען זיך איבער
מיט איהר צוזאַמען. עס ווערט אַ שרעקליכער רעש, אויף וועלכען
עס לויפּען אָן די בעל־הבית'טע מיט דער דיענסט.

ביי ציפּינקען איז די גאַנצע האַנד פערגאַסען געוואָרען מיט
בלוט. שמעונקעס פנים איז געוועזען אין גאַנצען צוראַפּעט, און
פייגעלע איז געלעגען אַ פערגאַנגענע: זי האָט שטאַרק אָבגעשלאָגן
גען דעם קאָפּף און צוגעקוועטשט אַ ביסעל...

אין אַ שעה אַרום איז מאַשע געקומען אַ היים.
„אויף מיין וואָרט, איך וועל דאָס דערלאַנגען. אין פּאָליציע!“
האָט די בעל־הבית'טע בעגעגענט זי מיט קולות. „לאָזען נפל'עך
אליין! אַ בעל־פרנסה האָט זיך איהר פערוואָלט ווערען! וויל
מען זיין אַ בעל־פרנסה, דאַרף מען נישט האָבען קיין קינדער...“
מאַשע האָט אויף זיך געריסען דאָס האָר, געשאַלטען דעם
חמשה עשר, שמחה דעם קרעמער, באַשע לאַה'ן און אפילו בצלאל'ן...
„איך האָב דען נישט געוואוסט, אז אזוי וועט עס זיין?“ האָב

אוי אז שרה לאה איז געקומען צו זיך...

ביינאש דער מויערער איז היינט פרעהליכער וויעדער אלע מאָל
אוועקגעגאנגען צו דער אַרבייט. ער וועט אַרבייטען נישט ווייט
נעבען הויף, אין וועלכען ער וואָהנט און, אז ער וועט שטעהן אין
דער הויך אויף די „ריסטאוואַניעס“, אויפ'ן געריסטע, וועט ער קאָד
נען זעהן זיין דירה. ער וועט קאָנען לוסטיג מאַכען זיך מיט זיין
שרה לאה'ן און שפּיעלען זיך מיט'ן קליינעם „וואָזיק“, מיט זיין
אינגסטער טאָכטערל, וואָס האָט נאָך אַרומגעפּויעט. דאָס האָט
איהם געקיצעלט און ער האָט שוין פּערגניגענד געשמייכלט. ער
האָט צונויפגעקליעבען זיין געצייג אונטערזינגענדיג. פאַרבייגע-
הענדיג האָט ער אַ קניפ געטאָן דאָס עלטערע פינפיעהריגע טאָכ-
טערל, אַ שלעפּ געטאָן שרה לאה'ן פאַר'ן קלייד און אַריינגעכאַפּט
דעם „וואָזיקס“ הענטל אין מויל. ער האָט געשטיעפּט.

„נו, יעצט וועלען מיר הולד'ן“, האָט ער געזאָגט און אַרויפ-
געלעגט דאָס זעקעל מיט'ן געצייג אויף די אַקסלען. ער האָט אָנגע-
קוסט די דריי טעכטער, אַרומגעכאַפּט פאַר דער טאַליע שרה לאה'ן,
וואָס האָט איהם בעגלייט ביז דער טיר מיט אַ גלאָז טיי אין דער
האַנד, און געזאָגט צו איהר מיט אַ שמייכל:
„וואָס, אַ אינגעל?“

ער האָט צונויפגעלעגט די ליפּען, ווי אויף אַ קוס צו טון, נור
ער האָט נישט אַ קוס געטאָן. ער האָט נור אויסגעשאַסען מיט די
ליפּען איהר אין געזיכט: „פּו!“

די קינדער האָבען זיך צולאַכט.

„פו!“ האָט דאָס „וואָזיק“ איבערגעמאַכט, פּויענדיג איבער
דער פאָדלאָגע.

רובעל! ... ווי לאָזט מען איהם ארויס פון די הענד? ...! ברעכען זאָל
באַשע לאה דעם קאַפּ, וואו זי איז! ... אז נישט זי, וואָלט זי צו קיין
צרה נישט געקומען! ... דער רובעל! ... דער רובעל! ... ער איז דאָך
פשוט א באַרפּיסער! ... אָבער זי וועט קיין פשעקופקע נישט ווערען...
וואָס, זי וועט נאָך אפשר ווייטער לאָזען די קינדער אליין? מען וועט
זי דאָך אויף קיין דירה נישט וועלען האַלטען... עס איז דאָך א
מאָדנע עבירה — דער רובעל! ... דער רובעל! ...
זי כאַפט די קאָשיקעס און ענטלויפט, אָנזאָגענדיג די קינדער,
אז זי וועט זיי א טויט מאכען, אויב זיי וועלען זיך ווייטער צו-
שלאָגען.

דער רובעל! ...! דער רובעל! ...!

1896.

וואָלט בעדייטען דעם כח און די גבורה, וואָס אַ אינגעל האָט אין זיך. זינר זי האָט זיך פערנומען מיט'ן פיערטען קינר, הערט ער נישט אויף צו מאַנען אַ אינגעל.

„אַט אַ משגע'נער!“ רעדט אַרויס שרה לאַה מיט איהר שמייד-כעל, אומקערענדיג זיך אין שטוב. און ער איז געגאנגען און גע-טראַכט, וואָס טוט מען עפּים אָב פאר אַ שפּיצעל פון די ריסטא-וואניעס.

ער האָט טאַקי עפּים אָבגעטאַן.

אין דער זעלבער גאָס, אויף דאָס דריטע הויז, לינקס פון דעם הויף, אין וועלכען ביינוש האָט געוואָהנט, האָט מען אַרויפגעשטעלט אַ פיערטע עטאַזש. שטעהענדיג אין דער הויף אויף דער לינקער זייט פון מויער, האָט מען געקאָנט זעהן ביינוש'עס הויף, ווי אויף דער האַנדר. מען האָט געזעהען, ווער עס געהט ארויף און אַראָב אין הויף. ביינוש'עס דירה איז געוועזען פונקט ענטקעגען מיט דעם איינציגען פענסטער צום הויף: מען האָט אפילו געקאָנט זעהן, וואָס עס טוט זיך ביי איהם אין צימער.

ביינוש איז אונגעדולדיג געוועזען ביי דער אַרבייט: מען האָט ערשט געמויערט דעם פראַנט. ער פלעגט זיך אַברייסען פון דער אַרבייט, צוגעהן צום לינקען עק פון די ריסטאָוואניעס, אַ וואָרף טון אַ בליק אויף זיין הויז און אָהן חשק אומקערען זיך צוריק צו דער אַרבייט. דער קאַפּף איז איהם פערנומען געוועזען מיט'ן געדאַנק, וואָס טוט מען אָב פאר אַ שטיק. צו וואַרפען אין איהר מיט אַ שטיקעל ציגעל? נאַטירליך, וועט ער איהר נישט טרעפּען אין קאַפּף, נור גאנץ אונטען אין פארטוך. דאָס וואָלט געוועזען אַ פיין גלייכווערטעל. און אפשר שטעלען איהר אַ פייג? אָדער גאָר מאַר כען איהר אַ לאַנגע נאָז? ער לעגט די ציגעל, שיט די וואַפּנע און טראַכט און שמייכלעט. איהם טוט הנאה דאָס שטיק, וואָס ער וועט אָבטון.

ער האָט אָבגעאַרבייט אַ פאָר שעה און מעהר נישט געקאָנט זיך איינהאַלטען. ער איז צו צום עק ריסטאָוואניע, האָט זיך אָנגע-

„געה שוין, געה, משגענער!“ האָט שרה לאה אַרויסגערעדט מיט לייעבע.

ער איז אַרויס.

„געה געוונטערהייט,“ האָט זי איהם נאָכגערעדט. זי האָט גע-וואָלט איהם נאָך עפּים זאָגען: עס האָט זיך איהר געוואָלט מיט איהם רעדען, נישט אַבלאָזען איהם אזוי גיך.

„ווען זאָל איך דיר ברײנגען דעם וואַרמעס?“ פרעגט זי איהם, אַרויסגעהענדיג נאָך איהם, כאַטש זי ווײס שוין גאנץ גוט די שעה. „נישט פריער, נישט שפעטער,“ וויצעלט ער, געהט זיין וועג און קוקט זיך נישט אום.

„ביינש, וואַרט!“ שרייט זי איהם נאָך אין הויף. „וואָס אַנט-לויפסט דו אזוי?“

ער האָט זיך אָבערשטעלט און אומגעקערט זיך צו איהר מיט'ן פנים. זי איז צו איהם צוגעגאנגען.

„טאָמער וואָלט געווען א סברא, אז היינט זאָלסט דו גאָר קומען א היים וואַרמעס עסען? דאָ דערביי דאָך.“

„דאָס איז א פלאַן!“ האָט ער געענטפערט. „גוט, מיר וועלען שוין זעהן, זאָגט דער תנא. אָבער וואָס, א אינגעל?“

„משגע'נער!“ האָט זי אַרויסגערעדט מיט א שמייכעל און זיי זיינען זיך צוגאנגען.

שרה לאה איז שוין געוועזען אין ניינטען חדש מיט'ן פיערטען קינד. זי האָט שוין געוואַרט פון טאָג אויף טאָג איהר קינדבעט. און איהם האָט זיך שטאַרק געוואָלט א אינגעל. מיידלעך האָט ער שוין גענוג, „גאנצע דריי“.

„גיב מיר גאָט כאַטש א טויז אַזעלכע מיידלעך,“ פלעגט רעדען שרה לאה, דריקענדיג צום האַרצען א קינד. „וואָס, זיי זיינען עפּים ביי מיר א שפּורנע סחורה?“

„ע, דאָס איז גאָר נישט,“ פלעגט ער ענטפערן. „מיידלעך זיי-נען גאָר נישט — מעהר נישט קאפּ-וועהטאָג. אָט, א אינגעל, אַ! עפּים א יאט'ל, א יאָלד! א יונג מיט ביינער! א אינגעל, אַ!“ ער האָט געהויבען די פּויסט און אָנגעבלאָזען די באַקען, וואָס האָט גע-

די עלטערע בעמערקט איהם און העכט אָן אונטערצושפּרינגען :
„דער טאַטע ! דער טאַטע !“

די אינגערע מאַכט שוין אַ וויינענדיגען קול און פרעגט : „וואו
טאַטע ? וואו טאַטע ?“

און דאָס „וואָזיק“ קוקט תּמעוואַטע אין אַלע זייטען. און
ביינאָש מאַכט גרימאַסען, טשמאַקעט מיט די ליפען, פּייפט און
בלאָזט. ער האָט זיך גאָר פּערגעסען, וואו ער שטעהט, וואָס ער
האָט צו טון. ער איז געוועזען פּערטרונקען אין זיין גליק.

„וואָס איז דאָס, דער האָט שוין גאָר נישט וואָס צו טון ?“ האָט
זיך דערהערט הינטער איהם אַ געשריי. דאָס איז געוועזען דער
ריאדציק, וועלכער איז אַרויף מיט'ן בעל-הבית פון מויער בעטראַכט-
טען די ארבייט. ביינאָש האָט אַ ציטער געטאָן, געוואָלט איבערדרע-
הען זיך, אויסגעגליטשט זיך און...

ער איז אַראָבגעפאַלען אַראָב.

פון דריטען הויף האָט זיך דערהערט אַ הערצרייסענדער אויס-
געשריי.

אין גאָס איז געוואָרען אַ רעדעל. מען האָט אויפגעוויבען
ביינאָש'ען מיט אַ צושלאָגענעם קאָפּף. דאָס לינקע אויג איז אַרויס-
געקראַכען ; אין מויל האָבען געפעהלט אייניגע ציין — זיי זיינען
געלעגען דערביי אויפ'ן טראָטואַר, בעדעקט מיט בלוט און מיסט.
דאָס גאַנצע געזיכט איז פּערגאַסען געוועזען מיט רצועות בלוט,
צווישען וועלכע עס האָבען ערטערווייס שרעקליך אַרויסגעקוקט שטיל-
קער געלע הויט. דאָס רעכטע אויג פלעגט ער יעדע וויילע פּערמאַ-
כען און אויפּעפענען. זיין קוק, מיט וועלכען ער האָט געקוקט אויף
די אַרומיגע מענשען, איז געוועזען שרעקליך. ער האָט שטאַרק גע-
כראַפעט, געכאַרעלט, געקרבצט. ער האָט געפיהלט אין יעדעם
אבר, אז עפּיס שרעקליכעס האָט מיט איהם געטראָפּען, נור ער האָט
נישט געוואוסט וואָס. איהם האָט וועה געטאָן דער גאַנצער קער-
פּער. אין קאָפּף איז ביי איהם אַ פייער געוועזען און עפּיס מאָדנע,
מאָדנע. ער האָט נישט געקאָנט קלערען, האָט גאָר נישט פּערשטאַ-

שפארט מיט דער לינקער זייט אן דער שטעהענדיגער זייל און דעם רעכטען פוס אויסגעשטרעקט אויף הינטען.

ער האָט זיך איינגעקוקט אין זיין פענסטערל. טאָמער וועט ער דערזעהן שרה לאה'ן. נור די זון האָט געשיינט אין די שוויבען און ער האָט גאָר נישט געקאָנט זעהן. דאָס האָט איהם אַ ביסעל פער-דראָסען. ער האָט אָנגעהויבען אומצואוואַרפען מיט דער רעכטער האַנד: טאָמער קוקט שרה לאה אין פענסטער, וועט זי איהם בע-מערקען. שרה לאה, וועלכע פלעגט אויך אָפט צוגעהן צום פענס-טער, טאָמער וועט זי דערזעהן ביינוש'ען, האָט איהם טאָקי באַלד בעמערקט און איז געשווינד ארויס פון שטוב. ער האָט איהר אַרויסגעשטעקט אַ צונג. זי האָט זיך צולאָכט און אָנגעהויבען מאַ-כען מיט די הענד — ער זאָל נישט שטעהן ביים ברעג.

„וואָס, אַ אינגעל?“ האָט ער אויסגערופען. זי האָט זיין קול נישט געהערט, נור פון זיין בעוועגונג האָט זי פערשטאַנען, וואָס ער האָט געזאָגט.

„משגע'נער!“ האָט זי צו איהם אויסגעשריען. „אָבער זעה שטעה נישט אזוי,“ האָט זי געמאַכט מיט די ליפּען און די הענד.

ער האָט איהר בעווייזען, אז ער האַלט זיך פאַר דער זייל און אַרויסגעשטעקט איהר נאָך אַ מאָל די צונג. און איהם פערוויילט זיך זעהען פון דאַנען די קינדער, דער הויפט דאָס „וואָזיק“. ער בע-ווייזט איהר מיט די הענד, זי זאָל אַרויסבריינגען די קינדער.

„דאָס וואָזיק, דאָס וואָזיק, מיר, מיר!“ מאַכט ער מיט די ליפּען, וואַרפט אום מיט ביידע הענד, ווי צווישען זיי וואַלט ער גע-האַלטען דאָס קינד, און ווייזט אָן מיט דער רעכטער האַנד אויף זיך. שרה לאה איז אַריין אין שטוב. און אין גיכען אַרויס פון דאָר-טען מיט'ן „וואָזיק“ אויף די הענד און מיט ביידע עלטערע ביים קלייד.

„אָן דער טאַטע, אָן דער טאַטע,“ זאָגט זי צו זיי און ווייזט אָן מיט'ן פינגער, וואו עס שטעהט דער טאַטע. די קינדער זוכען מיט די אויגען.

ארויסגעלאָזען א שרעקליכען געשריי און אראָבגעלאָזען זיך אויף ד'ר'ערד.

מען איז זיך צונויפגעלאָפּען פון די אַרומיגע דירות. שרה לאה איז געזעסען אויף אונטערגעבויענע פיס, די הענד אין די האָר, די אויגען אויסגעלאָצט אויפ'ן מויער, וואָס בויט זיך, און גע-שריען מיט בענומענע קולות : „ראטעוועט!“ נעבען איהר איז גע-לעגען אויף ד'ר'ערד דאָס קליינע קינד און פּערגאַנגען זיך פון גע-וויין ; ביי די זייטען זיינען געשטאַנען די עלטערע צוויי מיידלעך, איבערגעשראָקענע, און געיאָמערט מיט אַלע כחות. „זעה, וואָס איז דאָס מיט אייך?“ האָט זיך געווענדט צו איהר א שכנה.

נור שרה לאה האָט קיינעם נישט געזעהן און נישט געהערט, זי האָט געקוקט אויף איין פונקט. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אז זי זעהט דאָרטין ביינוש'ען אין דער לופט. עס האָט איהר געשווינד-דעלט אין קאָפּ פון זיין פליהען אָהן איין עק און אָהן א סוף. זי האָט געפיהלט, אז ער וועט דאָך אַ מאָל דערגרייכען די ערד און וועט זיך צושלאָגען אויף טויט. אָט, אָט דערגרייכט ער די ערד. נור ער טראָגט זיך, טראָגט זיך פאַר איהרע אויגען...

„אי, ראטעוועט, הארצעלעך, ראטעוועט!“ שרייט זי מיט געבעט, נישט אַברייסענדיג דעם בליק פון דעם פונקט. „וואָס זייט איהר משגע געוואָרען, וואָס!“ שרייט צו איהר אַ שכן און שאַקעלט זי שטאַרק ביים אַקסעל. „אי, ראט-טעוועט-ט-ט, ראט-טעוועט!“ בעט זי זיך, נישט בייטענדיג איהר פאַזע.

אַלע האָבען געפיהלט, אז עפּיס האָט זיך געטראָפּען מיט איהר, נור מען האָט נישט געוואוסט, וואָס. מען האָט זיך אָנגעהויבען צו גלייכווערטלעך, גלייך מען וואָלט וועלען דערנעמען זי מיט א וואָרט, אז זי זאָל קומען צו זיך.

„וואָס זאָל מען אייך ראטעווען? איהר זייט דאָך אין גאַנצען.“ „מען האָט איהר דעם דלות אוועקגעגנב'עט.“ „א רחמנות אויפ'ן גנב.“

נען, נור ער האָט עטוואָס געוואָלט פערשטעהן. ער האָט געפיהלט, אז ער דארף יעטצט שרייען, שרייען מיט אלע כחות. און ער האָט געבראָפּעט מיט אַ שרעקליכען קול.

דאָס רעדעל אַרום האָט בעטראַכט דעם גוסס'ען מיט שרעק און עקעל; מען האָט מורא געהאַט נאָהענט צוצוגעהן. מען האָט זיך פּערגעסען רחמנות צו האָבען — עס האָט נור געעקעלט קוקענדיג. „מען דארף לויפּען נאָך אַ דאָקטאָר,“ האָט עמיץ אויסגעשריען. „אין הקדש אַריין דארף מען איהם אָבפיהרען,“ האָט אַ צוויי-טער געראטען.

„וואו, ער וועט שטאַרבן אויפ'ן וואַגען!“ האָט אַ מויערער גע-זאָגט. „מען דארף איהם בעסער אוועקטראָגען אַ היים — ער וואָהנט דאָ דערביי, אין דריטען הויף.“

דאָס וואָרט „אַ היים“ האָט פּערציעפּעט עפּים דעם גוסס'ן אין צושלאָגענעם מאַרד, אַרויסגערופּען אַ בעקאַנט געפיהל — דאָס האַרץ האָט איהם שטאַרקער אָנגעהויבען צו שלאָגען. ער האָט אויפ-געעפּענט דאָס רעכטע אויג, בעטראַכט דעם מויערער, שטאַרקער צו-בראָפּעט זיך, געוואָלט עפּים זאָגען, נור די צונג האָט איהם נישט געפּאָלגט און ער האָט גלייך פּערגעסען, וואָס ער האָט געוואָלט זאָגען. ער האָט צוריק צוגעמאַכט דאָס אויג מיט אַ בראָפּען, אין וועלכען עס האָבען זיך טרערען געהערט.

מען איז אוועקגעלאָפּען נאָך אַ דאָקטאָר און אייניגע מויערער האָבען צונויפגעבונדען אַ פּאַר טראָג-ברעטער — נאַסילקעס, אַרויפ-געלעגט אויף זיי ביינושען און אוועקגעטראָגען אַ היים. ער האָט נישט געוואוסט, וואָס מען טוט מיט איהם, און נור שרעקליך גע-בראָפּעט, געכאַרעכעלט, געקערעכצט. דאָס גאנצע רעדעל איז נאָכגע-לאָפּען. ער האָט נור געהערט אַ גערויש, געזעהען שאַטענס און גאָר נישט פערשטאַנען.

אין דריטען הויף איז אויך געוועזען אַ רעדעל. מיט אייניגע מינוטען פריער האָט מען געזעהען שרה לאה'ן, ווי זי איז געשטאַנען אין הויף און געשפּיעלט זיך מיט די קינדער. פּלוצלינג האָט זי

טראַגברעטער, אויף וועלכע עס איז געלעגן דער צושלאָגענער
ביינוש און שווער געבראָפּעט.

„זעהט, וואָס דאָ טוט זיך!“ האָט אויסגעשריען אַ שכנה, בלייך
ווערענדיג.

„מען טראָגט איהם אַ געהרגעטען“, האָט אַ צווייטע געשעפּ-
ציעט צו די איבריגע ווייבער, ווי זי וואָלט מורא געהאַט, אז שרה
לאה זאָל נישט דערהערען.

„ננו!“ האָבען אַלע אויסגעשריען און אַ ריס געטאָן זיך צו דער
טיר.

„וואוהין טראָגען זיי איהם?“ האָט אַ שכנה געזאָגט, שטע-
הענדיג אין טיר. „אָהער קאָן מען איהם נישט אַריינטראָגען.“

„וואוהין דען זאָל מען איהם טראָגען? צו דיר?“ האָט איהר
איין אַלטער מויערער גראָב אָבגעשניטען. עס איז איהם זעהר ביר-
טער געוועזען אויפ'ן האַרצען פון רחמנות אויף ביינוש'ען און ער
איז געוועזען אין כעס אויף דער גאַנצער וועלט.

„אָבער געהט זעהט, וואָס עס טוט זיך ביי איהם אין דער
היים!“ האָט איין אַנדער שכנה געזאָגט. „דאָס ווייב האָט ערשט
געהאַט.“

„אַ נאָמען!“ האָט עמיץ געזאָגט אין רעדעל, וואָס איז גע-
שטאַנען נעבען טיר. אַ סך האָבען זיך איבערגעקוקט, ווי זיי וואָל-
טען בעוואונדערט גאָט'ס אויפטועכטסען.

„אַ אינגעל?“ האָט אַ אידענע נייגיריג געפרעגט ביי דער
צווייטער שכנה.

„אַ אינגעל“, האָט די שכנה געענטפערט.

דער האַלבטוידטער ביינוש האָט אויפגעעפענט זיין איין אויג
און בעקוקט די שכנה. ער האָט זי נישט פערשטאַנען, ער
האָט נישט געקאָנט בעגרייפּען, וואָס עס איז פאָרגעקומען. נור
ער האָט ע פ פ יס דערפיהלט און עס איז איהם אין איין צייט וואָרם
און טרויעריג געוואָרען.

נור דאָס האָט נישט געהאָלפֿען. שרה לאה האָט אַלץ געבעטען
אין איין קול ראטעווען.

„זי איז דאָך טאַקי אויף צינדאמת משגע געוואָרען!“ האָט אַ
שכנה בעשלאָסען.

איינעם איז איינגעפאלען אָבגייעסען זי מיט קאלט וואסער.
שרה לאה איז אויפגעשפרונגען. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אַז
ביינוש איז פערשוואונדען געוואָרען. זי האָט אַ שרעקליכען געשרי
געטאָן, איז בלייב געוואָרען און געפאלען ווי אַ פלאסט אויף ד'ר'ערד.
מען האָט זי אויפגעהויבען און אריינגעטראָגען אין שטוב. די קינד-
דער האָט מען אָבגעפיהרט צו אַ שכנה.

שווער איז אָנגעקומען צו דערווארטען זיך פון שרה לאה'ן אויף
אַ טאָן. נור באלד נאָך איהרע ערשטע אויסגעשרייען האָט זיך גע-
לאָזט הערען אַ נייער קול: ביי איהר צופוסען איז געלעגען אַ נייר-
געבאָרען אינגעל. נור זי האָט עס נישט געפיהלט; זי האָט וויער-
דער אָנגעהויבען שרייען און בעמען: „ראטעוועט, קריינעלעך, ראט-
טעוועט!“ יעצט האָט זי גאָר נישט געזעהען פאר די אויגען. אַ
געפיהל פון אַ שרעקליכען אונגליק האָט זי דורכגעדרונגען אין יעדעם
אבר און אַ פינסטערע נאַכט האָט פערצויגען איהר זין.

אין שטוב האָט זיך דערהערט אַ געוויין פון די שכנות: זיי
האָבען שרה לאה'ס אונגליק נישט געקאָנט צוזהען.

„מען האָט געדארפט לויפֿען נאָך ביינוש'ען“, האָט איינע גע-
זאָגט, פערברעכענדיג די הענד.

„וואו געפינט מען איהם? וואו זוכט מען איהם?“ האָט אַ
צווייטע געענטפערט פערצווייפלט.

איין אלטע שכנה האָט זיך גענומען זיין דערוויילע אַ באָכע. די
מאנסביל האָבען אָנגעהויבען ארויסצוגעהן.

„געמוזט אַפנים האָבען אַ שווער טראָגען“, האָט איינער פון זיי
ערקלערט די סבה פון שרה לאה'ס שרייען. נור אין דער מינוט
האָט זיך דערהערט אַ גערויש הינטער דער טיר. און, אַז די ארויס-
געהענדיגע מאנסביל האָבען אויפגעפענט די טיר, איז אַלץ קלאָר
געוואָרען: געבען דער טיר זיינען געשטאַנען די מויערער מיט די

„וואָס דארפסט'ע?״ בענגענענט איהם מיט רוגזה א קרעמעריין, וועלכע האָט געהאַלטען אין רעדען מיט איהר מאַן אויף גאַנץ הויכע טענער.

„אַט גאַרנישט...״ שטאַמעלט ער. „עפּים וואָלט איך אָבגע-טראָגען.“

„אַז מען וועט דאַרפען, וועט מען דיר געפינען,״ שרייט זי אויס מיט דעם זעלבען טאָן און נעמט זיך ווידער צום מאַן.

משה אהרן זיפצט שווער אָב, און זיין געזיכט ווערט נאָך טרויעריגער. ער געהט צוריק צום עק גאָס, וואו עס שטעהען נאָך א סך טרענער. זיין אונגליקליך געזיכט וואַרפט זיך זיי אין די אויגען. „וואָס איז עס מיט דיר, משה אהרן?״ פרעגט איהם איינער. „דאָס ווייב געהט מסתמא דאָס צעהנטע מאָל צו קינד,״ ענט-פערט א צווייטער פאַר איהם.

„די דריי מאָל, וואָס זי האָט מפּיל געוועזען, רעכענסטו א פנים גאַרנישט!“ לאַכט א דריטער.

משה אהרן קוקט אויף די פאַרבייגעהער און מאַכט זיך נישט הערענדיג די חברים'ס רעד.

„אין דער'אַמת'ן, וואָס איז עס מיט דיר, משה אהרן?״ פרעגט איהם ווידער דער ערשטער.

„וואָס זאָל זיין?״ רעדט ער ארויס מיט האַרץ און קערט אום דאָס געזיכט צו די חברים. „וואָס זאָל זיין, אַז מען עסט דעם פיערטען טאָג נור טרוקען ברויט? וואָס זאָל זיין, א פיערטען טאָג, אַז מען פערדיענט נישט?״

ער קוקט אַ ווילע אויף די חברים מיט ביטערקייט און פער-אַכטונג און קערט אָב פון זיי דאָס געזיכט.

די חברים בלייבען שטיל. קיינעם ווילט זיך שוין נישט גלייכ-ווערטלען, און מען קוקט אַריין אין גאָס מיט אַ שווערען געמיט. עס הערען זיך שווערע זיפצען.

„איך האָב שוין אויך דעם אַנדער טאָג אַ גראָשען נישט פער-דיענט,״ רייסט איינער איבער דאָס שווייגען.

קיינער ענטפערט נישט אַ וואָרט. מען זיפצט נור שווער אַב

דער אלטער מויערער האָט ביזן אָנגעקוקט דאָס רעדעל.
„איז וואָס וועלען מיר שטעהן אויפ'ן גאס!“ האָט ער מיט
האַרץ געזאָגט, און גענומען זיך פאַר דאָס ברעט.

„טאָ וואָרט זשע כאָטש אויף אַ ביסעל,“ האָט די ערשטע שכנה
געזאָגט. „מען דארף מאַכען, אז די קינדבעטאָרין זאָל איהם נישט
דערזעהען. נו, רבונו של עולם!“ האָט זי אָבגעקערעכצט, אַריינלויף
פענדיג אין שטוב. אַלע אַרומיגע האָבען אָבגעענטפערט מיט אַ
קרעכץ.

און ביינוש האָט געוואָלט עפּיס בעקלערען. ער האָט בער-
גריפען, אז ער דארף עפּיס בעטראַכטען, דערמאָנען זיך. און ביס-
לעכווייס, ביסלעכווייס האָט אָנגעהויבען עפּיס אַרויסשווימען ביי
איהם אויפ'ן מאַרץ. ער האָט דערפיהלט, בעגריפען די הויס; ער
האָט דערפיהלט, אז עס ציהט איהם צו עפּיס.

„אַ חֲתִי-חֲתָם... אַ חֲתִי-חֲתָיִים...“ האָט זיך ביי איהם אַרויס-
געכאַרעלט.

„באַלד, רב ביינוש! באַלד, רב ביינוש!“ האָט מען איהם מיט
רחמנות געענטפערט.

אין שטוב האָט מען צושטעלט די בעטען איינס געגען דאָס אַנ-
דערע. נעבען דער אויבערשטער העלפט בעט, אויף וועלכען שרה
לאה איז געלעגען, האָט מען אוועקגעשטעלט דעם שראַנק; פון דעם
שראַנק האָט מען פערצויגען אַ שטריק ביז דער וואַנד און פעהאַנג
גען מיט אַ טישטוך און אַ ליילעך דעם איבריגען טייל בעט. יענע
מאָלט האָט מען אַריינגעטראָגען ביינוש'ען.

ער האָט נישט געקערעכצט, ווען מען האָט איהם אַראָבגענומען
פון טראָגברעט און אַרויפגעלעגט אויפ'ן בעט. ער האָט נור אָנגע-
שטעלט דאָס אויער און איינגעהערט זיך צו שרה לאה'ס שרעקליכע
קולות. אין זיינע אויערען האָט פון זיי גערוישט, געהילכט, גע-
דונערט, נור ער האָט נישט געוואוסט, ווער שרייט עס. עס האָט

הויז, וואוהין ער דארף צושטעלען דעם קאסטען.
אָבער דער שווינדעל אין קאָפּף ווערט שטאַרקער. עס דוכט
זיך איהם, אז עמיץ האָט איהם לייכט א שטויס געטאָן אין זייט, און
ער פאַלט ערגיץ טיעף, טיעף... עס ווערט איהם אזוי גרינג אויפ'ן
רוקען — ער פיהלט גאָר די משא נישט. עס איז איהם נור א
ביסעל שוואַכליך ביים האַרצען, און דאָס פאַלען אין די טיעפקייט
איז אויך עפּים נישט שטאַרק אנגענעם. עס ציטערט אין איהם
דאָס האַרץ, ער זאָל זיך נישט צושלאָגען, אַראָכפאַלענדיג. נור אַט
דערנרייכט ער דעם גרונד פון דער טיעפענים — ער גיט א ציטער
און גלאַצט אויס די אויגען...

און ווייל דאָס איז געוועזען אין חלירע צייט, איז פאַרגעקומען
אין גאס אזא מין געשפרעך:

„וואָס איז דאָס געוועזען פאַר אַ רעדעל?“

„אַ טרעגער איז אַוועקגעפאַלען.“

„געשטאַרבען?“

„וואָס דען?“

„וואָס? פון חלירע? !“

„ווער ווייס!“

„אז די קבצנים עסען זיך אָן מיט שרים ווייסען וואָס!“

1894.

3.

אויסגעצייכענטע באַרגעס.

חנה דאָבע איז געגאנגען אין מיטען גאס מיט צוויי קאָשיקעס,
איבערגעפילטע מיט באַרגעס, אויף ביידע הענד. זי איז געגאנגען
איינגעבויגען מעהר אויף דער לינקער זייט, ווייל דער קאָשיק פון
דער רעכטער האַנד איז געוועזען גרעסער און שווערער.

און מען צוגעהט זיך. משה אהרן העבט ווייטער אָן אַרומצודרעהען זיך צווישען די קראַמען.

„מש' אהרן! מש' אהרן!“ רופט איהם אַ וויילע שפעטער אַ טרענער. „געה, ס'אי'דאָ אַ קאסטען אָבצוטראָגען. געה, נעם... ביי זאלבערגען. האָסט'ע כּח?“

„ס'וועט זיך געפינען!“ ענטפערט ער און איילט אַוועק.

אַ זעקס-פּורדאָווער קאסטען. ער קאָן איהם קוים ריהרען פון אָרט. ער שטעהט אַ וויילע און קלערט, צו זאָל ער איהם נעמען, צו נישט. אין קראָם מיינט מען, אז ער בעקלערט, ווי בעסער אויפצוהעבען די משא.

„שטעל איהם אַרויף אויפ'ן גרויסען זאק“, ראט איהם דער משרת און ווייזט איהם אָן אויף אַ זאק מיט שטריק, נישט ווייט פון קאסטען.

ביי איהם בלייבט צו נעמען דעם קאסטען: זאָל ער איהם נור האָבען אויפ'ן רוקען, וועט ער שוין געהן.

„קום העלף אַרויפֿשטעלען“, ווענדט ער זיך צום משרת.

„און אַליין?“ זאָגט דער משרת און געהט פון דעסמוועגען העלפֿען.

ביי די ערשטע פאָר טריט איז משה אהרן שיער נישט אומ-געפאלען.

„שיכור ביזטו, וואָס?“ שרייט מען איהם פון קראָם.

„יא! שיכור!“ ברומט ער אָב און געהט אַוועק.

דער טרענער, וועלכער האָט איהם איבערגעגעבען דעם קאסטען, בעגעגענט איהם און פרעגט מיט רחמנות: „שווער?“

„און אז שווער, איז וואָס?“ ענטפערט ער אָב ביז פון אונ-טער'ן קאסטען.

ער קאָן קוים אַ טריט מאַכען, נור ער שטאַרקט זיך. ער וועט בעקומען צוואַנציג קאָפּיקעס.

עס העבט איהם אָן צו שווינדלען פאַר די אויגען. דאָס בלוט האָט אָנגעשפּאַרט אין קאָפּ. דאָך ער געהט. ער זעהט שוין דאָס

זי האָט זיך אומגעקוקט. אָט דאָס טאָקי אלץ דארף מען דער-
צעהלען די אנדערע הענדלערקעס. זאָל מען זעהן, וואָס פאר א
גאָס מיר האָבען און וואָס פאר א זכות זי האָט.

אהא, נעבען טראטואר שטעהט ריבה יענטע. זי איז אפילו
א גרויסער „בעל מקנא“, פערגינט נישט, אז דער אנדערער פער-
דיענט א גראַשען. מיט איהר דארף מען קיין שטארקע מחזקות
נישט מאַכען. נור חנה דאָבע קאן זיך נישט איינהאַלטען. זי מוז
איהר באַטש בעווייזען די סחורה, זי וועט איהר קיין שום מעשות
נישט דערצעהלען. זי האָט אָנגעהויבען צו שפּרייזען צו ריבה
יענטען.

יענע האָט שוין פון חנה דאָבעס געזוכט פערשטאַנען, אז ביי
איהר מוז „עפּים“ זיין.

„וואָס טראַגסטו גוטס, חנה דאָבע?“ האָט זי געפרעגט און
שטאַרק איינגעקוקט זיך אין חנה דאָבען.

חנה דאָבע איז צוגעגאַנגען, אָבגעשטעלט זיך און אויסגעגלייכט
דעם רוקען. ביידע קאָשיקעס אָבער האָט זי געהאַלטען אויף די הענד,
נישט אַראָבגעלאָזען אויף דער ערד. דאָס האָט זי געטאָן מיט א
כיון: איהר קויף זאָל זיך עפּים מעהר וואַרפען אין די אויגען.
און גלאַט איז ער איהר געוועזען צו טייער, זי זאָל איהם אַראָב-
שטעלען אויף דער ערד. און זי האָט אויסגעזעהען שטאַלץ און פער-
גניגט. זי האָט נור געשמייכלט. דארף זי דען עפּים ענטפערן?

ריבה יענטע האָט גענומען בעטאַפען די באַרנעס. חנה דאָבע
האָט איבערגעטראָגען איהר בליק פון ריבה יענטען אויף די באַרנעס
און פון די באַרנעס אויף ריבה יענטען, און געפיהלט זיך פאר די
גליקליכסטע אין דער וועלט.

„פיינע באַרנעס! וואו געקויפט?“

„פיינע באַרנעס!“ האָט חנה דאָבע איבערגע'חזר'ט מיט
גאווה און עטוואָס פערדראָסיג: נור אזא „בעל מקנא“ ווי „ריבה
יענטוך“ קאן זיך אזוי אויסדריקען. „פשוט צוקער!“ האָט זי פער-
בעסערט מיט התפעלות. „צוגעהען אין מויל!...“

„וואו געקויפט?“

א זיסער שמייכל איז צוגאסען געוועזען איבער איהר פנים.
זי איז געגאנגען מיט גרויסע, פרעהליכע טריט, מיט'ן קאפף צו דער
ערד, פערטיעפט אין זיסע געדאנקען.

זי איז געוועזען צופריעדען מיט גאט, מיט זיך אליין, מיט
דער גאנצער וועלט. און די זון לייכט טאקי אזוי העל און אזוי
שיין, ווייל איהר, חנה דאָבען, איז יעטצט מאָדנע פרעהליך אויפ'ן
הארצען.

ניין, עס האָט זי געדריקט צום לאַכען. צייטענווייס האָט זי
זיך אומגעקוקט. זי וואָלט וועלען דערזעהן א בעקאנטע און דורכ-
רעדען זיך, אויסדערזעהלען דאָס גרויסע גליק, וואָס איהר האָט גע-
טראָפּען.

א גליק, גאָר נישט קיין מענשענגליק. עפּים ווי דאָס האַרץ
האָט איהר געזאָגט, זי זאָל היינט געהן צו סווידערסקי דעם
גערטנער.

עס דוכט זיך איהר, אז עפּים האָט זיך איהר גע'חלום'ט וועגען
דעם. עפּים האָט זיך איהר די גאנצע נאכט ארומגעדריעהט אין
קאָפּף... ניין, בייליע די קרעמערין האָט זיך איהר גע'חלום'ט, ווי
יענע האָט איהר צוגעשטעלט איין איבריג פונט זאָל, און זיי האָבען
זיך צוקריעגט.

„טפו מיינע שונאים!“ בייליע ליעגט שוין פון צוויי חדשים
אין קבר. זי האָט געקאָנט די מ ל א כ ה, „זאָל זי מיר מוחל זיין.“
אַבער טאקי מאָדנע. ווי זי האָט אויפגעעפּענט די אויגען, איז
איהר גלייך ארויפגעקומען אויפ'ן זין, אז מען דארף פרובען א געה
טון צו סווידערסקין.

און נעכטען איז זי ארומגעגאנגען דעם גאנצען טאָג און גע-
קלערט: „געוואָלד, גאָטעניו, שטארקינקער פאָטער, רבונג של עולם,
מאָך איך זאָל עפּים פערדיענען, מאַך...“

זי האָט איהם גאָך גענומען אויסצורעכענען, אויף וואָס זי דאַרף
און ווי נויטיג זי דארף. און ער האָט טאקי געזעהן, אז זי האָט
רעכט.

אַה, אז ער וויל, קאן ער !

וויזען א שטעכעדיגער שפּאַט-שמייכל. נור אַן געהען דבורה רייזע מיט באַשע טעמען, ביידע מיט קאָשיקעס אויף די הענד. און חנה דאָבע איז געבליעבען שטעהן. זי האָט מעהר נישט אויסגע- דרעהט זיך מיט איהר „שמעלצענדיגען“ פנים צו די אַנקומענדיגע הענדלערקעס און געמאַכט זיך, ווי זי האָט נאָר פּערגעסען, אז ריבה יענטע איז פאַראַן אויף דער וועלט. נור ערגיץ ווייט אין זיך האָט זי גע'חזר'ט, אז ריבה יענטע איז א רשעת, א נישט פּערגינערקע, א גרויסע „בעל מקנא“.

„גוטען טאָג!“

„גוטען טאָג, גוט יאָהר!“

„וואָס זאָגט איהר אויף איהרע באַרנעס?“ האָט ריבה יענטע גלייך געפּרעגט, אַנווייזענדיג מיט'ן קאָפּף אויף חנה דאָבען. קנאה האָט זיך געהערט אין קול און חנה דאָבע האָט עס שטאַרק געפיהלט. נור זי האָט זיך געמאַכט ווי זי הערט נישט און גע- קוקט מיט'ן גליקליכען שמייכל אויף די אידענעס, וועלכע האָבען בעטראַכט און בעטאַפּט און בעוואונדערט איהרע באַרנעס. „שיינע באַרנעס. ווי טייער בעצאָלט?“

ריבה יענטע האָט געענטפּערט מיט דעמזעלבען קנאה-טאָן, און חנה דאָבע האָט נאָך שטאַרקער געשמייכלעלט. ביידע ווייבער האָ- בען אויסגעשטעלט די אויגען פון פּערוואונדערונג. „אָט א מציאה! וואו געקויפט?“

זעקס פאַר אויגען האָבען אויף איהר געקוקט. ריבה יענטע'ס אויגען האָבען „געשטאַכען“ — חנה דאָבע האָט איהר בליק נישט געזעהן און דאָך געפיהלט איהם. אָבער יעטצט האָט זי געוואוסט, אז דבורה רייזען מיט באַשע טעמען וואָלט זי אויך נישט דער- צעהלט, ווייל... זי ווייס אליין נישט, פאַר וואָס. עס דוכט זיך איהר מעהר נישט, אז זי טאָר נישט דערצעהלען, ווייל דאָס קאָן איהר שאדען.

און עס ווילט זיך איהר דערצעהלען, א גרויל! מיט וואָס פאַר א פּערגינגען, וואָלט זי זיך צורערט וועגען דעם, ווי סווידערסקי איז איהר ארויף אויפ'ן מח, באַלד ווי זי האָט אויפגעפּענט די אויגען,

מען האָט שוין טאָקי געקאָנט הערען אין ריבה יענטעס קול א ביסעל קנאה. און חנה דאָבע האָט קורץ אָבעשניטען :

„וואו געקויפט ? געקויפט!“

ריבה יענטע איז שוין געוואָרען ברגז. זי וואָלט מיט פּערגני-גען אָבענזאָגט א שטעכוואָרט, נור זי האָט זיך איינגעהאלטען און רוהיג געפרעגט :

„האָסט געצאָלט...“ און זי האָט אליין אָנגערופען דעם פרייז.

„האַ-האַ-האַ, אוהום!“ איז געוועזען חנה דאָבעס ענטפּער.

„אפשר עפּים טייערער?“

„האַ, האַ ! אַ העלפט דערפון, זאָל איך אזוי לעבען מיט דיר,

אַ העלפט דערפון!“

„אַך, נו, פּטור, נו!“

„איך זאָג דאָך דיר, זאָל איך אזוי לעבען מיט דיר... זאָל איך

אזוי האָבען...“

„אַ מציאה, פשוט פון אַ גנב,“ האָט ריבה יענטע געמורמעלט

דורך די ציין.

„טאָקי אַ מציאה!“

חנה דאָבעס פנים האָט געלויכטען פאר גליק און שטאָלץ. זי

האָט שוין געמאַכט אַ בעוועגונג אוועקצוגעהן, אָבער עס איז זיך

איהר נאָך נישט געגאַנגען. עס איז איהר געפּעלען געוועזען ריבה

יענטעס איבערראשונג, און עס האָט זי געצויגען פאר דער צונג

צו דערצעהלען, ווי זי האָט זיך נעכטען דורכגערעדט מיט דעם

טייערען גאָט, ווי עס האָט זיך איהר גע'חלום'ט בייליע די קרעמע-

רין... זי איז געבליעבען שטעהן און געקוקט אויף ריבה יענטען מיט

איהר גליקליכען שמייכעל אויף די ליפּען.

„וואו פאָרט געקויפט?“ האָט ריבה יענטע געפרעגט, קוקענ-

דיג מיט קנאה אויף חנה דאָבעס „שמעלצענדיג“ געזיכט.

„וואו געקויפט ! נישט גע'גנב'עט. בעצאָלט גוט געלד, אזא

שטיק גאָלד זאָל איך האָבען.“

נא, יעטצט קאָן זי שוין אוועקגעהן. אין ריבה יענטעס אויגען

האָט אויפגעבליצט אַ בייז פייערל און אויף די ליפּען האָט זיך בע

מיט נצחון. „וואָס, וואָס, אקעגען דיר וואָלט איך שוין געקאָנט ביישטעהן! איך וואָלט דיר דאָכט זיך די אויגען אַרויסגענומען.“
און ריבה יענטע קומט אַלץ מעהר צום בעשלוס, און אויב חנה דאָבע וועט נאָך שטעהן, וועט זי זי א שטויס טון פון זיך, אז זי וועט קלייבען די באַרנעס מיט די ציין צוזאַמען.

עס איז געוואָרען א קריעגעריי. חנה דאָבען האָט זיך יעמטצט געדאכט, אז זי האָט זעהר גוט געטאָן, וואָס זי האָט די ארורות נישט דערצעהלט, און גענומען אין זיי נקמה, וואָס זיי ווייסען טאָסי נישט, וואו זי האָט געקויפט די באַרנעס. זי האָט שוין עטליכע מאָל אויס-געשפּייט און געמאַכט א פאָר טריט אויף אַוועקצוגעהן און יעדער מאָל אומגעקערט זיך אַבצוגענטפערן אויף א קללה אָדער אַבצולאָזען א שטעכוואָרט. לעדיגגעהער האָבען זיך אַבגעשטעלט: עס איז גע-וואָרען א קליין רעדעל. און ריבה יענטע האָט שוין אויפגעוויבען די הענד, א שטויס צו טון חנה דאָבען. נור פלוצלונג האָט איינער פון רעדעל א ברום געטאָן, אז עס געהט א גאָראַדאָוואָי. די וויי-בער זיינען גלייך געקומען צו זיך און געלאָזען זיך ענטלויפּען.

„א זשידאָווקי!“ האָט דער גאָראַדאָוואָי אויסגעשריען, דער-זעהענדיג די ענטלויפּענדיגע אידענעס. און עס האָט זיך איהם פּערגלויסט אַבצוטון א העלדענטאט: כאַפּען א „זשידאָווקע“ און צושטעלען זי אין צירקעל — דערביי נאטירליך וועט מען האָבען אומזיסטע פּרוכטען. ער האָט גלייך בעמערקט, אז חנה דאָבע מיט איהרע אָנגעלאָדענע קאָשיקעס לויפט שווערער פאר די אנדערע, און געלאָזען זיך נאָך איהר.

„אי, מאַמינקע, מאַמינקע!“ האָט זי געשטאַמעלט מיט שרעק, פיהלענדיג הינטער זיך דעם גאָראַדאָוואָי. „אי, גאָטעניו, גאָטעניו, ראַטעווע...“

עס איז אַראָבגעפאלען א באַר, און נאָך איינע, און נאָך איינע, און „א סך“ מיט א מאָל.

„גאָט אין הימעל! רבּונו של עולם!“ עס ברעכען זיך איהר אונטער די פיס. זי וואָלט כאַטש וועלען א קוק טון מיט איין אויג, וואוהין זיי האָבען זיך פּערקייקעלט, וואו זיי ליגען, וואָס טוט זיך

ווי גוט סווידערסקי איז זיך מיט איהר בעגאנגען, ווי ער האָט גע-
זאָגט, אז דאָס איז נור איהר צוליעב, ביי איין אנדערער וואָלט ער
גענומען טייערער... זי וואָלט טאָקי אָנגעזאָגט א פאָר ליגען און גע-
שוואַרען אויף זיי מיט צעהנדליגע שבועות.

דבורה רייזע און באַשע טעמע, נישט דערוואַרטענדיג זיך אויף
איהר ענטפער, האָבען אַריבערגעטראָגען זייער בליק אויף ריבה
יענטען: "פיעללייכט וויים זי?"

"דאָס איז ביי איהר א סוד," האָט ריבה יענטע געזאָגט און
נעקרימט מיט'ן מויל.

"א סוד!" האָט זיך באַשע טעמע אָנגעכאפט מיט איראָניע.

"א סוד? עס איז גאָר קיין סוד נישט," האָט חנה דאָבע גע-
זאָגט מיט איהר שמייכל. "וואָס איז דאָ פאר א סוד? וואָס זאָל
איך מורא האָבען? עס איז גאָר קיין סוד נישט! וואו געקויפט? גע-
קויפט! נישט גע'גנב'עט."

זי איז געוועזען צופריעדען מיט'ן ענטפער און געפיהלט, אז
עס איז יעטצט גלייכער, "אָבצוטראָגען זיך". נור דבורה רייזעס
ווערטער האָבען זי אויפגעהאַלטען.

"זעה, ווי זי וויל נישט זאָגען," האָט דבורה רייזע געזאָגט מיט
פעראכטונג. "האָב קיין מורא נישט, מען וועט ביי דיר נישט אויס-
כאפען!"

"וואָס זאָל איך מורא האָבען? איך האָב גאָר קיין מורא נישט!
די וועלט איז דען קליין?" האָט חנה דאָבע געענטפערט און גע-
מאכט שוין א פאָר מאָל די בעוועגונג אויף אוועקצוגעהן.

"א גוטע, א גוטע! אזא יענע וועלט..." האָט זיך ריבה יענטע
געשטאָבען. זי וואָלט מיט פערגניגען א שטופ טון יעצט חנה
דאָבען, אָדער אונטערשטעלען איהר א פוס, און אויסשיטען איהר
די באַרנעס.

"האָב דו די יענע וועלט!" האָט חנה דאָבע אָבעגעשטאָלטען
צוריק. "וואָס שילסטו זעך נאָך? איך האָב עפּים דיינע פער-
נומען?"

"מעהר וואָלט דיר נישט געפעהלט!" האָט ריבה יענטע געזאָגט

הויבען, מיט א פערלעגענהייטס־שמייכל ארומקוקענדיג ארום זיך, ווי זיי וואָלטען זיך געשעמט פאר דעם געדאַנק, וועלכער האָט זיי געהייסען איינבויגען זיך און אויפהעבען די באַרנעס. אַ רגע האָבען זיי בעטאַפט די פרות מיט זייער פערלעגענהייטס־שמייכל און גע־טראַכט דערביי, אז מען דאַרף צושטעלען דער הענדלערקע איהר סחורה, איהר אייגענס. נור גלייך זיינען שוין איינעם'ס ציין גע־שטאַנען אין א באַרנע און די אנדערע האָבען איהם נאָכגעמאַכט.

„אויסגעצייכענטע באַרנעס, ווי?“

און איינער האָט אויפגעהויבען א פאָר באַרנעס, בעטראַכט זיי און אריינגעלעגט אין קעשענע — פאר די קינדער. און גלייך איז ער אריין אין הויף, האָט אויפגעעפנט די טיר פון דער קראָם, וואו חנה דאַבע איז געזעסען, אריינגערוקט דעם קאַפּף און פריינדליך ארויס־גערעדט:

„זיצט נאָך, אידענע, דער חונט איז נאָך ביים טויער.“

1898.

4.

דאָס מענשענרעדעל.

אַ פערד איז געפאלען.

„אַ כאלעריע זאָל אויף דאָס קומען!“ האָט זיך אויסגעשאַלטען דער בעל עגלה, א קליין, מאָגער אידעל מיט א געלען שיטערען בער־דעל, און אָנגעהויבען אַראָבצוקריכען פון וואָגען.

אייניגע פאָרבייגעהער האָבען זיך אָבגעשטעלט. עטליכע קינ־דער זיינען צוגעלאָפּען, נאָכמאַכענדיג אויפ'ן וועג א לויפּענדיגען פערד, אונטערבויגענדיג די פיס און ווארפענדיג מיט'ן קאַפּף.

דער פּאַסאַזשיר איז אַראָבגעשפרונגען פון דראָזשקע, ארויפ־געכאַפט זיך אויף איין אנדערע און געהייסען שנעל פאַרען. ער האָט געאיילט, און אלע האָבען געזעהן, אז ער איילט, ווייל ער האָט אָנגעקנויטשט די שטערן און געמאַכט א זעהר אונצופריעדענע מינע.

מיט זיי. נור פון אלע זייטען רופט מען איהר צו, זי זאל שנעלער
לויפן.

„גיכער, גיכער, גיכער...“

עס פערכאפט דער אַטעם ביי די אַרומיגע אידען. זיי ווילן
נישט, אז דער גאָראָדאָוואַי זאל זי כאַפּען. זיי ווייסען, אז עס
וואָלט גוט געוועזען אונטערצושטעלען איהם א פוס, אויפצוהאלטען
איהם ווי עס איז, און קוקען צו מיט א פערכאפטען אַטעם, צו וועט
ער זי דעריאָגען צו נישט, און שרייען:

„גיכער, גיכער, גיכער...“

זי איז פערלאָפּען אין א הויף, אַריינגעכאפט זיך אין א גע-
שעפט און איז „נעלם“ געוואָרען. אז דער גאָראָדאָוואַי איז צו צום
טויער, האָט ער זי שוין מעהר נישט געזעהן. ער האָט זיך אָנגע-
שטעלט, אַראָנגענומען דאָס היטעל, אָנגעווישט זיך דעם שווייס אין
געקוקט אויף די אידען מיט זעהר בייזע אויגען. די אידען האָבען
געקוואָלען, אָבער נישט געקוקט אויף איהם. זיי פערשטעהען א
געשעפט: מען דאַרף איהם יעצט נישט רייצען. נור ער זעהט
זייער שטעבעדיגען שמייכל, ער פיהלט זייער נקמה, און ער זידעלט
אלע אידען בכלל, און טרייבט פערנאָנדער די אַרומיגע מיט קללות
און קלעפּ, און בעשליעסט צו בלייבען שטעהן נעבען טויער און
וואַרטען. א פאָר אידען זיינען אַריין אין הויף מתרה זיין חנה
דאָבען.

און חנה דאָבע איז געזעסען אין איהר פערבאָרגענעם אָרט קוים
אטמענדיג און געוויינט — געוויינט אויף די פערלאָרענע באַרנעס.
דאָס איז איהר גאנצע פרנסה! אבי זי האָט שוין געמיינט און גע-
פרייט זיך... אפשר האָט עס זי גאָט געשטראָפט דערפאר, וואָס זי
האָט נישט געוואָלט דערצעהלען די הענדלערקעס, וואו זי האָט גע-
קויפט? און... זי שילט זיי מיט טויט־ביטערע קללות, די נישט־פער-
גינערקעס, אז ווען נישט זיי, וואָלט זי צו קיין צרה נישט געקומען.

פון די באַרנעס אין גאס איז געוואָרען א „תל עולם“. א סך
זיינען צודריקט געוואָרען פון פוהרען און דאָשקען און דעם רעסט
האָבען אויפגעהויבען אייניגע טרעגער. זיי האָבען זיי אויסגע-

פערד אין דעם הינטערסטען טייל און געשריען: „נאָ-נאָ, נאָ-נאָ!“
ער האָט געהאַט דאָס אנגענעמע געפיהל, ווי דאָס פערד וואָלט גע-
לאָפּען און ער וואָלט עס אונטערגעטריעבען און געפאָרען — „גע-
קאַטאַיעט“ זיך.

דאָס פערד איז רוהיג געלעגען. איהם איז נור א ביסעל אונ-
אנגענעם געוועזען, וואָס עמיץ דרעהט איהם דעם עק, גלייך ער
וואָלט איהם וועלען ארויסרייסען, און וואָס נאָך עמיץ האָט איהם
געעגבוירט מיט'ן קולאַק אין בויך, גלייך ער וואָלט וועלען אויס-
בויערען דאָרטין אַ לאָך.

דער בעל עגלה האָט עס גענומען אויסשפּאַנען. דאָס מענ-
שענרעדל האָט פּלוצלינג בעגריפען, אז דאָס איז דאָס בעסטע
מיטעל.

„מען דאַרף עס אויסשפּאַנען,“ האָבען זיך דערהערט קולות.
מען האָט געוואַרט, אז דאָס פערדעל וועט יעמטצט אויפשפּרינג-
נען און אפשר נאָך לאָזען זיך לויפּען און מען איז אָבגעטראָטען. דער
יונגער מאַן אין קאפּעלוש האָט אָבגעלאָזען דעם עק אָהן חשק.
דאָס אויסגעשפּאַנטע פערדעל האָט דערפיהלט אַ לייכטיגקייט
אין קערפּער און איז געבליעבען ליעגען מיט דער זעלבער פּוילער
מינע. — — —

אויף דאָס ניי דאָס שלעפּען, שטופּען, עקדדעהען, שרייען,
שלאָגען.

דאָס מענשענרעדל איז געוועזען שטאַרק פּעראינטערעסירט.
דער בעל-עגלה איז שוין געוועזען פּערצווייפעלט, ער האָט אָנגע-
געהויבען שלאָגען דאָס פערד מיט'ן פּוס, וואוהין ער האָט נור גע-
טראָפּען.

„אַ באַליערע זאָל אויף דיר קומען!“

דאָס מענשענרעדל האָט געפיהלט די קלעפּ, דעם וועהטאָג.

„סאַר'אַ מין גולן,“ האָט עס געמורמעלט.

דער בעל עגלה איז געבליעבען אַ וויילע שטעהן, געקוקט אויף
דאָס פערד און געטראכט וואָס צו טון. דאָס האַרץ האָט איהם גע-
קלעמט. ער וואָלט וויינען און רייסען אויף זיך דאָס האָר.

דער בעל עגלה האָט איהם נאָכגעשיקט א בייווען, שטעכעריגען
קוק, פול פערזאכטונג.

„האַלב וועג שוין אָבגעפאָרען, פסיא קרעוו!“
דאָס מענשענרעדעל האָט געפיהלט די עולה, וועלכע יעדער
איינציגער פון איהם וואָלט אויך געטאָן.

„א טייערער פרייז!“ האָט דאָס מענשענרעדעל געזידעלט.
דער בעל עגלה האָט אויסגעלאָזען זיין גאנצען כעס צום פערד.
ער האָט איהם א זעץ געטאָן אין בויד מיט'ן גרויסען ברייטען שטיי-
פעל און מיט'ן גאנצען כח. איהם האָט זיך געדאכט, אז דאָס טוט
נאָך נישט שטארק וועה. ער האָט א זעץ געטאָן מיט'ן שפיץ פון
דעם גרויסען שטיפעל.

„א כאליערע אויף דיר!“

דאָס רעדעל האָט געווארט אויף א דריטען קלאפ און שוין
געפיהלט איהם.

דאָס פערד האָט א ציטער געטאָן מיט'ן גאנצען קערפער און
געבליבען ליגען, פלעגמאטיש און פויל קוקענדיג פאר זיך אין די
ווייטענים, גאנץ קאלטבלוטיג און גלייכגילטיג. עס האָט געוואָלט
ליגען און זאָל זיין וואָס עס וויל. עס האָט זיך ניט אויסגעמאכט
פון דעם מענשענרעדעל און עס האָט געשיינט, אז עס זעהט גאָר
נישט די מענשען.

דער בעל עגלה האָט אָנגענומען דאָס פערד פאר'ן צוים, גע-
שלאָגען מיט'ן בייטש, וואוהין ער האָט געטראָפען, און געשלאָטען.
„נאָ, נאָ, נאָ-נאָ! פגר'ן זאָלסטו! א מגפה אויף דיר!“

פון רעדעל איז אַרויס א יונגער מאַן איז א קאפּעלוש. איהם
האָט זיך געדאכט, אז ער האָט א גוטען געדאַנק, ווי אויפצוהעבען
דאָס פערד. איהם האָט זיך געוואָלט כְּעווייזען א בריה'שאפט. ער
האָט גענומען דעם עק און אָנגעהויבען צו דרעהען.

דאָס מענשענרעדעל האָט געקוקט אויפ'ן עק און אָנגעהויבען
צו בעקומען גוטע געדאַנקען. עס האָבען זיך אָנגעהויבען שיטען
עצות. נאָך עטליכע פאָר הענד האָבען זיך צוגעלעגט צום פערד.
א אינגעל מיט א שטעקעל האָט אָנגעהויבען צו שלאָגען דאָס

קוק געטאָן אויף דאָס רעדעל און מיט האַסט אָנגעהויבען צו קראַצען זיך דעם קאָפּ און געקוקט אויף דאָס גוסס'ע פערד.

עס איז צוגעגאנגען א פאָליצי־מאַן און אויסגעקאמאנדעוועט צוצונעמען די נבלה. דאָס אינגעל מיט דעם שטעקעל איז אוועקגע־לאָפּען נאָך אַ לאַנגען וואָגען.

און דער בעל עגלה האָט אָנגעהויבען צו דערצעהלען איין אומע־טיגע מעשה.

ער האָט נישט אַ גראַשען ביי לייב און זעעל. מיט וואָס וועט ער בעצאָלען פאַר די פּור, וואָס מען וועט בריינגען? דעם גאנצען טאָג איז ער אָבגעזעסען אין דער היים, ווייל ער האָט געדארפט פער־ריכטען אַ ראָד — דאָס מענשענרעדעל האָט אַ קוק געטאָן אויף די רעדער — און יעטצט, אז ער איז שוין מיט מזל ארויסגעפאָרען, איז דאָס פערד גאָר אוועקגעפאלען.

דער יונגער מאַן אין קאפּעלוש האָט ארויסגענומען דעם געלד־בייטעל. פערקאסערנדיג די פאָלע, האָט ער אַ הוסט געטאָן. נאָך אַ פאָר פאָלעס האָבען זיך אויפגעהויבען.

פון מענשענרעדעל איז ארויס א הויכער צילינדער און אוועק־געגאנגען מיט לאַנגזאמע טריט מיט אַ גאנץ צופרידענער מינע אויפ'ן געזיכט. נאָך איהם איז ארויס אַ צווייטער צילינדער און אויך אוועק מיט לאַנגזאמע טריט, האַלטענדיג זיין שטאָק אויף הינד־טען מיט ביידע הענד און אונטערוינגענדיג. און דאָן זיינען אַרויס אַ פאָר לאַנגע קאפּאָטעס און אוועק מיט שנעלע טריט און אָנגע־קנויטשטע שטערן — זעהר בעשעפטיגטע מענשען.

דער יונגער מאַן האָט אריינגעשפּאַרט דעם בעל עגלה אַ מטבע און אַ קוק געטאָן אויף דאָס רעדעל און אָנגעשטעלט זיין בליק אין דער זייט, פון וועלכער דער וואָגען דאַרף אָנקומען, און דאָן אויף דאָס גוסס'ע פערד.

נאָך אייניגע הענד האָבען זיך צוגערוקט צו דעם בעל עגלה'ס האַנד.

ער האָט צוגענומען די נדבות אָהן אַ דאנק, גלויף ער וואָלט נישט געהערט, ווי מען שפּאַרט איהם עפּים אין האַנד. ער האָט

און וואָלט קוסען דאָס פערד און בעטען עס רחמים, עס זאָל
אויפשטעהן און אוועקגעהן.

און וואָלט עס שלאָגען מכות רצח.

און וואָס ווילען די לעדינגעהער ? אַ באַליערע זאָל קומען אויף

זיי, אויף דאָס פערד, אויף איהם אליין און אויף די גאנצע וועלט !

ער האָט געגעבען דעם פערד א זעץ מיט'ן פוס אין בויך און

גענומען דאָס זעקעל מיט'ן האַבער. ער האָט אויסגעשאַטען אונז

טער'ן מויל אַ פאָר הויפען האַבער.

דאָס מענשענרעדעל האָט וויעדער פלוצלינג בעקומען גוטע גע-

דאנקען.

„אַ פערהונגערט פערד, א צער בעלי חיים, דאָ וועט מען מיט

קלעפ גאָר נישט מאַכען. עסען דאָרף מען איהם געבען, עס זאָל כח

האָבען צו געהן.“

דאָס פערד האָט אפילו נישט א קוק געטאָן אויפ'ן האַבער.

דער בעל עגלה האָט געדריקט דעם פערד'ס קאָפ צום האַבער.

דאָס פערד האָט זיך נישט צוגעריהרט.

„עס פגד'ט אוועק“, האָט דאָס מענשענרעדעל בעשלאָסען. מען

האָט אויפגעהערט צו שלעפּען, שמייסען און שטויסען. דער יונג

גער מאַן אין קאפּעלוש האָט זיך אַבגעווישט דעם שווייס. דאָס

אינגעל מיט דעם שטעקעל איז געבליעבען שטעהן מיט איין אָפּענעם

מויל, דאָס שטעקעל אויפגעהויבען אין דער לופטען. אלע האָבען

אויפּמערקזאם געקוקט אויף די גסיסה.

דער בעל עגלה האָט אַרומגענומען דעם פערד'ס קאָפּ. ער האָט

עס געוואָלט גלעטען, בעטען, וויינען פאר איהם — מיט אַלע

כחות האָט ער אַראָבגעלאָזען דעם פערד א זעץ מיט'ן פוס אין קאָפּ.

„פגד שוין !“

דאָס איז געווען א שרעקליכער וועה-געשריי.

און איהם ווילט זיך שלאָגען, שלאָגען, גיכער מאַכען א סוף.

„אַ גולן !“ האָט געמורמעלט דאָס מענשענרעדעל.

ער וואָלט זיך אַרויפגעוואָרפען אויף דאָס רעדעל און שלאָגען.

שטויסען מיט'ן פוס... שלאָגען און שטויסען. ער האָט ביי אַ

„אה, א פגירה אויף דיר! שפיעלענקען האָט זיך דיר פער-
וואָלט.“

דאָס מענשענרעדעל איז געשטאנען ווי פאר אַ גרויסער רע-
טעניס.

„וואָס זאָגסט'ע דערצו?“

מען האָט געלאכט. — —

דער בעל עגלה איז שנעל אוועקגעפאָרען, שטארק שמייסענדיג
דאָס פערד. אין דער היים וועט ער זיך ערשט רעכט אַברעכנען
מיט „דער פגירה“.

„דו וועסט נאָך ביי מיר בעקומען, אַ באַלערע אויף דיר!“
די קינדער האָבען זיך געלאָזט לויפען נאָך דעם וואָגען און
דאָס אינגעל מיט'ן שטעקעל האָט געמאַכט מיט'ן שטעקעל און
געשריען: „נאָ, נאָ, נאָ!“

דאָס מענשענרעדעל האָט זיך אָנגעהויבען פערנאָנדערצוגעהן,
נאָנץ צופריעדען מיט'ן „ספעקטאַקעל“.

„מיד האָט דאָס דערווייל געקאָסט 50 קאָפיקעס,“ האָט גע-
זאָגט דער יונגער מאַן אין קאפּעלזש.

„און מיד?...“ האָט געזאָגט אַן אנדער יונגער מאַן אין אַ
קאפּעלזש. ער האָט נישט געזאָגט וויפיעל. — —

יי האָבען ביידע אַ ליגען געזאָגט....

1898.

עלף

געקוקט אין דער זייט, פון וועלכער עס דארף קומען די פור, געקוקט אויף דאס נוסס'ע פערד און דערצעהלט זיין אומעטיגע מעשה.

פאר צוויי חדשים איז שוין איהם איין פערד געפאלען. האָט ער ענטליהען א פופציגער אויף וואָכער און געקויפט דאָס פערד, און יעצט....

ער וועט זיך צושלאָגען דעם קאָפּף אָן אַ וואַנד, קיין אנדער ברירה האָט ער נישט.

עס האָט זיך בעווייזען א לאנגער וואָגען. דאָס אינגעל איז געשטאַנען אויפ'ן וואָגען מיט אַ פרעהליכען געזיכט און לוסטיג גע- מאַכט מיט'ן שטעקעל ווי אַ קאָפּעלמייסטער.

דער בעל עגלה איז בלייב געוואָרען. ער האָט אַראָבגעלאָזען די האַנד מיט די נדבות — ער האָט זיי נאָך אַלץ געהאַלטען, גלייך ער וואָלט פון זיי נישט געוואוסט — און בעטראַכט דאָס פערד.

אַ היים אָדער צום שינדער?

ער האָט בעשלאָסען פיהרען עס אַ היים מיט דער האָפנונג, דאָס פערד זאָל נאָך געזונד ווערען.

„דאָס צווייטע פערד צום שינדער אין צוויי חדשים צייט,“ האָט ער געזאָגט צום מענשענרעדעל מיט אַ ביטערען שמייכעל....

דעם פערד האָט דערעסען דאָס לייעגען, עס איז איהם געוואָרען קאַלט. און זייט מען האָט עס אויפגעהערט צו שלאָגען און צו שמייסען, האָט עס דערפיהלט דעם וועהטאָג. עס האָט זיך בעשלאָ- סען אויפשטעהן און אוועקגעהן.

דאָס פערד האָט זיך אויפגעשטעלט אויף די פאָרדערסטע פיס; דאָס מענשענרעדעל האָט זיך דערשראָקען און איז אָבגעטראָטען אַ ביסעל. דאָס פערד איז שוין געשטאַנען אויף אלע פיער.

דער בעל עגלה האָט געמאַכט גרויסע אויגען פון פערדוואַנדע- רונג און אויף גיך, ווי אונגערן, גלייך ער וואָלט נישט בעמערקט, וואָס ער טוט, אַראָבגעלאָזען די נדבות אין קעשענע און גענומען איינשפאַנען דאָס פערד. ער האָט איהם געגעבען אַ זעץ מיט'ן קולאַק אין די ציין און מיט'ן שטיפעל אין אַ פאָרדערסטען פוס.

באשע לאה איז א יונג ווייבעל פון א יאָהר צוויי און דרייסיג און פון מיטעלען וואוקס. זי טראָגט א פאָרוק, נור ער ליגעט אויף איהר קאָפּף אזוי קונציג, אז עס איז איהם נישט צו דערקענען — גלייך אייגען האָר. זי געהט אין א פערלאַטעט קליידעל און יאקעל, נור ריין אַרום זיך, און דער קאָליר געהט איהר צום געזיכט. א מאָל איז זי גאָר א שיינהייט געוועזען. היינט איז די הויט אויפ'ן געזיכט א ביסעל צו דיק; פון די חת־גריבעלעך אויף די באַקען זיינען קנויטשען געוואָרען. נור איהרע אויגען פינקלען נאָך און אויף די ליפען שפיעלט נאָך דער אַלטער לוסטיגער שמייכל. בלינדעלט, שצורעט זי א מאָל מיט די אויגען, בעקומט איהר געזיכט אזא פרעה־ליכען אויסדרוק, אז איהרע חבר'טעס דערמאָנען זיך די מידעלשע יאָהרען און באשע לאה'ס אמאָליגע „קונצען“.

„אַ, יאָ! דאָס איז א פייער געוועזען, א פייער...“ זאָגט מען און מען מאכט אויף איהר מיט די קעפּף.

„און וואָס איז זי יעטצט?“ רופט זיך אַב איין טרעגערין.

„באשע לאה'קע!“ ענטפערט א צווייטע, און אַלעמען ווערט קלאָר, אז באשע לאה איז נאָך די אַלטע וואָס א מאָל. —

באשע לאה האָט א סך מינים סחורה. ווי נור פון דאָסוועגען, כדי זי זאָל האָבען א סך אויסצווינגען. שטענדיג זעהט מען זי מיט א קיישעל אייער אויף דער רעכטער און א קיישעל עפעל מיט באַר־נעם אויף דער לינקער האַנד. די עלטערע טאָכטער, א מידעלע פון א יאָהר צעהן, טראָגט איהר נאָך א קיישעל פלוימען מיט א קייר־שעל פעטרושקע, מערען, רעטיך; דערנאָך געהט די אינגערע זיעבענ־יעהריגע טאָכטער מיט א קיישעל קרויט, טראָגענדיג עס פון פאָרנט מיט ביידע הענד. און צולעצט געהט נאָך א אינגעלע פון א יאָהר פיער־פינף מיט א קראַנץ גרויסע „ציבעלעס מאַרמעלאַדנע“ אויפ'ן האַלז.

פאר באשע לאה'ן איז אַלץ א סחורה. קוים ווייזט זיך עפּים א נייער מין אויפ'ן מאַרק, וועט מען שוין אין גיכען הערען, ווי באשע לאה זינגט איהם אויס.

באשע לאה.

ווער קאן נאך ווי באשע לאה אויסרופען אלע סחורות, וועלכע
ליעגען אין איהר קיישעל? אז באשע לאה העבט אן אויסצושרייען
מיט איהר הילכיגען, געזונדען סאפראן: „פרישע אייער, ציבעלעס
מארמעלאדנע, פעטרושקע, עפעל הוילע צוקער, בארנעס זיסע האָב
איך“ א. ז. וו. — אז זי העבט עס אן אויסצושרייען, הערט מען זי
אויף דער צעהנטער גאס. אזוי זאגען עדות אלע אנדערע מארק-
ווייבער.

און זי שרייט נישט גלאט אזוי, אָהן סדר, אָהן טעם, אבי גע-
שריען. זי מאכט עס מעשה חזן, זי זינגט. „זי טאָסט אָב,“ זאָגען
אלע. ביי איהר קומט עס ארויס מיט אלערליי טענער, אין בער-
שיעדענע וואריאציעס, אז די דיענסטמיידלעך דערמאָנען זיך די
קאדריל, וועלכע זיי האָבען שבת געטאָנצט ביי באשע לאה'ן אין
שטוב.

„א סחורה א ביסעל!“ מאַכען אויף איהר די איבריגע ווייבער
מיט די קעפּף, ווען זי זינגט אָב. „א שטוקע, פערשטומט זאָל זי
ווערען!“

נור די קללה איז נישט ערנסט. פערקערט. אלע ווייבער ליעבען
זי און גרויסען זיך מיט איהר שטימע און מיט איהר קאָנען „אָבטאָ-
קען מעשה חזן“. בפרט נאָך זייט דער אלטער פרייז גרינקעוויטש,
וועלכער ליעגט שוין א פאָר יאָהר מיט די פיס אונטער זיך, האָט,
ליעגענדיג א זומער-טאָג ביים אָפענעם פענסטער, אויסגעשריען:
„א, יאקי זשידאָווקא מאַ גלאָס!“ און געשטאַרקט זיך אויפצוהעבען
זיך א ביסעל און ארויסגעקוקט דורך דאָס פענסטער אויף באשע
לאה'ן. דערביי האָט ער צוגעשמייכעלט, ווי א מאָל אין די גוטע
יאָהרען, ווען די פיס האָבען איהם נאָך געטראָגען. —

און באשע לאה לאזט זיך נישט לאנג בעטען.
„שא, מאכט א ווארע!“ שרייט זי אויס.

די געסט מאכען איהר אָרט, און זי שטעלט זיך אוועק אין עק צימער, העכט אויף א ביסעל מיט דער לינקער האַנד דאָס קלייד און מיט דער רעכטער א טיכעל איבער'ן קאָפּף, גיט א היטציגען וואָרף מיט די אַקסלען, א דרעה מיט'ן טיכעל איבער'ן קאָפּף און העכט אָן צו טאַנצען, צווינגענדיג זיך אליין דעם ניגון.

וויילד איז דער ציגיינער ניגון. אין איהם גיעסט זיך אויס דאָס גאַנצע ציגיינערישע לעבען. אָט יאָגט ער ווי א ווינד אין דער ברייטער, פרייער סטעפּ, אָט שעפּציעט ער ווי ביים וואראזשען, ביים קאָרטענלעגען, אָט שטאַרקט ער זיך און בריילט ווי א בער, אָט פאַלט טיעפער דער טאָן, גלייך מען סוד'עט זיך אַרויסצוגנב'ענען א פערד פון שטאַל, און אָט העכט ער זיך ווייטער אויף, און דונערט און הילכט, גלייך ווי אונזעהליגע מענשען יאָגען זיך נאָך דעם פערד-גנב, און ער, דער פערד-גנב, טראָגט זיך אויף דעם געגנב'עטען פערד פיל פון בויגען.

נור נאָך ווילדער, נאָך שטורמדיגער איז דער ציגיינער-טאַנץ. דאָס דרעהט זיך א שטורם-ווינד, וועלכער טראָגט מיט זיך גאַנצע בערג זאַמער, נישט געפינענדיג אין דער גרענצלאָזער סטעפּ קיין שום פּערהאַלטונג, נישט אין דער ליינג און נישט אין דער ברייט. און וואונדערליך קונציג טאַנצט איהם באשע לאה. די געסט קאָנען נישט אוועקרייסען די אויגען פון איהרע פיס, און קאָנען קוים בעמערקען ווי זיי בייטען זיך, און דריקען פּערוואונדערט מיט די אַקסלען.

„א, א ! שדים זיטצען אין איהרע פיס!“ שרייט ווער אויס.
און אלע זיינען מודה: „א ! א !“ און שאַקלען מיט די קעפּף.
נור אָט האָט זי געענדיגט. זי וואַרפט זיך אויף א שטול, און עס ווערט א פאַטשעריי: בראַוואָ ! בראַוואָ !
„וואָס זאָגט איהר צו מיין אַלטיטשקער?“ רופט באשע לאה'ס מאַן פון אויווען, אַראָבקוקענדיג אויף איהר מיט א גליקליכען שמייכעל. — —

און שטענדיג קומט אויס איהר ניגון; שטענדיג געהט עס צי
איהר ארויס „אָבגעטאָקט“ דורך די שמייכלענדיגע ליפּען. —
באַשע לאַה אַה'ן האַלט מען פאַר אַ בריה נפלאה. מען זעהט זי
קיינמאָל נישט רוהיג זיטצען. שטענדיג איז זי אין גאַנג, שטענדיג
זוכט זי עפּיס, איהרע אויגען וואַרפט זי אויף אלע זייטען.
„דאָס איז אַ בראַנד!“ זאָגט אויף איהר דער גאַנצער
מאַרק. — —

נור זעהען דאַרף מען זי ערשט אַ שבת, אַ יום־טוב.
באַלד נאָך מיטטאָג רוימט זי אויף דאָס צימער, וואַשט און
פּוטצט אויס די קינדערלעך, טוט זיך אליין איבער און זעטצט זיך
וואַרטען אויף געסט. איהרע געסט זיינען איהרע קונים פון אַ
גאַנץ וואָך: די דיענסטמיידלעך פון נאָהנטע און ווייטע גאַסען. עס
קומען אויך עטליכע „קאָוואַליערען“ — און עס ווערט געטאַנצט.
אין דעם קליינעם און ניעדריגען שטיבעל ווערט צו ענג, אָבער דאָס
מאַכט נישט אויס. מען צוועטצט זיך אין בעט, אויפ'ן טיש,
אויפ'ן פענסטער און וואו נור מען קאָן, אבי מאכען גרוימער אין
מיטען.

באַשע לאַה איז די פיהרערקע און זינגערקע אין די טענץ. זי
איז שטענדיג אַ „הערר“ און פיהרט איהר דאמע „ווי אַ וואַהרער
קאָוואַליער“. איהר דרעה, איהר קער, איהר קלאַפּ מיט'ן פוס איז
„אויף די קעפּ צו שטעלען זיך!“

איהר מאַן, דער פאַרבער, וועלכער האַלט נישט, ווי ער זאָגט,
פון טאַנצען, ציעהט זיך אויס אויפ'ן אויווען, האַלט נעבען זיך
דעם קליינעם זוהן און, אונטערשפאַרענדיג מיט איין האַנד דעם
קאָפּ, לאָזט ער קיין אויג נישט אַראָב פון זיין „אַלטימטשקער“. ער
קוועלט פון איהר, ער קלייבט נחת.

און באַשע לאַה ווערט אַלץ פרעהליכער, לוסטיגער, אויפגערעגט
טער. זי קאָן שוין עפּיס נישט איינזיטצען אויף איין אָרט, זי
שפּרינגט אַרום, מאַכט מיט די הענד, בלינצעלט מיט די פינגערלינגע
אויגען, שלאָגט און ראַנגעלט זיך מיט אַ יעזעם — — דאמאָלס
שטעהען צו איהר צו די געסט, זי זאָל טאַנצען דעם „ציגיינער“.

קעפעל, און לאָזט פון דער מאַמען קיין אויג נישט אַראָב. דאָס קליינע פנים'ל פלאַמט, די אויגעלעך ברענען, דאָס הערצעלע קלאַפט שטאַרקער... — — זומער, ווען דאָס פענסטער איז אָפּען, קלינגט באַשע לאה'ס שטימע ווייט איבער'ן ארמען געסעל.

ביי די טירען און טויערען פון די איינגעבויגענע הייזלעך זיטצען די ארמע איינוואָהנעריןען, אונטערגעשפאַרטערהייט די קעפּט, און זינגען זיך צו שטילערהייט באַשע לאה'ן, און עס ווערט זיי אזוי אומעטיג און אזוי גוט צוזאַמען, און זיי האָבען נישט קיין חשק און נישט קיין כח אויפצוהעבען זיך פון אַרט, אָבצורייסען זיך פון באַשע לאה'ס געזאַנג.

און געגענאיבער אין דער שניידערשער שול שטעהט דער עולם די מעריב'דיגע שמונה עשרה. אין שולכעל איז נאָך פינסטער, און דער עולם דאווענט מיט האַרץ און חשק. נור אַט פליהט אַריין דורך די אַלטע צופוילטע פענסטער באַשע לאה'ס געזאַנג — און דער עולם ווערט צורודערט, די מחשבות ווערען צושטערט, און עס ווערט שוואַכער דאָס שאַקלען זיך און שעפציען. בלויז זייער רבי, דער פרוש, „שטאַרקט זיך“, רייבט די שטערן און שרייט אויס: „נו א!“ און העבט אָן שטאַרקער צו שאַקלען זיך, פעסטער צו ברומען די שמונה עשרה. דער עולם כאַפט זיך אויף ווי פון שלאָף און העבט וויעדער אָן צו שאַקלען זיך און צו שעפציען, אָבער דאָס האַרץ דריקט דאָך אזוי מאַדנע. — —

נור אַט צוגיעסט זיך איבער דאָס געסעל א לאַנגער, הויכער מאַן — באַשע לאה האָט געענדיגט.

די געסט אַטמען אָב. עס ווערט א גערודעריי, א שרייעריי: מען לויבט די זינגערין.

„פערברענט זאָל זי ווערען, ס'אַר'א זינגערין!“

„אי, שטום זאָל זי ווערען! א מין קול'כעל!“

„א האַלז פון א גוטען זולל וסובא!“

„א געמבעלע א ביסעל!“

פאר נאכט, ווען עס העבט שוין אָן צו ווערען פינסטער, הערען אויף די טעגן. עס ווערט שטיל. די געסט פערנעמען ערטער — מען גרייט זיך צו צו עפֿים. באַשע לאַה וועט געבען קאָנצערט. אַלע אויגען קוקען אויף איהר; פון אַלע זייטען שיטען זיך בקשות, זי זאָל דאָס אָדער דאָס זינגען. באַשע לאַה'ס אויגען הע- בען אָן אויף דאָס ניי צו ברענגען; דאָס געזיכט פלאַמט. נור זי זעהט יעטצט אויס ערנסט, פערקלערט און אפילו טרויעריג. זי שטעהט אין מיטען צימער מיט אַ חנעוודיגען שמייכעל אויף די לי- פען און קוקט אויף די געסט. אָבער זי טראַכט נישט וועגען זיי און זעהט זיי ווי דורך אַ געבעל.

„נו, שטיל זאָל זיין, הולטייקעס!“ זאָגט זי ענדליך ארויס, ווייך און האַרציג, זייענדיג מיט איהר נשמה ערגיץ וואו אנדערס. און פון איהרע האַלבאָפֿענע ליפען רייסט זיך אַרויס אַ שטאַרקער ברוסט־טאָן — און עס העבט זיך אָן דאָס קאָנצערט.

זי זינגט געוועהנליך טרויעריגע זאכען. „אַ פֿרעהליכס“, זאָגט זי, „געהט עפֿים נישט ביי מיר.“ איהר געזיכט ווערט אַלץ ערנסטער, טרויעריגער, טיעפֿזיניגער; דער שמייכעל פֿערשווינדט פון די ליפען, די באַקען פייערן, און די אויגען לייכטען אזוי מילד, אזוי ווייך...

זי פֿערגעסט אין אַלץ און אַלעמען. זי קאָן שוין נישט איינ- שטעהן אויף איין אָרט און העבט אָן אומצוגעהן איבער'ן צימער ווי פֿער'חלוס'ט. און דער געזאָנג ווערט אַלץ שטאַרקער און שטאַר- קער, און שטאַרקער העבט זיך און פאַלט איהר ברוסט, געשווינדער קלאַפט דאָס האַרץ. עפֿים איז איהר אזוי שווער, און עס דוכט זיך איהר, אז עפֿים וועט זי אויסזינגען, אז עפֿים וועט איהר דערנאָך ווערען אזוי גרינג, אזוי מחיה'דיג...

אַלע אַרום זיינען ווי פֿערכישופֿט, ווי פֿערשטיינערט. מען גיט זיך נישט קיין ריהר, מען לאָזט נישט קיין פֿאַרע פון מויל.

דאָס זעבעניעהריגע טעכטערל שפּאַרט זיך אָן אָן אַ שוויס פון אַ מיידעל, מיט בירע הענטלעך אונטערהאַלטענדיג דאָס קליינע

„רבנו של עולם!“ שרייט זי א מאָל אויס, ווען עס איז נישטאָ
וואָס צו עסען און דאָ איז נאָך אַ קינד קראַנק — און דאָס קומט
נישט זעלטען פאַר — „רבנו של עולם, נעם מיך צו פון דער וועלט!
לויז מיך שוין אויס פון מיין ביטערען און פינסטערען לעבען!“

איחר קול ציטערט. זי ווינשט זיך עס מיט האַרץ, אין ערנסט.
זי וואָלט זיך יעצט נישט דערשראָקען פאַר'ן טויט. בערל פיהלט
עס און ער כאַפט איהם אָן „פאַר דער זיעבעטער ריפּ“. ער ווערט
אַנגעצונדען, „מלאַרציהה“ און העבט זי אָן צו שעלטען.
„אוי, אָבדאָרען זאָל דיר די צונג!“ ער שפייט נאָך אויס מיט
האַרץ.

זי ווערט שטיל און גיעסט מיט טרערען, און ער וואַרפט אויף
איחר בייזע בליקען.
„און וואָס האָסטו פון וויינען, וואָלט איך וועלען וויסען?
פערד!“

איהם דאַכט זיך, אז אַ מענש דאַרף קיינמאָל נישט וויינען —
סידען עס מאַכט זיך, זאָל גאָט אויסהיטען, אז עמיצער שטאַרבט.
נור איינמאָל...

איינמאָל אין איין אבענד האָט זיך בערל אזוי צושפיעלט מיט
די קינדער, אזוי געראנגעלט זיך און איבערגעקערט אַ וועלט, אז ער
איז ארויפגעפאלען אויף זיין בעט, און זיין בעט איז צושאָטען גע-
וואָרען אויף שטיקלעך.

ער האָט זיך אויפגעהויבען פון דעם חורבן מיט אַ געלעכטער.
„ברוך דיין אמת! וואַרט, קינדער, מיר וועלען מאַכען אַ
הספּד.“

ער בויגט זיך איין ווי דער היקערדיגער שטאַדט־מגיד און וויל
אַנהעבען עפּים צו זאָגען. אָבער בת־שבע איז שוין געקומען צו זיך
פון דער שרעקליכער איבערראַשונג, האָט זיך געכאַפט פאַר'ן קאַפּף
און צולאָזען זיך מיט אַ געוויין.

„אי, איך קאן שוין דאָס נישט אריבערטראָגען, איך וועל מיר
אַ מעשה אָנטון!“

נור דאָס קליינע טאָכטער'ל לויפט צו צו באַשע לאה'ן, כאַפּט
זי אַרום אַרום האַלז און דריקט זי צו זיך שטאַרק, שטאַרק.
„אוי, מאַמעניו, האָב איך דיך ליעב!“ זאָגט זי אַרויס מיט
היטץ.
און דער פאַרבער קריעכט אַראָב פון אויווען און פּרעגט גע-
ריהרט:

„נו, וואָס זאָגט איהר צו מיין אַלטימשיקער, האָ?“
באַשע לאה שמייכעלט שוין וויעדער.

1894.

„כא, כא, כא, א קלייניגקייט! בערל דער טרענער וועט שלאָ-
פען אויף דער פאָדלאָגע! קענסט נישט דעם גרויסען פרייז? —
היידא, קינדער, שלעפט דעם סעניק!“ קאָמאָדירט ער צו די
אינגלעך.

„נישט דערהארען וועסטו, איך זאָל דיך לאָזען שלאָפען אויף
דער פאָדלאָגע!“ שפּרינגט זי פּלוצלינג אויף און פערשטעלט מיט
זיך דעם סעניק.

בערל קוקט זי אָן פּערוואַנדערט.
„וואָס ביזטו משגע צו חסר דעה?“

„אז דו וועסט שטאַרבען, וועסטו ליגען אויף ד'ר'ערד, נישט
איצטער,“ ענטפערט זי און בערל ווערט שוין שטרענג.

„מאָך נישט קיין קונצען, בת שבע, און לאָז שלאָפען!“ ער
שטרעקט אויס די האַנד נאָכ'ן סעניק.

זי שטופט אָב זיין האַנד און ווייזט מיט'ן פינגער אויף דאָס
בעט.

„אין בעט לעג זיך און שטעה נישט אויף!“
„איך שלאָף נישט אין קיין ווייבערשען בעט,“ וויעלעט ער.
„געה שוין, געה, לאָז מיר שלאָפען!“
ער נעמט אָן דעם סעניק.

„איך האָב געזאָגט, ניין — איז ניין!“ שרייט אויס בת-שבע
און כאַפט אַרום דעם סעניק מיט ביידע הענד.
„לעג איך מיר אָהן דעם סעניק,“ לאכט ער און ציעהט אַראָב
פון זיך דעם פעלץ.

„איך וועל דיר געבען א „לעגען זיך“, אז דו וועסט נישט וויי-
סען, פון וואַנען דיר איז געקומען!“ צושרייט זיך בת-שבע און
שפּרינגט צו איהם צו מיט נעגעל.

א רויטקייט איז איהר ארויס אויף די באַקען, די אויגען ברע-
נען. בערל קריגט התפעלות. גאָר די יונגע בת-שבע! אין האַר-
צען ווערט איהם אזוי וואַרם און א זיסער שמייכעל צוגיעסט זיך
איבער זיין געזיכט.

„שא, לאז רעדען!“ וויל זי בערל בערוהיגען, נור זי יאמערט איהרס.

„ווי ווער איך שוין פטור פון מיין פינסטערען לעבען, רבנו של עולם! טאמער איז געוועזען די פאך בעטלעך אין שטוב, איז שוין דאס אויך נישטא!“
בערל ווערט שוין אין כעס.

„בהמה! פערד! וואס טו איך מיט דיר? ... הערסט, א קלאג א ביסעל? דאס בעטעל איז צובראכען געווארען! בהמה! באַלד — בעע! האָט זיך צוראָוועט?“

„ראָווען זאָל מען שוין נאָך דיין קאָפּ!“ ווארפט זי זיך אויף איהם ארויף. „איך וואָלט פון דיר פטור ווערען, וואָלט מיר שוין ווערען א ליכט אין די אויגען, אז וואו דו גיסט זיך א קער, איז מיין אומגליק, מלאך המות מיינער!“

„כע, כע, כע!“ לאַכט ער שוין צוריק מיט גוטען. „ניין, זאָג ד'ר'אמת'ן: מה רעש? וואָס קערסטו אזוי די וועלט? דאָס בעט צובראָכען! אַי, וואַי, אַ שרעק! דער הימעל לעגט זיך גאָר אויף ד'ר'ערד... און איך זאָג, אז וואָס עס האָט געזאָלט אויסגעהן צו אייך נעם פון אונז, האָט זיך גאָר אויסגעלאָזען צום בעט. אַי, אַי, בהמה! אוי, אוי, פערד!“

ער רעדט, און זי ווישט זיך די טרערען מיט'ן פארטוך און בער קלערט, וואָס עס שמעקט זיי יעצט פאָר. קיין שיד וועט מען די קינדער שוין נישט מאַכען. פאר דאָס ערשטע געלד וועט מען קוין פען אָדער אפשר נאָך פערריכטען דאָס בעט. דערוויילע וועט זי מיט די צוויי מיידלעך שלאָפען אויף דער ערד און ער — דאָס שטיק אומגליק! — וועט שלאָפען מיט די אינגלעך אין דעם איי-בערגעבליבענעם בעט. און אז ער ענדיגט זיינע רעד, זאָגט זי איהם מיט ביטערקייט און טרערען:

„האָסט דאָך בעטלעך זעהר א פולע! געה, אַ, וואלגער זיך אויף דער פאָדלאָגע אין קויט און אין נאָסקייט, וועסטו וויסען ווי צו לאַד כען — לאַכען זאָלסטו שוין צום לעטצטען מאָל!“
זי ווארפט אויף איהם א שרעקליך בייזען קוק. ער לאַכט.

קאפף ברענט איהר און עס ווילט זיך איהר ברעכען, ברעכען, ברע-
כען... נור ער האלט זי שטארק, וויל זי איהם בייסען.

„בת-שבע, זעה, בת-שבע!“ שטאמעלט ער מיט שרעק, אַב-
ווערענדיג זיך פון איהרע ציין.

עס געלינגט איהם אוועקצוזעצען זי אויף א שטול. בת-שבע
העבט אָן צו קומען צו זיך און צואוויינט זיך. די קינדער העלפען
איהר וויינען פאר שרעק.

בערל האָט זיך פערלאָרען. טרויריג שטעהט ער געגען בת-
שבע'ן און לאָזט פון איהר קיין אויג נישט אַראָב.
„בת-שבע'נקע! בת-שבע'נקע, הער אויף, איך בעט דיך, צו
וויינען.“

זיין קול ציטערט.

„בת-שבע'נקע!“ בעט ער נאָך ווייכער. עס ווערט איהם
וואונדערליך ווייך ביים האַרצען, אין האַלז העבט איהם אָן צו שטיי-
קען און —

דאמאלס האָט בערל אויך געוויינט.

1894.

„א, מיין שיין ווייבעל!“ רופט ער אויס און וויל זי ארומנע-
מען, נור זי שטופט איהם אָב מיט כעס.

„טרעט אָב פון מיר בעסער מיט גוטען, אז נישט וועל איך דיר
געבען אין קאָפּ מיט וואָס איך וועל טרעפּען!“

זי האָט זיך אָבגעקערט פון איהם און גענומען אויסבעטען
איהם דאָס בעט. ער בענוצט די מינוט, כאפט דעם סעניק, שליי-
דערט איהם אויף ד'ר'ערד ביים אויווען און וואַרפט זיך אויף איהם
ארויף.

„היידא, קינדער,“ קאמאנדירט ער, „שלאָפּען קומט!“

בייז שרייט אויף בת־שבע מיט א ביטערען געשריי.

„אין בעט זאָלסטו מיר געהן!“

„מאָרגען!“

„הער מיך אויף צו פוילען, צופוילט זאָלסטו ווערען!“ שרייט
זי נאָך ביטערער.

ער לאַכט.

„געה אין בעט, הערסט, וואָס איך זאָג דיר!“

„אור־הום!“

עס כאַפט זי אָן א ווילדער כעס, דאָס בלוט קאכט אין איהר,
און פלוצלינג העכט זי אָן צו זעצען מיט די פיס אין דאָס איבער-
געבליעבענע בעט.

„נא! נא! נא!“

דאָס בעט צופאַלט און צושיט זיך.

בערל מיט די קינדער שפּרינגען אויף דערשראָקען, און זי,
גאנץ אויסער זיך, הערט נישט אויף צו זעצען מיט אַלע כחות אין די
שטיקלעך פון בעט.

„נא! נא! נא!“

בערל וויל זי איינהאַלטען, בערוהיגען און כאַפט זי אַרום
פעסט.

„זעה, ביזט משוגע געוואָרען?“

זי רייסט זיך פון איהם. עס דריקט איהר דאָס האַרץ, אין

פארבייגעהער אין פנים אריין, בעטראכט די רייך אויסגעפוטצטע פריילינגס — ער וויל זיך פערנעמען מיט קריטיקירען. נור עס העלפט נישט. ער האָט אלץ די הייזער הינטער זיך.

עס דריקט איהם שרעקליך דאָס האַרץ. ער וואָלט וועלען בלייבען אליין, פטור ווערען, כאַטש אויף איין מינוט בעפרייען זיך פון דער שווערער בעגלייטונג פון די הייזער. און ער שטעלט זיך אלע מאָל אָב און קערט אום דעם קאָפּף מיט א ליידענדיגער מיענע, גלייך ער וואָלט זיך בעטען, מען זאָל איהם לאָזען צו רוה. די „הייזער“, דאכט זיך איהם, טרעטען אָב אויף א ווילע, נור קוים דרעהט ער זיך איבער, זיינען זיי ווייטער דאָ.

ער קערט זיך אום האַסטיג און לאָזט זיך אַראָב צו דער אונ-טערגאָס, צו יענע הייזער...

אויף די גרויסע טרעפּ, וועלכע פיהרען פון די אויבערסטע גאָסען צו די אונטערסטע, איז ער שטעהן געבליעבען.

אונטען אין טיעפען טאָל ליגען זיי צוזאמענגעדריקט איינס אויף דאָס אנדערע, די קליינע היילעכערע הייזלעך, צווישען וועלכע מען האָט קוים געקאָנט בעמערקען די שמאָלע, לאַנגע דורכגינג, די טרויעריגע, נישט-ברוקירטע געסלעך. אויף איינעם פון די הייזלעך, נישט ווייט פון די טרעפּ, שטעלט ער אָב זיין בליק.

די לאָדען זיינען שוין פערמאכט. קיין קלאַנג און קיין שטראַל דערמאָנט נישט, אז דאָ וואָהנט ווער. ביים שוואַכען שיין פון אַ גאָס-לאַנטערנע זעהט עס אויס ווי אַ גרויע, מיט שימעל בעוואַק-סענע חורבה, אין וועלכער עס קאָנען וואָהנען נור נישט-גוטע.

עס רייסט זיך איהם אַרויס אַ שווערער קרעכץ פון האַרצען. ווי האָבען זיי, נעבעך, איבערגעלעבט דעם היינטיגען טאָג? ער טראָגט איבער זיין בליק אויף די אַרומיגע הייזלעך, און עס ווערט איהם נאָך אומעטיגער, נאָך קעלמער פון זייער שוואַרצען אויסזעהן.

און עס דאכט זיך איהם, אז פון די אלע הייזלעך קוקט מען

טראם, טראם...

אבער. אין דרויסען איז פריש און לופטיג; עס בלאָזט אַ קאַלטער ווינד.

איבער די גאַסען אין דער הויך־שטאָדט, וועלכע איז געשטאַנען אויף אַ וואַל, איז לאַנגזאַם אומגעגאַנגען אַ יונגער מאַן פון אַ יאָהר דריי־פיער און צוואַנציג, לויכט אָנגעטאָן, אָהן איין אויבער־ציהער. די קעלט נעמט איהם דורך יעדען אבר, דאָך העבט ער נישט אָן שנעלער צו געהן.

זיין געזיכט איז פערוואַלקענט, און די אויגען זיינען אַראָבגע־לאָזען צו דער ערד. ער געהט שוין אזוי ארום אַ צייט. ער געהט נישט אַ היים און וויל אפילו וועגען דער היים נישט טראַכטען, נור ער קאָן דאָס בשום אופן נישט אויספיהרען. עס טראַכט זיך איהם געגען זיין ווילען, עס דריקט איהם דעם מה.

אין דער פריה האָט ער איבערגעלאָזען די מוטער מיט די צוויי קלענערע ברידער אומגעגעסען, אָהן אַ קאָפיקע געלד. אַ גאנצען טאָג איז ער אַרומגעגאַנגען זוכען שטונדען און געהט צוריק מיט גאַרנישט.

נאָך וואָס זאָל ער יעצט געהן אַ היים? ער וואַלט וועלען בע־סער געהן און געהן אָהן איין אויפהער. נור ער האָט אַ שלעכטע בעגלייטונג. אַ גאנצען טאָג דוכט זיך איהם, אז נאָך איהם געהט נאָך זיין הויז מיט נאָך אַזעלכע הייזער פון דער אַרמער אונטער־גאַס, וואו די מאַמעס, ברידער און שוועסטער קרימען זיך פאַר הונגער, דריקען די פערברענטע, פערשמאַכטע ליפען און כליפען, כליפען און כליפען...

ער פרובט זיך צו צושטרויען. ער שמעלט זיך אָב נעבען די גרויסע, העל בעלויכטענע פענסטער פון די קראַמען, קוקט יעדען

אונטען איז געשטאנען זיין צוועלפיעהריגער ברודער מנש'קע.
„גוטמאן?“

ער האָט נישט געענטפערט און אָבגעשטעלט זיך קוקען אויפ'ן
ברודער, אַנרוקענדיג די ברעמען. מנש'קע האָט אָבגעקערט די אוי-
גען און געקוקט אָן א זייט. דער אינגעל האָט געוואָלט עפּים זאָ-
גען און דאָך מורא געהאַט, מען זאָל איהם נישט פרעגען וועגען דעם.
„געפאַסט?“ האָט גוטמאן א פרעג געטאָן מיט א שניידענדי-
גער בויך־שטימע.

דער אינגעל איז נאָך חשך'דיגער געוואָרען.
„ווי געהט עס דער תענית?“ האָט גוטמאן געפרעגט
מנש'קע האָט זיך פּלוצלינג צואוויינט.

„דער בעל הבית האָט מיך ארויסגעטריעבען...“
גוטמאן האָט נאָך מעהר אָנגערוקט די ברעמען.
„הם! ...! פאַר וואָס?“

„איך האָב געוואָלט עסען, האָב איך א שטיקעל חלה ביי דער
בעל־הבית'טע...“
„גע'גנב'עט,“ האָט גוטמאן אונטערגעזאָגט מיט א פערשטיקט-
טען קול.

ער האָט געמאַכט עטליכע טריט; דער ברודער נאָך איהם מיט
א געוויין.
„איך האָב געוואָלט עסען, איך בין קוים איינגעשטאנען, נישט
געקאָנט אַרבייטען.“

גוטמאן האָט נישט געענטפערט. איהם איז נאָך שווערער גע-
וואָרען אויפ'ן האַרצען, עס דריקט איהם ביז צו טרערען. ער בייסט
די ליפּען און געהט ווייטער.
נעכען שטוב קומט איהם ענטגעגען דער קלענערער אַכטיעהרי-
גער ברודער הירשקע.

„נו?“ פרעגט ער איהם אויף מיט זיין בויך־שטימע.
הירשקע שווייגט און קערט אָב די אויגען.

„ווי געהט עס דיר דער תענית?“ פרעגט ער איהם ווייטער
אַהן רחמנות.

אויף איהם מיט גלעזערנע אויגען. מען בעטעלט ברויט, מען שטרעקט אויס די הענד. אפילו די שטראלען דורך די לאדען און האלב-אפענע טירען זעהען אויס אזוי טרויעריג, אזוי פינסטער. אין גאס איז דאך לעבעדיג. עס שפאצירען בחורים מיט מיידלעך; עס טרייבען זיך ארום קליינע קינדער, חדרים-אינגלעך, ארבייט-יונגען. אלע זיינען אין גאס. מען וויילט זיך; מען זינגט, מען לאכט, מען יאגט זיך.

איהם ווערט נאך אומעטיגער. איהם דוכט זיך, אז היסטע-ריקער אָדער מתים לאכען עס. ער ווייס דעם טעם פון אזא פרעה-ליכקייט.

און עס האט זיך איהם אויסגעדוכט, אז ער זעהט פאר זיך די גאנצע איינוואָהנערשאפט פון דער אונטער-גאס. זיי האָבען זיך אלע פערזאָמעלט אין טאָל אונטער'ן באַרג, און ער מושטערט זיי. דער-שלאָגענע, עלענדע, אויסגעמאטערטע, אָהן א בערוהטע מינוט, אָהן יעדע האָפנונג אויף רוה און גענוס. ער האָט געוואָלט ארויס-רופען אין זיין מח קאמפף. ער האָט געוואָלט אויסמאָלען זיך, ווי עס שטעהט אויף אַט די דאָזיגע דערשלאָגענע מאַסע און געהט אַרויס אין קאמפף פאר א בעסערע צוקונפט. אָבער ער האָט עס ניט געקאָנט. ער האָט פילאָזאָפירט: הונגריגע קאָנען נישט אַרויסטרעטען גע-גען זאַמע; הונגריגע קאָנען נור אויפּעסען איינער דעם אנדערן, קאָ-נען זיך אליין בלוז פערניכטען. און זיי אלע דאָרטין אונטען זיי-נען אזוי הונגריג ווי ער.

עס ווערט איהם אלץ שווערער און שווערער... פלוצלינג דער-הערט ער הינטער זיך א געזאנג פון א גאנצען כאָר געזונדע, פרישע שטימען מיט בעגלייטונג פון מוזיק. דאָס האָט מען געזונגען אין א רייכען הויז אין דער אויבערסטער גאס.

ער גיט א ציטער. אויף „די פליגעל פון געזאנג“ טראָגט זיך א נישט געמאכטע, אמט'ע פרעהליכקייט; די שטימען קומען ארויס פון ברייטע, פולע הערצער.

איהם ווערט אונאנגענעם פון דער פרעהליכקייט, א קעלט געהט איהם דורך, און ער לויפט אראָב פון די טרעפּ.

„די מאמע איז אין כעס,“ האָט מנש'קע ארויסגערעדט דורך טרערען.

„די מאמע וויל שלאָגען,“ האָט איהם הירשקע אונטערגעהאַל-טען מיט געוויין.

גוטמאן מאכט נאָך עטליכע טריט, שטעלט זיך אָב און קוקט אויף די ברידער מיט אַ פינסטער-אָנגעקנויטשטער שטערן.

„קום, זעה!“ האָט הירשקע נאָך ריהרענדער געבעטען.

ער האָט אַלץ געקוקט אויף די קינדער, וועלכע זיינען געשטאַ-נען פאַר איהם מיט געבעט-פנים'לעך, און ריהרענדיג געקוקט אויף איהם. אַ וואַרמע ליעבע און רחמנות האָבען ערוואַכט און אויפ-געהויבען זיך אין זיין האַרצען, עס האָט זיך איהם עפּיס פּערוואַלט אָנהעבען צו גלעטען, קוסען און האַלזען זיי. אויף זיין פנים האָט זיך בעוועזען אַ שמייכל.

„קומט!“ האָט ער ארויסגערעדט פּרעהליכער. ער נעמט זיי אָן פאַר די הענד און פיהרט זיי צום הויז. די קינדער האָבען זיך אָנגעשפּאַרט אָן איהם. ער האָט זיי צוגעדריקט צו זיך, און זיין האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען שטאַרקער צו קלאַפען.

„קומט, די מאמע וועט אייך נישט שלאָגען!“ האָט ער פּרעה-ליך און פּעסט ארויסגערעדט. און ער האָט געפיהלט, אז עס ווערט איהם וואַרמער אין אַלע גליעדער.

דער אומעט האָט זיך פּערווקט ערגיץ אָן אַ זייט, אין אַ בע-האַלטענעם ווינקעל אין האַרץ, און בייסט און שטעכט נאָך אונטער אַ ביסעל. נור גוטמאן וויל עס נישט הערען.

פון דער אויבערסטער גאס דערהערט זיך אַ מאַרש, איין אויפ-רוף צום טאָנץ.

אין דער אונטערסטער געבען די שוואַרצע, קליינע הייזלעך האָט מען איהם אונטערגעכאַפּט מיט צעהנדליגער שטימען.

„נו, קינדער, זינגט דעם מאַרש!“ הייסט גוטמאן. „מיר ווע-לען אַריין מיט געזאַנג און פּרעהליך מאַכען די מאמען...“

דאָס קינד דרעהט זיך פלוצלינג אום צו איהם און רעדט
פרעהליך ארויס:

„מיר ווילט זיך גאָר נישט עסען, ווי איך בין א איד,
מיר ווילט זיך גאָר נישט עסען!“
„גע'גנב'עט ברויט,“ האָט גוטמאן ארויסגערעדט האַלב פרע-
גענדיג, האַלב זיכער.

„אָ, ניין, גאָר א ניין!“ האָט זיך דאָס קינד געהיצט, „איך
האָב גאָר היינט נאָך גאָרנישט כמעט געגעסען!“
„און זאָט?“ האָט גוטמאן נאָך גרעכער געמאַכט די שטימע.
„איך וויל נישט עסען! ווי איך בין א איד, איך וויל נישט
עסען!“ ענטפערט דאָס קינד מיט איין ערנסט, וואָס שניידט גוט-
מאן'ען אין האַרצען.

„איך בין טאָקי געוועזען אין וואָלד!“ זאָגט ווייטער דער אינ-
געל מיט א מין פרייד. „איך און נאָך חברים! ... א, האָבען מיר
דאָרטין אָנגעכאַפט א סך זומערפויגעלעך... זעהסט, אָ!“ — ער
האָט אַריינגעשפּאַרט די האַנד אין בוים — „אָ, זעהסט...“
ער האָט געהאַלטען א פולע האַנד מיט זומערפויגעלעך.
„און אין חדר?“ האָט איהם גוטמאן געפרעגט.

דאָס קינד ווערט פלוצלינג וויינענדיג.
„איך האָב געוואָלט עסען, האָב איך נישט געקאָנט לערנען!“
גוטמאן וואַרפט אויף די ברידער א לאַנגען פינסטערן בליק און
געהט ווייטער, פאַרביי זיין הויז.
„וואוהין געהסטו? קום אַריין אין שטוב...“ וויל איהם מנשה
אַבשטעלען.

נור דאָס וואָרט „שטוב“ שניידט איהם ווי מיט מעסער. ער
וואָלט יעצט ענטלאָפּען, וואוהין די אויגען טראָגען.
„קום אין שטוב!“ האָט הירשקע אונטערגעהאַלטען די בקשה
מיט א ריהרענדיגען טאָן, נאָכגעהנדיג נאָך גוטמאנען.
„געהט אַליין! וואָס דאַרפט איהר כּיך?“ האָט גוטמאן גע-
ענטפערט און איז געגאַנגען ווייטער.

מען הוליעט.

עס האָבען געהוֹליעט גרשון דער מאָסקווער זייגע־רמאַכער, זרח דער פאַרבער, פנחס דער שלעסער און לייזער דער משרת — אלע צוזאַמען ביי ברוך דעם באַקאַליי־קרעמער אין זיין קליינער דירה אויפ'ן פיערטען שטאָק. זיי האָבען שטאַרק געהוֹליעט — געטאַנצט, געשפּרונגען, געזונגען, געלאַכט.

דערהויפּט האָט זיך אויסגעצייכענט גרשון דער מאָסקווער זיי־גע־רמאַכער. ער האָט אַ שטאַרקען הילכיגען קול, נור דער עיקר איז דאָס, וואָס ער האָט אין זיך אַלערליי „שטיק“, דאָס הייסט, ער ווייס אַ סך נגונים, זינגט אַלערליי קידושים, פון וועלכע „מען דאַרף בלייבען אָהן אַ בויך לאַכענדיג“, אַלערליי אַלף־בית'ן און נאָך אַזעלכע אַרטיקלען. — ער איז אַ יונגער מאַן פון אַ יאָהר עטליכע און דרייסיג, נור שוין אין גאַנצען שוין, וואו נישט וואו האָט זיך נאָך דערהאַלטען אַ שוואַרצן האָר אויף זיין געדיכט בעוואַקסענעם פנים. די שטערן איז דורכגעשניטען מיט טיעפע קנויטשען און אַרום די אויגען ליגען בלויע רעדער. אָנגעטאָן איז ער אין איין אַלטען, פערפלעקטען שוואַרצען סיורטוק, פון וועלכען עס היינגען אָב שטיקער אונטערשלאַג. דער רעכטער שטיפעל האָט ביי איהם צו חקפות געפלאַצט, אָבער אַזוי, אז דער גאַנצער פוס איז אַרויסגע־קראַכען. ער האָט איהם גלייך אַראָבגעשלעפט פון פוס, איז מיט איהם געגאַנגען חקפות און געזונגען „עוזר דלים הושיעה נא!“. דאָס איז שטאַרק געפּעלען געוואָרען, און דער שטיפעל איז שוין פון די הענד נישט אַראָב. אז מען איז געגאַנגען פון שול, האָט מען דעם שטיפעל אַרויסגעטראָגען פאַראוים מיט אַ מאַרש. דאָס איז געוועזען זען דאָס לעצטע מאָל, וואָס גרשון האָט געזעהן זיין שטיפעל — ער איז פערשוואַונדען געוואָרען פון אונטער די הענד. גרשון האָט

ער העבט אָן. די קינדער זינגען איהם נאָך, ווי נישט ווי-
לענדיג און נישט גלויבענדיג אין דער סגולה פון דעם געזאָנג. זיי-
ערע שטימען ציטערן. אָבער זיין קול ווערט אלץ פולער און קליינ-
גענדיגער. ער ווערט פלוצלינג פערקאפט פון א מין אלץ פערנע-
סענדיגער פרעהליכקייט, אָנגעפילט מיט מונטערקייט און שטאר-
קייט...

„טראם, טראם! טראם, טראם, טראם...”

און זיי זינגען אריין אין שטוב. —

1894.

„כיד המלך!“

„איז נישטאָ וואָס צו רעדען. שאַנאָם מאַרש! דער ווייסער האָרן, דער סרומער משה, אוצו פוצו קוקארעקו!“ האָט גרשון אויס־געזונגען מיט'ן נגון פון „אתה הראית“ און געלאָזען זיך געהן.

אי גרשון, אי זרח, אי פנחס, אי לייווער, זיינען עלענדע אין דער גרויסער שטאָדט, אָהן זייערע געזינדען. זיי האָבען שוין טאָקי געטראַכט, וואו איז מען זיך א ביסעל משמח. יעצט איז א נייע נשמה אין זיי אַריין, די שמחת־תורה'דיגע נשמה.

נאָך אויף די טרעפּ ביי ברוך'ן האָבען זיי שוין אָנגעהויבען א נגון. עס האָבען זיך אויפגעעפענט עטליכע טירען און נייגיריגע אויגען האָבען בעקוקט די פרעהליכע אידען. זיי האָבען אַלעמען געשריען „גוט יום טוב!“

„שכור'ע אידען,“ האָט ערקלערט פאַן וואַיצעקס דיענסט איהר פאַני.

„דאָס געהט מען דאָכט זיך צו מיר,“ האָט מיט שרעק א טראַכט געטאָן דבורה, ברוך'ס ווייב, ווען די קולות זיינען צוגעקור מען נעהנטער צו איהר טיר. זי האָט א וואָרף געטאָן א פערזאָרג־טען בליק אויף דאָס אַלמערל, וואו עס שטעהט ביי איהר דאָס עסענוואָרג; פון אַלמערל האָט זי אריבערגעטראָגען דעם בליק אויפ'ן אויווען, וואו עס קאָכט זיך איהר וואַרמעס... נור זי האָט נאָך קיין צייט נישט געהאַט עפּים איבערצולעגען, און די טיר האָט זיך שוין אויפגעעפענט מיט א רעש, און עס האָבען אַריינגעשאַטען די געסט מיט ברוך'ן פאָראַויס.

„גוט יום טוב, בעל־הבית'טע!“ האָבען זיי אויסגעשאַסען.

„גוט יאָהר!“ האָט זי געענטפערט מיט א זיסען שמייכל.

די געסט האָבען גלייך אָנגעהויבען צו זינגען און צו טאַנצען.

דבורה איז אַרויס אין קיך, ברוך גלייך נאָך איהר.

„וואָס זאָל איך זיי אָנהעבען צו געבען, ווייס איך נישט,“ האָט

דבורה ביטער אַרויסגעשעפציעט.

„בראַנפען איז פראַן? ברויט און חלה איז פראַן? אַוגערקעס

אראָבגעריסען ביי אַ בעקאנטען בעל־הבית פון שול א קאלאָש און אָנגעמאָן אויפ'ן באָרפיסען פּוס. און אזוי הוליעט ער שוין דעם גאַנצען שמחת־תורה אין איין שטיפעל און אין איין קאלאָש. דערצו ציהט ער יעדע וויילע די פאָלע פון סיורטוק, ווייל די הויזען האָבען געפלאַצט נישט אויף א גוטען אָרט.

פון איהם שטעהט נישט אָב זרח דער פארבער. ער וואָלט נאָך מאַכען בעסער פאר'ן זייגערמאכער, ווען ער וואָלט קאָנען נע־מען די הויכע טענער. נור איהם טוט וועה די ברוכט, און ווי ער קומט צו די הויכע טענער, לאָזט ער אָב גרשונ'ען אַליין. דאמאָלס גיט ער א פיהר מיט די הענד, גלייך ער וואָלט זיך אונטערגעבען און מודה זיין, אז גרשון שטעהט העכער פון איהם אין נגינה. — זיין געזיכט איז געל ווי וואַס, די באַסען איינגעדאָרט און איינגע־צויגען. דאָס בלאַנדע בערדעל איז שיטער, אויסגעקראַכען. עס בעווייזען זיך שוין גרויע האָר, כאַטש איהם איז ערשט אַרום דריי־סיג. זיינע „מלבושים“, ווי אויך די „מלבושים“ פון די איבריגע הוליערס, זיינען נישט בעסער פאר דעם זייגערמייסטערס. ער האָט מעהר נישט א ניי היטעל, דערפאר אָבער איז זיין ראָק צוריסען אין ארבעל.

פנחם, לייזער און ברוך, אידען אין די מיטעלע יאָהרען מיט צוקנויטשטע, פער'דאגה'טע פנים'ער, נעמען נישט אראָב די אוי־גען פון גרשונ'ען מיט זרח'ן, קוקען זיי אין מויל אַריין און העלפען אונטער. —

אויפ'ן טיש שטעהט ארמער כיבוד: הערינג, אוגערקעס, סיכלעד...

„קיין סך מאכלים וועט איהר ביי מיר נישט האָבען,“ האָט זיי ברוך אַ פריער אָנגעזאָגט.

„בראָנפען איז פראַן?“ האָט גרשון געפרעגט.

„ווי דען!“ האָט ברוך געענטפערט.

„און ברויט?“

„נישט צו פערזינדיגען.“

„און הערינג מיט אוגערקעס וועט אויך זיין?“

„כאטש פופצעהן קאפיקעס?“
„פון וואנען?“ רעדט זי שוין ארויס מיט פערדרוס. „דו האסט
מיר געגעבען ערב יום-טוב...“
נור ברוך וויל נישט אויסהערען איהר חשבון.
„א מאוס'ע מעשה!“ זאגט ער טרויעריג און לאזט אראב דעם
קאפף.

„עי, וואו זיינען זיי?“ האט לייווער אויסגעשריען אין דעם
צווייטען צימער און געלאזען זיך אין קיך.
ברוך איז איהם געגאנגען ענטגעגען, און דבורה האט געמאכט
א מיענע, ווי זי זוכט עפּים אין אלמערל.
„איהר זעהט צו נישט?“ האט לייווער געשריען, בעווייזענדיג
זיי די לעדיגע פלאש.
„איך זעה, איך זעה,“ האט ברוך געשמייכלט.

„נו?“
„ג-ג-נו?“

„מען דארף דאך אָנפילען?“
„איך ווייס, וואָס מען דארף, נאָר...“ ער האט צושפרייט די
הענד און געדריקט מיט די אקסלען.
„רבּותי, פון די קעשענעס!“ האט אויסגעשריען גרשון. „איך
האָב מיין אייגענס דרייסיג קאפיקעס — איך בין דאָך איין אלטער
אפּקורס.“

„און איך בין א כשר'ער איד מיט יום טוב'דיגע קעשענעס,“
האט זיך זרח געבריימט, פּערגלאַצט די אויגען און אויסגעקערט די
קעשענעס.

ביי פנחס'ן האט זיך געפונען א „גילדען“. לייווער האט אויך
געהאט „יום טוב'דיגע קעשענעס“.

מען האט אריינגערופען דעם סטרוזש פון הויף און געשיקט
איהם נאָך בראנפּען. די שמחה איז שוין ווייטער געוועזען פאַר-
פיל...

נור דבורה איז געזעסען טרויעריג. עס האט זיך איהר עפּים
געגלוסט צו וויינען. אין מח האָבען זיך איהר נישט דייטליך פאַר-

איז פראן? איז גוט! זיי וועלען אויף אונז קיין פאראיבעל נישט האָבען,“ האָט ברוך שטיל געענטפערט.
„וואָס איז פראן בראַנפען, וואָס? וואָס וועט עס קלעסען?“
האָט דבורה מיט פערדרוס דערווידערט.
„אז עס וועט אויסגעהן, וועט מען שיקען דעם סטרוזש נאָך נאָך בראַנפען.“

„שיקען! דו האָסט עפּיס א סך געלד?“
ברוך האָט זיך אזוי דערשראָקען.
„ביי דיר איז נאָר גאָרנישט געבליעבען?“
„בלייבען?!? פון וואָס האָט דיר געזאָלט בלייבען?“ האָט דבורה ביטער געשמייכעלט.
ברוך איז געבליעבען אבהענדיג און האָט טרויעריג אראָבגע-לאָזען דעם קאַפּ.
„נו, מילא!“ האָט ער ענדליך ארויסגעזאָגט און איז אַריין אין דאָס צווייטע צימער.

אין אַ ווילע אַרום איז דבורה אַריין מיט די הערינג, אונער-קעס, חלה, קיכלעך... און דער עולם האָט געהוליעט — עס האָט זיך געלעגט די שטוב. זיך איז אַרויפגעקראָכען אויפ'ן טיש, געשפרונג-גען, העבענדיג די פיס ביז דער נאָז, און געזונגען:

„הוליע, הוליע, הוליע, קבצן!“

הוליע, הוליע, הוליע, הוליע!...”

און די איבריגע האָבען זיך גענומען פאַר די הענד, גערעהט זיך אַרום טיש, געלאַכט, געזונגען, געשפרונגען, מאַדנע וואַרפענדיג מיט די אַקסלען, שאַקלענדיג מיט די קעפּ און קלאַפענדיג מיט די פיס.

נור עס ווערט וועניגער בראַנפען. ברוך מיט דבורה'ן קוקען זיך איבער מיט טרויעריגע בליקען. אין גיכען מאַכט זיך ברוך אַרויס אין קיך; דבורה נאָך איהם.

„דו האָסט גאָר גאָרנישט?“ פרעגט ער זי.

„פון וואַנען זאָל איך האָבען?“ ענטפערט זי מיט אַ ביטערען

טאָן.

צו קרימען זיך. — „איהר זאָרגט נאָך!“ האָט ער דערהעכערט דעם קול און איראָניש ארויסגערעדט. „איהר זעהט, ווי איך געה? אין איין שטיפעל און אין איין קאלאש, און דאָס איז נאָך א פרעמדע קאלאש... נור גאָרנישט... היינט איז שמחת-תורה, מען טאָר נישט זאָרנען... עט! טאָראַראַראַם, טאָראַראַראַם, טאָראַראַראַם!“ האָט ער אָנגעהויבען צו זינגען אויף די הויכע טענער, כאַטש די אויבערסטע ליפּ האָט זיך נערוויש בעוועגט.

דער עולם האָט איהם שוואַך אונטערגעכאַפט. אַלעמען האָט עפּים מאָדנע דאָס האַרץ געדריקט און עס האָט זיך זיי געוואָלט רע-דען וועגען זייער אַרם לעבען, וועגען זייער עלענדר און גויט...

„ער זאָגט, ער מיינט, אז ער איז שוין גאָר דער גרעסטער קבצן!“ האָט ליזער מפּסיק געוועזען אין זינגען. „איך וואָלט אייך דערצעהלען, וואָלט איהר ערשט וויסען... איך האָב נאָך אויף זיך א גוטען בעל הבית, פון וועלכען איך קרעפּיר צעהן מאָל א טאָג. איך וואָלט אייך דערצעהלען.“

„נו, גענוג, נו!... וואָס איז דאָס פאַר א רעד אום יום טוב!“ האָט זרח איבערגעריסען. „העלפט!... טאָראַ, טאָראַ, טאָראַ... מיר זיינען אלע גוטע קבצנים!... טיראָדיראַ, טיראָראַם... מיר האָבען אלע גוטע פעקלעך... טאָראַראַ!“

„נאָך וואָסערע!“ האָט זיך פּנחס אָבגערופּען. „טאָם-באָם-באָם... אלץ הייסט פעקלעך!... טאָם-באָם-באָם...“

„איז נישטאָ וואָס צו רעדען!“ האָט אויסגעשריען זרח. „איז לעבעדיגער! פרעהליכער! טאָרראַראַ! טאָרראַראַ!...“

ער האָט אָנגעהויבען צו זינגען מיט אַלע כחות און איז אַרויפ־געשפרונגען אויפֿ'ן טיש. דער עולם איז טאַקי לעבעדיגער געוואָרען. זיי זיינען אַלע אויפֿגעשפרונגען פון די ערטער, האָבען געמאַכט א ראָד ארום טיש, אריינגעמענדיג אין קאָמפּאָניע דבורה'ן אויך, און אָנגעהויבען צו טאַנצען. זיי האָבען זיך אַלע צושריען גאָר אויף די הויכע טענער און געטאָפּעט מיט די פיס, אז אלץ אין שטוב איז

געשטעלט די יענע שמחת-תורה'ס, ווען מען האָט זיך ביי איהר אין שטוב געגאָסען מיט בראַנפּען. דאָס איז געוועזען אין יענע גוטע צייטען, ווען זי איז געוועזען די איינציגע קרעמערין אין גאָס און האָט געהאַט איבער הונדערט בעל־הבית'טעם, נישט ווי איצטער — איך ווייס וואָס פאר א פאָר צעהנדליג קליינע בעל־הבית'טעם, וועלכע נעמען אָהן געלד און צאָלען נישט אָב.

„וואָס זיצט איהר אזוי?“ האָט זרח איבערגעריסען איהרע געדאנקען. „וואָס? קיין געלד נישטאָ? ... און ווער האָט געלד? וועמען לעבט זיך יא גוט? אלא וואָס? ... מען איז א מענש און מען דארף נישט זאָרגען. מיר זיינען דאָך עפּים אידען אויף דער וועלט, הא?״

ער האָט אָנגעשטעלט די אויגען אויף די חברים מיט אזא קוק, גלייך אין זיין פראגע וואָלט געלעגען דער גאנצער שכל, די גאנצע פרענזשינע פון זייער לעבען.

„טאָ לאַ'מיר טאָקי נעמען „לחיים!“ האָט איהם לייזער געגעבן א קלאָרע תשובה.

„און נור טאָקי „לחיים!“ האָט זרח אונטערגעכאַפט און גענוג מען אָנגיעסען די קעלישיקעס.

נור זיין פילאָזאָפיע האָט וועניג געווירקט אויף דבורה'ן. זי איז נאָך טרויעריגער געוואָרען און אויף איהר קוקענדיג האָט ברוך אליין אָנגעוואָרען דעם פריערדיגען מוט.

„אז איהר זאָרגט, דארף איך שוין וואָס, הא? ...“ האָט זיך דער זייגערמייסטער ארויפגעוואָרפּען אויף ברוך'ן מיט דבורה'ן. „איהר זייט כאָטש „דיעד דא באַבא“, איהר וואָהנט כאָטש צוזאָמען ... און איך? הא? ... מיין ווייב מיט פינף נפל'עך וואָהנט אין כּף הקלע... איך האָב זיי א קאָפּיקע נישט געשיקט אויף יום טוב... איך האָב נישט געהאַט פון וואַנען... איך אליין האָב מיך דורכגעשלאָגען דעם יום־טוב: דאָ, דאָרטין, אַהין, אַהער, אזוי, ווי עס איז — דורכגעקומען! וואָס האָט זי אָבער געטאָן מיט די פינף נפל'עך... — זיין קול האָט א ציטער געטאָן און זיין געזיכט האָט אָנגעהויבען

חיים משרת.

עם איז געוועזען איינע פון יענע ווינטער־נעכט, ווען דער אָרמ־מאן ווערט ביי זיך שטאַרקער און העכט אָן מיט מעהר עזות צו רעדן מיט'ן „סומך דלים" און מאַנען ביי איהם התחייבות. דער פּראָסט קנאַקט, ברענט. א שטאַרקער ווינד בלאָזט און העכט אויף פון דער ערד א שנעענעם שטויב, טראָגט און דרעהט איהם אין דער לופט און שמייסט די דורכגעהער אין פנים אַריין. עס פערבאָפּט ביי זיי דער אָטעם; דער שנעע־שטויב שניידט שרעק־ליך אין געזיכט.

אין דער לופט טראָגען זיך אַרום טויזענדער קללות דעם ווינד און דעם וועטער, און דער ווינד ענטפערט אויף זיי מיט נאָך א העכערען פייפען און וואָיען, מיט נאָך א גרעסערען שטויב. די גאַסען ווערען לערער; אלע איילען צו בעהאַלטען זיך פאר דעם שרעקליכען וועטער. „אשרי יושבי ביתך!" וויצעלען די בעלי־בתים פון וואַרימע און ליכטיגע שטיבער און שמייכלען אונטער, ווי זיי וואָלטען געזאָגט א גרויסע חכמה.

„דער ווינד וועט גלאט ניט אַראָב,“ זאָגען אָרם און רייך: די רייכע — מיט א מינע פון געלעהרטע לוח־מאַכער, און די איינדיג וואָהנער פון פינסטערע, קאַלטע און נאַסע דירות — מיט שרעק. דער אָרממאן וואַרפט איין אונרוהיגען בליק אויף די ציטערנדיגע שוויבען און ראמען און דערנאָך אויף דאָס קופּקעלע קליינע נפשות, וואָס האָבען זיך צונויפגעדריקט אין א ווינקעל און פערקרימען די פנימלעך פאר קעלט און אַנגסט ביי יעדעם פייף פון ווינד.

איינגעוויקעלט אין א צוריסענעם טוך מיט דער מאַמעס גרויסע שיד אויף די פיס, איז געלאָפּען א מיידעלע פון א יאָהן צעהן—עלף

אונטערגעשפרונגען. דאָס האָבען זיי געוואָלט אריבערשרייען דעם
אומעט, וועלכער האָט זיי שטארק געדריקט דאָס האַרץ, די שרעקלי-
כע זאָרגען, וועלכע האָבען שטילערהייט גענאָגט און גענאָגט. —
אין דער לופט האָבען זיך טרערען געפיהלט.

. און אלץ שטארקער האָבען זיי געשריען, און זרח האָט גע-
מאכט נאָך גרעסערע קונצען, גאנץ פערגעסען זיין וועהטאָגדיגע
ברוסט און נאָך העכער געזונגען :

„הוליע, הוליע, הוליע, קבצן!...“

1895.

באָבע לאה, וואָס איז די לעצטע טעג כמעט פון זיין שטוב נישט ארויס, האָט איהם אויך דאָס זעלבע אָנגעזאָגט. דעם גאנצען טאָג איז ער געשטאנען, ווי אויף הייסע קוילען; אין אבענד איז ער נאָך אונרוהיגער געוואָרען. מעשה־שטן איז דער אונטער־משרת אוועקגעגאנגען און זוימט זיך שוין עטליכע שעה, און דער בעל־הבית איז שטארק פערנומען מיט דעם באַלאַנס, ווי פאר א באַנק־ראָט. ער האָט זיך פערמאכט פון אין דער פריה אין צווייטען ציי־מער, אין קאנטאָרקע, און מען קאָן מיט איהם א וואָרט נישט רעדען. יעצט איז ער דאָך צוגעגאנגען צו דער קאנטאָרקע, האָט צוגע־לעגט איין אויער צו דער טיר, נור ער האָט גאָר נישט געהערט. ער איז געבליעבען א וויילע שטעהן, ניט דערוועגענדיג זיך אויפצורעפנען די טיר; זיין פנים האָט זיך פערקרימט פאר צער. ענדליך האָט ער זיך איינגעשטעלט און אויפגעפענט א קליינע שפּאַרע. דער בעל הבית, א הויכער, דיקער פינג־און־פופציגער, איז געזעסען אָנגעשפּאַרט אָן ווענטעל פון שטול און גערויכערט א ציגאַר.

חיים האָט אריינגעשפּאַרט דעם קאָפּ אין טיר און געמאכט א רחמנות־פנים.

„בעל הבית... הערר גרינפעלד...“ שטאַמעלט ער מיט געבעט. „מײן טאָכטער...“

הערר גרינפעלד האָט פערשטאנען פון חיים'ס טאָן, אז עס געהט נישט וועגען געשעפט, און איז געבליעבען זיצען אין דער איי־גענער פּאָזע, נישט א קער טוענדיג אפילו מיט'ן קאָפּ אין חיים'ס זייט. ער האָט נור א טראַכט געטאָן: „וואָס וויל שוין די פּלאַנע?“ א „צופ“ געטאָן דעם ציגאַר און אין בייגעל ארויסגעלאָזען דעם רויך.

חיים האָט ווייטער אָנגעהויבען צו שטאַמלען זיין בקשה, נור נאָך מיט א ציטערדיגערן קול.

„הערר... הערר גרינפעלד... מײן טאָכטער... מײן ווייב...“

גרינפעלד האָט זיך צוגערוקט צום טיש, אריינגערוקט דעם קאָפּ אין דאָס גרויסע בוכהאַלטערישע בוך, וואָס איז פאר איהר געלעגען, און אָנגעקניטשט די שטערן מיט א פערטראָגענער מיענע.

איבער דער גאס. דער ווינד פלעגט זי אלע וויילע אַבשטעלען. דאָ האָט ער זיך אַריינגעכאַפּט אונטער דאָס טוך, אָנגעבלאָזען עס ווי אַ זעגל און געריסען ביי איהר פון קאָפּ; דאָ האָט ער איהר פער- שיט די אויגען מיט שניידגען טרוקענעם שנעע; דאָ האָט ער זיך אַריינגעיאָגט צו איהר אין מויל אַריין, און עס פערפעהלט איהר אַטעם. זי האָט געמוזט אלע וויילע אַבשטעלען זיך, מאכען צו רעכט דאָס טוך, אויסרייבען די אויגען אָדער איבערקערען זיך און כאַפּען דעם אַטעם מיט אַ קרעכץ, אין וועלכען עס האָט זיך גע- הערט: „געוואָלד, וואָס וויל ער פון מיר? ...“

דאָך הערט זי נישט שטאַרק די קעלט. איהר קעפּעל איז זעהר פערנומען מיט איהר שליחות: זי לויפט רופען איהר טאַטען אַ היים, ווייל דער מאַמען איז עפּים נישט גוט.

כמעט אַ דערפּראָרענע איז זי אַריינגעלאָפּען אין גרינפעלד'ס אייזען-קראָם, וואו איהר טאַטע חיים איז געוועזען אַ משרת.

„זעה, אין אזא וועטער!“ האָט חיים דערשראָקען אויס- געשריען.

איהר האָט אָנגעכאַפּט ביים האַרצען: זי האָט זיך צואווייגט.

„קום אַ היים, דער מאַמען איז ניט גוט!“

חיים איז בלייך געוואָרען.

„איך געה שוין, איך געה!“ האָט ער געזאָגט. „לויף אַ היים,

רבקה'לע!“

„זאָלסט שוין קומען, הערסט!“ האָט איהם רבקה'לע אָנגע-

זאָגט און איז נישט ווילענדיג אוועקגעגאַנגען.

„איך קום שוין, איך קום שוין,“ האָט ער געשטאַמעלט, בע-

גלייטענדיג זי ביז דער טיר.

ער האָט זי נישט פעהראַלטען, זי זאָל זיך אָנוואַרמען, ווייל ער

ווייס, אז מען דארף זי נויטיג אין דער היים. ער ווייס, וואָס דאָר-

טין טוט זיך. נאָך אין דער פריה האָט איהם דאָס ווייב אָנגע-

זאָגט, אז היינט פיהלט זי זיך זעהר שלעכט, און ער זאָל זעהן קו-

מען וואָס פריער אַ היים, ווארום מאַלע וואָס מען דארף. די

„בעל הבית, מיין ווייב געהט צו קינד... איך מוז...“
דער בעל הבית האָט געבלעטערט דאָס גרויסע בוך. ער האָט
א וויילע געשוויגען און דערנאָך שטיל און קאלטבלוטיג געענטפערט:
„זי וועט גאנץ זיין.“

ער האָט אָנגעקנויטשט די שטערן, אָבגעשטעלט זיך אויף אַ
חשבון און דערביי געטראַכט: „ער דאַרף אויך קינדלעך... דער
שליממזל! אזא מין צרה...“ — ער האָט איבערגעקערט אַ בלאַט —
„אזא מין שלאָק! ... אַ גרויסע זאַך — דאָס ווייב געהט צו קינד! ווי
דאָס איז אַ ביסעל טייער ביי זיך! ... ער זעהט, דאַכט זיך...“
„מיין טאָכטער איז שוין דאָ דאָס צווייטע מאָל“, האָט איהם
חיים שוין מיט אַ ניעדריגערן טאָן איבערגעריסען די מחשבות.
„הער, דול מיר ניט דעם קאַפּף!“ האָט גרינפעלד ביזן אויס-
געשריען, אַ קער טוענדיג צו איהם דעם קאַפּף.

„ער זעהט, דאַכט זיך, ווי איך בין פערנומען!“ האָט ער מיט
כעס געטראַכט, דרעהענדיג צוריק דעם קאַפּף, און מיט בייזקייט אַ
פיהר געטאָן די אויגען אויף דער געגען-וואַנד, ווי איינער וואָלט
דאָרט געזעסען און ער וואָלט איהם געפרעגט: „וואָס זאָגט איהר צו
מיין משרת'עס קאַפּף?“ ...

„זעהט, בעל הבית...“ האָט חיים אָנגעהויבען נאָך ניעדריגער,
מיט מעהר בקשה.

„מאָך צו די טיר, זאָג איך דיר!“ האָט יענער אויסגע-
שריען, איבערדרעהענדיג זיך אויפ'ן שטול און אָנשטעלענדיג אויף
חיים'ען די בייזע אויגען. חיים האָט לאַנגזאַם צוריק צוגעמאַכט
די טיר.

„נו, וועסט שוין געהן אַ מאָל?“ האָט איהם געפרעגט רבקה'לע,
וואָס איז געשטאַנען די גאַנצע צייט און געקוקט אויף איהם ביז
און קרום.

„איך געה, איך געה...“ האָט ער געשטאַמעלט, רויט ווערענ-
דיג פאר בוש פאר דער קליינער טאָכטער.

„זעהסט דאָך!“ האָט ער צוגעגעבען, ווייזענדיג מיט'ן קאַפּף
און מיט דער האַנד אויף דער פערמאַכטער קאַנטאָרקע.

חיים האָט נאָך אַ מאָל אַ מאַך געטאָן מיט די ליפּען און אַנ-
געהויבען צו צומאכען די טיר, און גלייך וויעדער פערנאָנדערגע-
עפענט, אַ קוק געטאָן מיט געבעט אויפ'ן בעל הבית, געוואָלט זאָגען
עפּים און... איז אוועקגעגאנגען פון טיר, לאָזענדיג זי האַלב-אַפּען.
די לינקע באַק האָט איהם עפּים געפלאַמט, גלייך עמיין וואָלט איהם
געפאַטשט; אין די אויערען האָבען איהם געקלונגען אַלערליי זיד-
לעריי, כאַטש קיינער האָט איהם יעצט אַ וואָרט נישט געזאָגט...

ער האָט פערבראָכען די הענד, אז די פינגער האָבען גע-
קנאַקט, די האַר האָבען זיך איהם אויפגעהויבען, און מיט גרויס
שרעק האָט ער געקוקט אויף די גאססיר, אז אַס-טאָט וועט זיך
ווייטער בעווייזען די האַלב נאָקעטע רבקה'לע. ער איז עטליכע
מאָל צוגעגאנגען צו דער טיר פון קאנטאָרקע, ביז דער בעל הבית
האָט זיך אויפגעהויבען פון אָרט און צוגעמאַכט די טיר; חיים האָט
זיך גאָר פערלאָרען. דאָס פנים האָט זיך איהם פון האַרצוועהטאָג,
פון יסורים, נאָך מעהר פערקרימט און איז געל געוואָרען.

אַ לאַנגע, שרעקליכע שעה איז פאַרביי. די גאס-טיר האָט
זיך געעפּענט, און רבקה'לע איז אַריין. ער איז אָבגעשטאַרבען,
דערזעהענדיג זי. עס האָט זיך איהם עפּים ווי אָבגעריסען אין
האַרצען.

„איך געה שוין... איך געה שוין...“ האָט ער אַרויסגערעדט מיט
שרעק, נישט וואָרטענדיג ביז זי וועט איהם עפּים זאָגען.

„איך געה שוין!“ האָט זי איהם איבערגעקרימט דורך טרע-
רען — „איך געה שוין“ — און קומט נישט! די מאַמע שרייט מיט
בענומענע קולות, און מיך טרייבט מען אַרום!... איך האָב שוין
אָבגעפראָרען די פיס, האָב איך אָבגעפראָרען!... קום אַ היים, קום!“
האָט זי נאָך בייזער אויסגעשריען. „וואָס קאָנסטו זיך נישט אָב-
רייסען, וואָס? ... קום אַ היים, קום!...“

דאָס האַרץ איז איהם פערגאַסען געוואָרען מיט בלוט.
„איך געה גלייך, איך געה...“ האָט ער געשטאַמעלט און אַ לאָז
געטאָן זיך צו דער קאנטאָרקע; ער האָט אויפגעעפּענט שוין פעס-
טער די טיר און גאנץ הויך אַרויסגערעדט:

„איך מוז אהיים... מיין ווייב...“ איז חיים געשטאנען אויף זיינס.

„א, פאדליעז דו! הונד איינער!...“ האָט זיך גרינעפלד צו-שריען, אויפשפרינגענדיג פון אָרט. „ארויס אין אל די רוחות!... דיין פוס זאָל דאָ מעהר נישט זיין!... זאָלסט מעהר ניט וואַגען צו קומען אין קראָם!... פאדליעז דו!...“

חיים איז פאר שרעק אָבגעשפרונגען. ער האָט זיך א ביסעל פערלאָרען, נור גלייך האָט ער זיך אַ לאָז געטאָן צו דער גאָס-טיר און איז אַרויסגעלאָפֿען פון קראָם.

רבקה'לע איז נאָך א וויילע איבערגעבליעבען און, האַלמענדיג זיך פאר דער טיר, האָט זי אויסגעשריען גרינפעלדען, וואָס איז גע-שטאנען אין טיר פון קאנטאָרקע מיט אויסגעגלאָצטע אויגען פאר כעס: „איחר זייט אַליין א פאדליעז! אַליין אַ הונד! אַ ב ר אַ נ ד א י י ד א י י אַ ל ע א י י ע ר ע ב י י נ ע ר!“

זי האָט אויף איהם געוואָרפען א פייערדיגען בליק און איז מיט נצחון ארויס פון קראָם.

חיים איז שוין געוועזען ווייט. רבקה'לע האָט געדארפט לוי-פען מיט אַלע כוחות צו דעריאָגען איהם און, לויפענדיג, האָט זי נישט אויפגעהערט צו שעלטען מיט ביטערע קללות דעם בעל-הבית. חיים'ען האָט עס שטארק הנאה געטאָן; יעדע קללה האָט איהם אנגענעם געקלונגען, ווי אַ פיינע מוזיק. ער האָט געפיהלט, אז זי טוט אַ גוטע זאך, אז זי טוט, וואָס מען דארף טון און וואָס ער האָט געדארפט טון, ווען ער זאָל נישט זיין קיין ד ע ר ש ל אָ-ג ע נ ע ר...

ביי דעם לעצטען געדאנק האָט ער זיך איינגעבויגען, צונויפ-געדערהט, אַראָבגעלאָזען דעם קאָפּף, מאַכענדיג אַ זויערע מינע. „אַ דערשלאָגענער, א דערשלאָגענער...“ האָבען קוים געמאַכט זיינע ליפען, און ער האָט דערפיהלט דעם פראָסט מיט דעם ווינד. עס האָט איהם אָנגעהויבען צו שוידערן; ער האָט זיך געשעמט פאר זיך אַליין.

„וואָס זאָל איך זעהען, וואָס?“ האָט די קליינע ביין געשריען,
„קום אַ היים, קום!“

„איך געה שוין... איך געה שוין...“ האָט ער קוים געזאָגט.
„טאק קום!“ האָט רבקה'לע אויסגעשריען מיט האַרץ.
„שאַ, שריי ניט אזוי!“ איז ער שוין ביין געוואָרען דערמאָד
נענדיג זיך, אז ער איז א טאטע, און האָט זיך מיט שרעק אומגע-
קוקט אויף דער טיר פון קאנטאָרקע. „געה אהיים, געה! געה!...“
שריי דאָ נישט!“

„יא, איך האָב זעהר מורא פאר דיין בעל הבית!“ האָט זיך
די קליינע צושריען. „קום אהיים! איך וועל אָהן דיר ניט געהן!...“
חיים איז צוגעגאנגען צו דער קאנטאָרקע.

„ער דארף נאָך פרעגען ביי דעם בעל הבית!“ קרימט זיך
רבקה'לע. „מען נעמט און מען געהט!...“
ער האָט געמאַכט מיט'ן פינגער, זי זאָל שווייגען.

„פש, טייערע זאכען?“ האָט זי זיך ווייטער געקרימט. „איך
האָב טאקי א סך מורא פאר איהם...“
„ששש!...“ האָט דער „טאטע“ שטרענג א מאך געטאָן אויף
איהר מיט דער האַנד.

„יא, א ודאי!“ — האָט זי זיך נישט אויפגעהערט צו קרימען.
„קום אהיים, קום!...“

חיים האָט ווייטער אויפגעפּענט די טיר.
„איך וועל געהן אהיים, בעל הבית.“
דער בעל הבית האָט נישט געענטפּערט, מאַכענדיג אַ חשבון
און אונטערוינגענדיג.

„איך מוז... דאָס ווייב איז...“
„מאך צו די טיר!“ האָט דער בעל הבית שטרענג געענטפּערט
פון בוך.

„איך מוז געהן א היים!“ האָט חיים שוין אָנגעהויבען מיט אַ
ברוגז'דיגען טאָן. „דאָס ווייב איז א פאַרבייאַגע... איך מוז...“
„מאך צו די טיר, זאָגט מען דאָך דיר!“ האָט גרינפעלד אויס-
געשריען און אָנגעשטעלט אויף איהם די אויגען.

קליינע קינדער און האַבען זיך צולאָזט אויף א קול, דערזעהענדיג דעם פאָטער.

די שכנה האָט איבערגעגעבען רבקה'לען דאָס קינד און ארויפ־געוואָרפֿען זיך מיט זידלעריי אויף חיים'ען. זי האָט געשוואָרען, אז מען טאָר איהם נישט אריינלאָזען אין א אידיש הויז, אז ער איז נישט ווערט, וואָס די ערד טראָגט איהם, אז אזא מאן האָט זי נאָך נישט געזעהען, זינד זי איז א שטיקעל מענש.

„איידער אזא מאן צו האַבען,“ האָט זי אויסגעפיהרט איהרע

טענות, „איז בעסער גאָר נישט געבאָרען ווערען, טפוי!...“

זי האָט אויסגעשפיגען מיט האַרץ און געוואָרפֿען א גיפטיגען

בליק אויף חיים'ען, פערריכטענדיג דאָס טיכעל אויפ'ן קאָפּף.

ער האָט גאָר נישט געענטפערט. ער האָט מקבל באהבה גע-

וועזען אלע זידלעריי, פיהלענדיג זיך העכסט שולדיג. דאָך

האָט ער מיט די אויגען געבעטען הילף ביי רבקה'לען — זי זאָל

זיין זיין מליץ יושר, זי זאָל זאָגען, צו איז ער שולדיג צו נישט.

נור רבקה'לעס שוואַרצע, ברענענדיגע אויגען האַבען אויף איהם

געקוקט מיט שנאה און נקמה.

„זעהר רעכט אויף דיר!“ האָט זי זיך ביזן צושיפעט. „האָסט

געדארפט נויטיג פרעגען ביים בעל הבית, נויטיג געדארפט! ... דאָ

טוט זיך, און ער דארף פרעגען! ... איך וואָלט איהם אָנגעשפיגען

אין צורה און אוועקגענאָנגען!...“

חיים האָט א שווערען, שטילען קרעכץ געטאָן, א פיהר טוענד

דיג מיט די פלייצעס, ווי אונטער א שווערען אייזערנעם יאָך, און

אראַבגעלאָזען די אויגען.

אין צווייטען צימער, וואָס איז געוועזען אי א זאָל אי

א שלאָף-צימער, האַבען זיך די קולות פערגרעסערט. חיים האָט

זיך שטיל פערנאָנדערגעוויינט. איהם האָט זיך פערוואָלט א קוק

טון אויפ'ן ווייב — ער וואָלט זי געטרייסט, מיט א וואָרט געהאָל-

פען; ער וואָלט אויף איהר געקוקט און געהאָלפֿען ליידען, נור ער

קאָן זיך נישט דערוועגען דאָס צו טון: דערזעהענדיג איהם, וועט

זי נאָך מעהר אין כעס ווערען און נאָך גרעסערע יסורים האַבען.

„א דערשלאָגענער, א דערשלאָגענער...“ נור פֿלוצלינג איז ער
בייז געוואָרען און האָט אָנגעהויבען איבערצוחזרן אין האַרצען יעדע
קללה איהרע.

ער איז ביי זיך שטאַרקער געוואָרען און האָט זיך געלאָזט לוי-
פען אין איין אַטעם. ער האָט שוין ווייטער נישט געפיהלט נישט
דעם פראָסט, נישט דעם ווינד, וועלכער האָט געפייפט און גע-
וואָיעט, צונויפניסענדיג זיך מיט רבקה'לעס קול און
פערנאָנדערטראָגענדיג איהרע קללות אין דער לופט.
עס האָט זיך איהם געדאכט, אז דאָס פייפט
נישט דער ווינד, נור פון איהם אליין, פון זיין האַרצען
טראָגען זיך די שניידענדיגע קולות. ער האָט אפילו נישט בע-
מערקט, ווען ער איז ארויפגעקומען אויפ'ן דריטען שטאָק און צו-
געקומען צו זיין וואָהנונג, צו זיין שאלקע. ערשט ביי דער טיר
האָבען איהם פערנאָנדערגעשלאָגען משונה-וויילדע קולות. ער האָט אַ
ציטער געטאָן — ער האָט דערהערט דעם ווייב'ס קללות.
„זאָל ער נישט דערלעבען קומען א היום, אָי!“ האָט זי ביי-
טערליך געשריען. „פֿטור זאָל איך פון איהם ווערען, אָי, אָי! ער
קאָן זיך גאָר פון קראָם נישט אָברייסען, אָי, אָי!... אַ בראַנג...“
אַ שרעקליך וועה-געשריי האָט איבערגעריסען די קללות און
אָנגעפילט דאָס גאנצע הויז.

ווי א שווערער פערברעכער, מיט אַ געבויגענעם קאָפּ, אַראָב-
געלאָזטע אויגען און אַ האַרץ-קלאַפּעניס, איז ער אריין אין זיין
וואָהנונג.

זי איז בעשטאָנען פון צוויי קליינע חדרים. אין דעם ערשטען,
וואָס האָט געדיענט אלס קיך און קינדער-צימער צוזאמען, איז
כמעט פינסטער געוועזען, נור אַ קליינער שיין איז אריינגעפאלען
פון דער האַלב-אָפּענער טיר פון צווייטען צימער. אין איין וויי-
קעל האָט זיך געריסען אַ קליין קינד פון אַ יאָהר אָנדערט-האַלבען,
מיט וועלכען עס האָט זיך געניאנטשעט איין אונבעקאנטע שכנה.
אין דעם אַנדער ווינקעל האָבען געשלוכצעט אין אַ קופּקעלע פיעה

„ווערגט זיך מיט די דריי און פיערציג קאָפּיקעס!“ האָט די אַלטע העכסט אין כּעס אויסגעשריען. „אויף מיין לעבען האָב איך דאָך עפעס אזא מענטשען ניט געזעהן! ... וואָס וועט מען פריער טון מיט די דריי און פיערציג קאָפּיקעס? ...!“ האָט זי איראָניש געשריען, ציהענדיג די לעצטע ווערטער. „דאָ דאַרף מען האָבען אַ בוטעל וויין, צימבריק־טראָפּען! ... זי האָט דאָך שוין קיין קרעפטען נישט! ... מען וועט אפשר דארפֿען האָבען אַ וואַנע... מען דאַרף און מען דאַרף... און ער האָט דריי און פיערציג קאָפּיקעס!“ האָט זי זיך וויעדער פערקרימט. „טפּווי! נישט געדאכט זאָל ווערען אזא מענטש!“

ער האָט זיך שטאַרק פערלאָרען.

„וועל איך אַ לויף טון צוריק אין קראָם,“ האָט ער קוים אַרויסגעווערט. נור אַ קאַלטער שווייס האָט בעדעקט זיין שטערן, און די האָר האָבען זיך איהם אויפגעשטעלט; ער האָט זיך דער־מאָנט אויף דער סצענע צווישען איהם און דעם בעל־הבית. אַ בליק פֿול מיט יאוש האָט ער אַ וואָרף געטאָן אויף רבקה'לען, וואָס האָט זיך געניאנטשעט מיט דעם קליינעם קינד און צוגעהערט און צוגעקוקט זיך צו אַלץ, וואָס איז פאַרגעקומען אין שטוב. „קום מיט מיר, רבקה'ניו!“ האָט זיך ביי איהם אַרויסגעריסען געגען זיין ווילען.

די באַבע מיט דער שכנה זיינען אויסער זיך געוואָרען און אָנגעפאַלען אויף איהם.

„ווי שעמט איהר זיך דאָס נישט אַ נפֿל'ע צו שלעפען אין אזא וועטער! אליין האָט איהר מורא צו געהן, וואָס? מען דאַרף דאָך עפּיס האָבען אַ האַרץ פון אַ גולן, פון אַ רוצח היער? ...!“ „און ווער איז אייך דאָ מחויב צו ניאנטשען זיך מיט די קינד דער? ...!“ האָט די שכנה צוגעלעגט.

ער האָט אַ קוק געטאָן אין פענסטער און זיין געזיכט האָט זיך פערקרימט פאַר האַרץ־וועהטאָג. נור ער האָט גאָר נישט געזאָגט און געקוקט ווייטער אויף רבקה'לען, וואַרטענדיג, וואָס וועט זי זאָגען.

עס האָט זיך איהם געוויינט איינמאַל פאר אלעמאַל, איינמאַל
פאר אלע זיינע צרות פון זיין ארמען, קנעכטישען לעבען.
„געוואָלד, רבונו של עולם!“ האָט זיך איהם אַרויסגעריסען
פון דעם פערבלומטען האַרץ.

דאָס איז געוועזען די בעסטע און שטאַרקסטע תפלה ביי דעם
קנעכט אין מויל...

קוקענדיג אויפ'ן טאַטען, האָבען זיך די קינדער נאָך העכער
צואוויינט; רבקה'לע איז אויך צוגעשטאַנען. „מאַמינקע!“ האָר
בען אלע קינדער געקלאָגט מיט הערץ־רייסענדע קולות.

פון צווייטען צימער איז אַרויס די באָבע מיט א געשריי, מען
זאָל אויפהערען צו וויינען. נעבען דער קינדבעטאָרין זיינען גע-
בליעבען א פאָר שכנות, וועלכע האָבען געוואָרפען אויף חיים'ען
קרומע בליקען און געמאַכט מיט די הענט, אז ער זאָל אויפהערען
צו וויינען און אייננעמען די קינדער.

עס איז געוואָרען שטילער. חיים האָט אָנגעהויבען צו בערוהיי-
גען זיך, און די באָבע האָט זיך אויף איהם אַרויפגעוואָרפען מיט
מוסר.

„ווי האָט איהר דאָס נישט גאָט אין האַרצען?“ האָט זי ביזן גע-
זאָגט. „דאָס דאַרף דאָך טון עפעס א גזלן... ווי אזוי קומט מען
דאָס נישט אהיים, אין קראָם זאָל אפילו ברענען? ... מען דאַרף
דאָס עפעס צעהן מאָל שיקען נאָך אייך? ... טפוי! ... מיינע
שונאים, וואָס ווינשען מיר ביזן, זאָלען האָבען אזעלכע מענער!
האָט איהר כאָטש געבראַכט עפּיס געלד?“ האָט זי אויסגעלאָזען
מיט פּעראכטונג.

„געלד?“ האָט ער אַרויסגערעדט ערשטוינט און ערשראָקען.
„וויפיעל געלד? ...!“

„וואָס איז דאָס פאר א קשיות!“ האָט זיך די באָבע צושריען.
„פון וואָסער תליה האָט איהר זיך דאָס אָבגעריסען? ...!“ „וויפיעל
געלד?“ האָט זי איהם נאָכגעקרימט. „טפוי! ...!“

„אייך האָב ביי זיך דריי און פיערציג קאָפּיקעס,“ האָט ער
שוואַך אַרויסגערעדט, פיהלענדיג, אז דאָס איז גאָר קיין געלד נישט.

הארצען און ער האָט שוין צוגערעדט גלאַט אזוי, אום אויסצוקיהלען זיך דאָס האַרץ :

„א רשע מרושע איז ער, רבקה'לע! ... איך קען איהם שוין....
א צורר היהודים! ... א המן, א וואהרער המן, ימח שמו וזכרו! ...
איין ארעסטאנט, רבקה'לע! ...“

„עס מאכט ניט אויס!“ האָט רבקה'לע מיט זיכערהייט פעסט געענטפערט. „ער וועט שוין מיר מוזען געבען! ... דאָס שוואַרצע יאָהר וועט איהם שוין נעמען! ...“

חיים האָט געוואָלען; ער איז געוואָרען פרעהליכער.
„א טייער קינד!“ האָט ער געטראַכט. „זאָל איהר נור גאָט מאַריר ימים זיין! א פערנגיגען אזא קינד!“

זיינע מיט שנעע פערשטאָטענע אויגען האָבען ארויסגעדרוקט א וואַרמע לייעבע צום קינד, וואָס איז געלאָפּען נעבען איהם צונויפֿ געקאָרטשעט, איינגעבויען פאַר קעלט, און האָט זיך געראַנגעלט מיט דעם וויד, נישט אויסרעדענדיג קיין אונצופריעדען וואָרט. רבקה'לע האָט דערפיהלט דעם טאָטענס בליק. זי האָט זיך צוגע-רוקט מיט לייעבע צום פאָטער, אויסגעגלייכט די דאָרינקע פלייצעס און אָנגעהויבען נאָך שטאַרקער צו געהן.

דער פאָטער מיט דער טאָכטער האָבען זיך געפיהלט שטאַרק און דרייסט און האָבען זיך אפילו פון דעם וועטער גאָר נישט אויס-געמאַכט.

נישט ווייט פון קראָם האָבען זיי דערזעהען, אז דער בעל-הבית מיט'ן קלענערען משרת פערשליסען זי שוין. חיים האָט פלוצלונג פערלאָרען זיין מוט און מורא געקראָגען צו בעווייזען זיך פאַר דעם בעל-הבית.

„געה צו, רבקה'ניו,“ האָט ער ארויסגערעדט רויט ווערענדיג, שעמענדיג זיך פאַר זיך אליין, פאַר זיין נישט־מעגליכקייט, פאַר זיין דערשלאָגענהייט. „געה צו, רבקה'ניו, און בעט ביי איהם עטוואָס געלד... צוויי־דריי רובעל, רבקה'לע! ...“
רבקה'לע האָט אַ וואָרף געטאָן אויף איהם איהר בייזען קוק.

רבקה'לע האָט געוואָלט צושטעהן צו דער באַבען מיט דער שכנה, דער כעס האָט שוין אין איהר געברענגט, נור דעם טאָטענס קוקען מיט געבעט האָט אויף איהר געווירקט. זי האָט זיך פֿלוצ־לינג א העב געטאָן פון אַרט און אויסגעשריען: „איך געה!“ זי האָט אריינגעשפּאַרט דאָס קינד דער שכנה און אויף גיך איינגעדויעלט זיך אין דער צוריסענער שאל.

די באַבע מיט דער שכנה האָבען געקוועטשט מיט די פֿלייצעס. „א שטוב מיט משוגעים!“ האָבען זיי געמורמעלט. נור חיים האָט שוין געשמייכלט. ער איז פרעהליכער געוואָרען, האָט מיט זיכערהייט, פרעהליך, פערשפּראַכען אלץ, אלץ בריינגען און געלאָזען זיך מונטער געהן. ער האָט זיך געפיהלט עפּים שטאַרקער מיט דער קליינער טאָכטער — און איהם האָט זיך געגלויבט, אז מיט איהר וועט ער ביי איהם געוויס אויסרייסען עטוואָס געלד.

אויפֿ'ן וועג איז ער דאָך צוריק אריינגעפאלען אין ספקות. און טאָמער וועט ער פאָרט נישט געבען? ער איז אָבערנדיג און אומעטיג געוואָרען.

„ער וועט נישט געבען, רבקה'לע!“ האָט ער זיך געווענדט צו איהר און אריינגעקוקט איהר אין די אויגען, ווילענדיג וויסען, וואָס טראַכט זי. „וועסט זעהען, אז ער וועט ניט געבען! איך קען איהם שוין זעהר גוט!... ער וועט ווייטער אָנפאלען מיט קולות און וועט טרייבען פון קראָם!...“

„יא, א ודאי!...“ האָט זיך רבקה'לע געקרימט. „א קראנקער וועט ער שוין געבען! איך וועל מאַכען אַזעלכע קולות, אַזעלכע קולות וועל איך מאַכען, אז איהם וועט ניט ניהא זיין דאָס לעבען... פינסטער און ביטער וועל איך איהם מאַכען!... זאָל ער נור פֿרוכען ניט געבען!...“ האָט זי אויסגעשריען, קוים כאַפענדיג דעם אָטעם, און איהרע שוואַרצע אויגען האָבען געפינקעלט, ווי ביי אַ טיגער. חיים'ען זיינען די ווערטער געוועזען א באַלזאם צום געבראָכענעם האַרץ. עס איז איהם ווייטער גרינגער געוואָרען אויפֿ'ן

ער האָט גאָר נישט געענטפערט און איז אוועקגעגאנגען זיין וועג.

„אזא קליינע פאסקודע!“ האָט ער געטראכט, „זי וועט, דאכט זיך, ביי מיר ניט אויספיהרען...“

רבקה'לע איז פון איהם נישט אָבגעשטאנען. זי איז נאָכגע-לאָפּען און גע'טענה'ט אין איין קול: געלד! דער וויןד האָט זי עט-ליכע מאָל פערשטיקט, און רבקה'לע איז אלץ בייזער און בייזער גע-וואָרען און האָט זיך לסוף פערנאָדערגעוויינט אויפ'ן קול. איהר געוויין איז געוועזען שרעקליך, האַרצרייסענד — אין איהם האָבען זיך געהערט א טיעף אונגליק, גרויסע צרות, יאוש און בייזקייט. ביי חיים'ען, וועלכער איז זיי נאָכגעגאנגען, האָבען זיך אָנגעשטעלט טרערען; פאַרבייגעהער האָבען זיך אָבגעשטעלט, קוקענדיג מיט פערוואַנדערונג אויף דעם גוטען פעלץ מיט דעם אָבגעריסענעם, וויינענדיגען קינד, וואָס לויפט איהם נאָך.

גרינפעלד האָט זיך דערשראָקען פאַר'ן געוויין. עס האָט איהם א שניט געטאָן אין האַרצען און פערדראָסען, וואָס ער האָט גאָר אַנ-געהויבען מיט דער „קליינער פאסקודע“, און ער האָט זיך מיט שרעק ארומגעקוקט. בעגעגענדיג זיך מיט אייניגע בליקען פון די פאַר-בייגעהער, האָט ער זיך נאָך מעהר פערלאָרען און אריינגעלאָזען די האַנד אין טאש.

„מען האָט אפילו ניט געדאַרפט געבען,“ האָט ער געטראכט, שלעפענדיג פון טאש צוויי פאפיערלעך. „אזא שטיקעל חזיר זאָל אויספיהרען!...“

ער האָט איהר אריינגעשפאַרט מיט כעס דאָס געלד. „נא, נא, פאסקודניצע!“ האָט ער צוגעשריען, „און מאַרש, אוועק!“

ער האָט זי אָבגעשטויסען פון זיך און איז אוועקגעגאנגען מיט גרויס פערדרוס, וואָס דאָס „קליין שטיקעל חזיר“ האָט ביי איהם אויסגעפיהרט. אין דאָך האָט ער זיך ארומגעקוקט מיט גאזא אויף

„אוי, אוי, א מענש!“ האָט זיך ביי איהר ארויסגעריסען מיט שנאה.

חיים האָט געשוויגען. דאָס בלוט האָט איהם ווייטער אריינגעשלאָגען אין פנים אריין, און ער... איז אָבערטראַטען ווייטער אַ ביסעל, אז דער בעל-הבית זאָל איהם געוויס נישט בעמערקען... און רבקה'לע איז שוין געשטאַנען נעבען גרינפעלד'ן.

„דער טאַטע האָט געבעטען עפּים געלד... אַ דריי רובעלדיגע...“ האָט זי געזאָגט מיט אַ ברוגזדיגען טאָן.

„זאָג דיין טאַטע, אז איך האָב איהם ניט וואָס צו געבען!“ האָט גרינפעלד געענטפערט, נאָכמאַכענדיג איהר טאָן.

„די מאַמע געהט צו קינד,“ האָט רבקה'לע דערהעכערט דעם קול. „מען דאַרף האָ...“

דער ווינד איז איהר אריין אין מויל און האָט זי אויף אַ וויילע פערשטיקט. זי איז קוים געקומען צו זיך. פאַר כעס האָט זי צורנויפגעדריקט די ציין און אַ בייזער „אי!“ האָט זיך ארויסגעריסען ביי איהר.

„מען דאַרף האָבען געלד!“ האָט זי זיך צושריען.

„וועט דיין מאַמע האָבען...“ האָט ער קאַלטבלוטיג געוויצעלט. ער האָט אריינגעלעגט די שליסעלעך אין קעשענע, אויפגעשטעלט דעם קאַלנער פון זיין פעלץ און גענומען אוועקגעהן.

„גיט מיר געלד, גיט מיר!“ האָט רבקה'לע נאָך העכער אויסגעשריען, פערשטעלענדיג דעם וועג.

חיים האָט דערהערט און איז פערציטערט געוואָרען.

„זי רעדט שוין צו העזח'דיג,“ האָט ער געטראכט, און עס האָט איהם שוין פערדראָסען, וואָס ער האָט זי, די העזח'ניצע, געשיקט. „נו, מאַרש! אוועק!“ האָט דערוויילע גרינפעלד געקאמאַנדירט.

וועט. „ניטאָ קיין געלד! געה!... אז דו ווילסט, וועסט דו בעקור מען פאַר די פריהערדיגע קללות, פאַסקודניצע, דו!...“

„פּש! איך האָב זיך אַ ודאי פאַר אייך דערשראָקען!“ האָט זי זיך געקרימט געגען איהם. „גיט מיר געלד, גיט מיר!... איך וועל פון אייך ניט אָבטרעטען!...“

„עס מאכט ניט אויס,“ האָט זי איהם איבערגעריסען. „איך וועל ניט דערפראַרען ווערען.“

זיי זיינען ביידע שווייגענדיג אַוועקגעגאַנגען אין אפטייק. „ער האָט פאַרט געגעבען!“ האָט חיים אַרויסגערעדט פער-טראכטערהייט, אָבגעהענדיג א ביסעל. אויף זיינע ליפען איז גע-לעגען א שמייכל, ווי ער וואָלט בעוואונדערן א זאך, וואָס האָט גאָר קיינמאָל נישט געקאָנט טרעפּען.

„יא,“ ער האָט שוין געמאָגט נישט געבען!...“ האָט רבקה'לע אונ-טערגעכאַפּט, מיינענדיג, אז דער פאָטער רעדט עס מיט איהר. „ער וואָלט שוין ביי מיר שיין אויסגעזעהן! איך וואָלט איהם...“

און רבקה'לע האָט זיך פערנאָנדערגעקאָכט, צוהיצט, צושריען. חיים איז געוועזען שטאַרק פערטיעפּט אין רעיונות און האָט זי גאָר נישט געהערט. ער האָט אפילו די אפטייק נישט בעמערקט, און רבקה'לע האָט איהם געדאַרפּט אַבשטעלען.

„הא, מיין טאָכטער, גוט צו זיין אַ משרת, הא ?“ האָט ער זיך פּלוצלינג געווענדט צו איהר, אַרויסגעהענדיג פון אפטייק. „א לע-בען, הא ? אַ חיות, וואָס, טאָכטערקע ?...“

ער האָט אָנגעהויבען שנעל צו געהן, ווי ער וואָלט ענטלאָפּען פון ענטפּער. ער האָט נערוויש אָנגעטאַפּט די רפואות אין קעשע-נע, אין קאַפּף איז דורכגעפּלויגען א געדאַנק וועגען דעם ווייב און ער האָט נאָך שנעלער אָנגעהויבען צו געהן.

„פאר קיין געלד וואָלט איך קיין משרת ניט געוועזען!“ האָט רבקה'לע געענטפּערט, נאָכלויפּענדיג נאָך דעם פאָטער.

חיים האָט זיך אָבגעשטעלט און אויסגעגלייכט מיט רבקה'לען. „מיינע שונאים,“ האָט ער געזאָגט און געלאָזען זיך ווייטער געהן מיט איין אַראָבגעלאָזענעם קאַפּף, „זאָלען זיין משרתים! אלע שונאי ישראל! ... קאטאַרגע איז דאָס... ערגער פאַר קאטאַרגע! ... דעם גרעסטען שונא דאַרף מען דאָס ווינשען, טאָכטער מיינע... ער-גער ווי א פערקויפּטער, איז אַ משרת... א פגירה האָט געמאָגט אייננעמען מיין בעל-הבית, איידער איך האָב איהם דערקענט! ...“

די פאַרבייגעהער, ווי ער וואָלט וועלען, אז זיי זאָלען איהם מודה זיין, אז ער איז א גוטער מענש...

רבקה'לע, דערפיהלענדיג אין האַנד דאָס געלד, האָט אויפגע-
הערט צו וויינען און נור שטיל געשלוכצעט. זיא האָט זיי קיים
געהאַלטען אין איהרע פערפראָרענע הענטלעך און מיט די פער-
לאַפענע אויגען קיים בעמערקט, אז דאָס זיינען נור צוויי פאָפיער-
לעך. זי האָט שוין געהאַט בדעה לאָזען זיך לויפען נאָך איהם און
בעטען נאָך א רובעל. נור חיים איז אונטערגעגאַנגען.
„האַסט!“ האָט ער אויסגעשריען מיט פרייד, דערווענדיג
ביי איהר די פאָפיערלעך.

„אַבער נור צוויי רובעל!“ האָט זי ביז און וויינענדיג אויס-
געשריען.

„נו, מילא! וואָס קאָן מען מאַכען,“ האָט ער געזיפצט. „עס
וועט מוזען זיין גענוג צוויי רובעל...“
ער האָט נאָך א זיפז געטאָן און צוגענומען ביי איהר דאָס
געלד.

„ער האָט פאָרט געגעבען, היי!...“ האָט ער געזאָגט מיט
א ברייטען שמייכל נאָך א קליינעם שווייגען, אויסגלעטענדיג און
צונויפלענענדיג די צוויי רובעל.

„נו, אצינד, רבקה'לע,“ האָט ער אָנגעהויבען מיט זעהר א
ליעבליכען טאָן, „לויף א היים, ביזט שוין א דערפראָרענע, און
איך וועל לויפען נאָך וואָס מען דארף.“

„געה, רבקה'ניו! געה, מיינ טאָכטערקע!“ האָט ער אַרויסגע-
רעדט נאָך ווייכער, פערריכטענדיג אויף איהר די שאל.

„ניין, איך וועל שוין געהן מיט דיר,“ האָט זי געענטפערט.
חיים'ען איז דאָס זעהר אנגענעם געוועזען — ער האָט דאָס
געוואָלט; דאָך פיהלט ער, אז ער טאָר זי נישט אַרומשלעפען מיט
זיך.

„געה, געה א היים!“ האָט ער געזאָגט מיט רחמנות. „עס
איז דאָך קאַלט...“

„געט איהר פרובען בעטען געלד ביי זיין בעל הבית, זאל
איהם אראב די נאָז!“ האָט זי געגראָמט.

חיים האָט פון איהר געקוואַלען, נחת געקליעבען.

„זי וועט שוין, דאָכט זיך, געוויס קיין משרת ניט זיין“ —

און זיין האַרץ איז געוואָרען לאַנג און ברייט.

די מחשבות זיינען איהם פון קאָפּף נישט ארויס די גאַנצע
נאָכט. זאָגענדיג תהלים, פּערגלאַטצענדיג די אויגען צום הימעל
און בעטענדיג הילף פאר זיין ווייב, האָט ער פאַר איינוועגס געבע-
טען, א גאָט זאל איהם אויסלייזען פון משרת'ים און זיינע קינדער
גאָר נישט בריינגען דערצו.

חיים האָט פּראָטעסטירט! ער האָט פּראָטעסטירט געגען פונפֿ-
צעהניעהריגע צרות, קלעפּ, שלעג, זידלעריי, געגען פונפּצעהניעה-
ריגע אונטערטעניגקייט, אונטערדריקטהייט, דערשלאָגענהייט, גע-
גען פונפּצעהניעהריגעס זיין „יענעם'ס א מענש“...

ביסלעכווייז האָט ער זיך אָנגעהויבען צו פיהלען שטאַרקער,
פרייער; עס האָט זיך איהם שוין אויסגעדאַכט, אז ער האָט אַראָב-
געוואָרפען פון זיך די קייטען, אז ער איז פטור געוואָרען פון דעם
פריערדיגען לעבען.

עס האָט זיך איהם געדאַכט, אז זיין תפלה איז דערגאַנגען און
צוגענומען געוואָרען.

„מזל טוב!“ האָבען איהם איבערגעריסען די מחשבות די
שכנות און דער באָכעס פּרעהליכע שטימען.

„מזל טוב!“ האָט די באָכע איבערגעהזר'ט, „א צווילינג, און
ביידע אינגלעך! ... אָבער איז עס צוגעגאַנגען! ...“

נור ער האָט זי נישט געהערט. מיט איין שפרונג איז ער שוין
געוועזען נעבען דער קינדבעטאָרין. פון זיינע אויגען האָבען זיך
געגאַסען טייכען טרערען, נור דאָס זיינען געוועזען טרערען פאר
שמחה, פאַר גליק, אויף וואָס ער האָט געהאַפּט.

ער האָט אָנגעווינשט זיך — זיך אליין מיט דעם ווייב — און
די נייגעבאַרענע קינדער אלעס גוטס מיט לאַנגע יאָהר.

פופצעהן יאָהר, "האַט ער אויפגעהויבען און איבערגעדריעהט דעם קאָפּף צו רבקה'לען, וואָס איז איהם נאָכגעלאָפּען מיט אלע כוחות, און דערהעכערט דעם קול, "פופצעהן יאָהר, אז איך דיען שוין ביי איהם ערגער ווי ביי פרעה'ן אין מצרים... ערגער, רבקה'לע, אַ סך ערגער!..."

ער האָט געציטערט ווי אין א קדחת. אין די אויערן האָבען איהם געקלונגען אלערליי קללות און זידלעריי; אויפ'ן באַס האָט ער געשפירט פינגער, דיקע, געזונדע פינגער, און ער האָט זיך צונויפֿ-געקארטשעט, ווי ער וואָלט וועלען ראטעווען זיין רוקען פון פעסטע פויסטען... נור גלייך האָט ער זיך וויעדער דערמאָנט אויפ'ן ווייב און אָנגעהויבען נאָך האַסטיגער צו געהן...

"פאַר קיין געלד וואָלט איך, דאַכט זיך, ביי איהם ניט געווע-זען," האָט רבקה'לע גע'מענ'עט. "איך וואָלט איהם שוין לאָנג אַ פולע צורה אָנגעשפייט..."

"זאָג דאָס ניט, טאָכטערקע," האָט חיים זי איבערגעריסען שוואַך און אומעטיג, "די נויט ברעכט אייזען!... אז מען קאָן ניט אַריבער, מוז מען אַרונטער, קינד מיינס!..."

ער האָט שווער אַ זיפּץ געטאָן.

"אַ ודאי, זעה אקאָרסט, ווי גלויבסטו," האָט זיך רבקה'לע צו-היצט, און איהרע אויגען האָבען אויסגעדריקט שנאה צום פער-קנעכטעטען, דערשלאָגענעם פאָטער, "איך וועל אפשר אויך דיע-נען? ...! אויך זיין א משרת? ...! ניט דערלעבען וועט דאָס קיי-נער!..."

"דיך זאָל שוין גאָט אויסהיטען דערפון!" האָט חיים געענט-פערט אזוי ריהרענד, אז רבקה'לע האָט אין האַרץ באַלד מיט איהם שלום געמאַכט.

אין דער היים, ווען אלע זיינען אָנגעפאלען אויף איהם, וואָס ער האָט זיך אזוי פערזאָמט מיט די רפואות, איז שוין רבקה'לע זיין מליץ יושר געוועזען און האָט זיך מיט אלעמען אַם בעסטען אָבגע-טענ'עט.

מיט איין אראָבגעלאָזענעם קאַפּף איז ער אַריין אין קראָם.
אויף זיינע ליפּען איז געלעגען א נאַרישער שמייכעל; די רעכטע
האַנד האָט ער געהאַלטען הינטער'ן אויער.

„מיין ווייב האָט געהאַט א צוויילינג, צוויי אינגלעך,“ האָט ער
חניפה'דיג געזאָגט דעם בעל־הבית אָנשטאַט א „גוט מאָרגען“.

„מזל טוב דיר!“ האָט דער בעל־הבית איראָניש געענטפּערט,
קרום און מיט פּעראַכטונג א קוק טוענדיג אויף איהם. „אין דעם
ביזטו געראָד געראַטען... שוין גלייך א מנין?...“

„ניין, ערשט א צווייענדיגע קאדריל!“ האָט חיים געוויצעלט
מיט'ן נאַרישען שמייכעל.

„פאַרד אײנער!“ האָט דער בעל־הבית ביז ארויסגערעדט,
דערמאָנענדיג זיך אויף דאָס נעכטיגע.

חיים האָט גאָר נישט געענטפּערט. מיט'ן שמייכעל פון א
דערשלאָגענעם האָט ער זיך געשטעלט אויף זיין אָרט הינ-
טער'ן פּערקוויטש.

אינוועניג, אין זיך, האָט ער נור א שטילען און לאַנגען זיפּץ
געטאָן...

1894.

„נור קיין משרתים זאלען זיי נישט זיין, רבונז של עולם!“
האָט ער ארויסגערעדט זעהר ריהרענד, מיט געבעט.
דאָס ווייב האָט יעצט אַלעס פערשטאַנען און אויפגעהערט
ברוגז צו זיין אויף איהם פאַר היינטיגע נאַכט.
„אמן הלואי!“ האָט זי געענטפערט מיט טרערען. „דער
אויבערסטער זאָל שוין אונז אויף אויסלייזען און צושיקען א בע-
סערע פרנסה.“

חיים איז עפּיס אינגער געוואָרען. זיין אכט-און-צוואַנציג-
יעהריג פנים, וואָס האָט בעקומען קנויטשען פאַר דער צייט, האָט
זיך א ביסעל אויסגעגלעט. דאָס ווייב האָט זיך אויף אָנגעהויבען
צו פיהלען שטאַרקער, און זייערע בליקען האָבען זיך צונויפגעגאָסען
מיט לייעבע און טרייהייט.
און רבקה'לעס אויגען האָבען געקוקט אויף טאַטע-מאַמע מיט
גרויסער רחמנות און ווארמער לייעבע...

אויף מאָרגען אין דער פריה, ווען עס איז געקומען די צייט
צו געהן אין קראָם, איז איהם געוואָרען זעהר ביטער. ער איז וויער-
דער חושב'דיג און איינגעקנויטשט געוואָרען. ער האָט זיך דאָך
אָנגעטאָן און געלאָזען זיך געהן: דאָס ווייב האָט אויך געהייסען
געהן — ער וועט דאָך יעצט, ווען זי לייענט אין קינדבעט, נישט
בלייבען אָהן א שטעלע.
„וואוהין געהסטו?“ האָט איהם אָבגעשטעלט די קליינע
רבקה'לע.

„אין קראָם. וואָס איז?“ האָט ער זי געפרעגט, פערשטע-
הענדיג איהר פראגע, נור ווילענדיג וויסען, וואָס וועט זי זאָגען.
„איך וואָלט איהם א סך אָנגעגאָנגען,“ האָט די קליינע בייז
געזאָגט. „ער וואָלט שוין לאנג ווארטען!... נאָך געהן בעטען
זיך ביי איהם...“

ער האָט נאָר נישט געענטפערט און איז אוועק. רבקה'לע
האָט איהם נאָכגעשיקט זעהר א בייזען קוק, וועלכען ער האָט גוט
געפיהלט, כאַטש ער האָט איהם נישט געזעהען.

משה לייב איז ארויס, און דער פאָבֿהיקאַנט האָט א מאַך גע-
טאָן מיט'ן קאָפּף אין זיין זייט, ווי ער וואָלט וועלען זאָגען: „וואָס
זאָגט מען צו היינטיגע מענשען, ווי זיי מאַכען דאָס א ביסעל קור-
ראַזש!...“

אויף דער גאָס זיינען צוגעגאַנגען צו משה לייב'ען דריי אַר-
בייטער פון זיין פאָבריק: זלמן לאַמינע, מענדעל קאָסאָי און חיים
דער גרינער.

„הער איהם נישט,“ האָבען זיי אָנגעהויבען, איבערשלאָגענדיג
איינער דעם אנדערן, „זיי בעסער אין דער היים. מיר וועלען
קומען צו דיר, מיר וועלען פערבריינגען. מאַלע ער וויל! הער
איהם נישט!“

„און וואָס אַרט מיך, אז איך וועל געהן?“ האָט משה לייב
געענטפערט.

„וואָס אַרט דיר? ! פראַדאַם!“ האָט זיך זלמן לאַמינע צו-
ביווערט. „וואָס, ביי דיר איז קיין געזינד נישטאָ? ביי דיר דאַרף
מען צו דער סעודה נישט זיצען?“

משה לייב האָט געשוויגען. ער האָט דאָס אַליין געקלערט,
דערפאַר האָט ער דאָך דעם בעל־הבית געענטפערט מיט א האַלבען
מויל.

„זיי נישט קיין פערד און זיך אין דער היים,“ האָט צוגעגע-
בען מענדעל קאָסאָי. „מיר וועלען קומען צו דיר און פערבריינגען
א ביסעל די נאַכט. איהם וועט זיין פרעהליך אָהן דיר, נישט
קשה!“

„גלאַט, ער וויל זיך פרעהליך מאַכען, דאַרף דיין געזינד האָ-
בען א פערשטערטען פורים?“ האָט אונטערגעכאַפט חיים דער
גרינער.

„מיר וועלען זעהן,“ האָט משה לייב געענטפערט מיט איין אור-
מעטיגער מיענע.

„ניין,“ האָבען אויסגעשריען די אַרבייטער, „מיר האָבען נישט
וואָס צו זעהן! דו זאָלסט טאַקי זיין אין דער היים!“

אויסגעפיהרט.

משה לייב דער שלעסער איז געבאָרען געוואָרען צו זיין איין אַרטיסט — א „מאַקאַציאָר“, ווי עס זאָגט די גאַנצע שטאָרט, פער-דרעהענדיג דאָס וואָרט „אַקטיאָר“. ער האָט אין זיך אזעלכע שטיק, זאָגט מען, אז מען קאָן בלייבען אָהן א בויך לאַכענדיג. וואו משה לייב איז, דאָרטין איז פרעהליך, און כאָטש זיין געזיכט איז, דאָכט זיך, שטענדיג ווי מיט אַ וואַלקען בעצויגען. שטעלט ער זיך ערגיץ צו, וועט שוין ארום איהם ווערען א רעדעל, אלץ מיט אָנגע-שטעלטע אויגען און אויערן, אָנגעגרייט צום לאַכען. דער עיקר געראַט איהם נאָכצומאַכען איין אַלטער פרוי. דאָרף ער נור פער-לעגען די אונטערסטע ליפ אויף דער אויבערסטער, ארויפלעגען די רעכטע האַנד אויף דער באַק און ארויסלאָזען אַ זויערן, קוויטשיגען טאָן אָהן ציינער, צולעגט זיך שוין דער עולם פאר געלעכטער.

דערפאר איז קיין וואונדער נישט, וואָס זיין בעל הבית, אַבלאָד זענדיג די ארבייטער פורים ביי טאָג, האָט געבעטען איהם צו זיך צו דער סעודה משמח צו זיין אַ ביסעל.

משה לייב איז נישט זעהר צופריעדען געוועזען פון דער איינ-לאָדונג און האָט געענטפערט מיט אַ האַלבען מויל.

דער בעל הבית האָט אַ וואָרף געמאָן אויף איהם אַ בליק פון אונטער דער שמערן.

„זאָלסט קומען, הערסט!“ האָט ער איבערגעחזרט און געקוקט אויף זיין „מענש“, וואָס פאר אַ מיענע יענער וועט מאַכען.

„גוט“, האָט משה לייב שוואַך ארויסגערעדט, נעמענדיג זיך פאַר דאָס הענטעל פון דער טיר.

„מען זאָל נאָך דיר נישט דארפן שיקען!“ האָט איהם נאָכגע-שריען דער פאַבריקאַנט.

„ווי הייסט „ווייס איך“? וואָס טייטש „ווייס איך“?“ האָט זי דערהעכערט דעם קול.

„מע דארף געהן, רעכען איך,“ האָט ער שוואַך אַרויסגערעדט. „ווי הייסט, „מע דארף געהן“? און איך מיט די קינדער זאָל לען זיצען און חשך'ן?“ האָט זי געזאָגט מיט איין איינגעהאַלטער נעם טאָן און אָנגעהויבען בלייבן צו ווערען.

ער האָט געשוויגען און געקלאַפט מיט'ן פינגער אויפ'ן טיש. „ווי לעגט זיך דיר דאָס גאָר אויפ'ן זינען?“ האָט זי שוין אָנגעהויבען הויך. „ווי איז גאָר דאָס רעכט ביי דיר? וואָס ביזטו ביי איהם א פערקויפטער, וואָס?“

„ער נויט דאָך מיך נישט פון קהל, ער האָט מיך געבעטען!“ האָט משה לייב געפרובט פעררעדען זיין בעל-הבית.

„ווי בעט ער דאָס גאָר?“ האָט זיך דאָס ווייב צושריען. „פאַר וואָס זאָל ער גאָר בעטען? וואָס איז, ער ווייס נישט, אז דו האָסט אַליין א געזינד? נור דיר אַרט דאָך זעהר שטאַרק דיין געזינד! פון דיינעט וועגען מאַגען מיר אַלע אויף דער וועלט נישט זיין! דו ביזט דען אויך א מענש?“

אין איהר קול האָבען זיך שוין געפיהלט טרערען. „שא, איך געה דאָך נאָך נישט!“ האָט משה לייב ביזן אויס-געשריען.

„ניין, פאַר וואָס זאָלסטו גאָר איבעררעדען,“ האָט זי געשריען מיט טרערען אויף די אויגען. „דער בעל-הבית בעט דיר, דאָנס איהם אָב און זאָג איהם, אז דו קאָנסט נישט קומען, דו האָסט אַליין א געזינד, און גענוג — אויס מאַרק! וואָס איז נאָך דאָ דער ישוב הדעת?“

משה לייב האָט אַראָבגעלאָזען דעם קאַפּ. „דו האָסט נאָך מסתמא צוגעזאָגט צו קומען?“ האָט חנה גע-פאַרשט, איינדריינגענדיג אין איהם איהר בייזען בלייב. משה לייב האָט זיך געשטעלט ביים פענסטער, געשריעבען מיט'ן פינגער אויף דער שוויב און געשוויגען. „הא? צוגעזאָגט? צוגעזאָגט?“ האָט חנה גיפטיג געשיפעט.

„שטויב, דרויב, משה לייב,“ האָט משה לייב גלאָט אזוי זיך ארויסגערעדט מיט א טיעפען זיפן, אויף קיינעם נישט קוקענדיג.

די חברים אָבער האָבען דאָס אָנגענומען פאר אַ גוטען סמן.
„זאָלען מיר, הייסט עס, קומען צו דיר ביי דער נאַכט?“ האָט זלמן געפרעגט און אריינגעקוקט איהם אין די אויגען.
„קומט... מילא... מיר וועלען זעהן....“ האָט משה לייב אָב-געשטאַמעלט.

„ווי איך בין א איד, אז דו ביזט אַ גרויסער נאַר, א פערד און א שוטה דערצו!“ האָט זיך זלמן צוהיטצט און איז אָבגעשפרונגען פון משה לייב'ען, פערנאָדערשפרייטענדיג די הענד.
„פע, טאַקי א מאָדנער נאַר!“ האָט געזאָגט מענדעל.
„אַ פערד, א בהמה!“ האָט צוגעגעבען חיים.
„וואָס, דו האָסט קיין היים נישט?“ האָט זלמן גע'טענ'עט.
„ווי לאָזט מען דאָס גלאָט אַ געזינר אַליין?“ האָט מענדעל געזאָגט.

„איך זאָל אפילו וויסען, אז ער וועט מיך מאָרגען אָבזאָגען, וואָלט איך נישט געגאָנגען. ביי מיר איז אויך יום-טוב!“ האָט חיים אונטערגעכאַפט.

„ווי דען? אזוי דאַרף זיין!“ האָט פערשטאַרקט זלמן.
„אַ ודאי!“ האָט זיך מענדעל געחתמעט.
„און... מען איז זיך צוגאָנגען מיט דעם, אז משה לייב, וועט זעהן“...

„דער בעל־הבית האָט געבעטען, איך זאָל קומען צו איהם צו דער סעודה,“ האָט ער געזאָגט חנה'ן זיין ווייב, קומענדיג א היים. ער האָט גערעדט מיט אַ מיענע, גלייך איהם וואָלט שווער געוועזען מודה צו זיין זיך אין עפּים א זינר.

„נו, און דו וואָס קלערסט?“ האָט זי איהם געפרעגט און אַ וואָרף געטאָן אויף איהם א שטעכענדיגען בליק.
„ווייס איך?“

די אייגענע ווערטער האָט זי איבערגעחזרט, זעצענדיג זיך צו דער סעודה. זי איז געוועזען צופריעדען, וואָס ער האָט זי גע-פאָלגט, נור זי האָט איהם נישט געקאָנט מוחל זיין, וואָס ביי איהם איז גאָר רעכט געוועזען אוועקצוגעהן צום בעל הבית.

משה לייב האָט אויסגעהערט איהרע טענות שווייגענדיגער-הייט. ער האָט נור געטראַכט, וואָס וועט איהם מאָרגען זאָגען דער בעל הבית.

„מילא, אַבשמיסען וועט ער מיך דאָך נישט,“ בעשליעסט ער ביי זיך און קוקט זיך אַרום אויף ווייב און קינדער מיט א שטייע-פערישען בליק — גלייך וועט ער זיי שוין לוסטיג מאַכען.

אין שטוב איז געוועזען ריין און ליכטיג. חנה האָט זיך אָנגע-טאָן יום-טוב'דיג און איהר פנים איז אינגער געוואָרען. זי האָט אויך די פיער קינדערלעך אויסגעוואָשען און צוגעקליעבען, ווי זי האָט נור געקאָנט, פערנעהענדיג פאר נאָכט די לעכער און ריסען אין זייערע בגדים'לעך. זי האָט זיך גע'בריה'ט, געוואָלט בעצאָלען דעם מאַן פאר איהר נצחון, און בעווייזען איהם, אז עס האָט זיך איהם געלוינט צו בלייבען אין דער היים.

נור זיי האָבען נאָך קיין צייט נישט געהאַט אַראָבצושלינגען די ערשטע „המוציא“, איז געקומען דעם בעל-הבית' קלענערער זוהן, א אינגעל פון א יאָהר פיערצעהן.

„זעה, ער האָט זיך גאָר אוועקגעזעצט עסען!“ האָט ער אויס-געשריען. „דער טאַטע האָט געהייסען שוין קומען!“

ער איז צוגעגאָנגען און האָט אָנגענומען משה לייבען פאר'ן אַרבעל. משה לייב האָט געשמיבעלט און געקוקט אויף דאָס ווייב. חנה האָט געוואָרפען ברגז'דיגע בליקען אויפ'ן אינגעל.

„קום, נו, קום!“ האָט יענער געשלעפט משה לייבען. „וואָס, „קום, נו, קום?““ האָט חנה ביז אויסגעשריען. „איהר-ט'צעך בעגעהן אָהן איהם אויך... אָהן איהם איז ביי אויך די שמחה קיין שמחה נישט?“

אַבער דער אינגעל האָט זיך גערעדט זיינס און געצויגען משה לייבען פאר'ן אַרבעל.

„וועלען מיר זעהן, צו וועסטו געהן, צו נישט! וועלען מיר זעהן!
סיידען דו ווילסט אָנמאַכען לייטיש געלעכטער, סיידען!“
זי האָט זיך שוין געוואָרפען, געשיקט פייערדיגע בליקען דעם
מאָן און געקלאַפּט אָן טיש מיט דער קוואַרט, וועלכע זי האָט גע-
האַלטען.

„ווי איז דאָס א מענש מיט א דעת...“ האָט זי אָנגעהויבען
צו אַרבייטען מיט די הענט.
„וויפיעל בראַנפּען זאָל איך קויפען?“ האָט ער זי איבער-
געריסען.

זי האָט זיך אָנגעהאַקט, געהאַלטען אַ וויילע די הענט אין דער
לופטען און אַראָבלאָזענדיג זיי, געזאָגט מיט פּעראַכטונג:
„קויה, וויפיעל דו ווילסט! וואָס פּרענסטו ביי מיר? נייע
נייסען!“

און דאָן האָט זי ווייטער אָנגעהויבען איהרס, נור שוואַכער:
„איך זאָג טאַק, ווי איז דאָס א מענש מיט א דעת...“
משה לייב איז ארויס פון שטוב.

„אוי, אוי, אוי, אוי!“ האָט זי איהם יאָכגעשיקט. „אַלע
מענשען, וואָס ווינשען מיר ביזן, זאָלען זיין אַזעלכע מענשען ווי
ער איז!“

פון דעסטוועגען איז זי פּרעהליכער געוואָרען און האָט אַ גאָנ-
צען טאָג געבאַקט און געקאָכט „מיט לייטען צו גלייך“. ער האָט
אויך געבראַכט פון גאָס „כל טוב“: בראַנפּען, הערינג, דריי אפּעל-
סינען, אַ צעהנדליג עפּעל.

„ען,“ האָט זי גערעדט בעפּריעדיגט, איינשטעלענדיג דאָס אַלץ
אין אַלמערל, „גלאַט וועלען אוועקגעהן צום בעל הבית! מיך אַרט
נישט, אז מען וועט ביי אונז אויך פּערבריינגען. שלח מנות האָט
מען, דאַנק גאָט, פּערשפּיעלמ... באַרכאַשעם, אויף דאָס כאַפּט
נישט די ביטערע פּרנסה... זאָל נאָך דאָס שטיקעל סעודה אויך נישט
זיין!... דעם פּעמפּיק ווילט זיך! נישט קשה, ער וועט זיך אָנוויפּען
אַהן דיר...“

„וועסט ערגער מאכען, האָט דער בעל הבית געזאָגט,“ האָט צוגעגעבען דער צווייטער.

„די פֿלונית'טע לאָזט נישט,“ האָט משה לייב געשמייכלט.
חנה איז אויפגעשפרונגען פון שטול און האָט זיך צושריען.
„ער וועט נישט געהן! ער איז נישט קיין פערקויפטער! ער וועט נישט געהן! לאָז ער נישט סטראשען! „ערגער מאכען!“ מען נעמט ביי איהם קיין נדבות נישט! נישטאָ, איך וועל נישט לאָזען! ער וועט נישט געהן!“ האָט זי זיך צושריען גאָר אויף די הויכע טענער, דערזעהענדיג ווי די משרתים האָבען גענומען העבען משה לייבען פון אָרט. זי האָט זיך א וואָרף געטאָן צו זיי.
„ע, מיר לאַכען פון דעם!“ האָבען זיי געזאָגט, אַכשטופענדיג חנה'ן. זיי האָבען גענומען משה לייבען אונטער די ארמס און ארויסגעפיהרט איהם פון שטוב. ער האָט נור געשמייכלט...

חנה איז געבליעבען מיט די קינדער. דער כעס האָט אין איהר געברענט, זי האָט עפּים נישט געוואוסט, וואָס זי זאָל טון. זי האָט געוואָרפען פייערדיגע בליקען אין אלע זייטען, ביז אַכגע-רוקט אלע שטולען פון טיש; פארבייגעהענדיג האָט זי אַראָבגעוואָר-פען א טעלער און צובראָכען. דאָס האָט זי נאָך מעהר צורייצט.
„א בראָך זאָל שוין זיין צו זיינע יאָהרען!“ האָט זי אויסגע-שריען. „אונטערברעכען זאָל ער זיך דעם קאָפּ! ... אי, מיין לע-בען!“ האָט זי פֿלוצלינג א קוויטש געטאָן און געגעבען זיך מיט ביידע פּויסטען אין קאָפּ.
די פיער קליינע קינדער האָבען זיך דערשראָקען און צוויי-וויינט.

„וויינען זאָלט איהר שוין נאָך אייער טאטען!“ האָט זי זיך ארויפגעוואָרפען אויף זיי. „שטום זאָלט איהר מיר ווערען!“ האָט זי געקוויטשעט און אָנגעהויבען צו שלאָגען אויף רעכטס און לינקס. די קינדער זיינען צולאָפען פון טיש און בעהאַלטען זיך אין די ווינקעלעך.

„מיין ביטער האַרץ וועל איך אויסלאָזען צו אייער קאָפּ, צו

„נו קום, נו קום! דער טאטע האָט אָהן דיר נישט געהייסען קומען!“

„איך וועל אָבעסען די סעודה, וועל איך קומען,“ האָט משה לייב געזאָגט מיט אַ שמויכעל, קוקענדיג אויף דאָס ווייב.

„אַ האָר אויך נישט!“ האָט יענע אויסגעשריען, „ביי אונז איז אויך פורים! ער דאַרף קיין ערטער נישט זוכען, וואו משמח צו זיין! דו וועסט גאָר נישט אָנהעבען צו געהן!“ האָט זי געשיפעט צום מאַן.

אַבער דער אינגעל האָט איהם אַלץ געשלעפט, דורכלאָזענדיג פאַרביי די אויערן חנה'ס רעד.

„נו, גיכער, העב זיך! קום!“

„אז איך האָב געזאָגט, ער וועט נישט געהן, האָט איהר נישט וואָס צו שלעפען!“ האָט חנה אויסגעשריען, אויפּשפּרינגענדיג און אַראָבלאָזענדיג זיך צוריק אויפ'ן שטול.

„אָהן דיר וועל איך נישט אוועקגעהן,“ האָט געטענ'עט דער אינגעל. „קום, נו! מען דאַרף זיך גאָר ביי איהם בעטען!...“ משה לייב האָט נור געקוקט אויף חנה'ן. דער אינגעל האָט דערוויילע אויפגעזוכט משה לייב'ס מאַנטעל און דערלאָנגט איהם משה לייבען.

משה לייב איז געפאַלען אויף אַ פּלאַץ.

„ווייסטו גאָר וואָס, חנה, איך וועל יעצט געהן און וועל באַלד קומען.“

זי איז אויף דערויף נישט איינגעגאַנגען.

„דערה מיר קיין קאַפּ נישט! ער וועט באַלד קומען! נאָך וואָס וועסטו זאָגען? ! אפילו אויף אַ מינוט וועסטו אויך נישט געהן!“

דער בעל־הבית האָט דערווייל צוגעשיקט זיין זוהן פערשטאַר-קונג: צוויי בחורים, משרתים פון זיין קראָם.

„וואָס לאָזט'ע זיך אזוי לאַנג בעטען?“ האָט איינער אויס-געשריען.

„ניין,“ האָט זי אויסגעשריען, „א טויטען וועל איך איהם ברייני-
גען אַהער!“

זי האָט געכאַפט אַ טוך אויף זיך און איז פֿייל פון בויגען
ארויסגעלאָפֿען פון טיר.

„פראים, וואהרע פראים!“ האָט מען איהר נאָכגעשיקט.
„און וואָס מיינט איהר, זי איז דען נישט גערעכט?“ האָט
איין פרוי געפרעגט.

„גערעכט ווי דער טאָג!“ האָבען די מאַנסבילען געענטפערט.
„אז דער בעל הבית וואָלט ביי מיר אויפגעלאָפֿען ווערען.
וואָלט איך נישט גענאָנגען,“ האָט חיים געזאָגט.

„ווי הייסט, און איך וואָלט גענאָנגען?“ האָט מענדעל אונ-
טערגעכאַפט.

„ער איז אַ שטיק גאָר נישט, דער משה לייב!“

„אַ נאַר, א פערד!“

„אַ וואהרע בהמה!“

און חנה איז געלאָפֿען אין איין אינפעט, אין איין אָטעם. זי
האָט געברענט אין איין פייער און געפיהלט אין זיך אַ משונה'דיגען
כח.

זי האָט אַ שטאַרקען ריס געטאָן דאָס גלעקעל פון דעם בעל
הבית'ס טיר, זיך גאָר נישט דערשראָקען פאר דעם רעש, וועלכען
זי האָט אָנגעמאַכט, און ארויסגערעדט נאָך אַ שאַרפע קללה. פון
שטוב האָט זיך געהערט אַ שנעל לויפען. עמיץ האָט אויפגעעפענט
די טיר און, דערוועהנדיג זי, געלאָזט זיך לויפען צוריק. חנה האָט
געהערט, ווי אין זאל האָט עמיץ ארויסגערעדט אויף גיך: „משה
לייב, דיין ווייב איז געקומען!“

אז זי איז צו צום זאל, האָט מען איהר מקבל פנים געוועזען
און פערשטעלט די טיר. זי האָט אריינגעקוקט אין זאל, אָבער
משה לייבען נישט געזעהן.

„וואו איז ער, וואו?“ האָט זי זיך צושריען. „זאל ער בעסעה
מיט גוטען געהן אהיים!“

אייער לייב און לעבען, צו אייערע הענד און פיס!" האָט זי גע-
ברילט.

זי האָט זיך שווער אַראָבגעלאָזען אויף דאָס הילצערנע זיץ-
בעטעל און מיט אַ ווילדען קוק געקוקט אַרום זיך. עס האָט זיך איהר
עפּיס געוואָלט טון — דאָס האַרץ איז איהר שיער נישט אַרויסגע-
שפּרונגען.

"אַ היים זאָל ער זיך מיר נישט דערוועגען צו קומען!" האָט
זי געשריען, גלייך איינער וואָלט זי געהערט. "דעם קאַפּ וועל איך
איהם צושפּאַלטען! מיט פּאַמאָיעס וועל איך איהם אָבגיסען! זאָל
ער גאָר נישט דערלעבען קומען אַ היים!..."

זי האָט זיך צורעדט און צושפּאַלטען. פּלוצלינג פאַלט איהר
אין צו מאכען פון אלץ אַ תל, עס זאָל פון גאָר נישט בלייבען קיין
שריד ופּליט.

זי איז אויפגעשפּרונגען מיט אַ קוויטשעריי פון אָרט און אַ לאָז
געטאָן זיך צום אויווען. נור אין דער מינוט האָט זיך די טיר גע-
עפענט און עס זיינען אַריין זלמן לאַמינע, מענדעל קאסאי, חיים דער
גרינער מיט ווייב און סינדר.

"גוט יום-טוב! — וואָס טוט זיך דאָ?" האָט זלמן געפרעגט
אָרומקוקענדיג זיך. "וועמען בעוויינט מען דאָ?"

"זאָל מען איהם שוין טאקי אויף איין אמת בעוויינען," האָט
חנה געענטפערט, אָבווישענדיג די טרערען מיט'ן פאַרטוך.
"יתומים זאָלען זיי מיר בלייבען!..."
"ער איז טאקי אוועקגעגאנגען?" האָט געפרעגט חיים דער
גרינער.

דאָס איז געוועזען נאָך בוימאויל צום פייער — און חנה
האָט אויפגעעפענט איהר מויל און געשאַטען מיט קללות...
די מאַנסביל מיט די ווייבער האָבען גענומען איינהאַלטען זי.
"בערוהינט אייך, חנה, מיר וועלען אויסקומען אָהן איהם."
"זעצט אייך, מיר וועלען פערבריינגען," האָט זלמן איהר גע-
זאָגט. "איך קאָן אויך רעדען ווי אַ מכשפה."
חנה'ן איז איינגעפאלען אַ גרויסער געדאַנק.

אלע זיינען אָבהענדיג געוואָרען. משה לייב האָט זיך אין
אין מינוט אויסגעניכטערט און גענומען זי בערוהיגען.
ער האָט אזש נור געוויינט.

אז חנה איז געקומען צו זיך, האָט ער זי גענומען אונטער'ן
אָרם און געלאָזען זיך צו דער טיר מיט איין אַראָבגעלאָזענעם
קאַפּף. ער האָט זיך געפיהלט פאר א שטארקען זינדיגער.

„ס'אַר א שטיק זי האָט דאָס א ביסעל געמאַכט! דעם מאָן
האָט מען ביי איהר צוגענומען!“ האָט עמיץ ארויסגערעדט, ווען
חנה איז געוועזען נעבען טיר.

חנה האָט זיך אויסגעגלייכט. דאָס בלוט האָט אין איהר אויפֿ-
געקאַכט, און זי האָט געוואָלט אויסגיטען צו אַלעמען אין שטוב
איהר ביטער האַרץ. זי האָט זיי געוואָלט זאָגען עפּיס אַ שאַרף,
האַרב וואָרט — א וואָרט, וואָס זאָל אָננעמען ביי דער זיעבעטער
ריפּ, וואָס זאָל שטעכען ווי מיט שפּיזען. זי האָט זיי אַלעמען גע-
וואָלט ווינשען, זיי זאָלען אַרבייטען אויף פרעמדע ווערקשטאַטען,
זיין „יענעמס א מענש“. נור זי האָט זיך איינגעהאַלטען. זי האָט
בלויז נישט געלאָזען משה לייבען פערמאַכען די טיר. זי האָט זי
אַליין צוגעמאַכט מיט אַ שטאַרקען קלאַפּ.

קראַנק, צובראַכען, פערוויינט האָט זיך חנה געשלעפּט אַהיים.
אַבער דאָך האָט זי זיך געפיהלט בעפריעדיגט.
איהרס האָט זי פאָרט אויסגעפיהרט.

1894.

„נישטאָ איהם, ער איז אוועקגעגאנגען,“ האָט מען איהר גע-
ענטפערט.

„איך וועל פון דאנען נישט אָבטרעטען,“ האָט זי שוין געשריען
מיט טרערען.

„מען זאָגט דאָך אייך, אז ער איז שוין אוועקגעגאנגען... א
אידענע א ביסעל!“

מען האָט זי אַריינגעלאָזען אין זאַל. זי האָט זיך אַרומגעקוקט
און משה ליבען נישט געזעהן.

„זאָלסט מיר שוין אהיים געהן!“ האָט זי געיאָמערט, קוקענ-
דיג אַרום זיך.

קיינער האָט זיך נישט אָנגערופען.

„זאָלסט אויפהערען צו שפּיעלען זיך מיט מיר!“ האָט זי גע-
שריען.

„מיאדאו!“ האָט עס דערלאנגט פון הינטער א טיר. דער עולם
האָט זיך צולאכט.

„מיאקען זאָלסטו שוין דאָס לעצטע מאָל!“ האָט זי אויסגע-
שריען און א וואָרף געטאָן זיך אויף דעם קול.

„א ברוי! א פשיק!“ האָט מען אויף איהר געמאכט פון אַלע
זייטען און פערשטעלט איהר דעם וועג.

נור משה ליב איז אַרויסגעקראַכען פון זיין אָרט. ער איז
שוין געוועזען א ביסעל „פרעהליך“. ער האָט פערלעגט א ליפ אויף
א ליפ און אַרויפגעלעגט די האַנד אויף דער באַק ווי איין אלטע איי-
דענע. דער עולם האָט זיך געקייקעלט פאַר געלעכטער.

„שוין זאָלסטו מיר געהן אהיים!“ האָט זיך חנה אויף איהם
אַרויפגעוואָרפען.

„א ודאי, א ודאי!“ האָט ער געשטאַמעלט ווי איין אלטע איי-
דענע אָהן ציין און געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ.

מיט חנה'ן האָט זיך אָנגעהויבען א היסטעריקע. זי האָט זיך
צולאכט און צוואוייגט, געוואָרפען זיך אויף ד'ר'ערד און געריסען
פון זיך די האַר.

לייזער העבט זיך אויף פון זיין אָרט און ציהט זיך כמעט
אויס איבער'ן טיש צו דערלאנגען די פלאַש מיט בראַנפּען.

„אַי, ביי איהם זיינען צוריסען די...!“ שרייט אויס דער קליי-
נער זוהן און פאַטשט מיט די הענד, — „דאָ הינטען צוריסען...“

לייזער ווערט רויט; אברהם'ל און יענקעל פערשעמען זיך
אויף. דער אינגעל שפּאַרט זיך נאָך איין און וויל דוקא אויפ-
העבען לייזער'ן און ווייזען דעם ריס. די מאַמע שרייט אויף איהם
אָן און ער געהט אָב מיט אַ געלעכטער.

לייזער גיסט אָן זיך מיט די חברים.

„לחיים!“ מאַכט ער צום בעל-הבית, „לחיים...“

„לחיים!“ האַלטען איהם אונטער אברהם מיט יענקלען.

לייזער שמייכעלט — ער וויל נאָך עפּיס זאָנען.

„לחיים, לחיים!“ ענטפּערט זיי דער בעל-הבית, איבערריי-
סענדיג זיין געשפרעך מיט א אידען אין א צילינדער, און קערט
זיך אום צום צילינדער צוריק.

לייזער מאַכט מיט די ליפּען; אברהם'ל און יענקעל קוקען
אויף איהם.

„לחיים!“ זאָגט ענדליך לייזער צו דער בעל-הבית'טע.

„לחיים טובים ולשלום!“ ענטפּערט זי זיי, „טרינקט גע-
זונדערהייט!“

זי קערט צוריק אָב דעם קאַפּף צו דער אידענע, מיט וועלכער
זי האָט גערעדט.

„הלואי אויף אייער רבקה'ס חתונה!“ ווינשט לייזער מיט א
חניפה'דיגען שמייכעל. די חברים העלפּען איהם שמייכלען.

די בעל-הבית'טע שמייכעלט אָב צוריק, העפּליך א נייג טוענ-
דיג מיט'ן קאַפּף.

זיי טרינקען אויס די כוסות און פערבייסען. עסענדיג, הע-
רען זיי זיך צו צום בעל הבית'ס געשפרעך. ער רעדט פון זיינע
געשעפטען.

„איך האָב, דאָנק נאָט, ניט וואָס צו זינדיגען,“ רעדט ר'
תודרום מיט אַ פּרעהליכען טאָן. „א נאָמען, דאָנק נאָט, ווייסט

גוט-יום-טוב-ביטען.

1.

ביים בעל-הבית.

ביי תודרום דעם מעבעלענדרלער איז פול געוועזען די שטוב מיט געסט, ווען עס זיינען אריינגעקומען צו איהם גוט-יום-טוב-ביטען זיינע ארבייטער לייווער דער הויכער, אברהם'ל דער געלער און יענקעל דער דארער.

די ארבייטער האָבען זיך פערלאָרען, געפינעדיג אזוי פיעל געסט. דאָך שמייכלען זיי, און לייווער דער הויכער דערוועגט זיך אויסצורופען מיט אַ ברייטקייט, כאַטש נישט אזוי הויך: „גוט יום טוב!“

„א, סקאָציל קומט!“ ענטפערט די בעל-הבית'טע.

„גוט יום-טוב, גוט יום-טוב!“ ענטפערט דער בעל-הבית.

„קוים אַ מאָל געקומען. שיינע מענשען!“

„א, סקאָצין קומט!“ שרייט דעם בעל-הבית' קליינער זוהן.

מיט אַ דין קול'כעל און גיט אַ קלאַפּ לייווער דעם הויכען אין רוקען. לייווער שמייכלעט.

מען ווייזט זיי אָן אויף שטולען ביי'ם עק טיש. זיי זעצען זיך מיט דרך ארץ, פערקאסערענדיג די פאַלעס פון די רעס. זיי ווייסען נישט, וואָס צו טון מיט זיך און קוקען ארום די ווענדר, בעטראַכטען די בילדער, טאַפען די שטולען אונטער זיך.

„וואָס זיצט איהר אזוי?“ זאָגט זיי דער בעל-הבית, איבער-רייסענדיג זיין געשפרעך מיט די אויבענאָנענדיגע געסט. „גיסט זיך אָן און מאַכט לחיים.“

„א, א פלאנע!“ מאכט דער בעל-הבית פערדראָסיג. „איצ-
טער איז שוין פערפאלען, ער וועט זיך שוין נישט אָבהוסטען... דאָס
שטיק איז אָבער א מין הפלא, זאָג איך אייך...“

יענקעל קאָן זיך טאָקי נישט אָבהוסטען. ער שטעהט אויף
פון זיין אָרט אַוועקצוגעהן א היים. די חברים העכען זיך אויך
אויף.

„אי, ביזטו א מענש!“ זאָגט דער בעל-הבית צו יענקעלען.
„מען בעט דיך עפּים זינגען, פּערהוסט דו זיך!“
די בעל-הבית'טע בעמערקט דערווייל אויף אברהם'לען א
נייעם ראָק.

„זעה, דאָס איז ביי דיר א ניים?“ זאָגט זי צו איהם חניפה-
דיג. „טראָג געזונטערהייט! וויפּיעל האָסט'ע בעצאָלט?“
„ער קאָסט מיר א רובעל אכט,“ ענטפּערט אברהם'ל, רויט
ווערענדיג. „ביי אש'ר'ען גענומען אויף אויסצאָלען...“
„א שיינער ראָק! זעהסט, תּוּדרוס,“ ווענדט זי זיך צום מאַן,
„זעהסט, ס'אַר אַ ראָק אויף אברהם'לען? כמעט א שענערער פאר
דיינעם...“

„מילא!“ ענטפּערט ר' תּוּדרוס מיט א זיסען שמייכל און
העבט זיך אָן צו בעריהמען פאר זיינע געסט, אז ער האָט לייעב,
מענשען זאָלען ביי איהם פערדיענען.

די אַרבייטער ווינשען אלעמען א גוטען יום-טוב און געהען
אַוועק.

„וויין, וויין דעם רים!“ שרייט דער אינגעל, נאָכלויפּענדיג
נאָך לייווער'ן און העבענדיג ביי איהם די פּאָלעס פון ראָק.

„הערט!“ שרייט זיי נאָך דער בעל הבית, „מאָרגען זעהט
למען השם, וואָס פריער קומען צו דער אַרבייט...“

איהר דאך אליין... מענטשען, דאנק גאט, לעבען פון מיר"... ער ווייזט אן מיט דער האנד אויפ'ן עק טיש, וואו עס זיצען די אר-בייטער, "און אלץ איז לויב גאט," זאגט ער, ווערענדיג נאך פרעהליכער און צופאטשענדיג מיט דער האנד אויפ'ן טיש, "און לא'מיר טאקע נעמען לחיים."

ער האט אנגעגאסען די בעכער.

"ווייסטו נאך וואס, יענקעל?" ווענדט ער זיך צום דארען, "זינג אונז נאך דיין "מכלכל חיים". אי, האט ער א "מכלכל חיים", זאגט ער צו די ארומיגע געסט. זיי שטעלען אן די אויגען אויף יענקעלען.

אויף יענקעל'ס געזיכט טרעטען ארויס רויטע פלעקען.

"נו, העב אן!" קאמאנדירט דער בעל הבית.

"היינט קען איך עפּים ניט זינגען," ענטפערט יענקעל.

"עפּים הוסט איך און אין הארץ טוט מיר וועה."

"נו, נו, לאז זיך ניט בעטען," דערווידערט איהם ר' תודרום.

"א נייעס ביי דיר הוסטען, נעם א ביסעל בראנפּען און זינג... לאז

זיך ניט בעטען... גיס איהם אן, לייווער!"

לייווער גיסט אן. אלע קוקען אויף יענקעלען. יענקעל ענט-

פערט נישט מעהר. ער מאכט לחיים, טרינקט אַב אַ ביסעל און

קוקט זיך איבער מיט לייווערן און אברהם'לען.

"איהר-טידאך אונטערהעלפּען?" זאגט ער זיי שטיל, האלב

בעטענדיג, האלב הייסענדיג. ער העכט אן מאכען "די שטעל",

קוקענדיג אונטער'ן טיש. די חברים העלפּען אונטער: פאם,

פאם, פאם...

דער בעל-הבית קוועלט.

"איהר וועט הערען... א טייער שטיק," זאגט ער צו די געסט

און העכט אן אונטערציהען דעם נגון.

נור פלוצלינג צוהוסט זיך יענקעל שטארק, ער קאן קוים דעם

אַטעם כאפּען; ער האלט זיך פאר די ברוסט; א שווייס בערעקט

זיין שטערן... די חברים קוקען אויף איהם פערזארגט, ברומענדיג

זייער "פאם, פאם". די געסט קערען אַב די פנים'ער מיט עקעל.

„שרעקט אייך ניט,“ טרייסטען שלום מיט דוואָשען זייערע געסט, „אזא גוט יאָהר זאָלען מיר האָבען און אלע אונזערע גוטע פריינד, וואָס פאר אַ כיבוד עס שטעהט אין אויווען! זאָל נאָר דער „בעל הבאָנדרזיע“ אוועקגעהן.“

און דוואָשע צורעדט זיך פאר איהרע ווייבער וועגען איהר כיבוד: כרעמזלעך, אָנגעפילטע קישקעס, א געפילטע גאָנז, גע-פילטע עפעל...

„אלץ, דאָנק גאָט, ווי ביי א בעל-הבית'טע,“ ענדיגט זי איהר בעשרייבונג, „און איך דארף גאָר מורא האָבען פאר דעם המן!“ ענדליך עפענט זיך די גאסטיר און עס קומט אַריין דער בעל-הבית: א קורצער, דיקער איד אין מיטעלע יאָהרען. אלע געסט שטעהען אויף פון די ערטער. שלום לויפט צו אראָבנעמען פון איהם דעם מאַנטעל; דוואָשע קרימט זיך.

„אן ענגע לופט,“ זאָגט דער בעל-הבית, קרימענדיג די נאָז. „פאר וואָס מאַכט מען ניט אויף אַ פענסטער? פע!“ בלאָזט ער אָב פון זיך.

שלום ווינקט צו איינעם, ער זאָל אויפמאָכען אַ פענסטער. ר' משה קוקט זיך אַרום, גיט אַ נייג אַ ביסעל מיט'ן קאָפּף און געהט זיך זעצען צום אויבען-אָן. די ווייבער שיטען אַרויס אין קיך.

„דו וואָהנסט דאָך גאָנץ פיין,“ זאָגט דער בעל-הבית צו שלום'ען, וואָס שטעהט נעבען איהם און קוקט איהם אין די אויגען אַריין טריי און אונטערטעניג. „גאָנץ היבש! וואָס זינדיגסטו?“ „ווער זינדיגט? איך זינדיג גאָר נישט!“ ענטפערט שלום.

„בעסער, מעהר נישט, וואָלט נישט אויסמאָכען.“ „ב'ע-ס'ער!“ ציהט משה איראָניש, „אָט דאָס איז שוין ניט גוט! דערמיט אליין זינדיגסטו...“

דוואָשע ווארפט אויף איהם אַ בייזען בליק, קרימט מיט די ליפען און געהט אַרויס צו די ווייבער, אַבצוקיהלען דאָרטין דאָס האַרץ מיט אַ קלאַט.

שלום גיסט דערוויילע אָן אַ קעלעשאַק פאר דעם בעל הבית.

2.

ביים „מענש“.

ביי שלום, משה קארלינס משרת, האָבען זיך שוין א סך געסט צונויפגעקליבען, אָבער עס איז נאָך אלץ נישט שמחת-תורה'דיג. אפילו הירשעל דער פויקער, וואָס פון איהם קאָן מען בלייבען אַהן א בויך לאַכענדיג, זיצט אויך כמעט גאָר ווי א שטאַטיק. ער וואַרפט אפילו א מאָל ארויס א „שטוקע“ — ער קרעהעט ווי א האָן אָדער הירזשעט ווי א פערד און דערביי שפאַרט ער עפּים אַריין אין מויל — און דער עולם צולאַכט זיך. נור באַלד בלייבט מען ווייטער רוהיג זיצען און מען העבט אָן צו קוקען אויף דער גאַסטיר.

שלום און דוואָשע זיין ווייב זיינען עפּים אויך נישט גוט אויפגעלעגט, רעדען געכאַפט, קוקען אויס די אויגען אויף דער גאַסטיר, און דוואָשע איילט זיך נישט צו דערלאַנגען דעם גאַנצען כיבוד צום טיש.

דאָס וואַרט מען אויף שלום'ס בעל־הבית, אויף ר' משה קארלין.

„פאַר איהם דאַרף מען קיין פאַראַד ניט מאַכען,“ זאָגט שלום צו זיינע געסט אין איין זייט צימער. „ער וועט נאָך זאָגען, אז איך עס זיין פלייש און טרינק זיין בלוט...“

„ער געהט דען גוט־יום־טוב־ביטען?“ רעדט דוואָשע ביין צווישען איהרע ווייבער אין דער אַנדער זייט צימער. „ער געהט דאָך מעהר נישט רעווידירען... ער געהט דאָך נאָר זעהען, צו האָט מען איהם נישט בעגנב'עט...“

זי לאָזט אויס מיט א קללה.

אויפ'ן געדעקטען טיש געפינט זיך מעהר נישט ווי איין פלאַש בראַנפּען, עטליכע קיכלעך, הערינג און אוגערקעס. פאַר די ווייבער האָט מען גאָר קיין טיש נישט געשטעלט. זיי זיצען אויף די בעטען ביי דער אַנדער וואַנד געגען טיש, און דוואָשע טראָגט זיי בראַנפּען מיט קיכלעך.

שלום ענדיגט, און דער בעל-הבית שמייכעלט גנעדיג.
„מאלאָדיעז!“

„וואָס זיצט מען עפּים ביי דיר ווי תשעה באב?“ לעגט ער
צו מיט זיין גנעדיגען שמייכעל. „זאָל מען זאָגען עפּים א נגון.“
„ע—טשע—טשע!“ קרימט זיך דוואָשע. „עס ווילט זיך
איהם. זאָגען איהם נאָך א נגון!“

שלום בעט זיך איין ביי א פאָר געסט, זיי זאָלען „זאָגען“ א
נגון. יענע העבען אָן; פון קיך ווינקט מען זיי, זיי זאָלען אויפֿ-
הערען, נור דער בעל-הבית הערט סייוויסיי נישט אויס ביז'ן
סוף. ער שטעהט אויף, שלום דערלאַנגט איהם דעם מאַנטעל. ר'
משה זאָגט אלעמען א „גוטען יום-טוב“ און געהט אוועק.
אלע אַטעמען פרייער אָב.

„געדארפט זיך מיט איהם פעררעדען!“ פאלט אָן דוואָשע
אויף שלום'ען.

„נו?“ פיהרט שלום פערנאָנדער מיט די הענד, „טרייבען
איהם?“

דער פויקער קרעהעט אויס ווי א האָן, און עס העבט זיך אָן
איבערצוקערען די שטוב.

1894.

„מאכט ברכה,“ זאָגט ער, „אַט דאָס איז מיין כיבוד: אויף בעסערס האָט קיין פאראיבעל נישט.“

„וואָס איז? גאָנץ גוט, גאָנץ גוט!“ ענטפערט דער בעל־הבית. ער טרינקט אַב אַ ביסעל בראַנפֿען און ברעכט אַב אַ שטיקעל קיכעל. דוואַשע קרימט זיך.

„גיב דאָס דייןע געסט!“ בורטשעט זי און שלעפט איהרע ווייבער צום אויווען, וואו עס שטעהט איהר „כל טוב“. שלום וויל דערוויילע אײַנקויפֿען זיך ביים בעל־הבית.

„איך האָב נעכטען געזעהן דעם פרייז באַסעוויטש,“ העכט ער אָן צו דערצעהלען מיט אַ חניפה'דיגען שמייכעל. דער בעל הבית קנויטשט אָן די שטערן און שטעלט אָן דאָס אויער.

„ער ווערט שוין ווייכער,“ דערצעהלט שלום ווייטער. „ער וועט שוין באַלד נעמען אונזער מקח. איך האָב איהם אונטערגע־לאָזען אַ שפּילקע...“

שלום העכט אָן צו דערצעהלען מיט היץ, וואָס פאר אַ שפּיל־קע ער האָט אונטערגעלאָזען דעם פרייז. דוואַשע שטעהט אין קיך און זירט.

„ער דארף איהם דאָ נויטיג האָבען,“ שיפעט זי. „ער האָט זיך פעררעדט מיט איהם!..“

די געסט זיצען און געניצען, שמייכלען תמעוואַטע, אָדער לוי־פען אין קיך צו די ווייבער, „אַבפיהרען דאָס האַרץ“.

„ער האָט זיך אוועקגעזעצט, דער טרעמבויד!“ מאכט אײַנער מיט פערדרוס.

„לאָז איהם זיך אויסרוהען!“ זאָגט אַ צווייטער. „ער טראָגט נעכאָך אויף זיך אזאַ משא כבדה...“

„ווי געפעלט אייך מיין קעסעלפּויק?“ לויפט אַריין הירשעל מיט אַ קאָמישער מיענע.

„נא, געה קלאַפּ אונז עפּים אויס!“ לאַכט אײַנער, געבענדיג הירשעלן אַ פּאָר ווילקעס.

מען צולאַכט זיך און מען קוקט אַריין אין דאָס צווייטע צי־מער אויפ'ן „קעסעלפּויק“.

אייגענעם טאָן אָבגעקערעכצט, עפּים א מורמעל געמאָן און איז אַרויס.

„אזא פאַרד!“ האָט קאַצמאַן איהם נאָכגעשיקט. „איך זאָג אייך היינטיגע מענשען... נ—נ—נ—ו—ו—ו!“ האָט ער זיך געווענ- דעט צו מיר, אָבגעבענדיג מיר מיין קויפּעכטס.

איך האָב גענומען דאָס פעקעל און בין שנעל אַרויס נאָך דעם „היינטיגען מענשען“.

ער איז געשטאַנען נישט ווייט פון קראָם; אַרום איהם איז געוועזען א רעדעל פון נאָך „מענשען“. איך בין צוגעגאַנגען צום רעדעל.

„און וויל נישט נעמען?“ האָט איינער גערעדט נאָנץ ער- שטוינט. „א—א—א—א!“

ער האָט אַרומגעקוקט די אַרומיגע, דריקענדיג מיט די אַקסלען און שאָקלענדיג דעם קאָפּ.

„אָט דער הערר האָט אויך געהערט,“ האָט געזאָגט דאָס אי- דעל, ווייזענדיג אויף מיר.

אַלע אויגען האָבען זיך געווענדעט צו מיר.

„איין אכזריות!“ האָט א צווייטער אונטערגעכאַפּט. „ערב

יום-טוב א גרויל... און פאַר וואָס? פאַר ווען?...“

„אויף קאַצמאַן'דלען פרעגט ער קשיות,“ האָט א דריטער געזאָגט.

„ע—ע—עך—עך—עך!“ האָט דאָס אידעל אָבגע-

קרעכצט. „איך ווייס, איך וועל פרובען א שיק טון דאָס ווייב.“

ער איז אַרויס פון רעדעל און געלאָזען זיך געהן מיט לאַנג-

זאַמע טריט. איך בין צוגעגאַנגען צו איהם און געפרעגט, וואָס

האָט ער אזוי פערזינדיגט. ער האָט אויפגעהויבען דעם קאָפּ, א

קוק געמאָן אויף מיר און א מאַך געמאָן מיט דער האַנד:

„עט!“

איך וויל איהם פּעראינטערעסירען און זאָג:

„קאַצמאַן מוז זיין א גוטע סחורה.“

אברהם'ל דער טויטער.

איך בין געשטאנען ביי קאצמאן דעם באקאליי-הענדלער אין קראָם, ווען עס איז אריין א קליין, זעהר אָרם אָנגעטאָן, אידעל, פון א יאָהר פינף און דרייסיג, מיט א ברייטען שווארצען באָרד, וואָס האָט בעדעקט זיין ברייט, דאָר פנים, מיט קליינע, שווארצע אוי-גען, ארום וועלכע עס זיינען געלעגען בלויע רעדער, און האָט נישט-טאָ מיט א געבעט, נישט-טאָ מיט א חניפה'דיגען שמייכל ארויסגערעדט:

„גוט מאָרגען, ר' סענדער!“

קאצמאן האָט א וואָרף געטאָן אויף איהם א ביזען בליק, ווע-גענדיג מיין קויעכטס, און מיט כעס געענטפערט:

„דו האָסט נישט וואָס צו געהן צו מיר. איך האָב געזאָגט: ניין — איז ניין! אזעלכע מענשען דארף איך נישט.“

„ערב פסח, ר' סענדער, זאָגט אליין,“ האָט דאָס אידעל גע-זאָגט מיט דעם זעלבען טאָן. „איהר האָט דאָך קיין מענשען נישט... קיין מענשען...“

„איך בעט דיר נישט זאָרגען פאר מיר,“ האָט קאצמאן אָבגע-האָט. „דו וועסט ביי מיר נישט זיין.“

„ערב פסח...“ האָט ווייטער אָנגעהויבען דאָס אידעל. „און איך וואָלט וועלען גלאט וויסען, וואָס האָב איך דאָ אזוי פער-זינדיגט...“

„נו, הער, געה!“

קאצמאן איז רויט געוואָרען און האָט א מאַך געטאָן מיט דער האַנד אויף דער מיר. דאָס אידעל האָט אָבגעשמייכלט מיט פּעראכטונג, מיט דעם:

„איך האָב פֿינדר צו לייקענען,“ האָט ער געזאָגט מיט אַ שמוי-
כעל, „איך האָב טאַקסי ליעב אַ ביסעל אַ הוליע טון. אויף דערויף
איז מען דאָך אַ איד! מאַכט מען זיך אַ ביסעל משוגע... איך ווײַס,
מען שפּרינגט, מען הירזשעט ווי אַ פּערד, מען קרעהט ווי אַ האָן...
אַט גאָר נישט, מען קערט אַ ביסעל די וועלט... וואָס דען? מען
מוז דאָך אַ ביסעל פּערשלאָגען די רעיונות. אז נישט וואָלט מען
דאָך גאָר נישט געדאַרפט לעבען אויף דער וועלט...“

און טאַקסי זיין געהאַלט איז געוועזען צוואַנציג „קאַרבאַ-
וואַנצעס“ אַ הדרש, האָט ער דערפאַר אַ ווייב מיט זעקס קינדער און
אַ בלינדע מאַמע. דאָס ווייב האַנדעלט אפילו אונטער מיט פּע-
דערן, אלטע קליידער און נאָך אַזעלכע ארטיקלען, די מאַמע מאַכט
זאַקען. נור „זייערע פּרנסות שטייען קוים אויף וואַסער מיט
קאַשע“.

„נו, מילא, דאָס איז דאָך אלץ גאָר נישט,“ האָט ער דערהע-
כערט דעם קול, אויסדערצעהלענדיג זיין אָרם און ביטער לעבען.
„איך דערצעהל אייך מעהר נישט, אז אַט, פּערשטעהט איהר מיך...
מוז מען דאָך אַ יום־טוב אַ ביסעל משוגע מאַכען זיך!...“

דעם פורים האָט ער אויך צונויפּגערופען צו זיך זיינע געסט,
אויך אַזעלכע ביטערע הערצער ווי ער, און מען האָט זיך געזעצט
צו דער סעודה. און עס איז טאַקסי געוועזען פּרעהליך. מען האָט
פּערגעסען דאָס גאַנצע שווערע לעבען. עס האָבען געלאַכט די
גרויסע, עס האָבען געלאַכט די קליינע; אפילו די בלינדע מאַמע,
וועלכע זיצט שטענדיג איבער אַ זאַק און ווײַנט, האָט אויך געלאַכט
און געזאָגט וויצען, ווייל זי איז זעהר אַ קלוגע אידענע. עס איז
געוועזען אַ פּערגניגען, „איין אמת'ער אירישער יום־טוב!“ מען
האָט געזונגען אירישע זאַכען, חזנישע שטיקלעך. ער אליין קאָן
עס — ער האָט אַ שטיקעל קול'כעל און שבת אַ מאָל „קלאַפט ער
אַב אַ מוספ'ל“. נור אונטער זיינע געסט זיינען געוועזען זיין
אַלטער פּעטער גרשון דער חזן און הלל דער פאַרבער — „אַ פאַר
חברה לייט, וואָס, איך זאָג אייך טאַקע, אויף בילעטען צו געהן הע-
רען זיי“... פּלוצלינג....

„הההם, ההההע!“ איז געוועזען זיין קורצער ענטפער מיט א קאָפּף-שאַקלען.

„וואָס, מסתמא פונע בכבוד געוועזען?“

„פונע בכבוד געוועזען, כע! א כהן, א פערקאכט הארץ, א טרפה'נע זעל!“ האָט ער פלוצלונג ארויסגעשאַסען מיט הארץ און ביטערניס.

„איך האָב געהערט פון איהם...“

„אך... הם... ע'רע!“ האָט מיך דאָס אידעל איבערגעריסען : נישטאָ, הייסט עס, פון וועמען צו רעדען.

איך האָב איהם פאָרגעשלאָגען אריינצוגעהן מיט מיר אין א שיינק, אויסצוטרונקען א גלעזעל ביער. ער האָט איינגעוויילגט. אין שיינק האָט ער מיר אלץ דערצעהלט

פון אייביג אָן, זייט ער איז א שטיקעל מענש, האָט ער א חזקה צו פעררופען צו זיך זיינע פריינד פורים צו דער סעודה. „דאָס גאנצע יאָהר,“ דערקלערט ער מיר, „דאָס גאנצע יאָהר איז מען פעהראוועט, שטענדיג דרעהט דער קאָפּף, דאָס — דאָס, דאָס — יענעס... און אלץ פעהלט, ברוך השם... איז לכל הפחות א יום-טוב פערגעסט מען זיך א ביסעל. וואָס, מיינט איהר, וואָס טוט מען? אָט גאָר נישט... מען מאכט זיך א ביסעל נאָריש. צו עסען און צו טרינקען איז דען פאראן א סך? ... עט! ... אויף מיינע שונאים געזאָגט געוואָרען... נאטירליך, מען טאָר נישט זינדיגען... אָבער גאָר נישט... שכור ווערען קאָן מען נישט! ... נור איך זאָג עס איך אלץ אנקעגען דעם, אז גאָר נישט... נאָריש מאכען זיך א ביסעל, ארויסשלאָגען א ביסעל די דאגות פון קאָפּף... און א שטיר קעל הוליאקע בין איך...“

איך האָב מיך איינגעקוקט אין איהם. עס האָט זיך מיר שווערליך געגלויבט, אז דאָס איינגעקארטשעטע, פער'חשד'טע, קליינע אידעל, וואָס ויצט נעבען מיר, זאָל זיין א הוליאקע, א פרעהליכע, ריהרעוודיגע בריה. ער האָט פערשטאנען מיין קוקען אויף איהם.

געהן מיט איהר! א, איך זאג אייך, איך בין אן אָנגעצונדענער געוואָרען..."

און ער האָט זיך אָבערזאָגט. ער האָט געטענה'ט, און מיט היין, מיט פייער, מיט אַ העלישען כעס געטענה'ט, אז ער האָט זיך ביי זיי נישט געשטעלט אויף בעגלייטען די ריענסט אין שלח-מנות טראָגען; אז ער איז אויך אַ איד מיט אלע אידען צוגלייך און ביי איהם איז אויך יום-טוב; אז ער וועט נישט פערשטערען זיין יום-טוב און נישט איבערלאָזען זיינע געסט אליין, וואָס אים, וואָס? דער פעטער האָנע דארף בעקומען שלח-מנות. ער האָט אפילו אויסגעשפּייט און געלאָזט זיך צו דער טיר. נור דער בעל-הבית האָט איהם גערופען צוריק. ער האָט זיך אָבערשטעלט מיט איין זייט אויף דער שוועל און איין אָנגערוקטער געוואַרט, וואָס וועט איהם זאָגען דער בעל-הבית.

„אויב אזוי“, האָט דער בעל-הבית געזאָגט מיט איין איינגע-האלטענעם כעס, נור מען האָט שוין געזעהן, אז עס קאָכען אין איהם „די טרפה'נע דמים“, „אויב אזוי, זאָלסטו מאַרגען נישט קומען אין געשעפט. איך דארף זיך נישט.“

די בעל-הבית'טע האָט איהם גענומען איינרעדען, ער זאָל פאָל-גען און געהן. נור ער האָט זי נישט געהערט.

„איך בין אויך אַ גוט קינד! — אז ביי אייך טראָגט אויס אזוי דער יושר, איז גוט! האָב איך געזאָגט, — טאָ לאָמיק בעסער אָנווערען די שטעלע. וואָס דען האָב איך געזאָלט זאָגען, האָ? נישט אזוי, וואָס? און בין אוועקגעגאָנגען. איך קאָן אייך זאָגען, עס האָט מיר געריהרט ווי די וואַנד. אָהן דער שטעלע, ווי מיט דער שטעלע, זאָל ער זיך שלאָגען מיט איהר קאָפּ אָן דער וואַנד. נור געוואלט, וואו נעמט זיך דאָס אזא יושר ביי לייטען! אז איך וויל נישט פארשטערען מיין יום-טוב און שלעפען זיך מיט דער ריענסט אונטער די הרייחושף, דארף איך דערפאר אָנווערען די שטעלע? ... נור איך זאָג דאָך אייך... גאָר נישט... דרעה זיך איבער מיט דער שטעלע צוזאמען! ... עס האָט מיר נישט אָנגע-הויבען צו פערדריעסען. און אין דער היים אויך די זעלבע מעשה.

„ברוך הבא, סקאציל קומט! דעם בעל הבית' דיענסט!....
וואָס איז, וואָס? דער בעל־הבית רופט. דער בעל־הבית רופט?...“
האָט ער איבערגע'חזר'ט מיט איראָניע און אַ העכ געטאָן ביידע
הענר. „וואָס דאַרף מיר יעצט דער בעל־הבית, איך טאָר גאָר קיין
בערוהטע רגע ניט האָבען? אָהן מיר קאָן ער זיך גאָר אַ מינוט ניט
בעגעהן? איך האָב פשוט ניט געוואָלט געהן, וואָס וועל איך
געהן?“

נור ער איז פאָרט געגאנגען. אלע האָבען געהייסען; זאָל
ער הערען, וואָס האָט עס אזוי אָנגעשפּאַרט. גלאַט האָט די דיענסט
פערזיכערט, אז מען וועט איהם ניט לאַנג אָבהאַלטען. זי ווייס עס
זיכער, און דער בעל הבית וואָהנט ניט ווייט פון איהם — איבער
אַ גאַס. „מילא, געגאנגען.“

„קוים ארויסגעשלעפט איהם, דעם שררה,“ האָט איהם די
דיענסט פער'מסר'ט פאר'ן בעל הבית.
„אַ ודאי קוים ארויסגעשלעפט מיר!“ ער איז געוועזען אָנגע-
רוקט, ברוגז'דיג.

„ניש'קשה, ניש'קשה,“ האָט געזאָגט דער בעל הבית, „וועסט
אין דער היים גאָר נישט אָנווערען.“

„און טרעפט, אויף וואָס האָט מען מיר געדארפט?“ ער
האָט אַ פאַטש געטאָן אָן טיש. „טרעפט!“
איך טו איהם דאָס פערגניגען און פרויב מיר טרעפען.
„אין אַ שליחות מסתמא שיקען.“

ער האָט אַ קלאַפ געטאָן מיט דער פויסט אָן טיש.
יאָ! נו, ווי געפעלט עס אייך אַ ביסעל? איך זאָג אייך... אַ!
און טרעפט, אין וואָס פאר אַ שליחות? „
נור מעהר טרעפען וויל איך נישט, און ער דערצעהלט ווייטער
מיט התפעלות.

„איך זאָג אייך... אַ! ער האָט געדארפט שיקען שלח־מנות זיין
פעטער חאָניע צייטלין, וואָס וואָהנט, איך ווייס וואו, ערגעץ הינטער
אסטראָג, אין עק וועלט, איבער אַ שעה גאנג... די דיענסט האָט
מורא געהאַט אליין צו געהן, שיקט מען עס נאָך מיר, איך זאָל

אראָב די נאָז. איהם ווערט אויך א ביסעל נישט געשמאק אויפ'ן האַרצען ער האָט שיער, שיער אליין נישט אָבגעקערעכצט. נור ער האָט זיך איינגעהאַלטען.

„געה, ביזט א נאַר. קער זיך איבער אויף די רעכטע זייט און ווער אנטשלאָפען.“

ער האָט עס טאקע אליין אויך געטאָן און נאָך אריבערגעצויג גען איבער זיך די קאָלדרע.

אויף מאָרגען האָט מען זיך געפיהלט זעהר „נישט יפה'דיג“. „איך ווייס, עפּיס נישט געוואוינט גלאַט אזוי אין אַ וואָכע-דיגען טאָג זיטצען אין דער היים,“ ערקלערט ער די „נישט יפה'דיגקייט“.

און וויעדער האָט מען געווארט, אז מען וועט איהם קומען רופען אין קראָם. עס האָט זיך אזוי געדאכט, נור דער טאָג איז אריבער, און פון בעל הבית איז מען נישט געקומען. און ער פון זיין זייט איז אויך נישט געגאנגען בעטען זיך.

„איך בין נישט פון די מענשען,“ זאָגט ער מיט גאווה. „איך האָב פיינד צו בעטען זיך. דארפסטו מיך ניט, דאָרף איך דיך נישט, זיינען מיר קיין פאָר נישט, איז אויס שדוך, גאָר נישט! פע!...“ נור דאָס ווייב האָט נישט אויסגעהאַלטען, און אויפ'ן צווייטען טאָג איז זי אַוועק אין קראָם. ער האָט איהר געהייסען נישט געהן, נור זי האָט נישט געפאָלגט. אין קראָם איז שוין געוועזען אַ מיידעל. איז, דאכט זיך, נישטאָ שוין מעהר וואָס צו רעדען? נור דאָס ווייב האָט זיך נישט געקאָנט איינהאַלטען און צוואוויינט זיך: „סטייטש, סטייטש! ערב פסח אָבזאָגען, פאר וואָס? פאר ווען?“ נאטיר'ליך, האָט עס נישט געהאַלפען, זי האָט זיך מעהר נישט מיאוס געמאַכט. אַ היים איז זי געקומען אַ ביזע, האָט גאָר פערגעסען, אז פורים ביי נאכט האָט זי איהם געגעבען גערעכט, און ארויפגע-וואָרפען זיך אויף איהם מיט ביטערע קללות.

„די פיס וואָלטען איהם גאָר אָבגעמען, ווען ער וואָלט געהן מ'ט דער דיענסט!“ האָט זי געשריען. „אַ שמחה איז אויף איהם אָנגעפאלען, הוּלינקען האָט זיך איהם געוואָלט...“

מען האָט זיך גוט אויסגעשפּייט און גאָר. נור ביי אַלעמען האָט זיך אויפ'ן מח נישט געלעגט: געוואלט, אז איך וויל נישט געהן, דארף איך דערפאר אָנווערען די שטעלע? ...!

נור מען האָט געזונגען, געטאנצט, געמאַכט זיך פרעהליך. און ווען מען האָט זיך געפיהלט נישט גאָר יום-טוב'דיג, איז עס נור טאקי דערפאר, וואָס מען האָט געפיהלט: „געוואלט, ווי מען איז עס ביי יעדעם, „איך וויל נישט וואָס“ אין גלות; ווי פאר די פאַר רובעליעס געהאַלט, וועלכע קומען נאָך אַן מיט גרינעם שווייס, דארף מען זיין איין עבד כנעני.“

עטליכע מאָל האָט ער זיך געטראַפען מיט דעם ווייב'ס אר-מעטיגע בליקען. „א אידענע, זעהט איהר!“ זי האָט זיך, דאכט זיך, גאָר גע'כריה'ט און געשריען, אז זי וואָלט זיי דערפאר נאָך אָנגעשפּייט א פולע צורה, און דאָך האָט דער געדאנק, אז דער מאַן בלייבט אָהן א שטעלע, נישט געלאָזען זי רוהען.

„וואָס? וואָס קוקסטו וואָס אזוי?“ האָט ער איהר געזאָגט. „האָסט מורא איך וועל אומגעהן אָהן א שטעלע? געה, בהמה, מיר וועלען פון הונגער נישט שטאַרבען, נישט קשה. עכ איז אַ ניין, הייסט עס, איז עס, כע-כע-כע!“

דאָך זיינען זיי יענע נאכט נישט אזוי גיך איינגעשלאָפּען. דאָס ווייב האָט זיך אומגעדריעהט פון איין זייט אויף דער אנדערער און געקרעכצט; און איהם האָט זיך אויך נישט געשלאָפּען. אלץ: „סטייטש און סטייטש!“ ... נור ער האָט נישט געקרעכצט.

„וואָס שלאָפסט נישט, האשע?“

„אָ-אָה... גאָר נישט!“

„ליעגסט א וואי מיט אָפענע אויגען?“

זי שווייגט.

„הא? —“

„ניין, ניין,“ האָט זי ביז אָבגעענטפערט, „שלאָף, וואָס ארט

דיך!“

זי מיינט, ער פערשטעהט נישט. אָהא, ער פערשטעהט איהר אומווארפען און אומדריעהען זיך! א אידענע! באַלד עפּים לאָזט זי

ביסעל און מען געפינט א שטעלע. און מיינט איהר, אז ער וועט מיך איצטער נישט נעמען, לענט זיך שוין דער הימעל אויף דר'ערד? עט!... אט העכען זיך אן „פאָדריאדען“, ווער איך גאָר א מצה־זעצער, און אז ניט, בין איך גאָר א סאָרווער אויף חתונות... איהר מיינט דר'אמת'ן, איך בין שוין ביי מיר אַראָבגעפאלען? איך קען אייך זאָגען, אַ האָר אויך נישט. איך גיב א י ה ר מעהר נישט נאָך... און גלאַט אַ שטעלע, ווי זאָגט מען דאָס, פאָרט אַ שטענדיגע זאך... אפילו מישטיינס געזאָגט, די גליקען, וואָס מען כאַפט שוין ביי קאצמאָנען, נאָר גאָר נישט... אַ שטעלע! מילא, איך וועל פֿרובירען אַ שיק טון דאָס ווייב.“

ער האָט אויסגעטרונקען דעם רעשט ביער און איז אויפגע־שטאַנען פון אָרט.

ביים צושיידען זיך, האָב איך איהם געפרעגט, ווי רופט מען איהם.

„ווי רופט מען מיך?“ האָט ער געזאָגט מיט אַ שמייכעל. „איהר האָט געהערט אין שטאָרט אברהם'ל דער טויטער? דאָס בין איך? כִּי־יָי!“

איך האָב דעם נאָמען נישט געהערט, נור מיר האָט זיך גע־דאכט, אז איך האָב געדארפט טרעפֿען זיין נאָמען. דער טויטער! דער טויטער, וואָס לעבט אייביג, האָב איך גלייך געמאַכט אַ פֿירוש. ער האָט אויף מיר געקוקט מיט זיין שמייכעל און איז גע־וועזען אַ פנים צופריעדען מיט דעם אייגנדרוק, וואָס זיין נאָמען האָט אויף מיר געמאַכט.

„ומה שמכם?“ האָט ער חניפה'דיג געלאַכט. „ווער זייט איהר, ההע? אַט גאָר נישט, לאַ'מיך אויך וויסען. מיר זיינען דאָך אירען, האַ? העהעהע...“

עס האָט זיך איהם אליין שוין געדאכט, אז ער האָט געמאָן
איין עולה.

נעכטען האָט מען געכאַפּט די נייע מיידעל נאַשענדיג. קאַצ
מאן האָט פיינד אזא סחורה און געגעבען איהר גלייך „א פוהר
מיט א גלעקעל“. דאָס ווייב איז באלד צוגעשטאַנען: „געה, בעט
זיך!“

„מיינט איהר, איך וואָלט געהן? איך אליין וואָלט בשום
אופן נישט געהן, אסור חזיר, איך האָב פיינד צו בעטען זיך. נור
גאָר נישט — דאָס ווייב איז צוגעשטאַנען: „געה און געה“, בין
איך געגאַנגען. זאָל מיינע אריבערגעהן! אַי, איך האָב דאָך גע-
וואוסט, אז עס איז איין עברה מיין טרחה? איך קען דאָך דעם
קאַצמאַן'דעל, דעם כהן, דאָס פארקאָכטע האַרץ? ... נור גאָר נישט,
זי וויל איך זאָל געהן, געה איך. נור וואָס האָב איך אויסגעפיהרט?
גאָר נישט! איהר האָט דאָך געזעהן. מעהר נישט מיאוס געמאַכט
זיך. עט!“

ער איז געבליבען ויצען מיט איין האַנד אָנגעשפּאַרט אַן טייַש,
מיט דער אַנדערער אָן קני און דעם קאַפּפּ אראָבגעלאָזען, אָנגעבויר-
גען אַן א זייט.

„טרינקט אייער ביער“, רייס איך איבער זיינע מחשבות.
ער האָט זיך אויסגערעהט מיט א קרעכץ צום ביער און אָב-
געטרונקען א ביסעל.

„אזוי איז עס, הא! ... יעצט דארף מען פרובירען א שיק טון
דאָס ווייב, זי זאָל זיך דורכרעדען מיט דער בעל הבית'טע. די
בעל הבית'טע איז פאָרט מעהר מענש פאר'ן בעל הבית. ווייס
איך, אפשר וועט עס העלפּען...“

„און מיינט איהר, מיר ווילט זיך יעצט שטאַרק אָנקומען צו
איהם? א האָר אויך נישט. נור וויל ערב יום־טוב... אז נישט,
אסור, אויב איך וואָלט צו איהם געהן. פאר קיין געלד נישט.“
„וואָס דען וואָלט איהר געמאָן?“

„וואָס? א דאגה וואָס! עס איז מיר דען דאָס ערשמע מאָל
אויף מיין לעבען? אָט גאָר נישט, מען מוּנשעט זיך איבער א

העמד און א נייעם קאפעליוש ; ער קוקט אריין אין הויף, פייפט זיך אונטער א ליעד און קוקט זיך נישט אום אויף דאָס, וואָס טוט זיך אין קאנטאָר.

אין טיר, וועלכע פיהרט אין דאָס מאַשינענציער און אויף וועלכער עס שטעהט אָנגעשריעבן : „פרעמדע מענשען דארפֿען נישט אריין,“ שטעהט יאָשקע „קלאפער“, א אינגעל פון א יאָהר זעכצעהן, וועלכער האָט בעקומען דעם צונאָמען דערפאר, וואָס ער לאַכט ווי געקלאפט. די איבריגע שטעהען אָנגעשפּאַרט אויף דאָס ווענטעל.

„ווי מיינט איהר, חברה, היינט וועלען מיר קריגען געלד ?“
פרעגט משה דער געלער פון דער קיפּע פאפּיער.

„קדחת,“ האַקט אָב נחום.

„אז ביידע זיינען געלם געוואָרען, איז אַ שלעכטער סימן,“
מיינט מאיר.

דאָס פיהלען אלע ארבייטער, נור זיי זיינען שוין געוועהנט אוועקצוגעהן פרייטאָג אָהן געלד און זיי זיינען יעצט אויף „מוכן ומזומן“ אוועקצוגעהן מיט לעדיגע הענד און קעשענעם. אָבער דאָך רייצט זיי עס אַ ביסעל און עס איז אונאַנגענעם — „מולקע“, ווי זיי דריקען זיך אויס — אוועקצוגעהן אָהן געלד.

„נו, איז וואָס וועט זיין ? איהר וועט שוין אַ מאָל געבען געלד ?“ רייסט איבער אין אַ וויילע ארום די שטילקייט אַ יונגער ארבייטער, וועלכער שטעהט אָנגעשפּאַרט אויפֿ'ן ווענטעל, ווענדענ־דיג זיך צו נחום'ען.

„געלד ? אויף וואָס דאַרפסטו געלד ?“ פרעגט איהם נחום איראָניש, נאָכמאַכענדיג דעם בעל־הבית' קול.

„איך דארף ! ווי הייסט, אויף וואָס דארף איך ?“ רעדט ברוגז דער ארבייטער.

אַלע האַלטען איין דעם אָטעם. מען לאַכט נישט, נור אַ שמייכעל צוקרימט די מיילער. אפילו יאָשקע קלאפער, וועלכער לאַכט, ווען מען בעווייזט איהם אַ פינגער, האָט פערדעקט דאָס מויל מיט דער האַנד און שטיקט אין זיך דעם געלעכטער. מען

מען ווארט.

פרייטאָג פאר נאכט. בערגשולד דעם דרוקערס ארבייטער האָבען שוין געענדיגט זייער ארבייט, וואשען זיך אָב און געהען ארויס אין פאַרצימער, וואָס דיענט פאר אַ קאַנטאָר, צו בעקומען זייער געלד.

די קאַנטאָר איז אַ קליין פיערעקיג צימער, צוטיילט אויף צווייען דורך אַ ניעדריג ווענטעל פון שטאַקעטלעך. הינטער'ן ווענטעל שטעהט אַ גרויסער שרייבטיש מיט דריי שטולען ארום איהם. די ווענד זיינען פערנומען מיט פאַליצעס, אויף וועלכע עס ליגען אָבגעדרוקטע ביכער. אויף דער וואנד, לינקס פון טיש, היינגען אלערליי חשבונות, בריעף, נאָטיצען, אַ לוח, אַ זייגער; אויפ'ן טיש ליגען פאפיערען, אַ קאַנטאָר-בוך, שרייבעציג.

אַז דער בעל הבית אָדער זיין זוהן דער בוכהאַלטער זיינען דאָ, טאָר קיין ארבייטער נישט אריבער הינטער דאָס ווענטעל. נור יעטצט זיינען די בעלי-הבתים נישטאָ, און די ארבייטער — אַ מאָן צעהן — הערשען איבער דער גאַנצער קאַנטאָר.

נחום „קאלאַטירע“, אַ מאָן פון אַ יאָהר פיערציג, פון הויכען וואוקס מיט אַ קליינעם, שיטערען, בלאַנדען בערדעל, גרויע אויגע-לעך און אַ רויטליכער נאָז, אין אַ ברודיגען העמד און אין איין אלטען פערשמוצטען היטעל, צוואווארפט זיך אויף דעם בעל-הבית' ארט. די אנדערע צוויי שטולען פערכאפען מאיר און פייוועל, צוויי יונגע בחורים פון אַ יאָהר ניינצעהן; צוויי עלטערע ארבייטער, משה דער געלער און הלל די לאנגע נאָז, זעצען זיך אויף אַ גרויסער קיפּע פאפיער, וואָס ליגעט אויף ד'ר'ערד. אויפ'ן פענסטער זיצט, אויסגעצויגען די פיס, פישעל, אַ בחור פון אַ יאָהר פינף און צוואַנ-ציג, מיט אַ שוואַרצען בערדעל, גערעהטע וואָנצען, אין אַ ווייסען

„עס ווערט שוין פינסטער, וואָס קומט ער נאָך נישט?“ פרעגט משה דער געלער אונגעדולדיג.

„ער איז געגאנגען געלד מאַכען, טריקענט ער יעצט די פא- פיערלעך,“ וויצעלט פייוועל.

„געהט אַ נור צו צו ריכציען אין שיינק, אויב איהר געפינט איהם נישט דאָרטין,“ זאָגט נחום.

„אז וואָלט געוועזען אַ רעכטע חברה, וואָלט'ען געדארפט געהן מקל'ן איהם,“ זאָגט פישעל מיט פעראכטונג, אלץ נאָך קוקענ- דיג אין פענסטער.

„קום, נו!“ זאָגט נחום.

„ברעך זיך, ברעך זיך, קאלאטירע!“ איראָניזירט פישעל. „מיט דיר איז גוט דעם אויווען צו פערשטאָפּען.“

„אַ פּטשיק!“ ניעסט אויס נחום.

פישעל העבט אָן ווייטער צו פייפּען.

עס ווערט אַ וויילע שטיל.

„אַה, זאָל ער דאָרטין...“ ברומט אַרויס הלל די לאַנגע נאָז.

„וועט איהר מיר שוין געבען געלד?“ פרעגט ווייטער חיים „דראַנגיילע“ נחום'ען.

„דו אויך?“ ענטפערט איהם נחום מיט רוגזע. „וויפיעל קומט דיר?“

„שוין פאַר צוויי וואָכען.“

„דערה נישט קיין קאָפּ! היינטיגע וואָך נאָך האָסטו ביי מיר גענומען געלט.“

„איך האָב ביי אייך היינטיגע וואָך אַ קאָפּיקע נישט גע- נומען.“

„וואָס זאָגט מען צו איהם, האָ?“ שרייט אויס נחום, פער- גלאַצט די אויגען און פערלעגט די הענד אויפ'ן בויך. „איך האָב איהם אליין געגעבען מאָנטאָג, אָדער מיטוואָך, אָדער דאָנערסטאָג, אָדער פריי... פריי... איך האָב איהם אליין געגעבען!...“

אַלע צולעגען זיך פאַר געלעכטער. דאָס מאַל האָט איהם הפנים גוט געלונגען נאָכצומאַכען דעם בעל-הבית, ווייל דער „מבין“

ווייס, אז יעצט וועט זיין א גאנצער „טריאטער“. נור פישעל אליין זיצט נאך אין דער פריערדיגער פאזע, פייפט זיין ליעדעל און קוקט זיך נישט אום. ער איז א מאָל געווען א כאַריסט אין אידישען טעאָטער און האַלט זיך פאר אַ מבין אויף אַקטיאָרסקע „שטיק“. איהם שטעהט נישט אָן צו לאַכען און נתפעל צו ווערען פון „קאלאָ-טירעס“ ברעכען זיך.

„און איך זאָג, אז דו דארפסט נישט,“ זאָגט נחום פערטראָ-גען און קוקט אריין מיט איין אנגעקנויטשטער שטערן אין אַ חשבון, וועלכער ליגעט פאר איהם אויפ'ן טיש. „וועסט זיך שבת בעגענהן אָהן געלד אויך... וועניגער עברות טון.“

„וועניגער אַרומשלעפען זיך מיט מאַשקען,“ לעגט צו הלל די לאַנגע נאָז.

„קע-קע-קע! “ קלאַפט אויס יאָשקע און פערשווינדט אין מאַ-שינענצימער.

„ס'איז שוין מיין זאך,“ ענטפערט דער יונגער אַרבייטער מיט כעס און שמייכלט, „איהר וועט פאר מיינע עברות נישט ליידען. איך דארף — מאַשקע בעט!“

„נישטאָ, נישטאָ קיין געלד,“ ענטפערט נחום און קוקט אריין אין חשבון. „געה דיר געזונטערהייט. זונטאג זעה נור, למען השם, וואָס פריער קומען, מאַכסט דיר עפעס צו לאַנגע שבתים...“

„און מיר וועט איהר עפעס געבען? “ מיט זיך אריין חיים „דראָנגיילע“, אַ זעהר הויכער און שמאָלער אַרבייטער, פון אַ יאָהר פינף און דרייסיג, וועלכער שטעהט אָנגעשפארט אויפ'ן ווענטעל.

„זאָל ער דאָס האָבען, וואָס ער וועט אונז אַלעמען געבען,“ מורמעלט פישעל פון פענסטער, ווי פאר זיך, נישט אַברייסענדיג דעם בליק פון הויף.

נחום האַלט נישט אויס די ראָליע און צולאַכט זיך.

די אַרבייטער האָבען זיך גלייך דערמאָנט, וואו זיי זיינען אין דער וועלט, און דערפיהלט דאָס אונאַנגענעמע געפיהל, וואָס האָט זיי פריער גערייצט.

מיר אנדערע דיבורים. וואָס? געלט? "צושרייט ער זיך פלוצלינג,
פערקוועטשט די ציין, גלאַצט די אויגען און כאַפט פייוולען פאַר'ן
קאַלנער, "געלט? ... אַרויס אין אל די רוחות! אָהן געלט בייטו
קראַנק צו אַרבייטען, אין דיין טאַטען אַרײַן!?"...

יאָשקע, "קלאַפט" אויף די הויכע טענער. דער איבריגער
עולם שמייכלט נור שוואַך. נחום קוקט זיך ארום פערגניגט
אויף די חברים. יאָשקע קוקט איהם אין מויל אַרײַן, נור דער עולם
וואַרפט שוין ווייטער בליקען אין פענסטער. עס ווערט שטיל.
"א, נו!" "זיפצט אַב חיים, "דראַנגיילע" אין אַ וויילע ארום אונ-
גערולדיג.

"איין ארבייט!" כאַפט אונטער מאיר מיט'ן זעלבען טאָן.
"מען האָט איהם דאָך פאַרט געדאַרפט אויפזוכען," זאָגט משה
דער געלער.

"וואו זוכען?" פּרעגט פייוועל פערדראָסיג.
"ביי ריבציען, זאָג איך אייך, הערט מיין וואָרט," זאָגט נחום.
"וואָלט איך איהם דאָרטין נור געפאַקט," מיינט חיים, "וואָלט
ער שוין געקראָגען ביי מיר געשעדיגט."
"גאָרנישט'ען זייט איהר אלע!" זאָגט פישעל, קוקענדיג אין
פענסטער, און דרעהט די נאָז.

"זיי דו די בריה, געה דו, פאַק איהם!" זאָגט איהם מאיר.
"עס וואָלט זיין אַ רעכטע חברה..."
"נו, גוט! נו, קום!"

עי, באַבעס זייט איהר, באַבעס! "מאַכט יענער אוועק מיט
דער האַנד און קוקט זיך אפילו נישט אום.

"און דער גבור ריהרט זיך נישט פון אָרט," לאַכט נחום. "עה,
חברה, קומט טאַקי, מיר וועלען איהם פאַקען."

ער שפּרינגט אויף פון אָרט און העכט אָן צו פערשפיעלען זיין
רעקעל, נור פאַרביי דעם פענסטער איז פאַראיבער אַ שאַטען. נחום
מיט די אנדערע אַרבייטער שפּרינגען אַרויס פון הינטער דעם וועג-
טעל. מען צושטעלט זיך מיט אָנגעקנויטשטע שטערן און מען קוקט
אויף די טיר.

פון פענסטער האָט אַ וואָרף געטאָן אויף איהם אַ בליק און אויך צושמייכלט זיך. נחום אליין שטארקט זיך נישט אַ שמייכל צו טון.

„אַבער מיר?“ זאָגט איין אנדער אַרבייטער פון ווענטעל.

„אַ נו, קומט דער פרייטאָג, איז נישט איבערצוטראָגען!“

שפּרינגט אויף נחום.

„זאָל שוין זיין אַ מאָל געלט, בעל-הבית,“ זאָגען אייניגע אויף אַ מאָל.

„היינט איז ניטאָ קיין געלט, בנאמנות, קוילעט מיך פאר אַ

קאָפּיקע,“ ענטפערט זיי נחום מיט איין אומעטיגען קול, מיט אַ געבעט.

„היינט איז נישטאָ, פאר אַכטמאָגען איז אויך נישט גע-

וועזען!“

„נו, וואָס קאָן מען מאַכען? וואָס זאָל איך טון? עס איז

ניטאָ, איז ניטאָ.“

„אַ שיינער תירוץ!“

„מע גיט מיר נישט, גיב איך אייך נישט.“

נור די אַרבייטער האָבען שוין געשפּיעלט דאָס „טריאטער“

אַהן חשק. עס איז אַלץ פינסטערער געוואָרען דרויסען און אין דער

אייגענער צייט זיינען חשך'דיגער געוואָרען די אַרבייטערס פנים'ער.

עס איז זיי אַלץ אומעטיגער און אומעטיגער געוואָרען, און זיי האָ-

בען נישט אויפגעהערט צו וואַרפען בליקען אין הויף אַריין פאר

אונגעדולד.

„ער וואָלט שוין געקאָנט זיין אַ רעכטער מייסטער,“ זאָגט משה

דער געלער גענעצענדיג און מאַכט מיט'ן קאָפּף אויף נחום'ען.

„אזוי העלף מיר גאָט, ווי איך וואָלט קאָנען נישט צאָלען,“

וויצעלט נחום, און דער עולם צולאכט זיך.

„אנקעגען אונזער מייסטער איז ער נאָך אַ הונד,“ רופט זיך

אַב פישעל פון פענסטער.

„איך רעד איהם דאָך נור נאָך, מבין מיינער!“ צוהיצט זיך

נחום. „ווען איך בין אליין מייסטער, וואָלט איהר געהערט פון

„מען זאל ארבייטען און א קאפיקע נישט זעהן,“ מורמעלט פישעל.

„ווי הייסט א קאפיקע נישט זעהן? דיר קומט עפּים א סך? “ כאפט זיך אָן דער בעל הבית מיט פּערדרום.

„איך ארבייט די וואָך, דאָרף איך דאָס געלד,“ זאָגט פישעל מיט האַרץ.¹

„נו, וואָס קען מען העלפּען? עס איז אזא וואָך געוועזען,“ ענטפּערט בערגשולד און נעמט זיך פאר די שליסעלעך.

„איז וואָס וועט זיין? גיט כאָטש עפּים געלט,“ רעדען עטליכע מיט א מאָל.

„וואָס? געלט? אַרויס אין אל די רוחות!...“ חזרט איבער נחום מיט איין איינגעהאלטענער שטימע. „אַבער מיר, רב אברהם, וואָלט איהר טאָקי געגעבען עפּים געלט,“ ווענדט ער זיך צום בעל-הבית.

„נו, נו, מאַך זיך נישט נאָריש, קאלאָטירע,“ שמייכלט בערג-שולד גוט האַרציג. „געהט, געהט, מען דאָרף שוין פּערשליעסען די טיר, שוין שפּעט,“ זאָגט ער האַרציג-ווייך. „איהר וועט שוין זונ-טאג געוויס בעקומען אייער געלט.“

די ארבייטער בעוועגען זיך פּויל, שטעלען איבער די פּיס און ריהרען זיך נישט פון אָרט. משה דער געלער מאַכט א טריט צו דער טיר, דרעהט זיך צוריק אום און בורציעט.

„עס איז א גוטער פּלאַן, בנאמנות. כאָטש נעם און מאַך נישט דאָס אַנדער מאָל קיין שבת.“

„אז איך זאָג: זונטאָג — איז זונטאָג,“ פּערזיכערט בערגשולד און עפּענט די טיר. „נו, געהט, געהט, ביי לייטען בענשט מען שוין ליכט. וואָס איך האָב מיך אָנגעלאָפּען א ביסעל.“

די ארבייטער העבען אָן אַהן חשק אַרויסצוגעהן פון טיר. „א רררוחחח!...“ שעלטען אייניגע מיט כעס אויף יענער זייט טיר.

„בנפו יבא בנפו יצא,“ זינגט אױס נחום.

„אין אל די שוואַרצע יאָהר אזא ארבייט!“ בורציעט הלל.

„ויבא חמן,“ זינגט עמיץ אויס. יאָשקע דריקט זיך דאָס מויל.

עס איז אריין בערגשולד, א הויכער דיקער איד פון א יאָהר פופציג מיט א ברייטען שווייכען באָרד. מיט דעם געבליזטען העמד און מיט דעם קאפעליוש אויפ'ן קאָפּף איז ער שוין א היינט-וועלטיגער, נור מיט די דינע פאות'לעך, וואָס ליגען פערדרעהט נעבען די אויערן, מיט'ן לאַנגען ראָק און מיט די הויזען אין די שטיי-פעל איז ער נאָך א חסיד. איין ארבייטער, וועלכער איז בעקאנט מיט די נעמען פון שמר'ס מעשות, האָט איהם א נאָמען געגעבען „האלב מענש, האלב אפּפּע.“

„נישטאָ נאָך מענדעל?“ האָט ער געפרעגט, בלייבענדיג שטעהן אין דער טיר.

„והילד איננו,“ ענטפערט נחום.

יאָשקע דריקט נאָך שטארקער די האַנד צום מויל.

„איז דאָך שלעכט!...“ זינגט אויס בערגשולד, נעמט זיך פאָר'ן באָרד און קוקט צו דער פאדלאַגע. „וואָס טוט מען, קינדער-לעך, עס איז דאָך ווייטער קיין געלט נישטאָ?...“

„איך האָב זיי דאָ א פריער געזאָגט,“ זאָגט נחום, און יאָשקע העבט אָן צו קלאַפּען. נור די איבריגע זיינען שטארק אָנגערוקט. „א שיינער תכלית איז עס,“ זאָגט חיים ברגז'דיג.

„איז וואָס קאָן איך טון? איך בין גענוג ארומגעלאָפּען,“ ענטפערט בערגשולד און מאַכט פערצווייפעלט מיט די הענד. „עס איז שוין שפּעט, אז נישט וואָלט מען געוואָרט אויף מענדלען. מענדעל דארף געוויס בריינגען געלט.“

„נו, א ודאי, וואָס האָב איך אייך געזאָגט?“ וויצעלט נחום.

„ווער שטום א מאָל!“ שרייט אויס פישעל מיט כעס. „קאד-לאַטירע!“

„טאָקי ווער שטום א מאָל!“ בייזערן זיך אייניגע מיט א מאָל אויף נחום'ען.

אראב דאס יאך.

אויפ'ן שטאדטמארק צו דער בערוזשע פון די טרעגער און ווער-
געלפיהרער איז האסטיג צוגעגאנגען מיט גרויסע טריט א הויכער,
סוטלאוואטער, אלטער איד, אָנגעטאָן אין צופיצעלטע קליידער און
ארומגעארטעלט מיט א שטריק. זיין איינגעפאלען, איינגעקאָר-
טשעט געזיכט איז געוועזען רויט, דער אויסגעקרימטער רוקען האָט
זיך ווי אויסגעגלייכט, אין זיינע אויסגעלאָשענע, טיעף איינגעפאָ-
לענע אויגען האָט זיך בעוויזען א פייערל, און ער האָט שטארק גע-
מאַכט מיט די הענד.

א גרויסע זאך האָט ער יעצט אָבגעטאָן, זעהר א גרויסע! א
זאך, פון וועלכער עס דארפען קלינגען אלע אויערן — אויף בילע-
טען צו געהן זעהן און הערען עס! זיינע חברים וועלען שטארק
הנאה האָבען דערפון, און ער לויפט זיי דערצעהלען. אגב פיהלט
ער, אז ער דארף יעצט רעדען, ער מוז יעצט רעדען. עפּים דריקט
איהם מאָדנע דאָס האַרץ און העכט איהם די צונג...

„גאָר!“ האָט ער אויסגעשריען צו א קופּקעלע טרעגער און
וועגעלפיהרער, וועלכע האָבען איהם שוין פערוואונדערט אָנגע-
קוקט. „גאָר, פטור געוואָרען פון וועגעלע, אָבגע'נמ'ר'ט! דעם
ס וואָלעט ש אין שטוב אריינגעוואָרפען!... אין שטוב!...
אויס!...“

און דאָס קופּקעלע האָט שוין געוואוסט, וועגען וואָס ער רעדט
און וועמען ער מיינט, און אָנגעקוקט איהם מיט חשדאויגען —
גלויבען איהם צו נישט?

„ער האָט געמיינט אין ד'ר'אמת'ן,“ האָט דער אלטער ווייטער
גערעדט, ווי ער וואָלט זיך וועלען פערענטפערן, „ער האָט געמיינט
אין ד'ר'אמת'ן, אז ער מאָג מיט מיר טון, וואָס ער וויל, אז ער האָט

„אלע פרייטאג איינע דיבורים,“ זאגט יאָשקע און קוקט אויף
די עלטערע, צו זאגט ער נישט אמת.

בערגשולד איילט אוועקצוגעהן און לאָזט איבער די ארבייטער
נאָך אין הויף.

„מען האָט איהם געדארפט מקל'ען,“ זאגט נחום.

„אָנרייבען א מאָרדע,“ כאַפט אונטער פיוועל.

„ער זאָל נישט וויסען, פון וואָנען ער איז געקומען,“ שטעלט
אָצו מאיר.

„ברררר, אויף מיין עהרענוואָרט,“ זאגט חיים „דראָנגילע“,
רייבענדיג די פויסטען.

„באבעס! “ קרימט זיך פישעל.

1896.

אויסער זיך בין איך געוואָרען, אויסער זיך... איך האָב געכאַפּט דאָס וועגעלע און געלאָזט זיך לויפען צו איהם... אין שטוב אַרייַן געלאָפּען... ער איז געוועזען אין זאָל, בין איך אַרייַן אין זאָל... איך האָב אויפגעהויבען דאָס וועגעלע אין דער לופטען און אַ שלידער געטאָן אויף ד'ר'ערד... עס האָט זיך אַ טרייסעל געטאָן דאָס גאַנצע הויז... דאָס גאַנצע הויז האָט זיך אַ טרייסעל געטאָן... איך האָב אַ גרויסען שפיי געטאָן, טפו! ... אָנגעכראַקעט אַ פולע צורה און אַ קלאַפּ געטאָן מיט דער טיר.

ער האָט אויפגעהויבען און אַראָבגעלאָזען מיט כח די הענד, צו בעווייזען, ווי ער האָט אויפגעהויבען און אַראָבגעוואָרפען דאָס שווערע וועגעלע, ווי ער האָט אַ קלאַפּ געטאָן מיט דער טיר. זיין געזיכט האָט געברענט, זיינע אויגען האָבען געפינקעלט, זיין הייז-ריגער קול איז הילכיגער געוואָרען. ער האָט גערעדט מיט אלע גליעדער.

דער עולם האָט זיך שטאַרק פערנאַנדערעגלאַכט. „אָט אזוי ביזטו אַ מענש!“ — „וואָס גוט איז גוט!“ — „אָט דאָס איז מעשה מענש!“

„זעהסטו,“ האָט צו איהם געזאָגט דער אַלטער טרעגער, „דו וואָלסט אונז אָבער לאַנג געפאַלגט, שומה! ... זיעבען חדשים איין עבד נכנע געוועזען, פרא אדם! ... פערקויפט זיך פאר פיער רור בעליעם, משוגענע בריאה!...“

„אבי אויס!“ האָט ער געענטפערט, „אין זאָל איהם אַרייַנגע-וואָרפען דאָס וועגעלע... אַ שלידער געטאָן... אויפגעהויבען און אַ שלידער געטאָן... ער וועט מיך שוין געדיינקען! ... די שויבען האָ-בען געקלונגען, אזא שלידער געטאָן!...“

און נאָך לאַנג האָט דער אַלטער געחזרט די ווערטער, אויפ-העבענדיג און אַראָבלאָזענדיג די הענד מיט כח.

ער האָט אין זיך געפיהלט אַ משונה-שטאַרקען כח. עפּיס אַ כח, אז ער וואָלט קאָנען אויפהעבען דאָס וועגעלע הויך, הויך און אַ שלידער טון אויף דער ערד, אז עס זאָל איינפאַלען דאָס הויז און

מיד שוין אין גאנצען אָבגעקויפט, אין גאנצען, מיט מיין ווייב און
קינד! ניטאָ, אויס!...”

„וואָס ביזטו דאָס מיט א מאָל קלוג געוואָרען?“ האָט איין אל-
טער טרענער געזאָגט. „וואָס האָסטו דאָס לאַנג נישט גערעדט?
פרא אדם, געלאָזט זיך קריכען אויפ'ן קאָפּ!... פאר וואָס? פאר
ווען? שוטה!...”

„אָט גאָר נישט! איך האָב געליטען, האָב איך געליטען. איז
גאָר נישט... האָב איך!... ער האָט דאָך מיר פאָרט געקויפט דאָס
וועגעלע. ווי זאָגט מען... א טובה! זאָל ער קאָמאָנדעווען... זאָל ער...
א גרויסע זאָך... איך בין צו אלץ געוואוינט... די גרויסע סלזשבע אויך
געדיענט... אבער מיין חו'קען? ... א קריינק איהם אין די ביינער, א
קריינק! ... אויס! ... זיי מיר נישט קיין פרייז! ... אין זאָל האָב איך
איהם דאָס וועגעלע אריינגעוואָרפען! נא, ווערג זיך מיט איהם!...”
„ווי אזוי קומט ער צו חו'קען?“ האָט א צווייטער געפרעגט.
„ווי אזוי? ווי הייסט, ווי אזוי, ווי הייסט? ער האָט געבע-
טען, איך זאָל איהם שיקען חו'קען... דאָס ווייב איז אויף דער
דאָטשע, מיט דער דיענסט איז זי... האָט ער געבעטען חו'קען, האָט
ער... זי זאָל זיין ביי איהם אין שטוב... זי זאָל איהם דיענען... נו,
פאר וואָס ניט, פאר וואָס? איך האָב געמיינט, איין עהרליכער
מאן, א גביר מיט א נאָמען, א גוטער מאן... ער האָט דאָך מיר
פאָרט דאָס וועגעלע געקויפט... זאָל זי זיין ביי איהם... וועט זי
פערדיענען אויף א קליידל, אויף שידך... זאָל זי זיין ביי איהם...
איז זי אוועקגעגאנגען צו איהם... היינט פאר טאָג איז זי געקומען
צו לויפען, איז זי... אָהן א נשמה, בלייך ווי די וואנט... ניט טויט,
ניט לעבעדיג... ער איז געקראַכען צו איהר... זי האָט זיך אָבער
אויפגעכאַפט... ער האָט געבאָטען געלד... אין צורה האָט זי איהם
געשפייט... איין עהרליך קינד... האָט ער געוואָלט מיט געוואָלט...
האָט זי זיך מיט איהם געשלאָגען... קולות געמאַכט... קוים אַרויס-
געריסען זיך פון איהם... דאָס וועגעלע, האָט ער געזאָגט, וועט ער
דערפאר אָבנעמען ביי מיר... דאָס בלוט האָט אין מיר אָנגעהויבען
צו זידען... איך האָב אָנגעהויבען ברענען, ווי א העליש פייער...”

טאקי גאנץ אָפּט, געפינט זיך אַ קליינער ווייסער חברה'ניק, וועלכער איז אַ בעלן אויף אונטערשטופען, גלאט אזוי, פון פערנגיגען און שקאצעקעריי וועגען. היינט אַראָב אַ באַרג! יעמאַלט דאַרף מען גאָר ווייסען, ווי איינצוהאַלטען, מען זאָל זיך נישט פערנאַנדער-יאָגען...

נור מילא... מאלע וואָס גוט איז!.. אַ טרעגער איז ער געווע-
זען און אַ טרעגער וועט ער שוין שטאַרבען. מסתמא אזוי בע-
שערט...

אָבער, ניין... ער פיהלט זיך געזונד, זעהר געזונד!...
פרייער און לעבעדיגער זיינען געוואָרען זיינע בעוועגונגען, בריי-
טער דאָס האַרץ, גלייכער דער רוקען, און ער האָט נאָך לאַנג גע-
חזרט, ווי ער האָט אַריינגעוואָרפען דאָס וועגעלע, און פרייער און
לעבעדיגער האָט ער געוואָרפען מיט די הענד ארויף און אַראָב...
און זיין עולם האָט געלאַכט, געלאַכט, געלאַכט. די בלייבע
צורות האָבען זיך בעדעקט מיט רויטקייט, פון שטערן האָבען זיך
געקויקעלט גראַבע טראָפען שווייס. זיי האָבען שוין קיין כח נישט,
זיי האַלטען זיך שוין פאַר די זייטען, נור אויפהערען קאָנען זיי
נישט...

„חזרים יושען“, האָט זיך אָבגערופען אַ שטאַדטישער נגיד,
פאַרבייגעהענדיג. „וואָס פעהלט זיי די שלעפער? זיי האָבען
עפּים אַ סך קאָפּרעהענים?...“

1893.

בעגראָבען אונטער זיך דעם רייכען מעהלער, פון וועלכען ער איז זיך
זעהר א סך אויסגעשטאנען.

ער האָט אין זיך געפיהלט עפּים א נייע נשמה. עפּים ווי א
נייע הויט וואָלט זיך אויף איהם אָנגעצויגען. עפּים, ווי אין איינעם
מיט דעם וועגעלע האָט ער פון זיך אַראָבגעוואָרפען א שרעקליך
שווערע משא, וועלכע האָט איהם געדריקט אזא צייט און געזאָלט
דערשטיקען זיין טאָכטער!...

גאנצע זיעכען חרשים איז ער אָבגעוועזען א קנעכט ביי דעם
רייכען מעהלער, האָט געדארפט שטעהן נור נעבען זיין קראָם,
געהן נור אין זיינע שליוות, פאָלגען איהם אין פייער און וואסער.
יענער איז זיך בעגאנגען מיט איהם ווי מיט א פערד, נור
עפּים פלעגט ער איהם אויפּוואָרפען מיט דעם וועגעלע, וואָס ער
האָט איהם חנוכה געשיינקט מיט דעם תנאי, אז ער זאָל שטעהן
נעבען זיין קראָם...

די חברים האָבען פון איהם געלאַכט — פאר דאָס וועגעלע
האָט ער זיין בכורה, זיין פרייהייט פערקויפט.... האָבען איהם גע-
זידעלט, פערד, שומה, בהמה גערופען....
שלעכטע זיינען זיי, פערגעסען א טובה...

ער טוט דאָס נישט. א וועגעלע איז פאָרט א וועגעלע... פיהר-
רען דאָס זעקעל מעהל איז פאָרט נישט טראָגען. די פלייצע איז
שוין צוגעשטאנען — באַלד שוין א זיעבציגער... נור יעצט... א
כפרה זיינע, זאָל ער זיך ווערגען מיט זיין וועגעלע!
ער פיהלט אין זיך יעצט שמשון הגבור'ס כח און איהם דוכט
זיך, אז זיין פלייצע איז ווייטער יונג געוואָרען און איז שטארק
מסוגל צו משאות.

על כל פנים, ער האָט דאָך געלעבט אָהן דאָס וועגעלע אויך...
קלערט זיך, מיט א וועגעלע איז טאָקי בעסער, לייכטער.
ווערסט מיר, בלייבסטו שטעהן, בלאָזסט פון זיך אָב, טריקענסט
דיר אָב דעם שוויים און פיהלסט דרך טאָקי אָבגערוהט, דארפסט
נישט בלייבען שטעהן מיט דער שווערער משא אויפ'ן רוקען און
קוים-קוים פיהלען א דערלייכטערונג. — איין אנדערס מאָל, און

פנים, ווי געוועזען, אז עס איז געפעהרליך צו האלטען איהם אין א אירישער שטוב, ווייל ער קאן נאך קאליע מאכען די איבעריגע אר-
בייטער. מען פלעגט איהם ווייזען די טיר.

ער פלעגט דערפון גאָר נישט נתפעל ווערען. ביי איהם איז דאָס שוין געוועזען א שפיעלכעל. ער איז געוועזען זיכער, אז סוף כל סוף וועלען די בעלי־בתים צו איהם אָנקומען, ווייל זיי דארפען און מוזען איהם האָבען, ווייל „מיט זיינע הענד ארבייטען שדים“. ער פלעגט נור איראָניש שמייכלען און דורכשטעכען די בעלי־בתים מיט א סוק, פאר וועלכען זיי האָבען פשוט געציטערט. „וואָס, עס געפעלט אייך נישט מיין ליעדעל? “ פלעגט ער זאָ-
גען. „פאָר'ן אמת שלאָגט מען, האָ? עקספלאָאטאַטאָרעס, בלוט-
זויגער!“

„ריך דארף מען פערזעצען אָדער אין אסטראָג, אָדער אין דולהויז,“ פלעגט ער בעקומען איין ענטפער, „דו ביזט פשוט א גע-
פעהרליכער מענש! ביזט א משוגענער הונד!...“
„א, אוהום, טאָטאָ!“ פלעגט ער צוברומען מיט פערגניגען.
„אָבער ווי געפעלט אייך מיין ארבייט? איך ארבייט געשווינד,
האָ?“

דאָס האָט געשטאָכען די בעלי־בתים!
„אָברארען זאָלען דיר דיינע הענד!“ איז געוועזען זייער ענט-
פער. „וואָלסטו אזא מענש געוועזען, סאָר איין ארבייטער דו ביזט,
וואָלסט דו דאָך אין גאָלד געגאָנגען...“
„ביי אייך אין גאָלד געהן!“ פלעגט ער זיך פלוצלינג אָנבא-
פען פאר דאָס זייניגע. „פון פיערצעהנ'שעה'דיגער ארבייט מיט
דעם געהאַלט, וואָס איהר גיט, וועל איך דאָך באלד בעוואַקסען ווע-
רען מיט גראָז! עקספלאָאטאַטאָרעס, בלוטזויגער, מענשענפרע-
סער!...“

„ער איז שוין ווייטער דאָ!“ רייסט מען איהם איבער.
„מארש, שלעפּ דיך! געה, שריי עס אויפ'ן גאָס!“
„א, אוהום, טאָטאָ!“ ברומט ער שוין ווייטער. „אייך גע-
פעלט ניט! וואַרט, וואַרט!...“

דראבקיין.

1.

דראבקיין איז געוועזען א זעהר גוטער ארבייטער — א בייטעל־
נייהער, א שם דבר אין דער גאנצער שטאָרט. מען האָט איהם גע-
לויבט אין די אויגען און אונטער די אויגען, און ער האָט געוואוסט,
וואָס ער איז ווערט און געהאלטען הויך דעם קאָפּ. איהם האָט
זיך געדאַכט, אז ער איז בעשאַפען געוואָרען צו זאָגען דעם אמת
די בעלי־בתים און נור עפּים פלעגט ער זיי פאָרוואַרפען, אז זיי לע-
בען פון זיין שווייס און בלוט, אז זיי זיינען עקספּלאָאטאַטאָרס,
בלומזויגער, מענשענפרעסער און אזוי ווייטער און אזוי ווייטער.
דערפאַר האָט ער זיך אויף קיין אָרט א סך נישט געהאלטען און אין
א יאָהר איז ער ארומגעגאַנגען מעהר לעדיג, אלס געארבייט.

די בעלי־בתים האָבען איהם בערויערט. זיי פלעגען רעדען:
„א שד מיט נעגעל איז דאָס, קיין גוטער איד זאָל איהם נישט
קענען! ... אָבער גאָלדענע הענד האָט ער!“

„ווען נישט זיין משוגעת וואָלט ער דאָך אין גאָלד געגאַנגען. א
שפּאַם אזא ארבייטער, שדים ארבייטען דאָך מיט זיינע הענד!“

דאָך האָבען זיי איהם נישט געקאָנט ליידען, אפילו ווי מורא
געהאַט פאר איהם. אלע האָבען איהם שוין געקאָנט, ווי א בייזען
שילינג און פון דעסטוועגען פלעגט מען איהם נעמען צו דער אַר-
בייט, ווייל מען האָט אלץ געקלערט, טאָמער איז ער בעסער, שטיי-
לער, רעהיגער געוואָרען. אויך איז א שאָד, אז הענד, וועלכע אַר-
בייטען אויס אין צוועלף שעה וויפּיעל איין אנדערער אין א מעת-
לעת, זאָלען ארומגעהן לעדיג. נור אין א פאָר טעג ארום פלעגט מען
זיך מוזען מיט א קרעכץ מודה זיין, אז ער איז דערזעלבער עזות

„גליקליך, ווי די ראבע קאץ!“ האָט איהם די אלטע מיט שפּאַם געענטפּערט. „זיי זיינען טאקי שטאַרק נתפּעל געוואָרען, זעהט אַקאַרשט!“

„אזעלכע עקספּלאָאטאַטאָרעס, בלוטזויגער, מענשענפּרעסער, די וועלט איז זיי גאָר קנאַפּ!“ האָט ער זיך גערעדט זיינס. „קוקען זיי אין די ציין, וואָס? זיי וועלען זיך בענוצען מיט אונזער שווייס און בלוט און מען זאָל זיי נאָך שווייגען? ! פּע, אַ האָר אויך נישט! איך האָב פּיינר צו שווייגען! אזעלכע עקספּלאָאטאַטאָרעס, בייטעל־שניידער! איך האָב פּיינר צו שווייגען!...“

„פּש, אַ גרויסער קאָזיק!“ מאַכט חוּק די אַלטע. „אַבער וואָס האָט איהר אויסגעפיהרט? האָט מען א י י י אַרױסגעטריבען! פּלאַטאַטאַרעס — פּאַטאַרעס!...“

זי איז געוועזען בייז אויף דאָס שווערע אונפּערשטענדליכע וואָרט. עס האָט זיך איהר געדאַכט, אז ווען נישט דאָס וואָרט, וואָלט דראַבקיין צו קיין צרה נישט געקומען.

זי האָט שוין געוואָלט אויסשפּייען און אוועקגעהן פון איהם. נור דראַבקיין האָט זיך אָנגעכאַפּט אָן איהרע ווערטער.

„אַרױסגעטריעבען? אַי, אַי, כאַפּט זשע נישט! מען טרייבט מיך נישט אזוי גיך!“

„אַ גרויל!“ האָט זי זיך געקרימט. „איך וואָלט אייך אויפ'ן שוועל נישט אַרױפּגעלאָזען!“

„זעהט איהר דאָך, און זיי לאָזען מיך!“ האָט ער זיך גע־גרויסט.

„פּראים!“ האָט זי מיט עקעל אַרױסגערעדט.

„אַהא!“ האָט ער געענטפּערט מיט נצחון.

נאָך דעם „אַהא“ האָט שוין די אַלטיטשקע טאקי מעהר נישט גערעדט. זי האָט מיט פּעראַכטונג אויסגעשפּיגען, פּערייכט דאָס טיכעל אויפ'ן קאָפּף און אוועקגעגאַנגען פון איהם.

„פּלאַטאַטאַרעס, פּאַטאַרעס!...“ האָט זי געחזרט פאר זיך דאָס שרעקליכע וואָרט, ברוגז'דיג...

ביי די לעצטע ווערטער פלעגט ער נאך א מאך טון דראָהענדיג מיט'ן פינגער. אויף וואָס האָבען זיי צו וואַרטען, האָט ער אליין נישט געוואוסט, נור ער האָט געפיהלט, אז עפּים וועט אזוינס גע-שעהן, וואָס וועט פּערגעהן די בעליבתיים שאַרף אין נאָז.

מיט נצחון פלעגט ער אוועקגעהן פון די בעליבתיים; פון זיינע אויגען האָט אַרויסגעשיינט אַ פרייד, גלייך ער וואָלט יעצט אַ גוטע זאך אויסגעפיהרט, און מיט זיין קוק פלעגט ער דורכשטעכען אלע הויכע בייכיגע אידען, וועלכע ער האָט בעגעגענט אין גאס און גע-רעכענט פאר בעליבתיים. און אין קאָפּף האָבען זיך איהם אַרומגע-דרעהט נאָך שאַרפּזיניגערע דיבורים, וועלכע ער האָט געדארפט פיהרען און וועלכע ער וועט שוין איין אַנדערס מאַל זיכער פיהרען מיט די „עקספּלאַטאַטאָרעס“, מיט די „בלוטזויגער“, „מענשענ-פרעסער“. און ער האָט זיך געזעהן אַרומגערינגעלט פון אַרביי-טער, וועלכע העבען צו איהם זייערע אויגען, ווי צו זייער בעשיצער און בעהיטער. ער האָט זיך געפיהלט שטאַרק און ברייט אין דער דעה און איז געוועזען זעהר צופריעדען....

„אויס כלל ווייטער א מויד!“ האָט ער געזאָגט מיט אַ געלעכ-טער צו דער בעליבתי'טע פון זיין דירה, צו דער אַלטינקער דינה, אריינגעהענדיג אין שטוב.

יענע האָט איהם אָנגעקוקט פּערוואַנדערט — „פון וועלכער תּלּיה האָט ער זיך דאָס אָבגעריסען אין מיטען העלען טאָג.“ „ווייטער אַרויסגעטריעבען?“ האָט די אַלטינקע אויסגע-שריען, קוקענדיג אויף איהם מיט פּעראכטונג. „נישט געדאַכט זאָלט איהר ווערען, סאָר אַ מענש איהר זייט!“

זי האָט געשאַקעלט מיט'ן קאָפּף, ווי זי וואָלט זיך שוין פון איהם מיאש געוועזען, אז ער איז א „לא יוצלח“ געוועזען און א „לא יוצלח“ וועט ער שוין בלייבען, געקוקט אָן אַ זייט און פּערקרימט דאָס מויל. די קנויטשען אויף איהר געלען פאַרמיטענעם פנים זיינען נאָך טיעפּער געוואָרען.

„איך האָב זיי אוועקגעגעבען אַ גאָב!“ האָט ער געלאַכט און זיינע אויגען האָבען געפינקעלט.

פריה געקומען האלב אכט, נישט זיעבען, איז מען אויף איהם אָנגע-
פאלען, ווי אויף א משוגענעם הונד..."

"איז דאָס נישט זיין באַבעס דאגה?" האָט איהם די אלטינקע
איבערגעריסען.

"איך קאָן נישט ליידען, איך קאָן נישט שווייגען! האָב איך
זיי פֿערגעבען!..."

"פֿש... זייער העמד איז גאָר געוואָרען לייוואַנד!"

נור האַשקע וואָרפט אַ בייזען בליק אויף דער מוטער.

"זאָל מען זיי דען שווייגען?" פֿרעגט זי מיט פֿעראכטונג.

"זאָל אַ פֿריס שרייען! וואָס דארף ער שרייען?" האָט די

אלטינקע געענטפֿערט.

"און אז אפרים איז אַ לעמעלע? און אז אפרים לאָזט זיך

קריכען אויפ'ן קאָפּ?" איז דראַבקיין אויפגעשפרונגען און דאָס גע-

זיכט האָט זיך אויף איהם אָנגעצונדען.

האַשקע האָט איראָניש און מיט נצחון געקוקט אויף דער

מוטער.

"טאָ זאָל ער לייעגען אין ד'ר'ערד, זאָל ער פּוילען, אז ער איז אַ

נאַר!" האָט די אלטע געזאָגט.

"איך קאָן נישט שווייגען! איך קאָן עס נישט צוועהן!" האָט

דראַבקיין גערעדט מיט אַ טאָן נידריגער.

"טאָ לייעגט איהר אין ד'ר'ערד, פּוילט איהר, אז איהר זייט

אזאַ נאַר!"

"שעלטען זיך דארף מען אָבער נישט," האָט די טאָכטער

ברוגז'דיג איבערגעריסען.

"טפּוי, דו ביזט דאָך נישט בעסער פאר איהם."

"דיר געפעלט נישט?"

נור דראַבקיין דערלאָזט נישט, עס זאָל דערגעהן צו אַ קריעג.

"איך קאָן נישט שווייגען..."

ער האָט זיך צורעדט, צושריען. ערשטענס איז אפרים טאָקי

נלאָט אַ לעמעלע; מען מאָג מיט איהם טון, וואָס מען וויל, און ער

וועט שווייגען. און צווייטענס איז ער טאָקי נישט קיין שטאַר-

2.

אנדערס האָט אויף איהם געקוקט האשקע, דער אלטינקערס
טאָכטער.

אז זי איז געקומען ביי דער נאכט פון איהר אַרבייט — זי איז
געוועזען א מאָדיסטין — האָט די מוטער בעגעגענט זי מיט די
ווערטער:

„ער זיצט שוין ווייטער אויף דער פליישיגער באַנק.“
דערביי האָט זי א מאך געטאָן מיט'ן קאָפּף אויף דראַבקינ'ס
צימער.

„נן, איז וואָס?“ האָט די טאָכטער געפרעגט, אַראָבנעמענדיג
פון זיך דעם מאַנטעל.

די אלטע איז געבליעבען אָבהענדיג פון דער טאָכטערס ענט-
פער און נישט געוואוסט, צו דארף זי דערויף ענטפערען, צו נישט.
זי האָט זיך געוואונדערט, וואָס די טאָכטער ווערט גאָר נישט
נתפעל.

אין דער מינוט איז דראַבקינ ארויס פון זיין צימער.
„ווייטער א היימיגער!“ האָט ער לוסטיג געשמייכעלט.
„וואָס איז ביי אייך היינט פאַרגעקומען?“ האָט איהם האשקע
געפרעגט.

„וואָס איז פאַרגעקומען? וואָס זאָל פאַרקומען? עס איז פאַר-
געקומען! זיי זיינען בלוטזויגערס, עקספּלאָאטאַטאָרעס און מעהר
גאָר נישט!“ האָט ער זיך געהיצט.

„פּלאָטאַטאָרעס!...“ האָט די אלטע מיט חזק איבערגעריסען.
„פאַר וואָס פאַרט זייט איהר היינט ארויסגעשפרונגען?“
האָט האשקע געפרעגט, דורכלאָזענדיג דער מאַמעס איראַניע.

„פאַר וואָס? פאַר דאָס!“ האָט ער געשריען. „פאַר וואָס!
איך קען ניט צוזעהן, וואָס עס טוט זיך. דאָס איז אונמענשליך, דאָס
איז מערדעריש! אפּריס דארף אַרבייטען אין אָבענד ביז נייען א
זיגער און ער אַרבייט ביז האַלב עלף; אז ער איז היינט אין דער

אָהן איין אויפהער. ער האָט נור נישט געטראכט חתונה צו האָבען. —

האשקע איז אויך געוועזען א שיין מיידעל.

„אז מיין האשקע,“ האָט גערעדט די אלטע, „זאָל זיך אָנטון אין לייטישע קליידער, וואָלט מען זיך אין איהר פנים נישט געקאָנט איינקוקען, ווי אין דער זון.“ זי האָט א ביסעל איבערגעטריעבען, ווי אַ מוטער, אבער גאָר אַ ליגען האָט זי אויך נישט געזאָגט. האשקע איז געוועזען אַ ביסעל נידעריגער פאר דראַבקינ'ען; מאָר גער מיט איינגעצויגענע באַקען און אַ פלאַכער ברוסט. נור זי האָט געהאַט אַ זעהר ערעלע גלייכע טאַליע, אַ קליין שיין מויל מיט פיינע ליפּען, אַ גלייכע נאָז, קליינע אויערען און אַ שיינע שטערן, נור גאָר שיין זיינען געוועזען די לאַנגע שוואַרצע האָר מיט די בלויע אויגען. ווען זי וואָלט געהאַט נדן, וואָלט מען זי שוין לאַנג אויסגע- כאַפט, נור זי האָט אַפילו קיין רעכט קליידעל נישט געהאַט, האָבען זיך בחורים אַרום איהר „גלאַט אַזוי“ אַרומגעדריעהט, געזאָגט קאָמ- פלימענטען, אויף וועלכע זי פלעגט אַפילו מיט אַ שמייכעל נישט ענטפערען, געטשעפעט זי מיט די הענד, וועלכע זיי פלעגען מיט בזיונות צוכאַפען צוריק. זי האָט געקראָגען אַ נאָמען פון אַ „נישט ריהר מיך אָן“ און מען האָט גערעכענט, אז שולדיג אין דעם איז איהר „ליובקע“ צו דראַבקינען. —

און זי האָט איהם טאַקי געליעבט. אָבער איהר האָט זיך גע- דוכט, אז דראַבקיין וועט קיינמאָל נישט חתונה האָבען. „ער האַלט גאָר ניט דערפון.“ ער האָט זי קיינמאָל מיט קיין וואָרט נישט בע- לידיגט, ווער רעדט שוין מיט אַ האַנד. ער האָט מיט איהר שטענ- דיג נור וועגען „זיינע זאַכען“ גערעדט, וועגען יושר און נישט יושר, געזוכט דעם אמת ביי לייטען און נישט געפונען איהם. ער פלעגט שפּריצען מיט פייער, קלאַפען אין טיש, לויפּען איבער'ן צי- מער. „ניין, ער וועט נישט, ער דאַרף נישט און טאָר נישט חתונה האָבען!“

און ווען יא? ... אָך, ווי זיי וואָלטען געלעבט! זי וואָלט גע- אַרבייט, אַ סך געאַרבייט, פאר צווייען געאַרבייט... און ער פער-

קער ארכייטער און אז מען זאל איהם אָבזאָגען פון איין אָרט, וועט
ער א צווייטען ניט אזוי גיך קריגען, האָט ער פשוט טאָקי מורא
אָבעזענטפערען. אָבער ער! ער קאָן עס נישט צוועהן. ער האָט
דאָך פאַר זיי ווייניג וואָס מורא צו האָבען, ער לאַכט פון זיי אויס.
אזעלכע עקספּלאַטאַטאָרעס, בלוטזויגערס! ווענג איז זיי, אלץ
וועניג....

און האַשקע האָט אויף איהם געקוקט מיט אויגען פול מיט
ליעבע, געגעבען איהם גערעכט און איבערגעלעבט און איבערגע-
פיהלט דאָס זעלבע, וואָס ער.
די אַלטינקע דינה האָט געשאַקעלט איראָניש מיט'ן קאָפּ.
„צוויי משוגעים! איינער ניט בעסער פאר דעם אנדערן!...“

3.

אויף דראַכקינען מיט האַשקען האָט מען געקוקט, ווי אויף
חתן-בלה. „א ליובקע“, האָט מען געלאַכט. עס האָט געקלונגען,
אָבער קיין האַנע איז עס נישט געוועזען.
דראַכקין איז געוועזען א שיינער יונג. פון מיטעלען וואַוקס,
מיט ברייטע פלייצעס, א ווייס, קיילעכדיג געזיכט, וואָס איז געווע-
זען אַרומגעראַמט מיט א בלאַנדען בערדעל; א מיטעלמעסיג מויל
מיט דינע בלוט-רויטע ליפּען, אויף וועלכע עס זיינען געלעגען גע-
דיכטע וואַנצען, א „געשניצטע“ נאָז, א הויכע, ברייטע שטערן און
א קיילעכדיגער קאָפּ מיט לאַנגע געדיכטע טונקעל-בלאַנדע האָר.
די טונקעל-גרויע אויגען האָבען איהם שטענדיג געפינקעלט. מייד-
לעך פלעגען זיך פערקוקען אויף איהם, געוואונשען זיך האָבען איהם
פאר א חתן. נור ער האָט אויף מיידלעך נישט געקוקט. ער האָט
זיך מיט זיי נישט געקאָנט און נישט געפיהרט. ער איז שטענדיג
פערנומען געוועזען מיט זיינע „עקספּלאַטאַטאָרעס“; ער האָט
אפילו נישט בעמערקט, מיט וואָס פאר אויגען האַשקע קוקט אויף
איהם. מיט האַשקען האָט ער ליעב געהאַט צו רעדען, ווייל זי האָט
איהם מיטגעפיהלט. זי האָט איהם פערשטאַנען, גערעכט געגעבען.
מיט איהר וואָלט איהם נישט נמאס געוואָרען צו רעדען און רעדען,

דאָס האָט מיט איהם געטראָפּען נאָך אַ שרעקליכען כּעס אויף
אַלע בעל־בתים פון דער גאַנצער וועלט. עס איז ביי איהם אַריין
אין אַ נצחון: ער מוז ווערען אַליין אַ בעל הבית.

„אויסגע־עוקר'ט זאָלען זיי ווערען מן השורש, די עקספּלאַ־
אַטאַטאָרעס!“ האָט ער געשריען, אומלויפּענדיג איבער'ן שטוב.
„קיינ געדעכנים זאָל פון זיי נישט בלייבען, פון די בלוטזויגער!
זאָל מען זיי געדיכט זייהען און שיטער זאָלען זיי אויפּוואקסען, די
מענשענפרעסער! גענוג, אויס! איך ווער אַליין אַ בעל הבית!...“
ער איז ענטשוויגען געוואָרען און איז אַלץ אומגעלאָפּען אי־
בער'ן שטוב: ער האָט עפּים אָבגעקלערט.

„אַ בעל הבית וועט ער ווערען!“ האָט זיך די אַלטע אַריינגע־
מישט מיט איהר איראָניע, „אַ בעל־הבאָנדרזיע!...“
זי האָט זיך שטעכעדיג צולאַכט. האַשקע האָט אויף איהר
אונרוהיג אַ קוק געטאָן.

„פאַר זיך, נור פאַר זיך!“ האָט ער געזאָגט פערטראַכטערהייט.
„הע, וועט פערזעצען די הויזען!“ האָט די אַלטע געלאַכט.
און האַשקע האָט איבערגעטראָגען איהר אונרוהיגען בליק אויף
דראַבקינען: זי האָט טאַקי באַלד פון אָנהעב אַ קלער געטאָן, מיט
וואָס וועט ער מאַכען פאַר זיך.

„נישקשה! איך וועל קריגען געלד!“ האָט ער פערזיכערט.
„איך קאָן קריגען שותפים צעהן פאַר איינעם. מען קען מיר, וואָס
פאַר אַ בעל־מלאכה איך בין.“

„הלאוי!“ האָט די אַלטע געענטפערט מיט ספּקות. זי האָט
איהם וועניג געגלויבט, נור ביי האַשקען איז אראָב אַ משא פון האַר־
צען. זי האָט געגלויבט, אז עס וועט איהם געראַטען צו געפינען אַ
שותף. — —

נור ער האָט געפונען דאָס, וואָס ער האָט נישט געזוכט. ער
האָט געפונען אַ כּלח מיט נדן.

דאָס איז געוועזען, ווען ער האָט זיך מיאש געוועזען צו געפיר־
נען אַ שותף. ער האָט אויסגעגאַסען זיין ביטער האַרץ פאַר איין
אַלטען בעקאנטען.

דיענט דאך אויך. נור זי וואָלט איהם אין גאָר נישט געשטערט, אין גאָר נישט! זאָל ער בלייבען, ווי ער איז. דאָך א טייערער נפש!... אָך, רבונו של עולם, ווי זיי וואָלטען געלעבט!... אָבער ניין דאָך! באלד וועלען קומען קינדער... זי וועט נישט ארבייטען... די מאמע...

„גאָט, גאָט, פאר וואָס שטראָפסטו אזוי דעם אַרימאן!“ ניין, ער טאָר נישט, ער טאָר נישט חתונה האָבען... אָבער... ווי זיי וואָלטען געלעבט, ווי זיי וואָלטען געלעבט!...

און זי האָט בעהאַלטען פון איהם איהרע געפיהלען. איהר איז דאָס אָנגעקומען שווער. אָ, וואָלט זי איהם אַרומכאַפּען, און דריקען איהם צו זיך שטאַרק, שטאַרק, אריינדריקען אין איהם איהר נשמה, ווערען מיט איהם איין גוף... אָטעם פלעגט איהר פערפעהלען, אין די אויגען דרעהען און אין די שלייפען קלאַפּען, ווי מיט האַמערס. זי איז קוים איינגעזעסען נעבען איהם. ער זאָל נור נישט דער-קענען, וואָס אין איהר קומט פאָר. און אז ער וועט יאָ דערקענען?... און אז ער וועט יאָ דערקענען און וועט זי אַרומנעמען, און האַלען, און קוסען, און גלעטען, און דריקען!... א מיין זאָנדערבאַר זיס געפיהל געהט איהר איבער'ן לייב, אז עס שוידערט איהר.

ער שמעהט דאָך אזוי גאָהענט נעבען איהר. זי פיהלט דאָך כמעט זיין אָטעם. און זי האָט געקוקט אויף יעדע בעוועגונג זיינע, געלייענט אין זיינע אויגען, טאָמער... נור זי האָט זיך אליין פערשעמט פאר איהרע געדאַנקען. וואָס איהר קאָן זיך וועלען? וועגען וואָס זי קאָן גאָר טראַכטען, ווען ער רעדט וועגען אזעלכע וויכטיגע זאַכען? דאָס פאַסט עפּיס... פע!...

4.

דראַבקיין אָבער האָט חתונה געהאַט. נישט אויף האַש-זען, נור אויף אַ חיענקען, א מיידעל מיט פינף הונדערט רובעל גרין. — —

שריען, געקוויטשעט, געדונערט, געברילט — און דראבקיין האָט
לסוף געמוזט פּערגעהן מיט איהם אין אַ שיינק און שטעלען משקה
און נאָך די ערשטע דריי כוסות איז דער פריינד ענטלאָפּען צום
מחותן.

„וועסט מיר דאנקען, כל־זמן דו וועסט לעבען!“ האָט ער גע-
זאָגט צום געזעגענען זיך.

בלויבענדיג אליין האָט ערשט דראבקיין דערפיהלט, אז דאָס
איז פאר איהם אייגענטליך א גליק. פינף הונדערט רובעל! ער —
מיט פינף הונדערט רובעל! ער וועט דאָך וועלטען איבערקערען, ער
— מיט פינף הונדערט רובעל!...

און די כלה קען ער טאקי. דער פריינד האָט קיין סך ליגענס
נישט אָנגעזאָגט. זי איז נישט קיין אַ־אַ־אַי, אבער אַזעלכע מייד-
לעך וואלגערען זיך נישט אין די גאסען. יא, ער דער-
מאָנט זיך אויף איהר גוט. זי איז א ביסעל העכער פאר האַשקען,
פולער, דאכט זיך, א ביסעל... א בלאַנדינקע... א לעבעדיג שטיק
דאָרף זי, דאכט זיך, זיין... א פיינוכע, א ריהרעוודיגע בריאה...

פינף הונדערט רובעל! דאָס איז דאָך פאר איהם...
שייכות צו זאָגען!... פינף הונדערט רובעל... ער וועט דאָך... הם...
ער געדיינקט נישט אַקוראט, אָבער זי איז, דאכט זיך, א זעהר
גוטע אַרבייטערין. ווארט, ביי וועמען האָט ער מיט איהר גע-
אַרבייט?

ער האָט צוגעמאַכט די אויגען און געוואָלט זיך דערמאָנען.
ביי אברהם בער'ן? ניין... ביי... ביי... צום שוואַרץ יאָהר, ביי ווע-
מען האָט ער עס געאַרבייט מיט איהר! ניין, ער וועט זיך נישט
דערמאָנען. אָבער דאָס געדיינקט ער אַקוראט, אז זי איז א גוטע
בייטעלנייהערין. און גלאַט ביי איהם אין די הענד וועט זי שוין
ווערען א גוטע אַרבייטערין.

האַשקעס פיגור איז איהם אַלץ געשטאַנען פאר די אויגען, און
איהם האָט זיך געדאַכט, אז ער טראַכט וועגען דער חיענקען און
זעהט זי. — —

„שא, איך האָב פאר דיר א שותף,“ האָט אויסגעשריען דער אלטער בעקאנטער, „און א שותף אויף דיין גאנצען לעבען.“

דראַבקיין האָט איהם אָנגעקוקט קשה'דיג.

„וויילסט א שרוך טון מיט פינף הונדערט רובעל נדן?“

דראַבקינען האָט זיך עפּיס אין האַרצען אָבגעריסען. א שרוך

טון! פינף הונדערט רובעל! פאר די אויגען האָט זיך איהם פלוצ־לינג בעוויזען האַשקעס פיגור.

„דאָרט ין וויל מען דיר זעהר,“ האָט דער פריינד ווייטער גערעדט, „א מיידעל, א ליאַלע! א בריה — איינע אין דער וועלט...“

שא, אויך א בייטעלנייהערין.

דראַבקיין האָט נאָך אלץ נישט געקאָנט בעגרייפּען, און האַשקע

האָט זיך איהם געדערעהט פאר די אויגען...

„דאָרטין וויל מען דיר זעהר,“ האָט דער פריינד געהאַלטען

אין איין רעדען. „די כלה איז דאָכט מיר פערליעכט אין דיר, זי קען

דיר פון לאַנג אָן, געארבייט דאָכט זיך מיט דיר. נו, וויילסט דו?

זאָג, ווערט דאָס איינס און צוויי. איך וועל ביי דיר קיין שדכנות

נישט בעמען, איך וועל מיר נאָר נעמען אונטערפיהרער. נו?“

„א שרוך?“ האָט דראַבקיין געשטאַמעלט. „מיר ווילט זיך

דאָס גאָר ניט!...“

„וואָס, דו ווילסט גאָר נישט חתונה האָבען?“ האָט איהם

יענער איבערגעריסען מיט שפאָט. „דו ווילסט אוועק אין א מאָ-

נאָסטיר? זיי קיין נאר נישט און לאָז זיך רעדען! פינף הונדערט

רובעל נדן און דו ווערסט א בעל־הבית, דאָס ווייב וועט דיר זיין

איין אמת'ער עוזר. דרעה קיין קאָפּ נישט!... ווי איך בין א איד,

אז דו וועסט ביי מיר מוזען חתונה האָבען מיט דער מיידעל!...“

דער פריינד האָט זיך שוין שטאַרק געהיצט. ער האָט אָנגעריר-

פען דעם מחותן — גרונט דעם גלעזער, די כלה — חיענקע, א מייד-

על מיט גאָלד גלייך, שוין, אז דראַבקיין מאָג זיך ענטקעגען איהר

בעהאַלטען אין הרובע, קלוג — שייכות קלוג? — בלעם! עהרליך,

ווי גאָט האָט געבאָטען, א כשר קינד — „אויף מיר אזא יאָהר!“...

דער פריינד האָט געארבייט מיט אלע כוחות, גערעדט, גע-

קומען מיט א שמחה און געזאגט, אז מארגען איז ביי איהם תנאים.
חאשקע איז בלייב געוואָרען, געכאפט זיך פאר די ברוסט און איז
שיער נישט אומגעפאלען. ער איז געבליעבען מיט א וואָרט אויף
די ליפען: ער האָט אלץ פערשטאנען.

„חאשקע, וואָס איז מיט אייך?“ האָט ער פאר שרעק אויסגע-
שריען, כאַטש ער האָט געוואוסט, וואָס מיט איהר איז. ער האָט
איהר דערלאנגט א גלאָז וואַסער.

די אַלטע האָט אַרום איהר ארומגעטאנצט און דראַבקיין איז
געשטאנען, ווי א דערשלאָגענער. איהם האָבען זיך אויך טרערען
אַנגעשטעלט. ער האָט ערשט בעגריפען, פאר וואָס חאשקע איז
איהם געשטאנען די לעצטע צייט פאר די אויגען, ווען ער האָט
גאָר גערעדט וועגען דער כלה. ער האָט זיך ערשט געכאפט, ווער
עס פעהלט איהם.

און איהם האָט זיך פערוואָלט א וואָרף טון זיך צו חאשקען,
ארומנעמען זי, האַלזען זי, קוסען זי, שווערען איהר, אז ער וועט
נור מיט איהר חתונה האָבען...

ער איז ענטלאָפען צו זיך אין צימער גאנץ פערלאָרען, בלייב,
אויפגערעגט.

„וואָס איז ער משוגע געוואָרען?“ האָט די אַלטע ביז ארויס-
גערעדט.

און חאשקע האָט זיך נאָך ביטערער פערנאנדערגעוויינט און
שטארקער געדריקט זיך די ברוסט. —

5.

מען האָט אָבגעלעגט די חתונה אויף א האַלב יאָהר, נור דאָס
נדן-גערד האָט מען איהם גלייך ארויסגעגעבען אויף די הענד, ער
זאָל גלייך איינפיהרען א ווערקשטאַט. אלע האָבען איהם גע-
וואוסט פאר איין אָרענטליכען מאָן.

ער האָט געקויפט א מאַשין, שערען, מעסערס; צוואַנגען היל-
צערנע האָט ער אַליין געמאַכט און געזעצט זיך צו דער אַרבייט צו-

אז האשקע איז געקומען, האָט ער איהר גלייך דערצעהלט דעם פאָרשלאַג און געפרעגט ביי איהר איין עצה.
האשקע איז בלייב און רויט געוואָרען.
„א, טוט מיר היינט וועה דער קאַפּ!“ האָט זי געזאָגט און איהר קול האָט געציטערט.

דראַבקיין האָט געגלויבט איהר קאָפּוועהטאָג, די מוטער אויך.
„מסתמא פערטשאַדיעט זיך“, האָט די אַלטע געמורמעלט. „זיי האָבען דאָרטין אַלץ מורא דערפראָרען ווערען! א פאָהיבעל גאָר אויף זיי... איך וועל ארויסנעמען דאָס הייסע וואַסער פון אויווען, וועסטו אויסוואַשען דעם קאַפּ.“

דאָס האָט זי אויסגעגאָסען איהר האַרץ צו האשקעס בעל־בתימ'ס קעפּף. און איהר האַרץ איז יעצט געוועזען שטאַרק פער־ביטערט: זי האָט גערעכענט דראַבקינען פאַר האשקעס חתן.
האשקע האָט געשוויגען. דראַבקיין האָט אויף איהר געקוקט און געוואַרט אויף איין ענטפער.

„איהר קענט אפשר די חיענקען?“ האָט ער ווייטער אָנגעהויבן בען. „זי דאַרף דאָכט זיך זיין א וואויל מיידעל.“
„וואָס קאָן איך וויסען? ווי עס ווייזט אויס, איז דאָס גאָר ניט קרום. פינף הונדערט רובעל און חיענקע, ווי איך קען זי, איז טאַקיי א וואוילע מיידעל. זאָל זיין מיט מזל!“

ביי די לעצטע ווערטער האָט איהר קול דאָך געציטערט.
די אַלטע האָט נישט געפונען קיין שלעכטע ווערטער אויף קאַליע צו מאַכען דעם שדוך און איז שטאַרק ברוגז געוואָרען: אויף חיענקען מיט איהרע פינף הונדערט רובעל, אויף דראַבקינען, אויף האשקען, אויף זיך און אויף איהר גאַנץ אָרם לעבען. זי האָט זיך איינגעהאַלטען פון טרערען און אָנגעגרייט בעזונדערע טענות פאר'ן רבונז'ל עולם.

און דראַבקיין האָט דערוויילע אויסגעלעגט זיינע פלענער. ער האָט גערעדט. פרעהליך און נישט בעמערקט דעם אַרומיגען שמערץ — — —

ער האָט עס בעמערקט אין א פאָר טעג ארום, ווען ער איז גע-

„האָסט מיך נישט געזעהן? ווילסט זעהן, צי האָסטו דיר נישט גענאָרט?“ פרעגט זי איהם ווייטער. זי וואָרפט די אַרבייט און נעמט איהם אַרום אַרום האַלז.

נור ער שווייגט. ער שטעקט אַריין דעם אָנגעפּעכטען פּאָדים אין נאָדעל און העבט אָן נייַהען. ער פּיהלט, אז די איז איהם פרעמד, די קען ער גאָר נישט.

„ביזט ברוגז?“ פרעגט איהם די, לאָזט איהם אָב דעם קאָפּף און איז שוין אַליין גרייט ברוגז צו ווערען.

„גאָר ברוגז,“ ענטפערט ער, קוקענדיג אויף דעם בייטעל אין צוואַנג און שטעכענדיג. „איך האָב געקוקט, איך טאָר אויף דיר נישט קוקען?“

— — —

ער פלעגט צו חאַשקען אָפּט געהן, כאָטש אויף אַ וויילע. און אין דער וויילע האָבען זיי זיך אויך נישט גוט געפּיהלט. ביי ביידען זיינען געשטאַנען טרערען אין די אויגען.

די אַלטינקע פלעגט זיך אַרויסמאַכען ביי זיין בעזוך אין קיך אַריין, בורטשענדיג און מיט איין אָנגעקנויטשטער שטערן. דאָר-טין פלעגט זי זיך אַוועקזעצן איבער אַ זאָק ביי אַ פינסטערען לעמד פּעל און קוקען פאַר זיך אין די האַלב-פינסטערנים אַריין און טראַכטען וועגען איהר נאַרישער און אונגליקליכער טאַכטער.

דראַבקיין פלעגט זיך שטעלען אין פענסטער און שרייבען מיט'ן פינגער אויף דער שוויב אָדער קוקען גלאַט אין דער וועלט אַריין אָהן קלאָרע געדאַנקען אין קאָפּף און וואָרטען, אז חאַשקע זאָל עפּים פרעגען.

און חאַשקע איז געזעסען איבערגעבויגען איבער איין אַרבייט און אין האַרץ האָט איהר גענאָגט און גענאָגט.

זי האָט געפּיהרט מיט זיך אַ שטאַרקע מלחמה. זי האָט גע-וואָלט אַלץ פּערגעסען. אויס, פּערפאַלען, מסתמא איז נישט בע-שערט! און דאָך האָט זי נישט אָבגעלאָזען אַ שרעקליכע גאָגענדע ביינקענים. און אין דער שטילער נאַכט פלעגט זי נאָם מאַכען איהר קיסען מיט לאַנגזאַמע, וואַרמע טרערען. און אָפּט פלעגט

זאמען מיט דער כלה. די ווערקשטאט איז געוועזען, נאטירליך, אויף איהר נאָמען.

מען האָט איהם פערשאַטען מיט אַרבייט.

אויף איהם האָט זיך אָנגעצויגען אַ נייע הויט. ער איז געוואָרן רען פרעהליכער, לעבעדיגער, פרישער. ער האָט זיך גענומען צו דער אַרבייט מיט היץ, ער האָט זיך נישט געקאָנט אָנזעטיגען. עס האָט זיך געדאכט, אז ער האָט געוואָלט אַריינכאַפּען, וואָס מעהרער און מעהרער.

ער האָט געשפּירט אַזוינס, וואָס ער האָט נאָך קיינמאָל נישט געשפּירט. ער האָט געלד! ער האָט געלד! ער איז אַליין אַ בעל־הבית! אָפּט פלעגט איהם אָנהעבען צו קיצלען און ער פלעגט גליק־ליך שמייכלען און פערנאָנדערוינגען זיך. ער האָט זיך געפיהלט איבערגליקליך. ער האָט געמאַכט פלענער — דער נדן וועט זיך פערגרעסערען, ער וועט האָבען אַ סך געלד, ער וועט וועלטען איר בערקעהרען!...

„איך וועל זיי בעווייזען!“ פלעגט ער אויסשרייען מיט נצחון גלאַט אין דער וועלט אַריין, שטעפענדיג אויף דער מאַשין, נייהענדיג אין דער צוואַנג.

„וועמען?“ האָט די כלה געפרעגט, אז ער האָט עס שוין אַ כּאָל צעהן איבערגע'חזר'ט.

„אַלעמען!“ האָט ער געענטפערט. „זיי וועלען שוין ביי מיר זעהן!“

און ער האָט זיך צורעדט, ווי ער וועט „זיי בעווייזען“. —

איין וואָלקען נור איז געוועזען אויף זיין ליכטיגען הימלעל: ער האָט געביינקט נאָך חאַשקען. חאַשקע האָט איהם געפעהלט. ער פלעגט פערבלינדען, פערשצורען די אויגען, אָנפּעכענדיג אַ פאָדים, און קוקען אויף דער כלה, נור געטראכט האָט ער בשעת מעשה וועגען חאַשקען: ער האָט זי פערגלייכט מיט דער כלה. „וואָס קוקסטו אַזוי אויף מיר?“ פּרעגט איהם חיענקע מיט אַ שמייכלעל.

נור ער ענטפערט נישט און פעכט.

דערשיקען פרייזקוראנטען... ניין, ער וועט זיי שוין בעווייזען! ...
ער וועט שוין מיט זיי לערנען בלע!

און האשקע הערט און האָט הנאה. נור איין פראַגע דריקט זי,
און זי מוז זי פרעגען. זי בויגט אַראָב דעם קאָפּף איבער דער אַר-
בייט און מיט א פערשטיקטער שטימע פרעגט זי:
„וואָס מאַכט אייער חיענקע?“

ער רייסט איבער זיין ערצעהלען און ווערט ווייטער אומעטיג.
„וואָס זאָל זי מאַכען? אַרבייט.“

און ווייטער קוקט ער אין פענסטער אַריין אָהן יעדען געדאַנק
אין קאָפּף. און זי בלייבט זיצען איבערגעבויגען איבער איהר אַר-
בייט און העכט די אויגען נישט אויף. און באַלד צושיידען זיי זיך
מיט שטיינער אויפ'ן האַרצען. — — —

נור שפעטער א ביסעל האָט איהם די אַרבייט דעם קאָפּף פער-
דעהט, אז ער האָט דאָס האַרץ פערגעסען. ער האָט זיך צוגע-
וואָהנט צו חיענקען און איז בערעדליכער געוואָרען. און איינמאָל
האָט ער אָנגעהויבען צו דערצעהלען איהר, וואָס ער פלעגט צוטון
מיט זיינע בעלי-ביתים, ווי ער פלעגט זיך מיט זיי קריגען. זי האָט
געלאַכט. יא, זי ווייס פון איהם און זיינע שטיק.

„איך האָב נאָך מיט קיינעם פון זיי קיין גוט וואָרט נישט גע-
רעדט. אפילו מיט דעם בעסטען,“ דערצעהלט ער איהר. „איך האָב
זיי שמענדיג בעווייזען מיינע נעגעל.“

„איך וועל דיר זאָגען דעם אמת,“ האָט זי געזאָגט מיט איין
ערנסטער מינע. „איך וואָלט דיר אויפ'ן שוועל נישט אַרויפגעלאָ-
זען, ווען איך וואָלט געווען דיין בעלי-הבית, איך זאָל אפילו וויסען,
אז איך וועל פון דיר פערגולטען ווערען.“

ער האָט גאָר נישט געענטפערט, שנעלער אָנגעהויבען צו שמע-
פען און געוואַרט, טאָמער וועט זי נאָך עפּיס זאָגען.

„ביי אונז וועט דאָס נישט זיין,“ האָט זי געזאָגט.
„א ודאי נישט,“ האָט ער אונטערגעכאַפט. „מיר וועלען זיך

אַנדערס בעגעהן מיט אַרבייטער.“

„אַנדערס, צי נישט אַנדערס,“ האָט זי געענטפערט, „נור, אז

זיך איהר דאכטען, אז עס וועט זיין א טאָג, כאָטש ווער ווייס אין וויפיעל יאָהר אַרום, און ער וועט קומען צו איהר צו לויפּען און... אַך, ביז'ן סוף האָט זי קיינמאָל נישט דערטראַכט — — — אָבער ער דאַרף דאָך נישט וויסען, וואָס אין איהר קומט פאָר! און האַשקע מאַכט זיך האַרץ, אַטעמט פרייער אויף און העבט אָן די ערשטע צו רעדען.

„וואָס טוט זיך ביי אייך? פראַן אַרבייט?“

יא, וועגען דעם קאָן ער א סך רעדען און אַנדערצעהלען. עס איז איהם בלויז שווער אויפ'ן האַרצען. ער זיפצט אָב און ענטפערט אונטער דער נאָז:

„עס אַרבייט זיך צו ביסלעך. אין אַרבייט וועט שוין גר אָד קיין מניעה ניט זיין.“

„אויף וועמען אַרבייט איהר יעצט?“ פּרעגט זי ווייטער, ארייַ בערלאַזענדיג זיינע לעצטע ווערטער.

„אויף עטקינען,“ ענטפערט ער מיט אַ האַלבען מויל, ווי ברוגז, וואָס זי רעדט אַלץ וועגען אזעלכע זאַכען.

אָבער ניין, דאָס מוז ער איהר טאַקי דערצעהלען, ווי ער האָט אָנגענומען דעם קרעמער עטקין ביי זיין אַלטען בעל־הבית, ביי משה ברוך'ן. דאָס איז טאַקי העכסט אינטערעסאַנט. און ביסלעכ־ ווייז צורעדט ער זיך און צוהיצט זיך, ווי ער האָט אַריינגעטראָגען צו עטקינען א שטיקעל אַרבייט און אַלע האָבען דאָרטין געלעקט די פינגער און גלייך האָט ער בעקומען א גאַנצע בעשטעלונג. און משה ברוך האָט איהם בעגעגענט און געשראָקען, אז ער וועט איהם צו פאַטשען די צורה. האַה־האַה, ער האָט טאַקי געפונען וועמען צו שרעקען! ניין, ער וועט נאָך איהם בעווייזען אזא קונץ, אז ער וועט נאָך אַריינגעהן צו בזשעשינסקען, אויף וועלכען משה ברוך אַרבייט, און זאָל ער איהם טאַקי וואָס טון! אַהאָ! ער קאָן איהם, דעם משה ברוך'ן, גאַנץ גיך מאַכען פאַר אויס בעל־הבית... ער רעד־ כענט נאָך אַריינגעהן צו אברהם־בער'ס קונדען. מיט אברהם בער'ן מוז ער זיך אויף אָברעכענען אויף דער וועלט. ער ווייס אַלע קונדען זיינע, אפילו די נישט־היגע, און ער וועט צו אַלעמען פערנאַנ־

„איהר הערט עפּים ווערטער?“ האָט ער אויסגעשריען צו-
לעצט.

„זי איז גערעכט, ווי דער טאָג,“ האָט זיך די אלטע אריינגע-
מישט.

„סאַר אַ ווערטער, האָ?“ האָט ער איבערגע'חזר'ט און געקוקט
חאַשקען אין די אויגען.

„נו?“ האָט יענע קאַלט ארויסגערעדט.

„ווי הייסט „נו“, וואָס טייטש „נו?“ האָט ער אויסגעשריען.

„וואָס ווילט איהר, אז אלע זאָלען זיין מיט אייך אין איין
מיינונג?“

„ווי הייסט „אין איין מיינונג?“ וואָס טייטש „אין איין מיי-“

נונג?“ האָט ער זיך געוואָרפען. „דאָס איז דאָך מיין כלל!“

„איהר האָט דאָך אָבער בעזונדערע קעפּ, בעזונדערע הערצער,“
האָט חאַשקע געענטפערט.

„ער וואָלט וועלען, אז זיין כלל זאָל זיין אזא פערד, ווי ער,“

האָט די אלטע צוגעגעבען.

„ניין, אָט איהר? פאַר וואָס איהר?“ איז ער צוגעשטאנען צו

חאַשקען.

„זי איז אַ לאַנגאַנעדיגער נאַר,“ האָט די אלטע געענטפערט;

נור חאַשקע האָט געשוויגען, רויט ווערענדיג.

„היינט פאַר וואָס זי?“ האָט ער גערעדט זיינס, מיינענדיג

שוין די כלל.

„איז וואָס ווילט איהר?“ האָט איהם חאַשקע איבערגעריסען.

ער האָט עפּים נישט גלייך געפונען א תירוץ.

„נו, זאָגט, וואָס ווילט איהר?“

„וואָס זאָל איך וועלען? איך וויל גאָר נישט,“ האָט ער געענט-

פערט ברוגז'דיג.

ער איז אוועק מיט גאָר נישט און ברוגז. ער האָט געוואָלט, אז

חאַשקע זאָל איהם העלפען זיין אין כעס, ארויסגעהן פון זיך, ווי אלע

מאָל. — — —

אויף מאָרגען האָט ער געפרובט נאָך אַ מאָל דורכערדען זיך

איינער וועט ביי אונז מאכען אזעלכע קונצען, איז גלייך פאר'ן קאל-
נער און פון די טרעפ!...”
„דאס זאגסט דו אזוי...”
זיין קול האָט געציטערט.

„און אזוי וועט עס טאָקי זיין,“ האָט זי געענטפערט מיט דעם
זעלבען ערנסט. „בין איך א בעל-הבית, דאָרף איך זיין א בעל-
הבית. איך ווײס, איך האָב אויך געאַרבייט ביי בעל-יבתיים, איך
האָב מיך אויך געקריגט מיט זיי, זיינען זיי מסתמא ווערט געווע-
זען; אָבער גלאַט אזוי, אַהולעם קריגען זיך! מעהר וועט „זיי“ נישט
פעהלען ביי מיר!”

„ביי אונז וועט עס נישט קאָנען פאַרקומען,“ האָט ער געזאָגט.
„איך וועל זיי אין אלץ נאָכגעבען.”

„ווי הייסט אין אלץ נאָכגעבען?“ — זי האָט דערהעכערט א
ביסעל די שטימע — „פע, א האָר אויך נישט! פאר וואָס זאָל איך
מיך בעסער בעגעהן, ווי מען איז זיך מיט מיר בעגאַנגען?“
דראַכקין איז בלייב געוואָרען; עס האָט איהם א ציטער געטאָן
די האַנד.

„דאָס וועלען מיר שוין זעהן,“ האָט ער שוואַך אַרויסגערעדט.
ער האָט זיך איינגעהאַלטען, נור דאָס בלוט האָט אין איהם געקאָכט.
„וואָס וועלען מיר זעהען, וואָס?“ האָט חיענקע געזאָגט. „גע-
וויס וועל איך מיך נישט בעסער בעגעהן, ווי מען איז זיך מיט מיר
בעגאַנגען. פאר וואָס זאָל איך זיי נאָכגעבען? זיי זאָלען מיר קרי-
כען אויפ'ן קאָפּ?“

ער האָט גאָר נישט געענטפערט. ער איז שוין געוועזען
שטאַרק אין כעס און האָט זיך איינגעהאַלטען נישט צו רעדען. ער
האָט זיך איינגעטיעפט אין דער אַרבייט און מעהר א וואָרט נישט
גערעדט, כאָטש חיענקע איז נישט גיך ענטשוויגען גע-
וואָרען. — — —

ביי נאָכט איז ער געלאָפּען צו חאַשקען. ער האָט איהר איי-
בערגעגעבען דאָס געשפרעך.

זאל אויפהערען צו געהן צו חאשקען : געפעלט איהם חאשקע בעסער,
טאָ זאל ער זי נעמען. זי קאָן בעשטעהן האָבען א חתן פאר זיך
אלליין.

נור ביי איהר איז געבליעבען, ביז דער חתונה נישט פערפיהר
רען מיט איהם קיין סקאנדאלען. נאָך דער חתונה וועט זי שוין
וויסען, ווי צו מאַכען, ער זאל צו חאשקען אויפהערען צו געהן און
זי זאל ביי זיי אויפ'ן שוועל נישט ארויף. —

אַבער ער האָט גאָר נישט געוואָלט געהן צו חאשקען — נישט
היינט און נישט מאָרגען און איבערהויפט... וואָצו ? ער איז געוועזען
אויף איהר ברוגז. — — —

6.

פרעהליך זיינען געוועזען צו דער חתונה חיענקע מיט איהרע
עלטערן : פון די פינף הונדערט רובעל נדן איז אונטער דער צייט
געוואָרען זיעבענהונדערט ; חיענקע האָט זיך געפיהלט פאר א גבירה,
און איהרע עלטערן פאר א גבירה'ס א טאטע-מאמע.
דראַבקיין איז אַבער געוועזען נישט אין גוטען הומאָר. ער
האָט עפּים מורא געהאַט. נאָך דער חתונה וועט זיך אָנהעבען א
מלחמה. —

די מלחמה האָט זיך טאַקי אָנגעהויבען אין פינף חדשים ארום
נאָך דער חתונה. זיי האָבען בעשלאָסען אָנהעבען אויסצואַרביי-
טען אייגענע סחורה און נישט וואַרטען, ביז מען וועט זיי בריינגען
אַרבייט פון די קראַמען. מען האָט געדארפט פערפיהרען שוין א
גאנצע ווערקשטאט מיט אַרבייטער.

ער האָט זיך געזעהן מיט עטליכע אַרבייטער, אַלטע חברים,
מיט וועלכע ער האָט צוזאַמען געאַרבייט.

„וואָס, חברה, איהר וועט געהן צו מיר אַרבייטען ?“
„אישש, דראַבקינ'דעל ! דו ווערסט טאַקי א גאנצער בעל-
הבית ?“

„הערסט, ער איז דאָך גאָר קיין יאָלד נישט !“

„נו, וועט איהר געהן אַרבייטען ?“

מיט חיענקען, נור ער האָט אויסגעהערט דאָסזעלבע, וואָס נעכטען.
„זאָג איך דיר,“ האָט ער שוין ארויסגערעדט שאַרף און פעסט,
„אז ביי אונז וועט מען זיך בעגעהן מיט די אַרבייטער, ווי איך
וויל!“

„זאָג איך דיר,“ האָט איהם חיענקע אָנגעשניטען, „אז ערשט
טענס האָבען מיר נאָך נישט און מיר נעמען נאָך נישט קיין אַרבייט
טער, און צווייטענס, וועל איך מיך מיט זיי בעגעהן, ווי איך וויל!“
„מיר וועלען זעהן!“
„וועלען מיר זעהן!“

ער איז ברוגז געוואָרען, זי איז ברוגז געוואָרען און האָבען
שוין ניט גערעדט דעם גאַנצען טאָג.
„אז ער איז אזא מאַכער,“ האָט זי געטראַכט, „וועט ער שוין
ביי מיר נישט זיין קיין פרייז איבער דאָס געלד.“

ער איז געזעסען, ווי אויף שפּילקעס. ער איז געוועזען שרעק
ליך אין כעס, דאָס בלוט האָט אין איהם געקאָכט. ער האָט גע-
וואָלט אויפּשפּרינגען, א שפּיי טון, א שטאַרקען שפּיי טון און צוריי-
סען אויף אייביג מיט דער כלה. נור עפּיס האָט איהם אויפגע-
האַלטען. דאָס „עפּיס“ האָט איהם ניט דערלאָזען טון, וואָס איהם
האָט זיך אזוי געוואָלט. דאָס „עפּיס“ האָט איהם צוגעשמידט צום
אָרט, איינגעהאַלטען זיין כעס. און דאָס „עפּיס“ איז איהם אַליין
נישט זעהר דייטליך געוועזען. ער האָט עס נור שטאַרק געפיהלט,
פון דעם „עפּיס“ איז איהם געגאַנגען וואַרמקייט איבער'ן גאַנצען
גוף — — — און דוקא פון דער בויזס-קעשענע...

„נו, נו, מיר וועלען זעהן!“ האָט ער געטראַכט, „נאָך דער
חתונה וועלען מיר אַ סימן האָבען.“ — —
ביי'ס צושיידען זיך אין יענעם טאָג, האָט איהם חיענקע גע-
זאָגט:

„נו, לויף אויף גיך צו דיין חאַשקען און פער'מסר ריך.“
„אז איך וועל צו איהר וועלען לויפּען, וועל איך ביי דיר נישט
פרעגען.“

חיענקע האָט געוועזען ביי זיך בעשלאָסען אויסצופיהרען, ער

ארויסגערעדט. „איך וועל נישט זיין אזוי ווי אלע. איך וויל נישט זיין קיין בייטעלשניידער!“

„זעה אקארסט — א בייטעלשניידער!“ האָט זי גיפטיג גע-
ענטפערט. „דיינע פרנסות! איך, א מעוברתע, וועל אַרבייטען
פיערצעהן און פונפצעהן שעה און זיי וועלען ביי מיר ארומגעהן,
ווי די פריצים! נישט דערלעבען וועלען מיינע שונאים! אזוי לאַנג
קריינקען זיי, ווי לאַנג דאָס איז נאָך נישט געוועזען און וועט נישט
זיין!“

„איך האָב דאָך דיר געזאָגט,“ האָט ער שאַרף אָבגעשניטען,
„דו ווילסט נישט, איז ווי דו ווילסט זיך!“

„וואָס איז דאָס פאר א ווערטער!“ האָט זי אויסגעשריען.
„די בעל־הבית'טע לעת־עתה בין איך, דאָס געלד איז נאָך לעת־
עתה מיינס!... דו האָסט עפּיס א סך געבראכט? וועט מסתמא זיין
ווי איך וויל. וועסטו זעהן, צי זיי וועלען ביי מיר אַרבייטען, צי
נישט. גאָר נישט — א בעל־טובה, ען!“

„הער, חיענקע, מאַך קיין קונצען נישט!“

„מאָך דו קיין קונצען נישט! וואָס וועסטו טון? וועסט מיר
שלאָגען? פאר אזעלכע זאכען האָב איך גאָר קיין מורא נישט!“
זי האָט שוין געקוויטשעט.

ער האָט אויף איהר ביז געקוקט און געסקריעט מיט די ציין.
פֿלוצלינג האָט זי זיך אָנגעטאָן און איז ענטלאָפּען צו איהרע

עלטערן.

אין א שעה אַרום איז געקומען דער טאטע, די מאמע, דעם
טאטענס ברודער יונה דער שניידער און דער מאמעס ברודער יחיאל
דער שוסטער; חיענקע, טריאומפירענד, מיט נצחון, פאָראוויס.
דראַבקיין האָט זיי בעגעגענט נישט מיט א פרעהליכען געזיכט און
געטאָן זיך זיין אַרבייט אויף דער מאשין.

„וואָס טוט זיך דאָ ביי אייך?“ האָט אָנגעהויבען גרונם דער
גלעזער.

„וואָס ביזטו אזוי אָנגערוקט?“ האָט די שוויגער גיפטיג גע-
פרעגט. „דו ביזט נאָך אפשר גערעכט?“

„פאר וואָס נישט ? וועסט דאָך מסתמא צאָלען אין צווייען.“
די אַרבייטער האָבען געלאַכט.

„מיט מיר האָט איהר דאָך נישט וואָס צו רעדען וועגען אועל-
כע זאכען,“ האָט ער זיי געזאָגט און געטראַכט בשעת מעשה וועגען
דעם ווייב.

„וועסטו טאָקי צאָלען אין צווייען ?“

„איהר האָט ניט וואָס צו רעדען, פערר ! איהר נעמט ביי מיר
מעהר, ווי ביי אַלעמען און איהר וועט א סך וועניגער אַרבייטען.“
זיי זיינען זיך אַלע צוגאנגען צופריעדען. איהם האָט זיך גע-
ראַכט, אז ער האָט זיינס פאָרט אויסגעפיהרט. —

„מאָרגען וועלען קומען פיער אַרבייטער,“ האָט ער געזאָגט
חיענקען, קומענדיג אהיים. ער האָט אָנגעהויבען אויסצורעכענען :
„אברהמעל, וואָס האָט געאַרבייט ביי אברהם בער'ן ; לייבעל,
וואָס...“

„וואָס וועסטו זיי צאָלען ?“ האָט זי איהם איבערגעריסען און
געקוקט אויף איהם פון אונטער דער אָנגעקנויטשטער שטערן.
ער האָט געשוויגען. ער האָט געטראַכט, וויפיעל צו זאָגען
איהר.

„וואָס שווייגסטו ?“ האָט זי שוין שטרענגער געפרעגט און
שאַרפער איינגעקוקט זיך אין איהם.

ער איז געוואָרען מיט אַ מאָל דרייַסט ביי זיך, שטאַרק אין
דער דעה. וואָס האָט ער מורא צו האָבען פאר איהר ? ער וועט
איהר זאָגען ! זי וועט ניט וועלען, איז ווי זי וויל זיך ! ער האָט איהר
אויסגעלעגט מיט אַ פּרעהליכען שמייכעל אַלע בעדינגונגען מיט די
אַרבייטער.

„אַלע ביזע חלומות צו מיינע שונאים'ס קעפ !“ האָט זי
אויסגעשריען, אַ פאַטש טוענדיג מיט די הענד. „וואָס ביזטו,
שיכור צי משוגע ? ? ! סאַר אַ ברייטער פּריץ ! וואָס דאַרפסטו אַ
סך — נעם מיין נדן און צושינק !...“

„דו ווילסט נישט, איז ווי דו ווילסט זיך !“ האָט ער ביזן

וואָלסטו דאָס ניט וועלען טון! .. נאָך אַ מאָל, דו, אינגעל, דו! —
ער האָט וויעדער אָנגעהויבען מיט דעם גמרא־ניגון — „אַרבייט־
געלד וועט דיר קאָסטען כמעט אין צווייען טייערער, ווי איין אַנ־
דערען, אויסאַרבייטען אין טאָג וועלען זיי אין צווייען וועניגער ווי
ביי איין אַנדערען, נו, קאָפּ, גיב שכל! וועט דאָך דיין סחורה זיין
אין פיערען טייערער!... ווער וועט זי ביי דיר קויפען? זי וועט דען
זיין מיט פליטערלעך?“

„אז איך וויל נישט וויסען פון חשבונות!“ האָט דראַבקין
אויסגעשריען.

„ביזטו דאָך אַ נאַר, אַ חמור, אַ פערשטאַפּטער קאָפּ!“ האָט זיך
יונה צוהיצט.

„דאָס ערשטע מאָל אין מיין לעבען זעה איך גאָר אזא מענ־
שען!“ האָט געזאָגט יחיאל און געדריקט מיט די אַקסלען.

„שאַ, וואָס איז דאָס אייער דאגה,“ האָט זיך דראַבקין געביי־
זערט, „וואָס איך וועל וועלען, דאָס וועל איך טון!“

„ווי הייסט, וואָס דו וועסט וועלען?!“ האָט גרונם געשריען,
„דו ביזט נאָך נישט קיין בעל־הבית, לעת־עתה איז נאָך חיענקע די
בעל־הבית'טע!“

„א ודאי!“ האָט אונטערגעכאַפּט די שוויגער.

„א ודאי!“ האָט אונטערגעכאַפּט חיענקע.

„דו ביזט נאָך דערצו אַ גרויסער עזות־פנים, אַ שייגאַץ!“
האָט זיך גרונם געזידעלט.

„אַ באַלואן, אַ פערד, פערשטעהט ניט פון דאנען אַהער,“

האָט זיך יונה געהיצט. „איהם וועט קאָסטען די סחורה...“

„מען דאַרף איהם פערזעצען מיט אַלע משוגעים!“ איז יחיאל
אריינגעפאלען אין יונה'ס גמרא־ניגון.

„דערלעבט זיך נחת!“ האָט די שוויגער פאַר זיך געברומט.

„גאָר נישט, אַ ברייטער פאַן!“ האָט חיענקע געוואָרפען צו
איהם גיפטיגע בליקען.

דראַבקין האָט געכאַפּט דעם מאַנטעל און איז ענטלאָפּען פון

שטוב. —

„איך פרעג ביי קיינעם נישט, צי בין איך גערעכט צי נישט,“
האָט ער נאָך גיפטיגער געענטפערט.
„א פיינער תירוץ,“ האָט די שוויגער ארויסגערעדט בע-
ליידיגט.

„מיר געפעחלט ער,“ האָט דראַבקיין געענטפערט און געשטעפט.
„הער, קיין עזות-פנים דארף מען פון דעסוועגען נישט זיין,“
האָט גרונט שוין ברוגז'דיג געזאָגט.
נור חיענקע מיט זיך אריין און דערלאָזט נישט צו א קריגע-
„מאכט איהם, מאכט איהם דעם חשבון,“ האָט זי זיך גע-
ווענדט צום פעטער יונה, „זאָל ער הערען.“
„לעג אוועק יעצט די ארבייט,“ האָט געזאָגט דער פעטער
יחיאל, „און לאָז דיר רעדען.“
„איך האָב נישט וואָס צו רעדען.“
„זיי דאָך קיין קינד נישט!“

„וואָס האָב איך וואָס צו רעדען, וואָס?“ — ער האָט זיך
אויפגעהויבען פון אָרט — „איך האָב געזאָגט איין מאָל פאר אלע
מאָל, איך וועל נישט זיין קיין בייטעלשניידער.“
„דו רעדסט דאָך, ווי א קינד,“ האָט אָנגעהויבען דער פעטער
יונה. „איך בין אויף קיין בייטעלשניידער נישט און ווי איך בע-
געה זיך מיט מיינע ארבייטער איז אויף מיר אזא יאָהר! נור אלץ
דארף דאָך זיין מיט א חשבון! דו, אינגעל, דו,“ האָט ער אָנגע-
הויבען מיט דעם ניגון פון גמרא, „דו ווערסט א נייער פאבריקאנט,
א נייער קאנקורענט אויפ'ן פלאץ, דארפסטו זעהן פערקויפען וואָס
וועלנעלער דיין סחורה, היינט אז זי וועט דיר קאָסטען טייערער ווי
אלעמען?“ האָט ער געענדיגט איראָניש, אוועקשטעלענדיג זיך אין
די באַקעס, מיט די הענט אין די זייטען, בעקוקענדיג אלעמען מיט
נצחון.

„איך ווייס די חשבונות!“ האָט דראַבקיין גע'עקשנ'ט זיך.
„ניין, דו ווייסט נישט!“ האָט דער שניידער אויסגעשריען, א
מאָך געמאָן מיט דער רעכטער האַנד און צוריק אוועקגעשטעלט זי
אין דער זייט. „דו ווייסט נישט! אז דו וואָלסט געוואוסט,

„ווי הייסט נישט זיין אנדערס? זאל איך אויך טון, ווי אלע אנדערע בעל־בתים?“

„ווער הייסט אייך ווערען א בעל־הבית?“

ער האָט זי נשתומם'דיג אָנגעקוקט.

„וואָס קוקט איהר, וואָס? אַרבייט, ווי איהר האָט געאַרבייט,

וויילט נישט פערפיהרען קיין פאַבריק...“

„אַט איז דיר גאָר!“

„אַ ודאי אזוי!“

ער איז אוועק פון האַשקען מיט רציחה.

„וואָס איהר קאָן איינפאַלען!“

8

חיענקע האָט געוואוסט, אז ער איז ענטלאָפּען צו האַשקען און, אז ער איז געקומען א היים, האָט זי איהם בעגעגענט מיט די ווערטער:

„נו, וואָס? געוועזען שוין ביי דיין „פאָליובויניצע“, געוועזען?“

נור זיין געזיכט איז געוועזען אזוי אָנגערוקט און פינסטער, אז ביי איהר איז געוואָרען א ספק, צו איז ער גאָר געוועזען ביי האַשקען, און אויב ער איז יאָ געוועזען, האָט ער דאָרטין מסתמא שלעכט אָבגעשניטען. און אויב אזוי, האָט זי פון זיינעטוועגען גאָר אנדערע דיבורים.

זי האָט איהם שאַרף אָנגעזאָגט, ער זאל קיין סקאנדאַלען נישט פערפיהרען און קיין לייטיש געלעכטער נישט מאַכען.

„אַ מענשען זאל גאָר איינפאַלען אזא משוגעת!“ מען וואָלט דאָך נאָך אונז נאָכגעלאָפּען אין די גאַסען. גלאַט, ווער? וואָס? ווען? ווערען פריש און פרעהליך און משוגע און האָרעווען אויף די אַרבייטער. וואָס דאָרף איך יעמאָלט דעם גאַנצען עסק? דאָרף איך דאָך קיין פאַבריק ניט פערפיהרען.“

די לעצטע ווערטער דערמאָנען איהם האַשקעס עצה. נור — דאָס איז דאָך אַ נאַרישקייט... זיי ווייסען ביידע נישט, וואָס זיי

.7

ער איז ענטלאָפּען צו האַשקען.
ער איז געוועזען שרעקליך בלייב, אז האַשקע און די אַלטע
האַבען זיך דערשראָקען.

„וואָס איז מיט אייך?“ האָט האַשקע אויסגעשריען.
ער האָט זיך אַ וואָרף געטאָן אויף דאָס הילצערנע זיין־כעטעל,
אראָבגעלאָזען דעם קאָפּף און געשוויגען. ביידע פרויען האָבען
אויף איהם געקוקט.

„וואָס האָט ביי אייך די צונג אָבגענומען?“ האָט ענדליך
די אַלטע איבערגעריסען דאָס שווייגען.
„וואָס איז ביי אייך געשעהן? רעדט דאָך,“ האָט האַשקע
געזאָגט.

„וואָס זאָל געשעהן?“ האָט ער ביז ארויסגערעדט, „עס איז
געשעהן! מײן ווייב איז נישט בעסער פאַר אַלעמען! זי וואָלט
וועלען זיך אין גאַנצען און גאָר!“

ער האָט גענומען אויסלעגען אַלץ, וואָס עס איז פאַרגעקומען
אין דער היים.

„אַ חכמה זײן ווייב, אויף מיר אזא יאָהר,“ האָט די אַלטע גע-
זאָגט, אויסהערענדיג.

נור ער וויל וויסען, וואָס האַשקע וועט זאָגען.
„נו, ווי געפעלען אייך די חשבונות?“ האָט ער זי געפרעגט און
איינגעקוקט זיך איהר אין די אויגען.

„איך האָב קיין חשבון נישט געלערנט...“
ער האָט געמאַכט איין אונגעדולדיגע בעוועגונג און זי האָט
צוגעלעגט:

„נור מיר דאַכט, אז די חשבונות זיינען ריכטיג.“
„און אז זיי זיינען ריכטיג, איז וואָס?“
ער האָט אָנגעהויבען ווערען ביז.
„וויס איך וואָס?“ האָט האַשקע קאַלט געענטפערט, „אז זיי
זיינען ריכטיג, קאָן אַ פנים אנדערס נישט זײן.“

הבית — און דאָס האַרץ העבט איהם אָן שטאַרקער צו קלאַ-
פּען. — —

חיענקע האָט שוין לאַנג וועגען גאָר נישט געטראַכט, עס האָט
איהר נור נאָך אַ ביסעל געדריקט דאָס האַרץ די נישט איינגעלאָשע-
נע נקמה. זי איז אַראָב פון בעט, אויסגעבעט עס, האָט זיך אויס-
געטאָן און צוריק אַריינגעלעגט. זיין בעט האָט זי געלאָזען נישט
אויסגעבעט. אָבער עס האָט איהר אָנגעהויבען צו פערדריסען, וואָס
ער ליגעט אזוי און געהט נישט שלאָפּען.
„וואָס ברענט די לאַמפּ? נאָפּט קאָסט ביליג?“ האָט זי נישט
פריינדליך געזאָגט.

ער איז געבליעבען אונבעוועגט.
דאָס האָט זי שרעקליך גערייצט. דאָס האַרץ פלאַצט איהר
שיער, עס ווילט זיך איהר וויעדער עפּים טון איהם, נור זי געפינט
נישט וואָס. זי דרעהט איבער דעם קאָפּ צו דער וואַנד, ליגעט
מיט אָפּגענע אויגען און טראַכט, אז זי וועט איהם טון „כל הרשעות
שבעולם“, וואָס ער וועט וועלען, וועט זי שטענדיג טון פערקערט.
און אין אַ וויילע אַרום שפּרינגט זי אויף פון בעט מיט האַסט,
לויפט צו צום טיש און פערלעשט די לאַמפּ.
„ליעג אין חשך!“ האָט זי ביז און שאַרף געשיפעט, אַריינ-
קריכענדיג צוריק אין בעט.

ער איז געבליעבען אונבעוועגט.
„וואָס אַרט מיר, אז ער ליגעט אזוי“, האָט זי געטראַכט, „זאָל
ער כאַטש אייביג נישט אויפֿשטעהן!“
נור עס פערדריסט איהר ביז צום טויט.
זי שפּרינגט אויף און אין דער פינסטער העבט זי אָן אויס-
בעטען זיין בעט. זי טוט עס מיט כּעס, שללידערט דאָס ליילעך,
וואַרפט די קיסען, רייסט די דעקע.
ער איז געבליעבען אויף דער קאנאָפּע, אין דער זעלבער
פּאָזע, אונבעוועגט. — —

ער איז געלעגען און געטראַכט און נקמה גענומען. אַהא, ער

רעדען. ער וועט טון, וואָס ער וויל. ער פרעגט ביי קיינעם קיין
עצה נישט.

און חיענקע האָט ווייטער גערעדט:

„זאָלסטו מאָרגען זאָגען דיינע אַרבייטער, אז ווילען זיי
אַרבייטען, ווי זיי האָבען געאַרבייט, טאָ זאָלען זיי זיך שטעלען אַר-
בייטען, אז נישט, טאָ זאָלען זיי געהן געזונדערהייט. דאָרף מען זיי
נישט, מען וועט געפינען די מציאות!“

„איך פרעג ביי דיר נישט, וואָס צו זאָגען זיי,“ האָט ער קאלט
געענטפערט און אויסגעצויגען זיך אויף דער קאנאפּע.

חיענקע האָט אויף איהם ביז אַ קוק געטאָן. עס האָט איהר
אַטעם פערפעהלט. וואָס זאָל זי יעצט טון? שרייען, וויינען, אָדער
געבען איהם אָדער זיך אין קאָפּף מיט דער שער, וועלכע זי האָלט
אין האַנד? זי האָט אַ שליידער געטאָן די שער אויף דער ערד, איז
אויפגעשפרונגען פון שטול און אָנגעהויבען אומצוגעהן איבער'ן
שטוב. זי האָט זיך איינגעהאַלטען פון שרייען. זי האָט געוואוסט,
אז זי וועט אויספיהרען איהר'ס. דאָך ווילט זיך איהר נוקם זיין
זיך מיט עפּים אין איהם. זי וואָלט מיט פערגניגען — געשטאַכען
איהם מיט נאָדלען...

זי האָט זיך אַריינגעלעגט אין בעט. אין קאָפּף האָבען זיך
איהר אַרומגעדעהט אלערליי געדאַנקען, ווי בעסער נוקם זיין זיך
אין דעם מאָן. די ערשטע זאך איז שוין ביי איהר געבליעבען, אָב-
צוליעגען אזוי די גאַנצע נאַכט נישט איין אויסגעטאָנענע אין נישט
איין אויסגעבעטענעם בעט.

און ער איז געלעגען און גע'חלום'ט. ער האָט גאָר נישט גע-
קאָנט בעטראַכטען. ער האָט אין זיין פאַנטאַזיע גערעדט און גע-
זידעלט זיך מיט דער גאַנצער וועלט. עס זיינען איהם אַרויפגעקור-
מען אויפ'ן זין אַלטע בילדער פון זיין לעבען, סצענען אין די ווערק-
שטאַטען, אין וועלכע ער האָט געאַרבייט, חאַשקע... „ניין, אָבער
וואָס איהר קאָן איינפאַלען!“ עס שטעלט זיך איהם פאָר אַ גרויסע,
גרויסע ווערקשטאַט מיט אַ סך אַרבייטער און ער איז דער בעל-

און זי איז טאקי א שיין ווייבעל. טאקי גאָר א שיינס, שענער אלס מיידעלװייס. א סך שענער פאר חאַשקען. עס דאכט זיך איהם, אז ער האָט בעליידגט חאַשקען און פערשעמט זיך, נור דער מידער מאַרד טראַכט ווייטער.

חיענקע האָט איהם אויך זעהר ליעב, אָבער שטאַרק ליעב. זי האָט איהם דאָך פאַרט אויסגעבעט דאָס בעט, האַהאַה! — — — און אין דער אמת'ן זיינען זיי דאָך אלע גערעכט. „רו, אינ' געל, רו, אַרבייט געלד וועט דיר קאָסטען כמעט אין צווייען ווי איין אנדערען, אויסאַרבייטען אין טאָג וועלען זיי אין צווייען וועניגער, ווי ביי איין אנדערן! נו, קאָפּ!... וועט דאָך דיין סחורה קאָסטען אין פיערען טייערער.“... האָבען איהם געקלונגען אין קאָפּף דעם פערטער יונה'ס ווערטער מיט דעם ניגון פון דער גמרא. נור ער בעגרייפט עפּים נישט דעם חשבון. פאַר וואָס וועט זיין סחורה זיין טייערער אין פיערען, נישט אין צווייען?

„נור מיר דוכט, אז די חשבונות זיינען ריכטיג,“ קלינגען איהם אין קאָפּף חאַשקעס ווערטער.

ער וועט פרובען אַליין איבעררעכענען. ער שטרענגט אָן דעם מח. שכירות וועלען זיי בעקומען... נו, נישט אין צווייען. אזא נאַר איז ער נישט, כאָטש ער האָט קיין חשבון נישט געלערנט. ער גיט זיי נור מיט עפּים טייערער. נו, און אויסאַרבייטען וועלען זיי — פאַר וואָס עפּים אין צווייען וועניגער? וואו אין צווייען וועניגער!... וועניגער נאַטירליך, אָבער נישט אין צווייען — „נו, קאָפּף, וועט דאָך דיין סחורה“... הערט ער וויעדער דעם פעטער יונה'ס ווערטער. איז אין וויפּיעל טייערער וועט איהם קאָסטען זיין סחורה? ער וויל עס וויסען און קנויטשט אָן די שטערן. „כבּקרת רועה עדרו... כבּקרת רועה עדרו“... דערמאָנט זיך איהם אַ שטיקעל חזנות. נור ער טרייבט עס אַוועק און טראַכט ווייטער דעם חשבון. אָבער זיין שלעפּריגער קאָפּף איז שוין צוגעשטאַנען — ער קאָן נישט אויסרעכענען.

„...אז די חשבונות זיינען ריכטיג“... פליהט איהם דורך אין קאָפּף אַ שטיקעל פון חאַשקעס ענטפּער.

געהט נישט שלאָפּען! ער ווייס, ווי זי „פּוילט“ יעצט, ווי זי איז יעצט אין כּעס. זאָל זי וויסען!

ער וועט אַרבייטען, ווי א פּערד און וועט נאָך קיין דעה נישט האָבען און וועט נאָך נישט קאָנען טון, וואָס ער וויל? ... ער איז יעצט דער בעל-הבית און זיי מאַנען אלע כאַטש אויפגעלאָפּען ווערען...

נור ער ווייס, אז חיענקע וועט זיך נישט אָבשטעלען פאר די גרעסטע סקאַנדאַלען און ער פיהלט, אז ער וועט גאָר נישט קאָנען אויספיהרען. וועט ער יענסמאָל גאָר צורייסען מיט חיענקען, גט'ן זיך מיט איהר — עס האָט איהם אָנגעהויבען שטארק אין די שליי-פּען צו זעצען און אין האַרץ צו קלאַפּען — זאָל זי זיך שלאָגען קאָפּ אָן וואַנד מיט איהר געלד, מיט איהר ווערקשטאַט, מיט האַק און פאַק! ער וועט חתונה האָבען מיט האַשקען און לעבען, ווי ער פער-שטעהט: א שטיק, רוהיג און עהרליך לעבען, זיי האָבען זיך דאָך אזוי לייעב! ווי אזוי איז ער דאָס אַריבערגעפאלען מיט זיין חתונה? א מאַדנע נאַרישקייט!...

אָבער עס ווערט איהם אומעטיג, שווער אויפ'ן האַרצען. אַרמ-קייט. צוויי מתים געהען טאַנצען. ווייטער ווערען א פּועל און האָבען צו טון מיט די בעלי-בתים. וויפיעל פּערדיענט האַשקע? א קלייניגקייט, און די אַלטע א צוגאָב... אפילו א גוטע אַלטינקע. זי האָט איהם אזוי לייעב. אבער דאָך... ער זיפצט אָב. ער האָט דאָך שוין א היבש קאַפיטאַל. באלד א קיילעכדיגע טויזענד.

ער פיהלט א מאַדנע וואַרמקייט אין גאַנצען קערפּער. און אַרבייט האָט ער זעהר א סך. ער קאן טאקי אין דער אמת'ן איינפיהרען א גרויסע פאַבריק און מיט דער צייט — — — עס פערכאַפט איהם אזש דער אַטעם. ער קאן טאקי זעהר ווייט אַוועק, ער קאן טאקי אין דער אמת'ן וועלטען איבערקעהרען. ער — מיט אַזא קאַפיטאַל און מיט אַזא גאָמען, וועלכען ער האָט געקראָגען, און מיט חיענקען. זי איז א גרויסע בריה א בריה נפלאה. זי אַרבייט, ווי דער שטאַרקסטער מאַנסביל.

איהם אלץ אזוי געצויגען צו חיענקען. נור ער האָט נאָך געוואָלט ברוגז זיין. ער האָט זיך דאָך נאָך נישט געקאָנט אָבזאָגען פון דעם געדאַנק, אז ביי איהם וועלען גאָר זיין אַנדערע פונקטען מיט די אַרבייטער. ער האָט אויף חיענקעס ווערטער גאָר נישט געענטפערט און אָנגעבלאָזען זיך.

ער פיהלט, אז ער וועט נישט קאָנען משנה זיין מיט די אַרבייטער, וואָס וועלען קומען. עס בלייבט ביי איהם אוועקצוגעהן פון שטוב — ער זאָל נישט זיין, ווען זיי וועלען קומען. זאָל חיענקע טון וואָס זי וויל. ער וועט זיין ריין. עס ווערט איהם אזוי אונאַנגענעם פון דעם, וואָס עס וועט נישט זיין, ווי ער וויל. עס בעווייזט זיך ערגעץ אין קאָפּף דער געדאַנק, אז ער דאַרף וואַרפען „הכל באשר לכל“. נור דער געדאַנק האָט קיין ממשות נישט. דראַבקיין מאַכט זיך, ווי ער בעמערקט גאָר נישט דעם געדאַנק. ער האָלט עס פאר קלינער נישט זיין אין דער היים. ער האָט זיך אויף גיך אָנגעטאָן און איז אוועק.

„וואוהין געהסטו?“

„וואוהין איך דאַרף!“

נור חיענקע האָט זיך נישט בעלידיגט. זי האָט פערשטאַנען זיין המצאה און געפרייט זיך.

„אהא, מיניסטער מיינער!“ האָט זי אויסגערעדט מיט נצחון און געמאַכט נאָך איהם מיט'ן קאָפּף, ווען ער האָט צוגעמאַכט די טיר הינטער זיך.

אין גיכען זיינען געקומען די אַרבייטער איינער נאָך דעם אַנדערען. חיענקע האָט זיי בעגעגענט אַ ביסעל „האַלבזייטיג“, נישט געקוקט אויף זיי, געמאַכט זיך זוכענדיג עפּים.

„וואו איז דראַבקיין?“

„אוועקגעגאנגען!“ האָט זי געענטפערט אונטער דער נאָז.

„וואָס איז?“

„מיר זיינען געקומען אַרבייטען. ער האָט אונז בעשטעלט.

ער האָט אייך דען גאָר נישט דערצעהלט?“

„אַרבייטען זייט איהר געקומען?“ האָט זי אַ ביסעל דער-

ער העבט שוין אן איינשלאָפֿען. דאָך טרייבט ער פון זיך
דעם שלאָף, ווייל ער וויל בעקלערען.

איז וואָס זאָל ער מאַכען? די חשבונות זיינען ריכטיג. „ווער
הייסט אייך ווערען א בעל הבית?“ ... ע! זי איז א גרויסער נאָר,
די האַשקע... אַ מאָל זאָגט זי אַ גרויסע נאָרישקייט, פערבעסערט ער
זיך. ער האָט זיך גלאַט אַביסעל צוגעאיילט מיט די אַרבייטער,
ער האָט אַ פריער געדארפט איבעררעכענען. קיין קאָנטראַקט האָט
ער דאָך מיט זיי נישט געמאַכט — האָט ער אַ טעות געהאַט, נור
דערפאר וועט זיי זיין ביי איהם גוט! ער וועט זיי קיינמאָל קיין
קרום וואָרט נישט זאָגען!...

נו, יעצט וועט ער שלאָפֿען. דאָס איבעריגע וועט ער מאַרגען
דערקלערען. ער וועט זיך אויסטון און געהן אין בעט. און פאר-
בייגעהענדיג זאָל ער שוין טאקי שלום מאַכען מיט חיענקען? ער
וואָלט שוין צו איהר צוגעהן, ארומנעמען זי און א קוס טון. זעהר
אַ שוין ווייבעל. און אַ גרויסע בריה. אַ פייערדיגע אַשת-חיל.
עס ציהט איהם עפּים שטאַרק צו איהר. נור ער שטאַרקט זיך, ער
ווייס נאָך נישט, וואָס ער וועט מאַרגען טון. און גלאַט פיהלט ער,
אז ער דארף זיך נאָך נישט אונטערגעבען...

נור עס ווערט איהם שטאַרק אומעטיג. ער ביינקט נאָך חיעני-
קען. ער וויל זי רופען ביי'ם נאָמען, ער וויל געהן צו איהר — און
ווערט איינגעשלאָפֿען אויפ'ן קאנאָפֿע מיט'ן געדאַנק, אז די אַרביי-
טער וועט ביי איהם זיין זעהר גוט. — — —

9.

„אַ, ער האָט מיר אָבגעטאָן! ער איז אָבגעלעגען די נאַכט אויף
דער קאנאָפֿע! ... מאָנסט פון מיינעטוועגען אייביג ליעגען!...“
דאָס זיינען געוועזען די ערשטע ווערטער חיענקעס, ווען זי האָט
אין דער פריה אויפגעעפענט די אויגען און דערוועהן דעם מאַן אויף
דער קאנאָפֿע.

דראַבקיין האָט געוואָלט ענטפערען מיט לעבליכע ווערטער.
עס האָט זיך איהם געוואָלט אַ שפּיעל טון מיט איהר. עס האָט

מען, "האָט חיענקע געוואָרפֿען זיך מיט כּעס. "זאָל אייך דראַבקינעמען! דאָ בין איך די בעל־הבית'טע."

די אַרבייטער האָבען אַ וויללע געקוקט אויף איהר מיט פֿער־אַכטונג, מיט אַ שמייכל אויף די ליפֿען, און געווענדט זיך צו דער טיר.

"אוי, קינדער!" האָט איינער לוסטיג אָבגעקערעכצט, "וואָס אַרט אייך, דראַבקינ'ען איז יעצט נאָך ערגער ביי דער נייער בעל־הבית'טע, ווי אַ מאָל ביי די אַלטע בעל־ביתים." חיענקע האָט נור אַ וואָרף געטאָן אַ גיפֿטיגען בליק און אָב־געשוויגען. —

נישט ווייט אָבגעהענדיג אין גאס, האָבען די אַרבייטער דער־זעהען דראַבקינען. אין האַרצען האָט זיך איהם אַ ריס געטאָן. ער איז אויף גיך פֿערשוואַנדען געוואָרען הינטער אַ טויער.

"ער האָט זיך אָבגעטראָגען, דער חברה־מאן!"
"איהר ווייסט, מען דארף איהם דאָ אויפֿוואַרטען און אָנריי־בען איהם אַ נאָז."

דאָס איז געפֿעלען געוואָרען. אַ פּאָר אַרבייטער זיינען אַריין אין הויף און צוויי זיינען געבליעבען נעבען טויער. און דראַבקינע האָט דאָס צוגעזעהן און געמוזט זיך בעהאַלטען אין איין אָרט, וואו שלעכטע ריחות האָבען איהם דעם אָטעם פֿערכאַפֿט... און ער איז געשטאַנען און די אַרבייטער האָבען זיך פֿון אָרט נישט געריהרט.

און וואָס האָט ער אייגענטליך צו בעהאַלטען זיך? האָט ער געטראַכט. ער האָט עפֿים זייערס פֿערנומען? ער האָט זיי אונ־טערגעפֿיהרט? פֿון אַ שמעלע אָבגערעדט? ער קאָן זיי אפֿילו בע־צאָלען פֿאַר דעם טאָג, אויב זיי ווילען.

און ער איז געשטאַנען, ווי אַ צוגעשמידטער... אַ מאָדנעם שטאַרק געפֿיהל פֿון בושה האָט איהם געהאַלטען. שטעהענדיג אין דעם געשטאַנק בעהאַלטענערהייט, האָט ער געפֿיהלט, אז ער טרעט אַרויף אויף אַ נייעם וועג, אז ער ווערט גאָר אַ נייער דראַבקינע. ער האָט זיך אַליין קיין רעכנונג נישט געקאָנט אָבגעבען, וואָס ער ווערט, וואָס עס קומט פּאָר אין זיין כאַראַקטער, אין זיין גאַנצען

העכערט דעם קול מיט גיפט און מיט א מאָל אויסגעשטאָסען איהר גאַנצען כעס. „שיינע מענשען זייט איהר, נישטאָ וואָס צו רעדען! האָבען געפונען א נאר און... און גאָר נישט. א נאר האָבען זיי געפונען. איהר האָט זיך דאָך גאָר אליין געדארפט שעמען אויסרעדען זיך אזעלכע פונקטען. דאָס איז דאָך א „גזל'אָוואַיע“! וואָס, מיר זיינען עפּים די גרויסע גבירים? עס שיטען זיך ביי אונז די רובעלס? פון וואַנען זאָלען מיר נעמען צולעגען צו אייך? — זי האָט שוין כמעט ווי געשריען — „געפונען א נאר און פערדרעהט איהם א קאָפּ! ביי איהם איז דאָך אלץ רעכט, מען זאָגט איהם אזוי — זאָל זיין אזוי. אז עס וואָלט געקומען נאָך איינער און זאָגען איהם, ער זאָל אלץ אוועקשיינקען, וואָלט ער אלץ אוועקשיינקען. ער קוקט עפּים? איהם אַרט עפּים? א נאָרישקייט, וואָס איהר האָט נישט געבעטען כפּל כפּלים פאר דאָס, וואָס איהר וועט זיטצען און קוקען אויף איהם!... פע, אויף מיין וואָרט!...“

„וואָס האָט איהר זיך דאָ אזוי צושריען?“ האָט איין אַרבייטער געזאָגט מיט איין איראָנישען שמייכל. „איהר ווילט נישט, דאָרף מען נישט! מען זיינען אַהן אַרבייט נישט אַרומגעגאַנגען און וועלען נישט אַרומגעהן. מיר האָבען זיך איהם נישט אָנגעשלאָגען אויך. ער האָט אונז געבעטען...“

„איז וואָס? דאָרף מען אזוי שינדען די הויט?“ האָט חיענקע בעליידיגט געזאָגט. „איהר האָט דאָ אָנגעטראָפּען...?“

„אז מען גיט, פאר וואָס זאָלען מיר נישט נעמען?“

„דאָס איז דאָך די מעשה, וואָס איהר האָט אָנגעטראָפּען אויף א נאר. נור איך האָב נאָך אויך דאַנק גאָט א שטיקעל דעה. ווילט איהר אַרבייטען, ווי אומעדום, מאָגט איהר זיך שוין שטעלען אַרבייטען. אז נישט, איז ווי איהר ווילט אייך — איך וועל קריגען אַרבייטער.“

„מיר ווייסען גאָר נישט,“ האָבען זיך די אַרבייטער גע'עקשנ'ט. „דראַכקין האָט אונז געהייסען קומען אַרבייטען.“

„אָט דערפאַר, אָ, וועל איך אייך אפילו אומזיסט נישט נע-

פאכע"... און, ע!... איך האב געהאט א טאג... א!..." ער האט גע-
דריקט מיט די אקסלען און געמאכט מיט די הענד, געבענדיג צו
פערשטעהן, וואס פאר א טאג ער האט געהאט. "מען האט מיר
געמאכט פאר א משוגענעם. וואלט איהר הערען! מיט איין ווארט,
גאספאדא, איך מוז חרטה האבען."

און ער האט זיי נאך א מאל איבערגע'חזר'ט, וואס פאר א
טאג ער האט געהאט. ער האט גערעדט פריינדליך און ווי פער-
דראסיג. ער האט דאך נישט געוואלט אנווערען זיין ווערט אין
די אויגען פון זיינע אמאליגע חברים, און דער עיקר האט ער מורא
געהאט פאר זייער ווייז, פאר זייערע שטעכווערטער. די ארבייטער
האבען געקוקט אויף איהם מיט פערזאכטונג, נישט גלויבענדיג איהם
א ווארט. ער האט זיך נישט אָנגעראטעוועט פון שטעכווערטער.
"עקספלאטאטאָרעס, בלוטזויגער... דראבקיין, נו! לאָבז, דו!
א רוח... עקספלאטאטאָרעס, בלוטזויגער, ביטעלשניידער..." האָ-
בען איהם די ארבייטער גערעדט ביי'ם פערנאנדערגעהן זיך.

דאס האט איהם טאקי געשמאכען. די ווערטער געהערען איהם.
ער קאן אויף זיי גאר נישט ענטפערן. ער פיהלט, אז ער אליין
איז נאך נישט קיין עקספלאטאטאָר און בלוטזויגער, אָבער ער קאן
נלאט יעצט די ווערטער נישט ארויפבריינגען אויף דער צונג. און
עפּים פערדריסט איהם עס אזוי שטארק. און ער וויל אלץ פער-
שטעהן, בעגרייפּען, וואס מיט איהם איז: דאכט זיך דער זעלביגער
מענש וואס נעכטען און עהערנעכטען און פאָרט נישט דער זעלבער.
די אלטע צייט, ווען ער איז געוועזען איין איינפאכער ארבייטער,
איז ווי מיט א וואלקען פערצויגען, עפּים לאַנג, לאַנג געוועזען, און
פאר דער נייער קומענדיגער צייט שעמט ער זיך — — נור אונ-
טער'ן בוזים דערפיהלט ער א ווארמקייט — און ווי ער האט דער-
פיהלט די ווארמקייט, האט ער פערגעסען אויף אלץ: אויף אלע
צייטען, אויף די ארבייטער, אויף די שטעכווערטער און אויף אלע
בייזע און אונרוהיגע געדאנקען.

וועזען. עטליכע מאָל איז איהם ארויפגעשוואומען אין קאָפּ
האַשקע, מיט היענקלן הינטער זיך; עס האָבען איהם דורכגעקלונג-
גען אין קאָפּ שטיקלעך פון זיינע אַלטע דבורים, נור אלץ עפּיס, ווי
אַלטע געזיכטער, אַלטע קליינג, זאכען פון אַ מאָל...
און ער איז געשטאַנען, ווי אַ צוגעשמידטער.

נור עס מוז דאָך נעמען אַ סוף. ער האָט זיך בעשלאָסען
ארויסצוגעהן פון זיין בעהאַלטענעם אָרט. מיט אַ הוסט האָט ער
אויפגעפענט די טיר, מיט איין ערנסטען געזיכט אָנגעהויבען צו
פערשפילען דאָס רעקעל און געקוקט צו דער ערד מיט אַ מיענע פון
אַ זעהר פערטראָגענעם און פערנומענעם. דאָס היטעל אפילו איז
א ביסעל געוועזען פערדרעהט. איהם האָט זיך געראַכט, אז אויב
ער וועט אויף זיי נישט קוקען, וועט זיך איהם אפשר איינגעבען
דורכגעהן נישט בעמערקטערהייט. יעדענפאַלס זאָלען זיי מיינען,
אז ער איז שטאַרק פערטראָגען.

די אַרבייטער זיינען איהם געגאַנגען ענטגעגען. ער האָט
גראָד אויפגעהויבען די אויגען און בעגעגענט זיך מיט זייערע בליי-
קען. אַ זיסער שמייכל האָט זיך בעוויזען אויף זיינע ליפּען —
ער האָט זיך געמאַכט, ווי ער דערזעהט זיי ערשט.
„וואָס עפּיס אזוי לאַנג געזעסען? ...“

„וואו? ... ווען? ... הא, דאָרטין? ... אזוי... דער מאָגען...“
„דער מאָגען! לאַבז, דו! מיר פערשטעהען דיינע שטיק. בע-
האַלטען זיך...“

„בעהאַלטען זיך? ... וואָס איז? ... פון וועמען! פון וועמען
דאַרף איך מיך בעהאַלטען? פאַר וועמען האָבען איך וואָס מורא
צו האָבען?“ האָט ער געגעבען אָנצוהערען.

„זאָג, וואָס האָבען מיר נעכטען אָבערעדט?“ האָט שוין איין
אַרבייטער געזאָגט מיט האַרץ.

„יא, איך האָב טאַקי מיט אייך געוואָלט רעדען וועגען דעם,“
האָט ער אָנגעהויבען פריינדליך. „איך מוז בלייבען א ליגנער. דאָס
ווייב איז אויף מיר נעכטען אָנגעפאַלען און דאָס ווייב'ס „סא-“

ער קאָן זיך נישט פאַרשטעלען, ווי וואָלט ער זי א קוס געמאַן, נור ער וואָלט עס זיכער געמאַן, ווען ער וואָלט יעצט צו איהר צוגעלאָפּען. ער שעמט זיך פאר דאָס געפיהל; ער ווייס גאָר נישט, ווי קומט עס צו איהם, נור עס ציהט איהם — אין גיכען וואַרפט ער די אַרבייט און שטעהט אויף פון אָרט. ער שעמט זיך פאר דעם געדאַנק, וואָס האָט איהם אויפגעהויבען פון אָרט, און העכט אָן צו זוכען עפּים אויפ'ן טיש, אין שטוב און דרעהט זיך אזוי צו צו חיענקען.

„וואָס הערט זיך מיט'ן סאַמאָוואַר?“ פרעגט ער אָנגערוקט, וועלענדיג גאָר אַנדערע און פריינדליכערע דבורים פיהרען.
„טאָפּ איהם, וועסטו וויסען,“ ענטפערט חיענקע ביז, ווישענדיג די גלעזער.

„טאָפּ איהם, וועסטו וויסען!“ קרימט ער זי איבער גוט-האַרציג און שמייכעלט אונטער, ארויפלעגענדיג א האַנד אויפ'ן סאַמאָוואַר. ער ווייס נישט, וואָס ער זאָל איהר זאָגען עפּים אזוינס, וואָס זאָל זי שלום מאכען.

„וועמען קלערסטו נעמען צו דער אַרבייט?“
„וועסט א סימן האָבען!“

זי פיהלט, אז ער זוכט איהר התקרבות און אז עס איז יעצט איהר צייט נוקם צו זיין זיך אין איהם פאר דאָס נעכטיגע. ער וועט שוין ליעגען ביי איהרע פיס!

„וועסט א סימן האָבען!“ מישט ער זי ווייטער איבער מיט א שמייכעל. אָבער עס העכט איהם שוין אָן צו פערדריסען איהר טאָן. און פאר וואָס טאָקי נישט רעכט גוט ביז ווערען, אויסזירלעך זי, קלאַפען אָן טיש, בעווייזען, אז ער איז דער בעל-הבית אין שטוב? ער דריקט צונויף די ציין, מאַכט איין אין-כעס'דיגע מיענע און געהט צוריק צו זיין אַרבייט.

אָבער זי ווערט נישט נתפעל. זי ווייס זיכער, אז זי האָט די אויבערהאַנד — און זאָל ער נור אָנהעבען א ביסעל צו קאָמאַנדירעווען, וועט זי איהם אוועקגעבען א גאָב, אז ער וועט נישט וויסען, פון וואַנען דאָס איז איהם געקומען!

ער איז געקומען א חיים א בערוהיגטער. ער האט זיך גער-
מאכט אונשולדיג אין דעם, וואָס מען האט אָנגעזאָגט די אַרביי-
טער — דאָס הייסט, נאָך איהם נאָך, וואָלטען זיי געמאַגט אַרבייטען,
ווי ער אליין האט געוואָלט, נור חיענקע, איהר „סאפאָכע“... ער
איז נישט שולדיג — — דאָך האט ער געפיהלט צו חיענקען
אַזא פריינדשאפט, וועלכע ער האט נישט געפיהלט די גאַנצע צייט
פאַר און נאָך דער חתונה.

„משלח געוועזען דינע אַרבייטער,“ האט איהם חיענקע בער-
געגענט, שטעלענדיג דעם סאַמאָוואַר. „איצטער איז אויס!...
איצטער וועסטו ביי מיר קיין פריץ נישט זיין!... איצטער וועל
איך שוין דינגען אַרבייטער!“

„דינג דו!“ האט ער שוואַך געענטפערט. ער איז געוועזען
צופריעדען פון דעם, וואָס ער וועט זיך נישט דארפן דינגען מיט
די נייע אַרבייטער, וואָס זיין געוויסען וועט ווייטער בלייבען ריין.
נור זיין צופריעדענהייט האט ער נישט אַרויסגעוועזען.

„מיניסטער מיינער!“ האט חיענקע אויסגערעדט מיט גיפט
און שפאָט, אַריינקוקענדיג אין קוימען פון סאַמאָוואַר.
ער האט גאָר נישט געענטפערט און גענומען זיך צו דער אַר-
בייט.

פון דער אַרבייט האט ער געוואָרפן בליקען אויף חיענקען,
וועלכע האט זיך בעשעפטיגט מיט שטוביגע זאכען. זי איז געווען
זען אין כעס און נישט געקוקט אין זיין זייט. ער האט זיך אויך
געמאכט נישט קוקענדיג אויף איהר.

„אַ שיינע איז חיענקע... אַ שוין ווייבעל,“ טראכט ער, און
גנב'עט אויף איהר א בליק. „אַ פיינע געשטאַלט — סאַר אַ
ברוסט“... ער כאַפט זיך, אז ער האט גאָר קיינמאַל נישט געטראכט
וועגען „אַזעלכע זאכען“... נור ער קאָן זיך נישט אָנגעבען קיין
חשבון, וואָס מיט איהם איז. עפּיס ציהט איהם צו חיענקען. אַט
וואָלט ער יעצט געוואָרפן די אַרבייט און צו איהר צוגעלאָפּען...

ער האָט זי צוגעדריקט צו זיך, צוגעבויגט צו זיך איהר קאָפּ און גענומען קוסען, פערשטיקענדיג מיט זיין מויל איהר געשריי. זי האָט אָנגעכאַפּט דאָס גלאַז מיט הייסען טיי, אָבער ער האָט עס ארויסגעכאַפּט. זי האָט זיך פון איהם קוים ארויסגעריסען. „איך וועל דיר געבען מיט עפעס אין קאָפּ!“ האָט זי גע- שריען, אויפּשפּרינגענדיג. ער האָט געלאַכט מיט אַ מיאוס'ען תאוה'דיגען געלעכטער. — —

דער שאָטען פון זיין מיאוס'ען תאוה'דיגען געלעכטער איז נאָך געלעגען אויף זיינע ליפּען, ווען ער איז צוריק געגאַנגען צו זיין אַרבייט. ער האָט נאָך געשפּירט די קוסען אויף זיינע ליפּען און געפיהלט זיך אָנגעזעטיגט, געשטילט דאָס האַרץ. ער האָט פּרעהליך אָנגעהויבען צו אַרבייטען און געוואוסט, אז סוף כל סוף, נאָך אַ טאָג און נאָך אַ טאָג, און חיענקע וועט זיך איבערבּעמען. ער האָט פּערגעסען די גאַנצע וועלט.

11.

פאַר נאַכט זיינען געקומען חאַשקע מיט דער אַלטינקער. זיי האָבען געוואָלט זעהן, וואָס טוט זיך, ביי וואָס איז עס געבליעבען. „א, חאַשקע, דינה!“ האָט דראַבקיין אויסגערופּען מיט אַ גע- מאַכטער שמחה. ער האָט גאָר נישט געוואָלט, חאַשקע זאָל קו- מען. זי האָט איהם דערמאָנט דאָס אַלטע, וועגען וואָס ער האָט שוין מעהר נישט געוואָלט טראַכטען, און דערמאָנט איהם זיין יעצ- טיגע אונטערטעניגקייט. ער האָט זיך געשעמט און איז געבליע- בען זיצען ביי זיין אַרבייט.

ביי חיענקען זיינען זיי אָבער געוועזען גוטע געסט. זי האָט געוואָלט אַרויסווייזען פאַר זיי, ווי זי איז די בעל-הבית'טע און ווי ער לייעגט ביי איהר אונטער די פיס. און זאָל טאָקי זיין „פּאָלובוי- ניצע“ זעהן, ווי ער לייעבט זי, ווי ער קריכט צו איהר, און זאָל זי פּלאַצען.

„נו, וואָס הערט זיך ביי אייך?“ האָט די אַלטינקע געפרעגט. חאַשקע האָט נישט געוואָלט פרעגען. זי האָט שוין אַלץ

און ער זיצט און ארבייט און פיהלט, אז ער איז גאָר אויף
חיענקען נישט אין כעס, אז ער מאכט נור אַ ביזע מיענע אום אָנ-
צושרעקען זי, כדי זי זאָל ווייכער ווערען. ער גנב'עט בליקען אויף
חיענקען און ווייס, אז ער ליכט זי, אז שפעטער אַ וויילע וועט ער
זי האַלטען אין זיינע הענד, אויף זיין שוים און וועט זי האַלזען,
קוסען, דריקען. און עס ווערט איהם אזוי וואַרם און ווייך ביי'ם
האַרצען און ער ארבייט מיט חשק, ארבייט און ארבייט און גנב'עט
בליקען אויף חיענקען — —

„געה טרינקען טיי!“ האָט חיענקע געקאָמאָדירט מיט אַ
ביזען טאָן.

ער איז געבליבען זיצען. דאָס האָט געזאָלט בעדייטען, אז
ער איז אין כעס און וויל זי מיט איהר טיי נישט קענען.
„געהסט צי נישט? אז נישט, גיס איך אריין דיין טיי אין
פאָמיניצע אריין!“

ער האָט לאַנגזאָם אוועקגעלעגט די ארבייט און איז אויפגע-
שטאַנען מיט אַ שמייכל. דאָס האָט געזאָלט בעדייטען, אז ער איז
גאָרנישט ברוגז און נישט געוואָלט מיט איהר שפּיעלען אין צו
להכעיס, נור ער איז געוועזען פערנומען און נישט געקאָנט אוועק-
לעגען די ארבייט. ער האָט געהויבען די הענד אין דער הויך, גע-
צויגען זיך, געגעניצט און געשמייכלט.

„אָבער ביזטו אַ בעל־כעס!“ האָט ער געזאָגט און געלאַכט.
ער האָט עס געמיינט ערנסט. ער האָט געוואָלט, זי זאָל אויפ-
הערען אין כעס צו זיין, זי זאָל גוט ווערען און לאַסצען זיך צו
איהם, ווי שטענדיג.

ער איז צוגעגאנגען צום טיש און אַ קניפ געטאָן זי אין באַק.
זי האָט אָבגעשטויסען זיין האַנד:
„אוועק!“

„פּש, פּש, פּש, וואָס פאַר אַ ביזע פּריצה!“ — ער האָט זיך
צוגעזעצט נעבען איהר און ארומגענומען זי.

„אוועק בעסער מיט גוטען!“ זי האָט זיך געריסען פון איהם.

חאשקע וואָלט מיט פערנגניגען א שפיי געטאָן איהם אין געד-
זיכט. די אלטע האָט געענטפערט, אז זייער שכן וועט קומען און
די טיר איז צוגעשלאָסען.
זיי זיינען אַוועק.

דראַבקיין האָט געפיהלט, אז חאשקע איז ביי איהם דאָס געד-
וועזען צום לעצטען מאָל און עס איז איהם געוועזען א ביסעל אונאַנג-
גענעם. אָבער דאָס ביסעל אונאַנגענעמליכקייט איז באלד פערלאָך-
רען און פערשוואונדען געוואָרען אין דער גרויסער צופריעדענהייט,
וועלכע האָט איהם בעהערשט. ער האָט זיך דערפיהלט פרייער,
זעלבסטשטענדיגער; א יאָך איז איהם אַראָב; עס וועט נישט זיין,
ווער עס זאָל איהם שטעכען אין די אויגען מיט די אמאָליגע יאָהד-
רען און די אמאָליגע רעד.
אַוועק, אלץ אַוועק.

יעצט ערשט וועט ער אַרבייטען. און עהרליך וועט ער אַר-
בייטען. גאָט העלפט איהם, ער זאָל ווערען א מענש מיט מענשען
צו גלייך, טאָ פאר וואָס זאָל ער דאָס נישט טון! און נאַטירליך
וועט ער נישט זיין, ווי די הינד, זיינע אמאָליגע בעלי-בתים. ער
וועט וויסען, אז איין אַרבייטער איז אויך א מענש, וועט זיך מיט
זיי אַנדערס בעגעהן און בענעמען, זיי וועלען ביי איהם זיין, ווי
אייגענע מענשען, ווי ברידער. חאשקע איז טאַקי א נאַר — — —
„האָסט געזעהן, וואָס פאר א צוקאָכטע דיין חאשקע איז
אַוועקגעגאַנגען?“ האָט איהם חיענקע איבערגעריסען די געדאַנקען.
„וואָס זאָנסטו עפּים אלץ „דיין“ חאשקע?“ האָט ער געזאָגט
מיט אַ שמייכעל.

„איך ווייס, דו לויפטס דאָך אלץ צו איהר.“
„פּאָ! קום בעסער, זעץ דיך ביי מיר אָט דאָ, אָ!“
ער האָט זיך אַ פאַטש געטאָן אין קניע און אויסגעצויגען נאָך
איהר די הענד. — — —

שווער איז געוועזען חאשקען אויפ'ן האַרצען, אזוי שווער,
אז זי וואָלט זיך צואוויינט. עס האָט איהר צונויפגעדריקט דער

געוואוסט און דערפיהלט זיך פאר איבעריג אין דראבקינ'ס שטוב.
„וואָס זאָל זיך הערען?“ האָט חיענקע געענטפערט מיט
נצחון. „נישקשה, ער איז בעסער געוואָרען, מיין חכם, מיין גע-
רעטענע סמורה. אַהאָ, היינט, דאָכט זיך, וואָלט ער וועלען...“
זי האָט נישט דערזאָגט, וואָס ער וואָלט וועלען, נור א מאך
געטאָן דערביי מיט'ן קאָפּף אויף איהם מיט אזא בליק און מיט אזא
מיענע, וועלכע האָבען גערעדט בעסער פאר אלע אנדערע ווערטער.
ער האָט נישט אויפגעהויבען דעם קאָפּף און געמאכט זיך פער-
טיעפט אין זיין ארבייט. חאשקע איז פאר איהם רויט געוואָרען.
עס איז איהר געוואָרען ענג אין שטוב. ענטלויפען, ענטלויפען —
זי איז געזעסען, ווי אויף הייסע קוילען.

נור די אלטינקע האָט זיך אריינגעלאָזען אין א שמועס.
„איך האָב איהם גלייך געזאָגט, אז אויף מיר אזא יאָהר, וואָס
פאר א חכמה איהר זייט און מיין חאשקע האָט איהם אויך גע-
זאָגט, אז עס קאָן אנדערס נישט זיין, אז ער איז א נאָר, ווען ער
ויל אנדערס.“

דראבקיין האָט געוואָלט אויפהעבען דעם קאָפּף ביי די ווער-
טער. חאשקע האָט דאָך אליין געזאָגט, אז עס קאָן אנדערס נישט
זיין. אָבער גלייך האָט ער זיך דערמאָגט, וואָס זי האָט ווייטער
געזאָגט, און זיך וויעדער פערשעמט און איז געבליעבען זיצען מיט
איין אראָנגעלאָזענעם קאָפּף, אַהן לשון.

חיענקע האָט אָנגעהויבען צו דערצעהלען, ווי זי האָט „משלח
געוועזען“ די ארבייטער, ווי ער האָט זיך גאָנץ פריה אָנגערעגנען
פון שטוב — „כלומר'סט, זיין האַרץ פערטראָגט עס נישט.“
„און יעצט,“ האָט זי אויסגעפיהרט, „וועל איך שוין אליין דינ-
גען ארבייטער און וועל מיט זיי אָבמאכען, ווי איך וויל.“
זי האָט א קוק געטאָן מיט נצחון אויף חאשקען. דראבקיין
האָט געשוויגען.

„קום, מאמע, א היים!“ האָט חאשקע געזאָגט, אויפהעבענדיג
זיך פון אָרט.
„וואָס איילט איהר?“ האָט דראבקיין געפרעגט און געלייגט.

ארבייטער, יעדע אכטונג פאר דעם נידריגערען. די ארבייטער זיי-
נען ביי איהם גערונגענע קנעכט און — „אפרים דארף ארבייטען
אין אבענד ביז נייען א זייגער און ארבייט ביז עלף; אז ער איז
היינט אין דער פריה געקומען האלב אכט, איז מען אויף איהם אָנ-
געפאלען, ווי אויף א משוגענעם הונד..."

און עס האָט זיך איהר געדאכט אין דער שטילער פינסטערניס,
אז דראַכקין האָט אַראָבגעלאָזען א פייערדיגע פאטש א יונג קינד,
וואָס געפינט זיך ביי איהם אין דער לעהרע.

זי האָט א ציטער געמאָן מיט'ן גאנצען קערפער און אָנגעהוי-
בען היסטעריש צו וויינען.

א הערצרייסענדער, ביטערער געוויין. —

1895—98.

האלן. זי איז געגאנגען שנעל, אז די אלטע איז נאך איהר קוים געלאפען.

„וועסט זעהן מיינע ווערטער,“ האָט די אלטע גערעדט נאָכ־לויפֿענדיג, „אין א פאָר יאָהר אַרום איז דראַבקיין איין עושר פֿון עטליכע טויזענד רובעל. זי איז א קאָפּ־מענש! וואָלסטו כאָטש געוועזען א האַלב פֿון איהר, אָך, וואָלט איך שוין פֿון דיר קיין דאגות נישט געהאַט! אָך, אָך, אָך...“

דאָס האָט אין איהר גערעדט דער פערדרוס, וואָס עס איז גאָר נישט געוואָרען צווישען דער מאַכטער און דראַבקינען.

„וואָס ווילסטו, מאַמע, אז דו זאָלסט אויפהערען צו רעדען?“ האָט האַשקע געזאָגט מיט א ציטערדיגען קול, אויסדרעהענדיג איהר בלייך געזיכט צו דער מוטער.

די אלטינקע האָט זיך דערשראָקען פֿאַר דעם ציטערדיגען קול און פֿאַר דאָס בלייכע געזיכט. זי האָט אַ מאַך געטאָן מיט דער האַנד און געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ.

„ניין, מען טאָר שוין א וואָרט נישט זאָגען!“ האָט זי אָנגע־זיפצט. זי האָט שוין מעהר נישט גערעדט.

האַשקען איז געוועזען, ווי זי וואָלט זיך אומגעקערט פֿון א בית־עולם, וואו זי האָט בעגראָבען איהר טייערסטען נפש.

דראַבקיין, דראַבקיין! ... אַט דאָס איז איהר דראַבקיין! אָך, און ביז היינטיגען טאָג האָט זי נאָך אַלץ גע'חלומ'ט און געפֿאַנטאזירט!

— — — וויינען, וויינען

און אין יענער נאכט האָט זי געזעהן אַ חלום. ניין, נישט קיין חלום, ווייל זי האָט גאָר נישט געקאָנט איינשלאָפען און איז געלע־גען מיט אָפּגע־אויגען און געקוקט אין די געדיכטע פינסטערניס. זי האָט געזעהן, ווי דראַבקיין ווערט א דיקער בעל־הבית; אַלע זיינע געדאַנקען זיינען אָנגעווענדט נור אויף צו פֿערגרעסערען זיין ווערקשטאַט און וואָס מעהר אָנפֿילען זיין בייטעל. אַלץ איז פֿער־געסען: יעדע מעגשליכקייט, יעדעס מיטפֿיהלען מיט דעם אָרמען

טער זיינען פשוט „קעשענע-גנבים“! זומער האָבען זיי פֿלוצלונג געמאַכט „יד-אחת“ און אויפגעהערט צו ארבייטען. א גאנצע חדש! א רציחה!

„שטרייק — שמייק!“ טראַכט ר' אליה, „שטרייק רופען זיי עס נאָך אָן! גנבה, גולה, פון מויל דעם ביסען!... נישט שטרייק — שמייק. וואָס פאר א נאָמען זיי טראַכטען נאָך אויס!“...

ער האָט געוואָלט אראָבנעמען א האַלב רובעל פון שטיק. ער האָט געוואוסט, וואָס ער טוט. ער האָט דאָס געמוזט טון: איהם אונטער דער נאָז וואַקסט אויס א קאָנקורענט.

דאָס איז אפילו נישט קיין שטאַרקע טענה, ער פיהלט עס. דערצו האָט ער נישט פינקטליך געצאָלט, געפרוכט א פאָר מאָל איינדרעהען, צושטעלען, פערשרייבען גוטע סחורה פאר שלעכטע און גאָרנישט בעצאָלען — — נור ער האָט עס געמוזט, גאָט איז זיין עדות — געשעפט! ווי זאָגט מען עס — אין האַנדעלשאַפט, די גאנצע וועלט טוט אזוי. אָבער דער שטרייק!

„און גלאַט,“ מיינט ר' אליה, „זיינען די יונגע ארבייטער נישט ווערט, וואָס די ערד טראַגט זיי. גוים, וואַהרע גוים, איין אידישער פונק איז נישטאָ אין זיי. עזות-פנים ער, נישטאָ עלטער, אינגער — פון גאנצען אויסגעטאָן.“

איין פענסטער פון קאָנטאָר געהט ארויס צו דער גאס, און ר' אליה זעהט, ווי אין גאס נעבען טויער העבען זיך שוין אָן צו קלייבן די ארבייטער. זיי מאַכען מיט די קעפּפּע אין דער זייט פון קאָנטאָר. אָט פערגלייסט א יונגער ארבייטער, פון א יאָהר דריי און צוואַנציג, געציל לֵץ, די אויגען און גיט א וואָרף מיט די הענד, ווי ר' אליה, ווען ער זידעלט איין ארבייטער. די יונגע ארבייטער ארום געצלען צולאכען זיך.

ר' אליה קערט אָב די אויגען פון פענסטער ברגז'דיג. „וועט שוין זיין א מאָל א סוף?“ ווענדט ער זיך אונגעדולדיג צום בוכהאַלטער מיט'ן קאסיער. ער וויל שוין מעהר אין פענסטער נישט קוקען און וועגען די ארבייטער נישט קלערען. „גאָרנישטען!“ בעשליעסט ער אין מח און וואַרפט אונגערן זיין בליק אויף די

ערב יום כפור.

א שפיעל צווישען איין ציעג און א סך וועלף.
אין דריי טיילען.

ערשטער טייל.

די ציעג.

ערב יום כפור, ארום האלבען טאג.

ר' אליה דער טוך־פאבריקאנט גרייט זיך צו עהרליך פערנאגן דערצאלען זיך מיט זיינע ארבייטער. לכבוד יום כפור! דער בוכ־האלטער מיט'ן קאסיער מאכען די רעכנונגען און צעהלען אויס דאס געלד.

ער וויל זיך אפילו פריינדליך צוועגענען מיט זיי. אויפ'ן גרויסען שרייבטיש שטעהט א גרויסע פלאש בראנפען, עטליכע גלעזלעך, עס ליגט א סך אָנגעשניטענער לעקעך. ער וויל זיי ווייניג שטען, זיי זאלען נישט דארפן אָנקומען צו פרעמדע הענד.

ער געהט ארום הין און צוריק איבער זיין קאנטאָר. ער איז שטארק פערנומען מיט זיינע געדאנקען און דוקא נישט געשעפטס־געדאנקען — ערב יום כפור איז נישט א צייט פון געשעפט.

ר' אליה איז א פרומער איד. גאָר אָהן ספק. אין א לאַנגליכען ראָק מיט לאַנגליכע פאות, וועלכע זיינען פערבאָרשטען צוזאמען מיט דעם באַסענהאָר פון זיין גרויסען, ברייטען באָרד. און גלאַט ר' אליה!

ער וויל קומען א ריינער צום מאָרגענדיגען משפט. ער ווייס אָבער, אז די ארבייטער האָבען איהם שוין נישט איינמאָל פער־קלאַגט ביים „מלך עליון“, וויל ער זיך מיט זיי אָבטענה'ן. ער ווייזט זיך אויף, אז ער איז שטענדיג גערעכט געוועזען: די ארביי־

אין פארבייגעהענדיגע מיידלעך. ער טוט עס לאנגזאם, אָהן חשק. מען דארף דאָך מיט עפּים די צייט אראָכשטופּען. גלאַט איז ער יעצט אין כּעס אויף ר' אליה'ן, גיט ער נאָך מיט עפּים דאָס האַרץ. די בחורים ארום איהם האָבען פּערגניגען, נור די אַלטע אַרבייטער, וועלכע שטעהען אָנגעשפּאַרט אָן טויער, קוקען אויף איהם אָנגערוקט.

„ביי איהם זיינען אלע צייטען גלייך,“ מורמלען די אַלטע. דער יונגער עולם קוקט געצלען אין מויל אַריין: וואָס וועט ער ענטפּערען? ער פיהלט אויף זיך די בליקען, נור ער ענטפּערט גאָר נישט, כאַטש אין קאָפּ דרעהען זיך ארום אַלערליי ענטפּערען. ער האָט שיער נישט געזאָגט, אז א מיידעל געפּעלט איהם שטענדיג. אָבער ער האָט עס נישט געזאָגט, ער האָט זיך געפּוילט. „וועסט מאָרגען קומען מיט מיר פּאַסטען?“ פרעגט ער פּלוצלינג ביי א פארבייגעהענדיגער דיענסט.

„וואָס זאָנסטו צו זיין קאָפּ!“ ענטפּערט אָב דאָס מיידעל און געהט פּאַראַיבער. זי קוקט זיך דאָך אין איהם איין: צי וואָלט עס איהר געלוינט?

„מאָנסט זיך טאקי בעגראָבען לעבעדיגער הייט, פּראָסטער גוי דו!“ צובייזערט זיך דער אַלטער ברוך. „ערב יום כּפור, נישט ערב יום כּפור — נישטאָ קיין חלוק!“

„ר' אליה'ס זכות וועט מיר ביישטעהן,“ ענטפּערט געציל פּויל. „ער וועט זיין פאר מיר א גוטער בעטער...“

„אין גיכע צייטען נור,“ כאַפט אונטער א בחור, „פאר מיר און פאר כל ישראל...“

„ונאמר אמן!“ זינגט אויס איין אנדער בחור. „שאַרלאַטאַנעס!“ רעדען צווישען זיך די אַלטע אַרבייטער. „ערב יום כּפור, נישט ערב יום כּפור — גאָר נישט!“ מורמעלט ברוך.

ער איז אויך נישט גאָר שלום מיט ר' אליה'ן. עס ליגענען איהם גוט אין קאָפּ טויערענדערליי אונגערעכטיגקייטען, וועלכע ער האָט פערטראָגען פון איהם. דאָך וועט ער ערב יום כּפור נישט

נאם: נעציל שטעהט אין דער פאָזע, ווי ר' אליה, ווען ער וויל איינשמועסען איין ארבייטער, אז ער האָט ביי איהם אָנגענומען מעהר געלד.

„וואָס ציהט זיך עס דאָרטען ביי אייך, ווי פון פעך?“ שרייט אויס ר' אליה צו די קאנטאָריסטען.

„ער וועט שוין ביי מיר נישט ארבייטען,“ טראַכט ער וועגען לץ. „אויסוואַרפען זיינען דאָס עפּיס, אין גס אחד צווישען זיי.“

איהם פאַלט איין, אז די לייטלעך האָבען גאָר קיין ווערט נישט ביי דעם „כביכול“. ער האָט גאָר לחלוטין נישט וואָס צו מורא האָבען פאר זייערע טענות.

ער נעמט זיך פאר'ן תהלים. יעצט וועט ער זיך גאָר אין גאַנצען איינקויפען ביי'ם רבונז של עולם — — —

צ ו ו י י ט ע ר ט י י ל.

די וועלף.

א מאַן זעכציג ארבייטער שטעהען אין הויף און אין גאָס נע- בען טויער, אלע אָנגעטאָן יום-טוב'דיג — אין ריינע העמדער און אין שבת'דיגע בגדים. נור די אינגלעך, וועלכע דרעהען זיך צוויי-שען זיי אַרום, זיינען אָבגעריסען און כמעט אלע באַרפּוס.

מען שטעהט רעדלעכווייס. אלטע מיט אלטע, יונגע מיט יונגע. מען איז אונגעדולדיג, וואָס מען לאָזט זיי אזוי לאַנג וואַרטען. די געשפרעכען קלעבען זיך עפּיס נישט. די אינגלעך העבען אָן צו שפּיעלען אין „כאפּענים“, נור ברוך דער אלטער, דער עלטסטער צווישען די ארבייטער, שרייט אויף זיי אָן. „עס איז היינט נישט א צייט פון שפּיעלענים,“ מיינט ער. די קינדער רייסען איבער דאָס שפּיעלען. אין א ווילע אַרום שלאָגען זיי זיך פאר א קנעפעל.

נור אַרום נעציל לץ איז נאָך א ביסעל פרעהליך. ער זיצט אויף א טומבע נעבען טראַטואַר, העבט שטיינער פון דער ערד און ציעלט אין די פּויגעל, וועלכע שפּרינגען אום אין מיטען גאָס, אָדער

ווייכער. ער פיהלט א ווארמקייט אין גאנצען קערפער — עס דאכט זיך איהם, אז ער איז א צדיק. און ער ווערט אלץ בעסער און בעסער. זיין קוק אויף די ארבייטער בעקומט אפילו א פריינדליך-כען אויסדרוק.

די אלטע מיט די אינגלעך שטעהען פאראויס, די יונגע לייט פון הינטען. געציל שטעהט מיט איין ערנסטער מיענע אויפ'ן געד-זיכט, נור זיינע אויגען קוקען איראניש אויפ'ן בעלה-בית. ער ווייס עפיש נישט, וואס פאר א שטאכווארט ער זאל זאגן.

און דאס יונגווארג קוקט אריין געצלען אין די אויגען. „נו, קינדערלעך,“ ווענדט זיך ר' אליה פריינדליך צו די אר-בייטער. „מיר וועלען זיך פערנאנדערצאלען און צוזעגענען. איהר דארפט דאך מסתמא האבען דאס געלד.“

„נאך ווי,“ ענטפערט עמיץ. „א ודאי, א ודאי!“ זאגט ר' אליה גאר ווייך. „מיר וועלען דערפאר קיין שהיות נישט מאכען. נו, ברוך!“

פון עולם טיילט זיך אָב ברוך דער אלטער און געהט צו צום טיש.

„יעמוד ר' ברוך!“ זינגט אויס געציל. די ארומיגע פערדעקען די מוילער און קוקען אויף דער ערד. ברוך בעקומט זיין געלד, בעהאלט עס אין קעשענע און וויל אוועק.

„האָט אייך א חתימ...“ העכט ער אָן. „ווארט, וואָס ענטלויפסטו?“ האלט איהם אָב ר' אליה. „מיר וועלען אונז א פריער פערנאנדערצאלען מיט אלעמען, דערנאָך וועלען מיר אונז צוזעגענען, ווי געהעריג, מיר וועלען נעמען א ביסעל „משקה“... וואָס ענטלויפסטו! ? עוזר!“ רופט ער אויס א צוויי-טען אלטען ארבייטער. „מיר זיינען דאך עפעס אידען, היינט איז ערב יום כפור,“ רעדט ער ווי פאר זיך, אריינקוקענדיג אין חשבון. „גרייט אָן דרשה-געשאנק!“ וויצעלט געציל.

ר' אליה ווארפט א בליק אין געציל'ס זייט. ער קאן נישט ליידען די גאנצע חברה, וואָס שטעהט דאָרטען. נור ער שטארקט

מאכען דערפון קיין רעד. מען טאָר נישט! א דם שונא אפילו איז ער מוחל במחילה גמורה, לכל הפחות אויף די ליפען וועט ער קיין קללה נישט ארויפבריינגען. די שקצים — זאָל גאָט נישט שטראָפּען פאר די רעד! — זיינען פשוט „אסור לרחם“.

„אָבער וואָס געווערט עס דאָרטין אזוי?“ פּרעגט מיט אונגע-דולד איין אלטער אַרבייטער.

„ער צעהלט זיינע עברות“, ענטפערט דער לץ געלאַסען.

און איין אַ וויילע אַרום גיט ער צו:

„ער מוז גאָר אָנגרייטען פאר אונז א דרשה, ווי פאר א יאָהר רען. נו, קינדערלעך, האָט אייך א „שימע טויבע“, העבט ער אָן מיט ר' אליה'ס קול. „דער אויבערשטער זאָל אייך צוברעכען די קעפּ... איך מיינ די הערצער און איהר זאָלט האָבען א גרינגען תענית, כל זמן איהר וועט לעבען.“

דאָס יונגוואַרג צולעגט זיך פאר געלעכטער, די אלטע וואַרפען קרומע בליקען.

„ערב יום כפור, נישט ערב יום כפור — ביזט א גוי, טאָ שמד זיך אין אל די רוחות!“ זידעלט זיך ברוך.

„אין קאנטאָר! אין קאנטאָר!“ דערהערען זיך קולות פון הויף.

די אַרבייטער ריהרען זיך.

„קומט אָנקוקען דעם כשר'ן פרצוף“, זאָגט געציל אויפשטע-הענדיג פון טומכע. דאָס יונגוואַרג געהט מיט איהם, מיט אַ שמייר-כעל אויף די ליפען. —

ד ר י ט ע ר י י ל

דאָס שפיעל.

ר' אליה זיצט אויף זיין אָרט ביים טיש און קוקט אַריין אין חשבון. דאָס נאָנצע געלד ליעגט פאר איהם. היינט וויל ער בע-צאָלען מיט דער אייגענער האַנד. עס דאכט זיך איהם, אז דאָס איז אַ מצוה... ער וועט נאָך בעגעהן זיך מיט די אַרבייטער וואָס

נישט, אז אלע דארפען? ביי דיר, אפרים, אין, דאכט זיך, א טאכטער קראנק? וואָס מאַכט זי?" פּרעגט ער דעם ארבייטער מיט רחמנות.

"וואָס זאָל זי מאַכען? ליעגט! איך וואָלט געהאַט געלד...."
ענטפערט אפרים אָהן חשק און פערצווייפלעלט.

עוזר'ס געזיכט איז פערקרימט פון האַרצוועהטאָג. ער קוקט זיך אום מיט די חברים. די חברים שטעהען אלע אָנגערוקט. אפילו ברוך איז יעצט אין כעס.

"געפונען דעם געבער," שפּעציעט ברוך.

"גלייך ער וואָלט איהם נישט געקאָנט," מורמעלט שמחה.

"ע, כע—כע!" זיפצט אָב אפרים.

"ערב יום כפור, נישט ערב יום כפור," ברומט אונטער געציל אין ברוך'ס טאָן.

עוזר זיפצט אָב און רוקט זיך ארויס פון קאנטאָר.

"ערב יום כפור, ר' עוזר!" שיקט איהם נאָך א יונגער ארבייטער.

"ע—ע—עך!" מאַכט עוזר מיט דער האַנד און געהט אוועק.
ר' אליה פיהלט, אז די ארבייטער פערמסר'ען איהם ווייטער פאַר דעם "מלך עליון". "דאָס איז אַ חברה," טראכט ער, אויס-רופענדיג איין ארבייטער נאָכ'ן אַנדערן. "זיי האָבען דען ליעב אריינגעהן אין דעם בעל-הבית'ס לאַגע? גיב און גאָר! — מעהר ווייסען זיי נישט."

עס פערדריעסט איהם אפילו, וואָס ער האָט זיך אָנגעהויבען מיט עוזר'ן. נור, בדיעבד, אז עס האָט זיך שוין אזוי געמאַכט —
— ע — ע!

"געציל!" רופט ער אויס ווייך. ער וויל זיך אפילו מיט זיין גרעסטען שונא זעהר פריינדליך בעגעהן.

"איך בין דאָ!" שרייט אויס דער לץ און לאָזט זיך געהן צום טיש.

"מאָרגען איז יום כפור, געציל!" מוסר'ט ר' אליה. "געציל, מאָרגען — יום כפור!"

זיך און טרייבט פון זיך די שנאה. ער וויל יעצט אויף
 קיינעם קיין שנאה נישט טראָגען. און עס דאכט זיך איהם, אז
 דער „מלך עליון“ זעהט אלץ, וואָס עס טוט זיך ביי איהם אין האַר-
 צען, און ער ווערט אלץ פרעהליכער און בעסער.
 „איך האָב געוואָלט בעמען, איהר זאָלט מיר געבען עפּים מעהר
 געלד,“ זאָגט עוזר מיט א געבעט.

„מעהר געלט איז היינט נישטאָ,“ האָט ר' אליה ווייך נור אונ-
 גערן ארויסגערעדט. ער כאַפט זיך אָבער באַלד: מען האָט נישט
 געדאַרפט אָבזאָגען. נור איהם פאַלט איין, אז נאָך יום טוב וועט
 ער עוזר'ן נישט האַלטען מעהר, און עוזר וויל דאכט זיך אליין
 אוועקגעהן פון איהם. און גלאַט ער זאָל געבען עוזר'ן, דאַרף ער שוין
 אלעמען געבען, ווארום אלע וועלען בעמען, זיי דאַרף מען דאָך נור
 בעווייזען א דרך.

„שמערעל!“ רופט ער אויס א דריטען אַלטען ארבייטער.
 „איהר וואָלט מיר געטאָן א גרויסע טובה. איך דאַרף אזוי
 נויטיג!“ רעדט עוזר זיינס.

און ר' אליה וויצעלט גוטהערציג:
 „איך דאַרף אויך, שמערעל דאַרף אויך. זאָג, שמערעל, דו
 דאַרפסט אויך?“

„א, נאָך ווי דאַרף איך!“ ענטפערט יענער. „איך האָב טאַקע
 אויך געוואָלט בעמען...“

„זעהסט, האָ? ווענדט זיך ר' אליה צו עוזר'ן. — „שמחה!“
 רופט ער אויס א פיערטען. ער וויל שוין פערגעסען דעם גאַנצען
 פאַרפאַל מיט עוזר'ס בקשה.

„אָבער איך מוז!“ שטעהט צו עוזר. „איך האָב מיך אָבגע-
 בעמען ביי ביינוש דעם וואַכערניק ביז היינט...“

„ביזט א קינד און גאָר,“ זאָגט ר' אליה ווייך, כאַטש עס פער-
 דריסט איהם שוין עוזר'ס עקשנות. „אפרים!“ רופט ער אויס.
 „ביזט א קינד,“ זאָגט ער ווייטער צו עוזר'ן אזוי זיס, אזוי האַרציג.
 „איך זאָל דיר געבען, דאַרף איך געבען ברוך'ן, שמערעלען, אפרים'ן
 — דאַרף איך אלעמען געבען. אלע דאַרפען. איך ווייס דען

„אמן, גם אתם!“ ענטפערט ר' אליה פרום און פריינדליך.
„נאט לעקעך... געהט געזונטערהייט א היים, האָט אַ גרינגען תענית,
און בעט עפּים אויס, ברידערלעך, אַ גוט יאָהר, גוטע געשעפטען —
געה, בערקע, נעם אַ ביסעל בראַנפּען — דאָס נייע יאָהר זאָל
זיין בעסער, ווי דאָס אַלטע — וואָס טרינקסטו נישט אויס אין
גאַנצען, שלים-מזל'ניק דו! נא, אַ שטיקעל לעקעך — מען טאָר
נישט זינדיגען, אַ מענש דארף דאַנקען גאָט פאַר יעדען טאָג, וואָס
ער לעבט איבער...“

„ברוך ד' יום יום“, זאָגט אונטער ברוך מיט אַ זיפּץ.

„א ודאי אזוי, רעדט ווייטער ר' אליה, „נור דאָך מאָג דאָס
נייע יאָהר זיין אַ ביסעל בעסער — געהט, קינדער, נעמט צו
ביסלעך בראַנפּען — נו, און איך בין אייך אַלץ מוחל, אַלץ.
איחר זייט זיך אפילו נישט אָרענטליך בעגאַנגען מיט מיר, נור
גאָר נישט ~~נישט~~ נא, לייבקע, וואָס שמעחסטו פון ווייטען? —
נור גאָר נישט...“

„איחר אויף אונז דארפט א ודאי נישט ברוגז זיין,“ האַלט זיך
אפרים נישט איין.

„ניין, איחר האָט זיך זעהר נישט פיין בעגאַנגען,“ שמעט ר'
אליה אויף זיינס. „דער שטרייך — נישטאָ וואָס צו רעדען... ע
— וואָס אַרט אייך! דאָס הייסט מיט גוואַלד ארויסגעריסען ביי
מיר! נור גאָר נישט. מוחל, אַלץ מוחל. עס געהט א יום כפור, לאָך-
מיר בלייבען גוטע פריינד.“

נור די אַלטע אַרבייטער פיהלען זיך בעלידיגט.

ער איז גאָך גערעכט! ער איז גאָך מוחל!

און ברוך דערפיהלט, אז ר' אליה האָט אין זיך נישט אַ טראָך
פען אידיש בלוט.

ברוגז'דיגע העבען זיי אָן צו פערלאָזען די קאַנטאָר.

„געהט געזונטערהייט,“ רעדט זיי גאָך ר' אליה און פיהלט,
אז דער אַבגורנד צווישען איהם און זיי איז גאָך גרעסער געוואָרען.
„איך זאָג אייך, איחר מאָגט בעטען פאַר מיר. זאָל מיר נור גאָט

„א, איך ווייס!“ קרעכצט אָב געציל.
„ביזט אַ שייגעז, געציל, אַ גרויסער שייגעז,“ מוסר'ט וויי-
טער ר' אליה, אָבגעבענדיג איהם דאָס געלד.
„אַ שלעכטע וועלט, ר' אליה, ניטאָ זיך פון וועמען גוטס אָב-
לערנען, ר' אליה,“ שמעכט זיך דער לץ.

„ביזט אַ שייגעז, אַ גרויסער שייגעז,“ זאָגט ר' אליה מיט אַ
האַלבען מויל און רופט אויס איין אנדער יונגען אַרבייטער.
געציל איז נישט צופריעדען. ער האָט צו וועניג און שלעכט
אָבגעענטפערט. געדארפט איהם עפּיס אַריינלאָזען אַ שפּילקע,
עס זאָל איהם פּערקאַפּען ביי דער נשמה. די חברים זיינען אויף
נישט צופריעדען. און זיי האָבען אזוי געוואַרט אויף דאָס
ספּעקטאַקל.

אַ שווייגענדיגער פּערלאָזט געציל די קאַנטאָר, שווייגענדיגע
געהען אוועק די יונגע לייט, אָבגעמענדיג זייער געלד

ר' אליה'ן שמעכט, וואָס זיי געהען אוועק, נור ער שמעלט זיי
נישט אָב. ער ווייס, אז אומזיסט וועט זיין די טרחא. דער ערב
יום כּפור מאַכט אויך נישט ווייך זייערע הערצער. רשעים! און
ער ווערט אַלץ ווייכער און ווייכער צו די איבעריגע. די קינדער
גיט ער אפילו צושטייער אויף מחזורים — ער בעקוקט מיט
נצחון אלע אַרבייטער. און ברוך'ן דאכט זיך, אז ר' אליה האָט
פאַרט אַ אידיש האַרץ.

דאָס פּערנאַנדערצאָלען זיך איז געענדיגט. ר' אליה שמעהט
אויף פון דעם שטול מיט אַ זעהר פּריינדליכער מיענע.

„נו, בירדערלעך,“ זאָגט ער לעבעדיג, „יעצט וועלען מיר אונז
צוזענגען, ווי עס דאַרף צו זיין, מאַכען לחיים, פּערבייסען.“ ער
העבט אָן אָנגיעסען די גלעזלעך. ברוך, שמערעל, אפרים און
שמחה זיינען פון די ערשטע.

„לחיים, ר' אליה,“ ווינשען זיי. „דער אויבערסטער זאָל
איין געבען אַ חתימה טובה...“

צמח דער טישלער.

א טישלער איז ער געוועזען, א גאנץ איינפאכער ארכייטער. נור א „טרפ'ער" מענש האָט מיט איהם צוויי מאָל פערבראכט — און ער איז אריינגעפאלען אין געפענגנים.

מען האָט ביי איהם געפונען א קליין, בלוי העפט, וואָס דער „טרפ'ער" מענש האָט ביי איהם איבערגעלאָזען. אין דעם קליינעם העפט האָט עמיץ פראָטעסטירט, געוואלט געשריען געגען דער אלץ טויטענדיגער רעגיערונג און געגען דער נידערטרעכטיגער קאפיר טאליסטישער וועלט און געלערנט אלע זיינע פריינד, די אונגליק-ליכע, פעהונגערטע ארכייטער, אז זיי זאָלען אויף פראָטעסטירען. ער האָט דאָרטין גערעדט מיט פייער, מיט היץ, מיט'ן בלוט פון זיין הארץ האָט ער דאָרטין גערעדט, ווייל ער האָט שטארק גע-ליעבט די אונטערדריקטע און תכלית שנאה פיינד געהאט די אונטערדריקער.

מיט מיה און מאַטער האָט צמח דער טישלער געלייענט דאָס געשריעבענע העפט, ווייל ער האָט ערשט זיך אָנגעהויבען צו לער-נען שרייבען און לייענען, ווען ער האָט אָנגעהויבען אליין אויף זיך צו פערדיענען. ער האָט גראָשענס געצאָלט און געדאַנקט גאָט, וואָס עס גיט אין שטאָדט א האַציע דער לעהרער, וועלכער איז גאָץ נישט ווערט געוועזען די גראָשענס. און יעדע שורה, וועלכע ער פלעגט בייקומען אין דעם קליינעם געשריעבענעם העפט, האָט ביי איהם אַרויסגערופען ליעבע און טרייהייט צו דעם, ווער עס האָט די שורה געשריעבען. א גאנצע נאכט איז ער אָבגעזעסען איבער דעם ביכעל, ביז ער האָט עס דורכגעלייענט פון טאָוועל ביז טאָ-וועל. אז ער האָט געענדיגט, האָט ער אַרויסגעלאָזען נור איין „א!" — דאָס איז געוועזען דער אויסגעשריי פון פעהוואנדערונג

אזוי העלפען, ווי איך וואלט אויך וועלען גוט צאלען. איהר
מאנט בעטען פאר מיר — — און איהר, חברה, "ווענדט ער זיך צו
די קליינע, "זאלט קויפען מחזורים, הערט איהר!"
"פארכעם, אלע פארכעם, בעשליעסט ער בלייבענדיג אליין
אין קאנטאָר און קרעכצט פרום אָב :
"אָ—אָ—אָד!"
"ע — ע — ק!" קרעכצען אָב די אלטע אַרבייטער אויף דער
נאָס.

1895.

אין דער נאכט איז ער אריין אין געפענגנים אין א בעזונדער צימער, און דאס ביכעל איז אריינגעפאלען צו דער פאליציי אין די הענט.

די טיר פון דעם שטייגעל האָט זיך הינטער איהם פערמאַכט, און ער איז געבליעבען אַליין אין דער פינסטערניס. די טרערען, וועלכע זיינען איהם דעם גאַנצען וועג געשטאַנען אין די אויגען און געוואָרגען אין האַלץ, האָבען זיך פֿלוצלינג אַ גאָס געמאַן. און באַלד האָט ער זיך נישט געקאָנט איינהאַלטען און צוואוויינט זיך אויפֿ'ן קול. ער האָט געשפּירט אַ גרויס אונגליק, עס האָט איהם אָנגעכאַפט אַ פּערצווייפלונג. דאָס איינציגע, וואָס ער האָט גע-
האַט, איז געוועזען גוט אויסוויינען זיך.

זיין היסטעריש וויינען האָט דורכגעדרונגען דורך די ווענד אין די דאבייאַיגע קאמערן און דורכגענומען יעדען אבר פון די אונד-גליקליכע, וועלכע זיינען דאָרטין איינגעשפּאַרט געוועזען. זיי איז געוואָרען אַזוי שווער, אַזוי דריקענד שווער! זיי האָבען צוגעלעגט דאָס אויער צו דער וואַנד. זיי האָבען געוואָלט דערקענען אין דעם וויינען אַ בעקאנטע שטימע, אין דעם געוויין אַבלייענען אַ גערום פון דעם, וואָס עס טוט זיך דאָרטין אין דער אָפּענער, כלומר'סט פרייער וועלט. דערנאָך האָבען זיי לייכט, גאַנץ לייכט אָנגעהויבן בען צו קלאַפּען אין די ווענד. זיי האָבען געוואָלט געבען צו ווי-עסן דעם נייעם אונגליקליכען, אז ער זאָל זיך בערוהיגען, אז ער איז נישט אַליין, אז עס זיינען פאַראַן מענשען, וועלכע פיהלען מיט איהם מיט, וועלכע ליידען יעצט גלייך מיט איהם...

דער זשאנדארם, וועלכער איז געשטאנען אין קאָררידאָר, האָט דערהערט דאָס לייכטע קלאַפּען. ער איז צו צו איין טיר און דער- נאָך צו דער אנדערער און שאַרף אַרויסגערעדט: „רוהיג!“ און דאַן איז ער צו צו צמח'ס טיר, צוגעהערט זיך, רוהיג אַרויסגערעדט. „ווי עס ראָוועט, זשידאָוסקאיא מאָרדא!“ און איז ווייטער אוועק גיין וועג.

צמח האֵט גאָר נישט געהערט, וואָס עס טוט זיך ארום איהם.
ער האָט געוויינט, ביז ער האָט געקאָנט וויינען. ער איז געבליע-

צו דעם שרייבער, דער אויסרוף פון התפעלות, פון ענטציקען, פון גרויס פערגניגען. און אין א וויילע ארום האָט ער אַרויסגערעדט: „אך, א רוח אין זייערע טאטענס אַרײַן!“ דערמיט האָט ער גע- מיינט די רעגירונג, די קאפיטאליסטען און אלע מענשענאונטער- דריקער און מענשענפרעסער. און באלד האָט ער אויפגעעפענט נאָך א מאָל דאָס העפט און איבערגעלייענט א פאָר ערטער, וועלכע זיינען איהם בעזונדערס געפעלען געוואָרען. ער האָט געקוקט אויף די געליעבטע שורות, נישט געקאנט אַברייסען פון זיי די אויגען. ער האָט געוואָלט גאָר אין גאַנצען אַרייננעמען זיי אין זיך, דורכ- פיהלען זיי, אַריינזעצען זיי זיך אין דער נשמה. און ער האָט אַלץ בעגריפען, אַלץ דורכגעלעבט, און זיין הארץ האָט זיך שטאַרקער געשלאָגען. און דערנאָך האָט ער ווייטער געבלעטערט דאָס העפט און אַריינגעקוקט אין נאָך עטליכע זייטלעך. יעדעס זייטעל האָט איהם אינטערעסירט, אויף יעדען זייטעל האָט ער געפונען נור אמת, דעם ריינען טייערען אמת.

און נאָך א מאָל: „א!“ און נאָך א מאָל: „אך, א רוח אין זייערע טאטענס אַרײַן!“

עס איז ביי איהם געבליעבען, ער זאָל לאָזען ביי זיך דאָס העפט נאָך אויף א נאכט, און ער איז אַיינגעשלאָפען מיט דאַנק- באַרקייט צום שרייבער. קוסען וואָלט ער איהם אין רעכטען מיר- טען גאס! איהם האָט אפילו פערגניגען געמאָן, וואָס ער איז פון די אַיינציגע, וועלכע ווייסען, ווער דער שרייבער איז. דאָס האָט איהם געקיצעלט; דאָס האָט איהם גרויס געמאַכט

אין דעם גאַנצען אויף-מאָרגענדיגען טאָג האָט ער זיך גע- פיהלט, ווי א נייער מענש. א נייע הויט, א נייע נשמה. ער האָט פריינדליך צוגעשמייכעלט ביי דער אַרבייט זיינע אויפגעקלערטע חברים, ווי ער וואָלט זיי וועלען געבען צו פערשטעהן, אז ער ווײַס שוין עפּײַם, אז ער געהערט צו זיי. און זיין רייכען בעל-הבית האָט ער היינט פיינט געהאַט מעהר פאַר אלע מאָל

ער האָט געלאָזען ביי זיך דאָס העפט נאָך אויף א נאכט, און

וואָס דען האָט ער געוואָלט ענטפערן ? און וואָס וועט ער ענט-
פערן מאַרגען ?

ער וועט זיך מאַכען, אז ער פערשטעהט נישט אויף רוסיש.
ער וועט זאָגען, אז דאָס בלויז העפט האָט ער אָבגעשריעכען פון אַ
אידישען ביכעל, נור ער געדיינקט נישט פון וועלכען, ווייל דאָס איז
שוין געוועזען לאַנג, ווען ער האָט זיך געלערנט שרייבען. אָדער זאָל
ער זאָגען, אז ער האָט דאָס ביכעל געפונען אויפ'ן גאָס ? און אפשר
זאָל ער זיך מודה זיין, ווער עס האָט איהם געגעבען דאָס ביכעל
און זאָגען, אז יענער האָט איהם איבערגערעדט, אז ער איז נישט
שולדיג, גאָר נישט שולדיג, אז ער האָט איין ארמע, קראַנקע מוטער,
וועלכע ער האָט אונטערגעהאַלטען, און איין אלטע שוועסטער, וועל-
כע ער האָט געוואָלט חתונה מאַכען פון זיין פרנסה...

און אין ד'ר-אמת'ן טאָק, וואָס פאר אַ סאָציאליסט איז ער ?
ער האָט איבערגעלייענט אַ ביכעל ? ווער זאָגט, אז ער האָלט מיט
דעם ביכעל ? און ער וויל גאָר נישט האַלטען !
ביי דעם לעצטען געדאַנק פיהלט ער, אז ער לייגט. ער האָט
דערשפירט דאָס ביכעל און דעם נחת, וואָס ער האָט געהאַט ביים
לייענען.

אך, וואָס וועט ער זאָגען ? וואָס וועט ער זאָגען ?
עס ווערט איהם אזוי שרעקליך אין דעם פינסטערן צימער און
אזוי אומעמינ. ער וואָלט אויף זיך דאָס האָר געריסען און די צורה
געדראַפּעט.

ער האָט דערהערט אַ בעוועגונג הינטער דער וואַנד. ער האָט
איינגעהאַלטען דעם אָטעם, כדי בעסער איינצוהערען זיך.
און באלד האָט ער זיך צוגערוקט צו דער וואַנד. עס האָט זיך
איהם געדאַכט, אז אויב ער וועט לייענען האַרט ביי דער וואַנד, וועט
ער נישט זיין אליין, וועט איהם פרעהליכער ווערען.
ער איז געוועזען מיר, שרעקליך מיר, נור דער שלאָף האָט
איהם נישט גענומען. דאָס האַרץ האָט איהם שטאַרק געדריקט,
קאַלט איז איהם געוועזען, און דער קאָפּף האָט אָהן איין אויפהער
און אָהן אַ סדר געאַרבייט. דאָס שטעלט זיך איהם פאַר, וואָס עס

בען ליגענען ווי א פלאסט, גאנץ אהן כח, און אז ער איז שטיל גע-
וואָרען, האָט ער דייטליך דערזעהן פאר זיך די שרעקליכע סצענע
און דערהערט דעם ביטערען יאָמער, וואָס איז פאַרגעקומען ביי
איהם אין דער היים. די שוועסטער איז געלעגען אין ספאָזמע
און די אלטע, איינגעקנויטשטע, איינגעבויגענע מאמע איז געלעגען
ביי די זשאַנדאַרמען צו די פיס, געפויזעט אויף ד'ר'ערד, געוואָלט
כאפען די קאצאָפישע הענד קוסען און געיאָמערט מיט א בענומע-
נעם קול: „אי, אי, פאנאָציעק, טייערינקער, ליבעינקער פא-
נאָציעק!“...

עס שוידערט איהם דאָס וויינען, דער שרעקליכער יאָמער. ער
הערט איהם דייטליך. ער קלינגט איהם אין די אויערן, נעמט
איהם דורך יעדען אבר און ווידער עפענט זיך אויף א קוואַל פון
טרערען ביי צמח'ן.

די שכנים האָבען איהם שוין געוואָלט אָנזאָגען, ער זאָל קיין
באבע נישט זיין.

ענדליך איז ער שטיל געוואָרען. ער האָט שוין אויסגעוויינט
אלע טרערען. נאָך האָט ער געהערט דער מאמעס וויינען און גע-
זעהן פאר זיך דער שוועסטער'ס ספאָזמעס און עס האָט איהם גע-
שוידערט, געריסען דאָס האַרץ. אָבער ער האָט נישט געוויינט.
און ביסלעכווייז דרינגט איהם דורך א ניי געפיהל. ער קוקט מיט
אָפענע אויגען אין די געדיכטע פינסטערנים אַרײַן. ער וויל עפּים
בעטראַכטען, בעגרייפּען, פערשטעהן.

וואָס וועט זיין מיט איהם? ...! וואָס וועט זיין מיט איהם? ...!

ביים „אָביסק“ האָט צמח דער טישלער נישט געוואוסט, וואָס
צו ענטפערן אויף דער פראגע, וואָס איז דאָס פאר א ביכעל. ער
האָט זיך געטרייסעלט מיט'ן גאנצען קערפער, עס האָט איהם גע-
קלאַפט אַ צאָן אַן א צאָן. „יאָ... ניין“... „ניין... יאָ“... ער האָט
עפּים נישט פערשטאנען דאָס רוסיש. ער איז געווען אויסער זיך.
„יאָ... ניין“... „ניין... יאָ“...

באלד קעהרט ער זיך אום וויעדער צו זיינע פלענער און ווערט
ווייטער אויסער זיך, פערצווייפעלט, אויפגערעגט.

מען האָט אָנגעהויבען אַבריגלען זיין טיר. ער איז אויפגע-
שפרונגען נישט טויט נישט. לעבעדיג. א זשאנדארם האָט אריינגע-
טראָגען טיי, אנדערגעשטעלט אויפ'ן טיש און איז אוועק. צמח איז
געקומען צו זיך, צוריק אוועקגעלעגט זיך אויפ'ן בעט און ווייטער
געטראכט. אין טראכטען האָט ער אויסגעשטרעקט די האַנד צו
דעם גלאָז טיי און אויסגעטרונקען דאָס ביסעל אונריינע וואַסער,
און נישט געמערקט און נישט געפיהלט, וואָס ער האָט געטאָן. ער
איז באלד איינגעשלאָפּען. ער איז אָבגעשלאָפּען ווי א גע'הרג'-
עטער דעם גאנצען טאָג און די גאנצע נאכט. מען האָט איהם עטלי-
כע מאָל אויפגעוועקט צו וואַרמעס און וועטשערע — און יעדעס
מאָל איז ער אויפגעשפרונגען, מיט איין אָפענעם מויל, דערשראָך
קען. נור באלד האָט ער זיך איבערגעקערט אויף דער אנדער זייט
און איז וויעדער איינגעשלאָפּען. דער האַרטער שלאָף פון דעם אר-
בייטענדיגען מישלער האָט מנצח געוועזען.

דער לאַנגער און האַרטער שלאָף האָט איהם נישט דערפרישט.
ער איז אויפגעשטאַנען א צובראָכענער, א מידער, ווי ער וואָלט אָב-
געטאָן די שווערסטע אַרבייט. אין האַרצען האָט גענאָגט און גע-
נאָגט, נור דער קאָפּ איז געוועזען פּוסט. איין זאך האָט איהם
נור אינטערעסירט: וויפיעל איז ער אָבגעשלאָפּען — א טאָג, צו
צוויי, צו א האַלבען? דער זשאנדארם, וועלכער האָט איהם גע-
בראַכט טיי, איז געוועזען אזוי פריינדליך און געזאָגט איהם, ווי-
פיעל איז עס א זייגער און וועלכער טאָג היינט איז, און צוגעגעבען,
אז ער וועט נאָך צייט האָבען די מעג צו פערגעסען.
„וועסט זיך שוין אָנזיצען!“ האָט דער זשאנדארם געענדיגט
זיין ענטפער.

אויף צמח'ן האָבען זיינע ווערטער קיין שום איינדרוק נישט
געמאַכט, זיי זיינען פארבייגעפלויען פאר זיינע אויערן. מיד און
אַהן געדאַנקען אין קאָפּ האָט ער געטרונקען דעם טיי און אָהן א

איז פאָרגעקומען אין דער היים, דאָס טראַכט ער, וואָס זאָל ער ענט-
פערן, דאָס וויל ער דערגעהן, וואָס מיט איהם וועט זיין.

און אַט דערמאָנט ער זיך אָן דאָס קליינע, בלויז, געשריעבענע
העפט און עס שוידערט איהם. די האָר שטעלען זיך איהם אויף פאר
שרעק. מורא'דיגע זאכען זיינען דאָרטין אָנגעשריעבען! ער האָט
גאָר מורא ארויפצובריינגען עס אויפ'ן זינען, דאָ, צווישען די פיער
ווענד פון דעם פערשפאָרטען שטייגעל, אין דער געדיכטער פינס-
טערנים.

„אוי, אוי, אוי, אוי!“ האָט זיך ביי איהם ארויסגעריסען מיט
פערצווייפלונג, און דאָס געזיכט האָט ביי איהם געברענט.

ער האָט זיך אויסגעצויגען אויפ'ן בעטעל מיט'ן געזיכט אַראָב
און אריבערגעוואָרפען די הענד איבער'ן קאָפּ. וואָס זאָל ער טון?
וואָס זאָל ער טון? וואָס פאר איין עצה זאָל ער זיך געבען? אין
קאָפּ איז געוועזען א רעש, א גערודער — א שטאַרקער גערודער,
פון וועלכען עס איז געוועזען אזוי אונאַנגענעם, אזוי שרעקליך, אזוי
ביטער. צום וויינען! נור ער האָט שוין קיין טרערען נישט געהאַט.
און דאָס קליינע ביכעל שטעהט פאר די אויגען. ער זעהט די
געשריעבענע שורות, ער זעהט די שריפט, וואָרט ביי וואָרט, אות
ביי אות.

א פערפאַלענער איז ער!

ברררר! ... א פראָסט געהט איהם דורך איבער'ן לייב. ער
דריקט איין דעם קאָפּ מיט די עלענבויגענס שטאַרק, שטאַרק.
ער וועט משוגע ווערען פון פערצווייפלונג! ער וועט זיך א
מיתה אָנטון! ...

ער האָט געטראַכט, געטראַכט... עס האָט שוין אָנגעהויבען צו
טאָנען, עס איז שוין געוואָרען גרויסער טאָג, און ער האָט נאָך אלץ
נישט געשלאָפען און איז געוואָרען אלץ אונרוהיגער. אַט קומט
מען איהם רופען צום פערהער, און וואָס זאָל ער זאָגען? ...!

טויזענדער פלענער! אין די פלענער מישען זיך שטיקלעך פון
אַלערליי געדאַנקען, וועלכע בערוהיגען איהם אויף א וויילע, נור

פלוצלינג האָט ער בעמערקט אויף דער רעכטער וואַנד אַ איי-
דישע אויפשריפט מיט אַ בלייפערדער. דאָס האָט איהם אָבגע-
שטעלט. צוערשט האָט ער פּערגעסען, וואָרום איז ער שטעהן גע-
בליעבען. ער האָט געלייענט די אויפשריפט און נישט געוואוסט,
אז ער לייענט. נור אז ער האָט שוין געוואָלט אַבטרעטען פון דער
וואַנד, האָט ער זיך דערמאָנט, אז עפּים האָט איהם פּעראינטערע-
סירט און ערשט דאָן האָט ער דערוועהן די אויפשריפט:
„אַ סלאָג צו אייך, תליונים!“

ער האָט זיך עפּים ווי פּערוואַנדערט: ווי קומט עס אַהער?
ווער האָט זיך דאָס געקאָנט אונטערשטעלען צו שרייבען אזעלכע
מורא'דיגע ווערטער, דאָ, אין געפּענגנים גופא ...! ער האָט גע-
נומען זוכען מיט די אויגען נאָך אויפשריפטען און געפונען. מאַסען
אויפשריפטען! אויף רוסיש, אויף אידיש, אויף פּויליש און אויף
אַ סך שפּראַכען, וועלכע ער האָט נישט געקאָנט איבערלייענען.
אַבער ער איז געוועזען זיכער, אז די אויפשריפטען, וועלכע ער פּער-
שטעהט נישט, זיינען אויך אזעלכע, ווי די, וועלכע ער פּערשטעהט,
און עס האָט איהם פּערדראָסען, פאַר וואָס פּערשטעהט ער זיי נישט,
און ער האָט מעהרערע מאָל שטאַרק געקוקט אויף זיי, גלייך ער
וואָלט געהאָפּט, אז סוף כל סוף וועט ער זיי דאָך פּערשטעהן. עפּים
האָט ער זיך דערפיהלט היימליכער, דרייסטער, שטאַרקער און
פרייער אין דער מאַסע קללות און חרמות אויף דער גאַנצער באַנדע
אונטערדריקער און הערשער.

ער האָט דערהערט טריט און איז אָבגעשפּרונגען פון וואַנד.
מען האָט געבראַכט דעם מיטאָג.

צמח האָט זיך איינגעקוקט אין די זשאַנדארמען: צו ווייסען זיי
פון די אויפשריפטען? ער האָט בעשלאָסען, אז זיי ווייסען נישט,
און עס איז איהם אנגענעם געוואָרען, וואָס ער ווייס אין זייער
מלוכה פון אַ זאך, פון וועלכער זיי ווייסען נישט. ער וועט שוין
אויך עפּים אויפשרייבען! עפּים אזוינס וועט ער אויפשרייבען,
וואָס זאָל זיין שטאַרקער פאַר אַלע אויפשריפטען. ער העבט זיך.

זין ארומגעקוקט דאָס צימער. ער האָט בעקוקט די טיר, די ווענדר, דאָס פענסטער מיט די גראַטעס, דאָס בעם, דעם טיש; זאָנאר דאָס צינערנע גלאָז, פון וועלכען ער האָט געטרונקען, האָט ער ווי שאַרפֿזיניג בעקוקט, און דאָך האָט זיין מח נישט געאַרבייט, און צמח האָט נישט געוואוסט, וואָס האָט ער געקוקט און אויסגעקוקט אין דער טיר, די ווענדר, דעם פענסטער און צינערנעם גלאָז. ער האָט נישט געקאָנט טראַכטען, ווייל ער האָט געדאַרפט אַ סך טראַכטען.

ער האָט אָבגעטרונקען דעם טיי, איז אויפגעשטאַנען, האָט אויסגעצויגען די הענד און געוואָלט אַ געניץ טון. נור זיין בליק איז געפאלען אויפ'ן פענסטער מיט די גראַטעס און איהם האָט זיך פֿערוואָלט ארויפֿדראַפֿען זיך אַהין און אַ קוק טון אויף די גאַס. ער האָט צוגערוקט דעם טיש צום פענסטער, ארויפגעקראַכען אויף דעם טיש, אָנגעכאַפט זיך פֿאַר די גראַטעס און ארויפגעצויגען זיך אויף דאָס משופֿע'דיגע פענסטער. ער האָט דערזעהן דעם הויף און מענשען. דאָס האַרץ האָט איהם אָנגעהויבען שטאַרקער צו שלאָגן גען. ער האָט געקוקט מיט שטאַרקער לוסט. ער האָט געוואָלט דערזעהען בעקאַנטע און דער הימעל איז איהם אזוי טייער גע-וועזען.

ער האָט געקוקט לאַנג. ער האָט נישט געקאָנט אָברייסען די אויגען פון דער „פֿרייער וועלט“. ליעגענדיג אויף דעם משופֿע'דיגען פענסטער, אָנגעהאַלטען מיט די הענד פֿאַר די גראַטעס, האָט ער גע-פֿיהלט די געפֿענגניס, דעם שלאָס און ריגעל, די איינזאַמקייט. אָבער דער גאַנצער גוף האָט געצויגען אַראָב, די הענד זיינען פֿער'חלש'ט געוואָרען, און ער האָט געמוזט אַראָב פון פענסטער. יעצט האָט איהם דאָס ענגע צימער אויסגעזעהען אזוי וויסט, אזוי שרעקליך, אזוי ווילד. עס האָט איהם פֿערקוועטשט דאָס האַרץ און מיט אַ מאָל האָט ער דערפֿיהלט די אלע אומעטיגע, שווערע, שרעקליך שווערע געדאַנקען.

עס האָט איהם אָנגעהויבען ברענען אין מח און שוידערן דער לייב. ער האָט זיך געלאָזט אומגעהן איבר'ן חדר און טראַכטען,

איז א טויגעניכטס אָדער אויפ'ן בעסטען אופן א גאנץ קליין, קליינ-
טשיק מענשעלע, וואָס איז נישט ווערט צו טראָגען דעם נאָמען מענש.
„מענשען דארפען מיר זיין!“ שטעהט ווייטער אין ביכעל.
„מענשען פרייע, נישט אראָבגעפאלענע ביי זיך! און ווען די גאנצע
וועלט וויל אונז אָנזעהן און רעכנען פאר איינפאכע מאַשינעס, מאַ
לאַמיר איהר בעווייזען, אז מיר זיינען מאַשינעס, וועלכע קאָנען
פלאַצען, ווען זיי ווילען — פלאַצען און צורייסען און צוברע-
כען אלץ, וואָס בינדט אונז, שמיערט אונז, אונטערדריקט אונז!“

און יעדעס וואָרט דרינגט אַריין אלץ טיעפער און טיעפער אין
צמח'ס מח און האַרצען, גיט איהם צו כח, דערפרישט זיין נשמה,
לעבט איהם אויף. און ער מאַכט נאָך א סך פרושים, גיט צו זיינע
אייגענע געדאַנקען, זוכט ביישפיעלע אין דעם, וואָס ער האָט זיך
אָנגעזעהן און אָנגעהערט אויף זיין לעבען.

אך, ער וועט שוין אָנשרייבען עפּיס אַזוינס... עפּיס אַזוינס...
שעלטען וועט ער זיך!... ווי א מאַרק-אידענע וועט ער זיך
שעלטען!

ער קאָן נישט פערשטעהן, וואָס ער האָט זיך געוועזען אַזוי
דערשראָקען, אַזוי אַראָבגעפאלען ביי זיך. און ער קוקט מיט ליכעלע
און דאַנקבאַרקייט אויף די אלע אויפשריפטען, אפילו אויף יענע,
וועלכע ער פערשטעהט נישט. אין די אויפשריפטען זעהט ער די מענ-
שען, וועלכע האָבען זיי געשריעבען, ער פיהלט זיי נעבען זיך, ווי
גוטע חברים, וועלכע האָבען איהם אויפגעמונטערט און געדאַמטעוועט.
דער זשאַנדאַרם, וועלכער האָט איהם געבראכט די וועטשערע,
האָט נישט געקאָנט פערשטעהן, וואָס איז עפּיס דער נייער ארעס-
טאַנט אַזוי לעבעדיג און אויפגערעגט.

און צמח האָט שוין געוואוסט, וואָס צו ענטפערן. ער וועט
נישט זאָגען, אז ער פערשטעהט נישט קיין רוסיש. ער וועט אויך
נישט זאָגען, אז ער האָט דאָס ביכעל געפונען און ווייס נישט, ווער
דער מחבר איז. ניין, פּע! ער האָט א בעסער'ן תירוץ. ער וועט
זאָגען, אז ער האָט דאָס גלייך געשריעבען. „אויפגעלאָפּען וועלען

אָן צו דערמאָנען אלע האַרבע, שטאַרקע ווערטער פון דעם קליינעם, בלויען, געשריעבענעם ביכעל.

הם! ... דאָ גופא, וואו דער זשאַנדארם איז דער גאַנצער תקיף, קאָן ער איהם שעלטען, וויפיעל דאָס האַרץ געלוסט! ... דער גע- דאַנק געפעלט איהם שטאַרק. און באַלד בעווייזט זיך ביי איהם אַ ניער געדאַנק, וועלכער רעגט איהם אפילו אויף: ער וועט אויס- שרייבען אויף די וועג דעם תוכן פון דעם קליינעם ביכעל!

נאָך האָט איהם גענאָגט דאָס האַרץ, נאָך האָט איהם עטוואָס אונרוהיג געמאַכט, נור ביסלעכווייז, ביסלעכווייז האָט ער פערנער- סען אלע אומעטיגע און שווערע געדאַנקען. ער האָט ווידער אָנגע- געהויבען אומגען איבער'ן צימער און דערמאָנען זיך דעם אינהאַלט פון דעם ביכעל. און ער פרעהט זיך: ער געדיינקט! א סך גע- דינקט ער! ס'אַר'אטייערע, גאָלדענע ווערטער! יא, ער מוז עס אלץ אויפשרייבען... זאָלען אלע, וואָס פאלען אַהער אַריין, זאָלען אלע דאָס לייענען!...

און צמח איז געוואָרען דער אייגענער צמח, ווי אין דער נאַכט, ווען ער האָט צום ערשטען מאל געלייענט דאָס ביכעל. ער וואָלט אלץ אוועקגעגעבען, אבי צו האָבען ביי זיך דאָס ביכעל און לייענען און לייענען. און דעם מחבר, דעם מחבר, ווי וואָלט ער וועלען זעהען!

אין דעם ביכעל האָט ער געפונען זיין טרייסט.

ער געהט אום איבער'ן צימער, ביסט זיך די נעגעל און דער- מאַנט זיך:

„די בעסטע פון אונז ווערען אומגעקומען דורך דער אכזריות, וועלכע וויל אונטערדריקען יעדע זעלבסטשטענדיגקייט, יעדען פרייען געדאַנק. מיט הונדערטער יאָהרען צוריק פלעגען זיך מענ- שען מקריב זיין על „קדוש השם“, פאר וואָס זאָל מען היינטיגע ציי- טען נישט מקריב זיין זיך לטובת הכלל, פאר מענשענליעכע, פאר פרייהייט, גלייכהייט און ברידערליכקייט? ווער עס פיהלט און איז מודה די היינטיגע ווילדע אונגעהרליכקייט און אכזריות און ציטערט פאר זיין הויט און בעהאַלט זיך, פעררוקט זיך אין אַ לאָך, יענער

„איך וועל דאך נישט אויסטראכטען אויף עמיצען א בלבול“,
האט ער געזאגט תם'עוואטע.

קומענדיג פון דעם פעהרער, האט ער אָנגעהויבען ביי זיך אין
צימער צו טאנצען, שפרינגען, זינגען, שטעלען פייגען, מאכען נעזער.
אויסגענארט! אויסגענארט! אויסגענארט!

און גלייך האט ער געקריצט מיט א טשוואַק אויף דער וואַנד:
„ברידער, פאר איין אנדערן וועל איך אוועקגעהן אין סיביר, ווייל
איך האב עס אליין געוואלט. איך האב זיי אין ד'ר'ערד די
שכורים! אוררא!“

נאך אייניגע פעהרערען האט מען איהם אריבערגעזעצט אין
איין אנדער געפענגנים מיט א סך ארעסטאנטען צוזאמען אין איין
זאל. ער האט געביינקט נאך זיין צימער, נאך די אויפשריפטען,
זיינע בעסטע און טייערסטע פריינד. נור דאס אריבערזעצען האט
איהם דאך געפרעהט. דאס האט געהייסען, אז באלד וועט ער זיך
שוין דערוויסען זיין פסק. און איהם האט זיך אזוי שטארק גע-
וואלט וויסען, אויף וויפיעל יאָהר וועט מען איהם פערשיקען.

און אז מען האט איהם אָנגעזאָגט, אז ער געהט אוועק אויף
דריי יאָהר אין דער ווייטער סיביר, האט ער עפּים דערפיהלט א
מאָדנעם נחת. אַך, עס האט איהם געגאָלטען אָבטון א גוטע,
וואוילע, טייערע זאך! ער האט קיינעם נישט ארויסגעגעבען, דער
מחבר איז געראטעוועט!... אויפשרייען וואלט ער פאר שמחה, די
ווענד פערנאנדערטראָגען, פאטשען אין די הענד און טאנצען דעם
פייערסטען „קאָזיק“!...

די איבריגע ארעסטאנטען האָבען געמיינט, אז ער איז משוגע
געוואָרען.

און מיט א לייכטען הארץ און פרעהליכען געמיט איז צמח
אוועק אין דעם ווייטען וועג, נישט טראכטענדיג און נישט זאָר-
גענדיג וועגען דעם, וואָס מיט איהם וועט זיין. זיינס האט ער
שוין אָבגעטאָן!...

זיי ביי איהם מעגען ווערען," און ער וועט זיך האלטען זיינס! ער און ער... ער איז דער שרייבער — „און מאכט מיט מיר, וואָס איהר ווילט!“... און מען וועט איהם גלויבען. פאר וואָס זאָל מען איהם נישט גלויבען? מען וועט איהם דערפאר... נור זאָלען זיי טון, וואָס זיי ווילען! אין סיביר איז אין סיביר...

„ווער עס פיהלט און איז מודה די היינטיגע ווילדע אונזער-ליכקייט און אכזריות און ציטערט פאר זיין הויט, איז... א גרויסער פארליעז, א פארך פון פארכענלאַנד!“ לעגט ער איבער די ווער-טער פון ביכעל אויף זיין לשון און פיהלט, אז ער וועט קיין „פאָרליעז“ נישט זיין, ווייל ער וועט אלץ טון, ווייל ער איז אויף אלץ קאפאבל.

די מאמע, די שוועסטער... עך, זיי וועלען נישט פערפאלען ווערען. זאָל דוכטען, אז מען האָט איהם אָבגעגעבען אין סאָלא-טען... זאָל דוכטען, אז ער האָט זיך אָבגעהאקט א האַנד, אָדער אז ער איז גאָר געשטאָרבען... זאָל דוכטען... מאלע, וואָס עס קאָן מיט א מענשען פאסירען! עך, זיי וועלען נישט פערפאלען ווערען. און גלאַט — „חברה“ וועט זיי שטיצען, ער ווייס, „חברה“ אונטערשטיצט. ביים פעהרער איז מען נשתומם געוואָרען: אָט אַ דער אר-בייטער מיט די גראַבע מאָזאָליעריגע הענד זאָל קאָנען אָנשרייבען אזא ביכעל! מען האָט איהם געהייסען שרייבען, נור ער האָט שוין געוואַרט אויף דאָס.

„דאָס ביכעל האָב איך געשריעבען, ווען די הענד זיינען מיר נאָך נישט געוועזען אזוי פערגרעכט פון דער אַרבייט. יעצט שרייב איך גאַנץ אַנדערס, א סך ערגער,“ האָט ער גאַנץ רוחיג געזאָגט, נע-מענדיג די פען אין האַנד.

דער חלוק צווישען ביידע האַנדשריפטען האָט זיך געוואָרפען אין די אויגען, נור צמח האָט רוחיג און קאַלטבלוטיג גע'חזר'ט זיינס: „איך האָב עס געשריעבען“ — און גאָר.

מען האָט איהם מתרה געוועזען, אז ער וועט מיאוס אָכשניי-דען פאר אזא חיבור: זאָל ער בעסער אָנרופען דעם מחבר. נור צמח האָט מעהר נישט געצוקט מיט די אַקסלען.

געקאנט פערשטעהן, וואָס ער וויל פון דעם יום־טוב, וואָס איהם גע-
פעלט נישט ביי די „טייטשען“.

דער נערוועזער איד קאָן נישט פערטראָגען די געמיטליכקייט,
די רוהיגקייט. ער דארף האָבען „נשמה“, ער דארף זעטיגען זיינע
נערווען. דאָס אייביגע „כל עצמותי תאמרנה אדני“ — אלע זיינע
ביינער דארפען לויבען גאָט.

פערלמאן האָט געמאכט דעם פירוש צו מיינע געדאנקען.
„ניין, ביי אונז איז גאנץ אנדערס, עפּים לעבעדיגער, פּרעהלי-
כער, יום־טוב'דיגער.“

און ער האָט דערזעהלט, ווי „מיר“ האָבען געהוילעט דעם
ערשטען מאַי.

א מאַן פינף און צוואַנציג זיינען זיי געוועזען, בחורים און
מיידלעך. אלערליי בעלי־מלאכות פון בעזונדערע ווערקשטאטען,
אלע גוטע פריינד, פערבונדען און פּעראייניגט דורך איין אידעע.
פּסח־צייט נאָך האָבען זיי אָנגעהויבען אויסצוקוקען א פערבאָרגע-
נעם אָרט ערגיץ אין וואַלד ארום שטאָדט, אז קיין שד זאָל זיי נישט
קאָנען געפינען. און גאנצע צוויי וואָכען... ניין, נאָך איבער צוויי
וואָכען! פון פּסח ביז דעם ערשטען מאַי האָבען זיי נור גערעדט
וועגען זייער יום־טוב. דאָס האָט זיי בעשעפטיגט טאָג און נאכט.
און נישט דערפאר, וואָס זיי געהען טון א געפעהרליכע זאך. דאָס
דוקא איז זיי אין דער לינקער פאה נישט געלעגען. ווער מורא?
וואָס מורא? דאָס איז געוועזען א חברה, וואָס האָט שוין לאַנג
אראָבגעוואָרפען פון זיך יעדע מורא. נור דער געדאַנק, אז היי־אָהר
וועלען זיי פייערען צום ערשטען מאָל דעם וועלט־יום־טוב צוזאמען
מיט אלע פּראָלעטאריער פון דער גאנצער וועלט, אָט דער גע-
דאַנק האָט זיי אזוי אויפגערגוט, אז זיי האָבען פשוט געזעהלט די
טעג ביז צום ערשטען מאַי.

די גאנצע נאכט אויף דעם ערשטען מאַי און אין דער פריה
ביז א זייגער אכט האָט גערעגענט. א זייגער ניין האָבען זיי זיך גע-
דארפט ריהרען אין וועג, און אין דער לופט זיינען נאָך געהאנגען

„אונזער“ ערשטער מאי.

איך האָב בעגייסטערט דערצעהלט פערלמאן דעם פארבער פון די ערשטער-מאי מאניפעסטאציעס אין פערשיעדענע פרייע לענדער. איך האָב איהם געוואָלט פעראינטערעסירען, אריינטון א ביינקענים אין זיין הארצען נאָך פרייהייט.

ער האָט צוגעהערט און איראָניש געשאַקעלט מיט'ן קאָפּ און געשמיכעלט. אין מיין בעגייסטערונג האָב איך מיך נישט געקאָנט אַבשטעלען און פרעגען, וואָס בעדייט זיין שמייכלען. נור גע-וואונדערט האָט עס מיך שוין. ענדליך האָב איך דאָך אָבגעהאַקט דאָס דערצעהלען.

„פערשטעהט איהר מיך,“ האָט ער געזאָגט, „אַט דאָס אלץ ווייס איך שוין לאַנג. איך האָב א סך וועגען דעם געלייענט און א סך געהערט, נור איך זאָג אייך דעם אמת, איך ווער פון דעם נישט נתפעל. פרייע מענשען אין א פרייען לאַנד געהען זיך דורך אין א מאניפעסטאציע מיט פאַהנען — וואָס איז דאָ די גבורה? אָבער דער עיקר פעהלט דאָ, די נשמה, מיין איך, דער... דער... דער... אזוי צו זאָגען, דער חיות! זאָגט אליין, פון וואָס איז דאָ פאַראַן נתפעל צו ווערען. דער טייטש איז דורכגעגאַנגען אין א מאַניפעסטאציע, אויסגעטרונקען א פאַר קופעל ביער און געקומען א היים און געלעגט זיך שלאָפּען. צו אזוי דאַרף מען דאָס פייערן דעם ערשטען מאי? צו אזוי דאַרף מען זיך דאָס פיהרען אין א וועלט-יום-טוב?“

פערלמאן האָט גערעדט מיט די הענר, מיט די אקסלען און מיט אלע אברים. ער האָט געפיהלט מעהר, ווי ער האָט געקאָנט ארויס-געבען מיט ווערטער. נור פון זיינע בעוועגונגען האָט מען שוין

רוסישע בוימער האָבען געדאַרפט ציטערן. און וואָס זיי האָבען די וועלט איבערגעקערט, און וואָס זיי האָבען צוטאַנצט און צושפרונג גען! קיין זאך איז זיי נישט צו קליין געוועזען.

אין זיי איז געזעסען דער שמחת-תורה גייסט. דיזעלבע פיינע בריה'שאפט און שקאַציקעריי, דיזעלבע שמחת-תורה'דיגע העזה און שטאַלץ. יעדעס גליעד האָט אין זיי געזונגען, געשפרונגען, גע-טאַנצט. עס האָט זיך געדוכט, אז דער וואָלד איז צו ענג. א פלאץ האָבען זיי געדאַרפט האָבען ברייט ווי די וועלט, לאַנג ווי דאָס פראַלעטאַרישע עלענר.

„וואָס מיר מאַניפעסטאַציע! ווער מיר מאַניפעסטאַציע!“ האָט פערלמאַן געשריען. „הוליען וויל איך, פיהלען, אז עס איז יום-טוב אויף דער וועלט. אַ מאַניפעסטאַציע איז טאקי א גוטע זאך, אָבער נאָכדעם, נאָכדעם...“

ער האָט וויעדער קיין ווערטער נישט געפונען און נור פער-נאָדערגעשפרייט די ארמס און צוזאַמענגעדריקט זיינע דיקע אויס-געאַרבייטע הענד אין פויסטען.

„און זעהט איהר,“ האָט ער ווייטער אָנגעהויבען מיט היץ, „פאַר א יאָהרען האָבען מיר שוין נישט געקאָנט הוליען. פאָליציי איז געוועזען אויף די פיס. זי האָט שוין דערשמעקט פון דעם ערשטען מאי און אויף גאַנצע פונפצעהן וויארסט איז דער וואָלד געוועזען ארומגערינגעלט מיט שפיאָנען. האָבען מיר געמוזט געהן צו דער אַרבייט. נישט געהן וואָלט הייסען אָבגעבען זיך דער פאָ-ליציי אין די הענר. דאָס האָט זיך נישט געלוינט. איז בקיצור, וואָס זאָל איך אייך זאָגען, מיר האָבען געאַרבייט מיט דעמזעלבען געפיהל, ווי א פרומער איד, ווען ער וואָלט געמוזט אַרבייטען אום שמחת-תורה. דער יום-טוב איז געלעגען אין אלע אברים. אַרביי-טענדיג האָב איך געשפירט הינטער זיך די גאַנצע גרויסע אַרמיי פון דעם פראַלעטאַריאַט. איך האָב געלעבט מיט איהר צוזאַמען, דורכ-געמאַכט מיט איהר אלע מאַניפעסטאַציעס, און געטאַנצט און גע-זונגען ווי דאמאָלסט אין וואָלד. און וויפיעל מאָל האָט זיך מיר

געדריכטע וואָלקענס, און א ווינד איז געוועזען. האָט מען אָבער זאָגט דעם פסוק „וישא יעקב את רגליו“ און געלאָזען זיך אין וועג. אי, וואָס, עס וועט רעגנען? פטור, נו, אויך א זאך — מען איז האָך נישט פון צוקער. וויפיעל מאָל האָבען אייניגע פון זיי געדארפט אַרבייטען אונטער'ן פרייען הימעל אין א שלאגסרעגען?

„דערפאר וועט אונז גאָט געבען א גרעסערען שבר הליכה,“ האָט זיך געוויצעלט בינקין דער שלעסער, ביי וועמען דער עולם האָט זיך פערזאמעלט. און מען איז אוועק אקוראט ווי עס וואָלט געוועזען דער שענסטער טאָג. נור די „איידעלע נשמות“ האָבען פערכאפט מיט זיך א פאָר גרויסע טיכער, עס זאָל נישט אזוי נאָס זיין צו זיצען אויף דעם נאָסען גראָז.

„נור איך קאָן אייך זאָגען, אז איך ווייס נישט, צו איז דאָר טיין געוועזען נאָס, צו נישט, ווארום וועמען איז עס גאָר אין קאָפּ געלעגען?“

ווייל אין וואַלד זיינען זיי געוועזען ווי שיכור און ווילד פון דעם פרייהייטס־געפיהל, וואָס האָט זיי דורכגענומען. אין שטאָדט זיינען זיי געגאנגען צו פאָרלעך און צו איינציגווייז — ווי האָט דאָס זיי געדריקט! דאָ פיהלען זיי זיך פערזאָניגט מיט דער גאָר צער וועלט און עס ווילט זיך זיי רוישען, זינגען, טאנצען און איי־בערקערען א וועלט — און דאָ געה גאָר צו איינציגווייז און גנב'ע זיך ארויס פון שטאָדט ווי א גנב! נור ווי זיי זיינען אַריין אין וואַלד, האָבען זיי דערפיהלט, ווי זיי וואָלטען אַראָבעוואָרפען פון זיך די שווערסטע קייטען. אויף די געזיכטער האָט זיך צוגאָסען א גרויסע פרייד, א שטאָלצע פרייד, א העזה'דיגע פרייד.

פערלמאן האָט נישט געקאָנט מעהר רוחיג דערצעהלען. ער האָט אָנגעהויבען צו רעדען מעהר מיט די הענד, ווי מיט'ן מויל. ער האָט נישט געפונען די רעכטע אויסדריקען.

פאר די פרייעסטע מענשען האָבען זיי זיך געפיהלט, פאר די פרייעסטע! און ליעדער האָבען זיי געזונגען, און רעדעס האָבען זיי געהאַלטען, און ארויסגעזאָגט אזוינע ווערטער און געדאַנקען, אז די

ליעדער אין פראזא.

1.

שיר חמעות.

א קארעספאנדענט אפילו, איין איינפאכער קארעספאנדענט
וואלט זיך נישט איינגעהאלטען און וואלט זיך צושריעבען מיט
התפעלות, מיט אויסגעשרייען, מיט הויכע ווערטער.

ביי מיר גיסט זיך עס אויס אין א ליעד אהן גראם, אין א
פראזא-ליעד, אבער דאך אין א ליעד. זינגען וויל איך! א שיר
השירים.

שווארץ איז מיין העלד און ווי שיין! שווארץ פון קאפף ביז
די פיס. אויפ'ן געזיכט נור זעהען זיך וואו נישט וואו געלע, פאר-
מיט-געלע פלעקען און געלבלעך זיינען די ווייסלעך פון די שווארצע
אויגען. אבער ווייטער איז אלץ שווארץ.

א קוימענקערער איז מיין העלד.

א איד אין מיטעלע יאהרען — עטליכע און פיערציג. א
הויכער, איין איינגעגארבעטער. די שווער אבגעלעבטע יאהרען,
די אכט קינדער, דאס קראנקע ווייב האבען איהם די פלייצעס גע-
בויגען. א טרויעריגער שמייכעל רוהט שטענדיג אויף זיינע ליפען.
מיט דעם שמייכעל און מיט זיינע געלבלעכע גוטע אויגען וויל ער
זאגען, אז ער איז נישט שולדיג, וואס אויף דער וועלט לעבט זיך
אזוי שלעכט. ער וואלט נעוויס אנדערס מאכען, ווען ער וואלט גע-
קאנט, נור ער קאן נישט.

ער לאכט זעהר גערן, כאטש עס בעווייזען זיך נישט צוויי
ציילען ציינער, ווייס ווי די שעפסען נאכ'ן וואשען. ער לאכט
זעהר גערן, ווייל ער איז א זעהר גוטער מענטש. א מענטש אהן א

געוואָלט אַ שמיים טון די ארבייט איק טשאַרטו, קאָ ווסיעם
טשערטיאם!"

ער האָט אַ קוק געטאָן אויף מיר מיט אַ מין גרויסקייט און
התפעלות, און איך האָב נישט ווילענדיג אַ שמייכל געטאָן.

„אי, געהט,“ האָט ער געזאָגט און אַ מאַך געטאָן מיט דער

האַנד, „איהר האָט זיך פערדייטשערט... מ'נאָ, קאַליע געוואָרען...“

און פלוצלינג האָט ער אָנגעהויבען צו טרייסלען די הענד אין

דער לופטען און שרייען:

„ווייסט איהר דען, וואָס דער ערשטער מאַי איז? ... ווייסט

איהר... ווייסט איהר...“

1898.

און איך האלט די צייטונג, בלעטער זי, ווענד זי אום הין און צוריק, קוק זיך איין אין די פערשמיערטע שורות און לייען און לייען. פאר וואָס קלאַפט מיר דאָס האַרץ? ווירקליך, עס קלאַפט מיר דאָס האַרץ. מיט הונדערטער יאָהרען צוריק האָט ביי די לע-זער פון דעם ערשטען געדרוקטען בלאַט אויך אזוי געקלאַפט דאָס האַרץ. בעשטימט. זיי האָבען געשפּירט די נייע צייט, וועלכע איז אָנגעקומען מיט די געדרוקטע שורות. איך שפּיר עס אויך.

אַרבייטער אַליין האָבען זי געשריעבען, די פערשמירטע ציי-טונג, וועלכע איך האלט מיט ציטערדיגע הענד און לייען מיט אַזאַ כּונה. אַרבייטער אַליין האָבען זי געשריעבען און בעהאַלטענער-הייט געזעצט און געדרוקט. אַרבייטער אַליין!

וואו נעם איך דעם מאַלער, וועלכער זאָל מיר אָבמאַלען דעם אַרבייטער-שרייבער, ווי ער זיצט שפּעט ביי נאַכט פאר א דונקעלער לאַמפּ איבער א פיערטעל פאַפּיער און שרייבט און שרייבט? איך זעה איהם. דעם אַרבייטער. איך פיהל איהם, איך פיהל איהם!...

אין א גרויסער שטאָרט איז עס. א סך צעהנדליגע טויזענד איינוואָהנער געפינען זיך אין איהר. אונטער זיי דער שפיץ פון היינטיגער געזעלשאַפט — די איבערזאטע עשירות, און דער טיע-פער אָבגרונד — דער הונגריגער דלות. אין די ריינע רייכע גאַסען — גרויסאַרטיגע מויערן, אין די שמוציגע אָרמע גאַסען — שרעק-ליכע חורבות. אַלץ ווי געהעריג. און ווי געהעריג, געפינען זיך אין איהר א סך בעלי־בתים און נאָך מעהר אַרבייטער. און יאָהר-רען-לאַנג האָבען די בעלי־בתים געוואוסט, אז וואָס מען צאָלט וועניגער דעם אַרבייטער, בלייבט מעהר דעם בעל־הבית, און די אַרבייטער האָבען געדאַנקט און געלויבט גאָט, וואָס די בעלי־בתים האָבען צו געבען אַרבייט. עס זיינען יענמאַלט געוועזען גוטע צייטען. די בעלי־בתים

גאל, א שטירדבר אין שטאדט. מאיר דער קוימענקערער! — ווער
קען איהם נישט דעם גוטען, דעם אָהן א שיעור גוטען מאן?
יעצט געהט ער אַוועק אין סיביר. נישט פאר א גנבה, חלילה,
נישט פאר א גזלה, נישט פאר פאלשע אסיגנאציעס. ער געהט אין
סיביר, ווייל ער איז געוועזען א גוטער מענטש, דאָס איז זיין איינ-
ציגער חטא.

ער פלעגט אונטערשטיצען סטרייקענדע קוימענקערער, זוכען
פאר זיי מלאכה און אַוועקגעבען זיי זיין ארבייט — דאָס איז זיין
פערברעכען.

און עס האָט זיך געפונען איין אנדער קוימענקערער-מייסטער,
וואָס האָט נישט געקאָנט פערטראַגען זיין גוטסקייט און גע'מסר'ט
איהם.

די זשאַנדארמען האָבען גע'פסק'נט, אז ער איז א געפעהרלי-
כער מענטש.

א געפעהרליכער מענטש דאַרף געהן אין סיביר.

די שטאָדט-לייט זאָגען אויף איהם: זעהר רעכט, זאָל ער זיך
נישט מישען נישט אין זיינע זאַכען.

דער מסר האָט א סך הנאה און א ביסעל חרטה.

די ארבייטער שווערען, זיי וועלען זיך נוקם זיין פאר איהם.
און איך זינג א שיר השירים.

שוואַרץ איז מיין העלד און ווי שיין, און ווי שיין!...

2.

דער ארבייטער שרייבט!

פאר מיר ליעגט א צייטונג. דאָס פאַפיער איז שלעכט און נאָך
שלעכטער איז דער דרוק. אין די שורות פעהלען ווערטער, אין די
ווערטער פעהלען אותיות, און אין גאַנצען איז עס פערשמירט, איינ-
גערעכט, פערפלעקט. די ערגסטע מאַקולאַטור פון א היינטמאָד-
שער דרוקעריי איז פיעל ריינער און דימליכער.

ער טראכט און טראכט. מיט וואָס פאר א פערנגיגען וואָלט
ער געוואָרפֿען די ארבייט און זעצען זיך שרייבען. ווייס ער דען,
וואָס ער ארבייט יעצט? זעהט ער דען, ווי עס פליהט אום דאָס
שיפעל?

קוים דערלעבט די נאכט!

געקומען איז ער פון דער ארבייט טויט-מיד, און קוים איז ער
אריבער די שוועל פון זיין וואָהנונג, האָט ער שוין גענומען זיך פאר
די טינט-און-פערדער.

פערשימעלט די פען, פערשטויבט די טינט, נור דאָס איז אלץ
פון די קלייניגקייטען. ער איז סיי ווי סיי נישט פון די פלינקע
שרייבער.

אָנגעארבייטע הענד, מיט מאַזאַליעס די דלאָניעס, די פינגער
פערמאַטערט. נור שרייבען וועט ער, אף, וועט ער שרייבען! ...
מיט די שפיץ פינגער האָט ער איינגעדריקט דאָס הענטעל און גע-
נומען זיך צו דער אונגעוועהנליכער ארבייט.

ער האָט געשריעבען פון סטרייקען, פון נצחונות, פון ארעס-
טען; ער האָט געזידעלט די בעלי-הבתים, געשאַלטען די רעגיערונג,
געפלוכט יעדען אונטערדריקער; ער האָט בעקלאָגט די אונגליקליכע
שקלאַפּען, גערופֿען צו אחדות, געפאָרדערט צום קאמפּף.

אין קאפּף האָט איהם געטראָגען, געקלאַפּט, געזעצט. ער
האָט פערגעסען דעם גאנצען מירען טאָג, די שווערע הענד, די
וועהטאָגדיגע פינגער. ער האָט דערפיהלט, אז זיינע פלייצעס
ווערען ברייטער, זיינע הענד — געזינדער און געזינדער.

און ער שרייבט! אף, מיט די ברייט געוואָרענע פלייצעס און
מיט די געקערפטטיגטע הענד וואָלט ער דאָך יעצט אויפגעהויבען אלע
זיינע פערקנעכטעטע, פאר'ן טאָג-ברויט פערקויפטע ברידער, און
זייערע קייטען צוריסען, דעם פיינד וואָלט ער צושלאָגען, יעדע אונ-
טערדריקונג פון דער וועלט פערטריבען! ...

ער פיהלט אין זיך דעם כח, ער האָט די גבורה.

און ער שרייבט און שרייבט.

אין דעם געפלאַצטען לאַמפּ-גלאַז איז א לאַך; דאָס לאַך איז

און זייערע פועלים האָבען צוזאמען שולען געבויט און אין איינעם
אין זיי געדאווענט. פון די בימה'ס האָט מען גע'מגיד'עסט ווער
גען אייביגען דלות און אייביגע עשירות, וועגען אייביגען הונגער
און אייביגע זאטקייט. אומזיסט דיין בעמיהען, מענש! די וועלט
מוז איינגעטיילט זיין אויף אַרמקייט און רייכקייט. זי מוז!
אזוי וויל גאָט.

גוטע, אלטע צייטען...

נור די צייטען זיינען אוועק. אין דעם שטענדיגען קרעכצען
האָט זיך דערהערט א פרעהליכער טאָן, אויף דעם פון פערצווייפֿ-
לונג פערקרימטען פנים האָט זיך בעווייזען א שמייכל פון האָפֿ-
נונג. דאָס האָבען די אַרבייטער זיך אויסגעלערנט מלחמה צו האַל-
טען געגען דעם אייביגען דלות, געגען דעם קיינמאָל נישט אויפהע-
רענדיגען הונגער! דאָס האָבען די אַרבייטער אָנגעהויבען צו גלוי-
בען, אז מיט זייער נצחון קומט אָן א נייע צייט, אז אויף זיי ווערט
אויפגעבויט א נייע וועלט, און זיי האָבען אָנגעהויבען מלחמה צו
האַלטען פאר פערבעסערען זייער לאַגע, פאר מענשענדרעכטע און
דערמיט געהן טריט ביי טריט פאָרווערטס, אלץ פאָרווערטס און
פיהרען מיט זיך די גאנצע וועלט, די גאנצע מענשהייט.
דאָן האָט זיך דער אַרבייטער גענומען פאר דער פען.

דעם גאנצען טאָג ביי דער אַרבייט האָט איהם נישט אָבעלאָך-
זען דער געדאַנק, אז היינט ביי דער נאַכט וועט ער ענדליך שריי-
בען. שוין א סך טעג און נעכט אז ער בעקלערט, וואָס ער וועט
שרייבען. און היינט טראָגען זיך איהם ארום אין קאָפּף די אלע
געדאַנקען, לויפען אַרום, יאָגען, שטופען איינער דעם אנדערן.
ער זאָל זיי נור נישט פערגעסען!

און ער חזרט איין יעדען געדאַנק, טראכט איהם אַרום, און
עס בעווייזען זיך אלץ נייע און נייע. ניין, ער וועט נישט פערגע-
סען. זיי ליעגען איהם שוין צו גוט אין מאַרץ, אין די ביינער, אין'ם
בלוט.

קאטאלאג

פון די

אינטערנאציאנאלע ביבליאָטעק

פּריוז

פיליפ קראנץ, קולטור געשיכטע, 3 בענדער, געבונדען,

יעדער באַנד 75.

1.00 פראנצויזישע רעוואָלוציאָן, געבונדען " "

.50 אמעריקא פאר קאָלומבוס, געבונדען " "

.15 יציאת מצרים, פאפיער " "

.10 וואָס הייסט נאַציאָן " "

לעבענס-בעשרייבונגען פון בעריהמטע מענער.

א זאַמלונג פון ביאָגראַפיעס פון די גרעסטע דענקער,

פאָעטען און שריפטשמעלער פון דער אַלטער און ניוער

צייט, אין 3 בענדער, געבונדען, יעדער 1.25

1.00 מאַרים ראָזענפעלד, שריפטען, 1טער סעט, באַנד 1, געבונדען

1.00 " 2 " " " " " " "

1.00 " 3 " " " " " " "

1.25 ניוע שריפטען 2טער סעט, באַנד 4, געבונדען " "

1.25 " 5 " " " " " " "

1.25 " 6 " " " " " " "

פערקלעבט מיט פאפיער. דאָס צוגעקלעבטע פאפיער איז אָנגע-
ברענט, דאָס גלאָז איז פעררויכערט, דער טיש איז קוים בעלויבטען.
די מאמע ליעגט אין בעט און קלאָגט זיך: ער וועט אויסברע-
נען די גאנצע לאַמפּ און קעראַסין קאָסט טייער. די עלטערע
שוועסטער ליעגט נעבען דער מאמען און ביווערט זיך, זי וועט
אַראָבנעהן און פערלעשען די לאַמפּ, ווייל זי קאָן נישט שלאָפּען
פאַר פייער. דער טאטע ליעגט אויף דער האַלצערנער באַנק און
סטראַשעט, ער וועט אויפשטעהן און צורייסען די גאנצע כתיבה.
און אויף דער פאָדלאָגע ליעגן די פינף אנדערע ברידער און
שוועסטער און ווארפען איהם אונטער דער פען אלץ, וואָס עס
פאלט זיי אַריין אין האַנד, און שלעפּען און ציהען איהם פון אונטען
פאַר די פיס, און שלאָגען זיך צווישען אַנאָנד און לאַכען און
וויינען...

ער הערט גאָר נישט, ער זעהט גאָר נישט. ער... שרייבט און
שרייבט. סטריקען, נצחנות, אַרעסטען... בעליבתיים, רעגיערונג-
נען, אונטערדריקער... שקלאָפּען, אחדות, קאמפּף...
איך זעה איהם, דעם אַרבייטער. איך פיהל איהם, איך פיהל
איהם!...

1898.

פרויון

- דזשאהן סטוארט מילל, פרויהייט, איבערזעצט אויס דעם
 ענגלישען אָריגינאַל מיט אַ ביאָגראַפֿיע פון פערפאַ-
 סער, פון דר. י. א. מעריסאָן, מיט אַן הקדמה פון
 דר. ת. זשימלאָוסקי, געבונדען 75
 דר. פאול עלטצבאכער, דער אַנאַרכיזם, איבערזעצט פון דר.
 י. א. מעריסאָן, געבונדען 1.00
 מיכל קאפלאַן, גהעטא-קלאַנגען 25

75.	ד. פינסקי, ערצעהלונגען, 2 בענדער, געבונדען, יעדער באַנד	
15.	" אינזיק שעפטעל, דראַמא	
10.	דד. קאספּע, מעכאַניקע	
15.	" " כעמיע	
15.	" " אַסטראָנאָמיע	
1.00	יהואש, געזאַמעלטע ליעדער, געבונדען	
75.	י. גאַרדיון, ערצעהלונגען, געבונדען	
25.	" " סאַפּעא	
25.	" " גאַט, מענש און טויפּעל	
15.	" " אלישע בן אבויח	
20.	" " דער אונבעקאַנטער	
20.	" " די אמת'ע קראַפּט	
15.	מאַקסיס גאַרקי, ערצעהלונגען	
15.	" " אינעררויזם	
5.	ליעוו טאַלסטאָי, אוינציגער מיטעל	
5.	" " פאַטריאַטיזמוס און רעגירונג	
15.	" " צום ארביטער פאַלק	
	דר. ח. זשיטלאָווסקי, דער סאַציאַליזם און די נאַציאָנאַלע	
40.	פּראָגע	
75.	ז. ליבין, געקליבענע סקיצען, געבונדען	
10.	מ. באראנאָוו, דער מענש און די נאַטור	
20.	לעאַפּ. קאַמפּף, פאַר'ן שטורם, דראַמא	
20.	הענריק איבסען, די גיוסטער	
20.	" קניאַז פאַטיאַמקין	
5.	דר. ש. פעסקין, סטריקס	

פאלגענדע ווערק ווערען פערפערטיגט צום דרוק:

- א פאלשטענדיגע אויסגאבע פון י. ל. פריץ'ס שריפטען
 דר. ח. זשימלאָווסקי'ס שריפטען
 ליעסינ'ס געזאמעלטע ליעדער
 יודישע פאלקס-ליעדער געזאמעלט פון י. ל. כהן
 דער מטורף, דראמא אין 4 אקטען, פון יעקב גאָרדין
 ל. טאלסטאָו'ס די שקלאפעריי פון אונזער צייט
 " " דער סוף פון דער היינטיגער וועלט
 " " די אויפשטעלונג פון גיהנם
 " " וועגען דער געזעלשאפטליכער בעוועגונג אין רוסלאַנד
 " " תחית המתים
 היינעם געדיכטע, איבערזעצט פון ד. פינסקי
 געקליעבענע ערצעחלונגען פון גיואי דע מאפאסאן, איבערזעצט
 פון י. ענשין

9386 4

אדרעסירען:

The International Library Pub. Co.
 102 & 104 W. 38th ST.
 NEW YORK.

